T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİMİN FELSEFİ SOSYAL VE TARİHİ TEMELLERİ

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ BASININDA HARF İNKILABI: SOSYOLOJİK BİR ANALİZ

Yüksek Lisans Tezi

Çiğdem YILMAZ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi İrfan Davut ÇAM

SAMSUN
2022

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİMİN FELSEFİ SOSYAL VE TARİHİ TEMELLERİ

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ BASININDA HARF İNKILABI: SOSYOLOJİK BİR ANALİZ

Yüksek Lisans Tezi

Çiğdem YILMAZ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi İrfan Davut ÇAM

SAMSUN
2022

TEZ KABUL VE ONAYI

Çiğdem YILMAZ tarafından, **Dr. Öğr. Üyesi İrfan Davut ÇAM** danışmanlığında hazırlanan **"ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ BASININDA HARF İNKILABI: SOSYOLOJİK BİR ANALİZ"** başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 23.8.2022 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı **Üniversitesi** **Ana Bilim/Ana Sanat Dalı**	**İmza**	**Sonuç**
Başkan	Doç. Dr. Ercan UYANIK Dokuz Eylül Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Özgür ATAKAN Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye (Danışman)	Dr. Öğr. Üyesi İrfan Davut ÇAM Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

ONAY
… / … / …
Prof. Dr. Ali BOLAT
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi?

Evet☐ (Gerekli ise ekler kısmına ekleyiniz)

Hayır ☒

İmza
23 /06/ 2022
Çiğdem YILMAZ

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı : Erken Cumhuriyet Dönemi Basınında Harf İnkılabı: Sosyolojik Bir Analiz

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 23.06.2022 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 10

Tek kaynak oranı : % 1 çıkmıştır.

İmza
23 / 06 / 2022
Dr. Öğr. Üyesi İrfan Davut ÇAM

ÖZET

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ BASININDA HARF İNKILABI:
SOSYOLOJİK BİR ANALİZ

Çiğdem YILMAZ
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
Eğitimin Felsefi Sosyal ve Tarihi Temelleri
Yüksek Lisans, Ağustos/2022
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi İrfan Davut ÇAM

Kültürel değişimlerle zayıflayan ve eğitim dilinden uzaklaşan Türk lisanı, avamın konuşma diliyle sınırlı kalmıştır. Nüfusun çoğunluğunu oluşturan okuryazar olmayan halkın arasında maarif ve irşat sorunu ortaya çıkmıştır. Milletin kullandığı dil ile toplumsal ilerleme arasında doğrudan ilişki kuran birçok aydın, kurtuluş reçeteleri aramıştır. Fikri hazırlıkların ardından yasalaşan Harf İnkılabı, bu bakımdan oldukça anlamlı bir adım olmuştur. Harf İnkılabı, uygulamaları ve yansımaları ile Türk toplumsal yaşamına etkileri açısından bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Nitel bir araştırma olarak tasarlanan çalışmanın ana kaynakları çeşitli gazetelerden oluşmaktadır. Bu kapsamda *Hakimiyet-i Milliye*, *Serveti Fünun*, *İkdam*, *Son Saat*, *Son Posta*, *Milliyet*, *Cumhuriyet*, *Kurun*, *Türk Dili*, *Ulus* ve *Akşam* gazeteleri taranmıştır. Söz konusu gazetelerin yanısıra meclis tutanakları ve devlet arşivi de gözden geçirilmiştir. Elde edilen veriler modernleşme, muhafazakarlık, kültürel buhran ve yabancılaşma gibi sosyolojik kavramlar kapsamında içerik analizi tekniği kullanılarak çözümlenmiştir.

Yapılan çözümleme sonucunda, kabul edilen yeni harflerin idari, iktisadi ve sosyal hayattaki yansımalarında güdümlü modernleşmenin izlerine rastlanmıştır. Her alanda yeni harflerin kullanılması ve meslek edinmede Türkçe bilme şartı yasal düzenlemeler ile takibe alınmıştır. Eski harfleri öğretenlere, kullananlara ve yeni harfleri öğrenmeye direnç gösterenlere karşı yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Dil çalışmalarına katılımın sağlanması için teşvik edici uygulamalara başvurulmuştur. Kültürel modernleşme çalışmaları ile yeni harflere uyum sürecine katkı sağlanmıştır. Aydınlar, kamuoyunu bilinçlendirmek için gazetelerde bir dizi makale kaleme almışlardır. Halk ve aydınlar yeni harflerle basılan eserlere ilgi göstermiştir. Yeni harflerle okuryazarlık oranları artırılarak kütüphaneler zenginleştirilmiştir. Yeni Türk harflerine toplumun çoğunluğunun destek göstermesinin yanı sıra bazı muhafazakâr girişimler de bulunmaktadır. Bu girişimlere halkın çoğunluğu tarafından destek verilmemiştir. Muhafazakâr girişimlerin ardından aydınlar ve bürokratlar devrim lehine açıklamalar yapmışlardır. Arap harfleri lehine davranan bazı kişi ve kurumlara sınırlı sayıda cezai müeyyide uygulanmıştır. Yasal düzenlemelerin çoğunlukla caydırıcılık içerdiği tespit edilmiştir. Aydınların yazılarında ve gazete haberlerinde doğrudan yabancılaşma ve kültürel bunalım kavramları kullanılmamıştır. Ancak aydınlara göre, Batı'nın taklidi ile Doğu'nun tembelliği arasında sıkışıp kalan Türk toplumu, yeni harflerle hedeflenen çağdaş uygarlıklar düzeyine ulaşmada sorunlar yaşamıştır.

Anahtar Sözcükler: Türkçe, Türk Dili, Arapça, Alfabe, Latin Alfabesi, Harf/Huruf, Modernleşme, Muhafazakarlık, Kültürel Buhran, Yabancılaşma.

ABSTRACT

ALPHABET REFORM IN THE PRESS DURING THE EARLY REPUBLICAN PERIOD IN TURKEY: A SOCIOLOGICAL ANALYSIS
Çiğdem YILMAZ
Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies
Department of Educational Sciences
Philosophical, Social, and Historical Foundations of Education
Master's Degree, August/2022
Supervisor: Dr. Faculty Member İrfan Davut ÇAM

The Turkish language, which was weakened due to cultural changes and moved away from the language of education, was limited to the spoken language of the common people. There were problems related to education and information among the illiterate population, which was the majority of the population. Many intellectuals saw a direct relationship between the language spoken in the society and the social progress of the nation, and sought solutions. The alphabet reform, which came into force after intellectual preparations, was a very meaningful step in this respect. The effects of the alphabet reform on the social life in Turkey constitutes the subject of this study in terms of its applications and reflections. The main sources of the study, which was designed as a qualitative research, consist of various newspapers. In this context, the newspapers *Hakimiyet-i Milliye*, *Serveti Fünun*, *İkdam*, *Son Saat*, *Son Posta*, *Milliyet*, *Cumhuriyet*, *Kurun*, *Türk Dili*, *Ulus*, and *Akşam* were scanned. Parliamentary reports and state archives were also reviewed in addition to these newspapers. The obtained data were analyzed with content analysis in terms of sociological concepts such as modernization, conservatism, cultural crisis, and alienation.

As a result of the analysis, signs of guided modernization were found in the reflections of the new alphabet in administrative, economic, and social life. The use of the new alphabet in all areas and the requirement of speaking Turkish for acquiring a job were followed up with legal regulations. There were legal regulations against teaching and using the old alphabet and resisting to learn the new alphabet. Encouraging practices were utilized to ensure participation in language studies. Cultural modernization practices contributed to the adaptation process to the new alphabet. The intellectuals wrote a series of articles in newspapers to raise public awareness. People and intellectuals showed interest in texts printed with the new alphabet. Libraries were enriched and the rate of literacy increased with the new alphabet. Alongside the support of the majority of people for the new Turkish alphabet, there was also some conservative resistance. This resistance was not supported by the majority of the people. After conservative attempts, intellectuals and bureaucrats made statements in favor of the reform. A limited number of criminal sanctions were imposed on some individuals and institutions acting in favor of the old Arabic alphabet. It was observed that most of the legal regulations were of deterrent nature. The concepts of alienation and cultural crisis were not directly used in the writings of intellectuals and in the newspapers. However, according to the intellectuals, the Turkish society was stuck between the imitation of the West and the laziness of the East and had problems in reaching the level of contemporary civilizations targeted with the new alphabet.

Keywords: Turkish, Turkish language, Arabic, Alphabet, Latin Alphabet, Letter, Modernization, Conservatism, Cultural Crisis, Alienation.

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Harf İnkılabı'nın sosyolojik analizinin yapıldığı eserlerde, bu konudaki gelişmelerin kronolojik olarak sunulduktan sonra genel sosyolojik kavramlarla yorumlandığı görülmüştür. Ayrıca sosyolojik analiz için gerekli olan birincil kaynaklardan gazetelere yeterli ölçüde ulaşılmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle bilimsel bir analiz yapmak üzere gazetelere ve diğer kaynaklara başvurularak somut verilerin elde edilmesi amaçlanmıştır. Söz konusu kaynakların tespiti, taranması, verilerin elde edilerek çözümlenmesi ve tartışılarak sunulması oldukça meşakkatli olmuştur.

1928 yılına ait *Serveti Fünun* ve *Hakimiyeti Milliye* gazetelerindeki Osmanlıca metinlerin çevirileri için yardım eden ve tez yazım sürecinde desteğini esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi İrfan Davut Çam'a teşekkürü bir borç bilirim.

Tez yazım sürecinde şefkati, gösterdiği sabrı ve gücümün tükendiği anlarda verdiği desteği ile sevgili eşime ve gösterdikleri sabır ve anlayışlarından ötürü de çocuklarıma, anneme ve babama ne kadar teşekkür etsem azdır. Ailemden gördüğüm destek, tez yazım sürecinde en güçlü motivasyon kaynağım olmuştur.

Çiğdem YILMAZ

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI ..... **i**
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI ..... **ii**
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI ..... **ii**
ÖZET ..... **iii**
ABSTRACT ..... **iv**
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR ..... **vi**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
SİMGELER VE KISALTMALAR **9**
TABLOLAR DİZİNİ **10**
1. GİRİŞ **11**
1.1. Problem Durumu 11
1.2. Problem Cümlesi 13
1.3. Alt Problemler 13
1.4. Amaç ve Önem 13
1.5. Sınırlılıklar 14
2. KURAMSAL ÇERÇEVE **15**
2.1. Sosyolojik Temel Kavramlar 15
2.1.1. Modernleşme 15
2.1.2. Muhafazakârlık 18
2.1.3. Kültürel Buhran 21
2.1.4. Yabancılaşma 22
2.2. Tanzimat'tan Harf İnkılabı'na Kadar Dildeki Gelişmeler 24
2.2.1. Osmanlıca ve Türk Dili Üzerine Tespitler 24
2.2.2. İlk Teşebbüsler 25
2.2.3. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Harf Tartışmaları 26
2.2.4. Osmanlı'da Eğitim ve Harf Alanında Modernleşme Çalışmaları 33
2.2.5. Türk Harflerine Geçişi Kolaylaştırmak İçin Atılan Adımlar 35
3. MATERYAL VE YÖNTEM **37**
3.1. Araştırma Modeli 37
3.2. Veri Kaynakları 37
3.3. Verilerin Analizi 39
4. BULGULAR VE TARTIŞMA **41**
4.1. Güdümlü Modernleşme 41
4.1.1. Harf İnkılabı'nın Kanunlaşması 43
4.1.2. İdari, İktisadi, Sosyal ve Eğitsel Alanda Yeni Harflere Dönüşüm 46
4.1.3. Memurların İmtihanı ve İş Edinmede Türkçe Bilme Şartı 53
4.1.4. Umumi Alanlarda Türkçe Konuşma Mecburiyeti ve Uygulamaları 56
4.1.5. Millet Mektepleri'ne Devam Etmeyenler Hakkında Alınan Kararlar 60

4.1.6. Dil Encümeni ve Çalışmaları 62
4.1.7. Birinci Dil Kurultayı ve Kurultayda Savunulan Tezler 65
4.1.8. İkinci Dil Kurultayı ve Kılavuz Çalışmaları 69
4.1.9. Üçüncü Dil Kurultayı ve Güneş Dil Teorisi 72
4.2. Kültürel Modernleşme 75
4.2.1. Sarayburnu Söylevi ve Millet Mektepleri Talimatnamesi 76
4.2.2. Millet Mektepleri ve Halkevleri 79
4.2.3. Millet Mektepleri'ne Halkın İlgisi ve Türk Ocakları 83
4.2.4. İlmi Terimler, Söz Derleme ve Dil Anketi 88
4.2.5. Okuma Yazma Oranları 96
4.2.6. Yeni Harflerden Yayınlar ve Kütüphaneler 98
4.2.7. Gazetelerin Yeni Harflerle Okuma Seferberliğine Hizmeti 102
4.2.8. Onuncu Yıl Dönümü-Dil Bayramı Şenlikleri ve Aydınların Yazıları 105
4.3. Muhafazakarlık 108
4.3.1. Eskiye Özlem,Eski Harfler ve Öğretim Faaliyetleri 109
4.3.2. Türkçe Hutbe, Ezan ve Kur'an 112
4.3.3. Eski Harfleri Kullanmaya Devam Edenler 116
4.3.4. Mecliste ve Basında Birtakım Muhalif Söylemler 120
4.4. Kültürel Buhran 121
4.4.1. İlmi ve Fikri Buhran 123
4.5. Yabancılaşma 125
4.5.1. Batı Medeniyeti ve Batı Taklitçiliği 127
5. SONUÇ VE ÖNERİLER 132
5.1. Sonuç 132
5.2. Öneriler 135
KAYNAKÇA 136
ÖZ GEÇMİŞ 153

SİMGELER VE KISALTMALAR

C	: Cilt
S	: Sayı
ss	:Sayfadan Sayfaya
haz.	: Hazırlayan/lar
yaz.	: Yazar/lar
çev	: Çeviren
der.	: Derleyen
bs.	: Baskı
Bkz.	: Bakınız
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türkiye Cumhuriyeti Kanunu
TDAK	: Türk Dili Araştırma Kurumu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDTC	: Türk Dili Tetkik Cemiyeti
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı

TABLOLAR DİZİNİ

Şekil 3.2.1. Araştırma Kapsamında İncelenen Gazetelere İlişkin Bilgiler 38

1.GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Eğitim-öğretim kurumlarında Arapça ve Farsça ile yapılan eğitimin öneminin artması, yazı dilinde Arapça- Farsça kelime ve kuralların Türk dil yapısına uygun olmaması ve Türk dilinin kendine has özelliğini kaybetmesi eğitim kurumlarından mezun olan kesimin halk dilinden uzaklaşmasına ve farklılaşmasına neden olmuştu[1]. Bu farklılaşmanın sonucunda eğitim görmüş tebaa, halkın konuşma ve yazı dili olan Türkçe'yi kaba ve ilkel görmeye başlamıştı[2]. Bunun yanında, eğitim-öğretim kurumlarından mezun olan kişilerin dahi mevcut dille yazılan eserleri doğru okuyup yazamaması sorunu da toplumsal hayatta aksaklıkların yaşanmasına neden olmaktaydı. Böylecedilde birlik, resmi dil, halkın anlayacağı sade dil ihtiyacı, okuryazarlığın halk arasında yaygınlaşması gerektiği gibi hususlar bürokratlar ve aydınlar arasında sıklıkla gündeme alınmış ve bu konu hakkında farklı görüşler ortaya atılmıştı[3].

Yıllar içinde gelişen bu fikri hazırlığın ardından mecliste yasalaşan Harf İnkılabı ile dil alanında kalıcı bir adım atılmıştır. Böylece inkılap ile eski harflerin yerine yeni harfler getirilmiştir. Ani ve hızlı değişimi içeren Harf İnkılabı'nın getirdiği yenilikler, yürürlüğe giren uygulamalarıyla sosyal hayata nüfuz etmeye başlamıştır. Nitekim gelişmeye engel olan eski harflerden kurtulmayı amaçlayan Harf İnkılabı'nın ardından yenileşmeyi destekleyenler, yeniliğe karşı olanlar ve ılımlılar olmak üzere birçok sosyal tepkiye rastlanmıştır.

Toplumsal bir olayın ardından yaşanan gelişmelerin tespitini konu edinen çalışmalar için gazeteler ihmal edilmeyecek veri kaynakları arasındadır. Çünkü toplumdan gelen havadisleri içeren gazete haberleri ve aydınların gazete makaleleri toplumdaki ve siyasi otoritedeki gelişmeler hakkında önemli bilgiler içermektedir. Bundan hareketle halkın kolay ulaşabildiği gazeteler, toplumsal hayatta yaşanılanları yansıtması bakımından önemlidir. Bu sebeple gazeteler, yasalaşan yeni harflerin ardından toplumda yaşanan olayların tespitinde başvurulması gereken birincil veri

[1] Nurettin Can Gülekli, *Resimlerle Atatürk Hayatı ve Devrimleri*, İnkılap ve Aka Kitabevi, İstanbul 1981, s.164.
[2] Uriel Heid, *Türkiye'de Dil Devrimi*,çev. Nejlet Öztürk, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul 2001, s.10.
[3] Agah Sırrı Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları*, Türk Dil Kurumu Yayınları:31, Ankara 1949, ss.82-84.

kaynakları olmaktadır. Bundan hareketle söz konusu amacı taşıyan çalışmalarda, gazetelere başvurulması hayati bir önem taşımaktadır. Ancak literatür dikkate alındığında ilerleyen sayfalarda da açıkça görüleceği üzere gazeteler, yakın bir ilgiden yoksun kalmıştır. Harf İnkılabı konusunda kaleme alınmış birtakım yüksek lisans ve doktora tezleri bulunmaktadır. *Harf İnkılabı'na Giden Süreç (1923-1928)*[4], *1925-1928 Yılları Arasında İkdam ve Cumhuriyet Gazetesi'nde Çıkan Harf İnkılabı'yla İlgili Konular*[5], *Harf İnkılabı ve Türk basını (1928-1929) Vakit, İkdam ve Hakimiyeti Milliye Örnekleri*[6] başlıklı çalışmalarda Harf İnkılabı ve öncesindeki dönem ele alınmıştır. Harf İnkılabı'nın yasalaşmasından önceki süreci konu alan literatürdeki çalışmalarda kaynakların orijinal eserlerden seçildiği ve gerekli çalışmaların yapıldığı görülmüştür.

Yasalaşan Harf İnkılabı'nın ardından yaşanan gelişmeleri konu edinen *Ümmet Sisteminden Ulus Devlete Geçişte Harf İnkılabı'nın Kültürel Değişim Üstündeki Etkileri*[7], *Toplumsal Belleğin Yitimi Tartışmaları Bağlamında Harf İnkılabı*[8], *Türk Harf İnkılabı Üzerine Tarihsel/Sosyolojik Bir İnceleme*[9] başlıklı çalışmalarda ise çalışma konusunun zaman aralığı belirtilmemiştir. Ele alınan konu ulusal basın-yayın organları ile sınırlandırılmamıştır. Harf İnkılabı ve sonrası hakkında genel tarihi bilgiler veren bu çalışmalarda sınırlı ve az sayıda gazeteye başvurulmuştur. Seçilen gazetelerin yıllara göre kronolojik incelenmediği ve kullanılan gazetelerinde çoğunlukla popüler gazetelerden seçildiği tespit edilmiştir. Elde edilen veriler ise genel sosyolojik kavramlarla yorumlanmış ve doküman analizi ile sınırlı kalmıştır. Nitekim bu çalışmada, aşağıda ifade edilmiş olan birçok gazete içerik analizine tabi tutularak söz konusu amaca ulaşılmaya ve literatüre bir katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

---

[4] Adem Çelik, *Harf İnkılabı'na Giden Süreç (1923-1928),* Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009.

[5] A. İhsan İlhan, *1925-1928 Yılları Arasında İkdam ve Cumhuriyet Gazetesi'nde Çıkan Harf İnkılabı'yla İlgili Konular,* Fatih Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.

[6] Nalan Ova, *Harf İnkılabı ve Türk Basını (1928-1929) Vakit, İkdam ve Hakimiyet-i Milliye Örnekleri*. Ankara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005.

[7] Cemil Kılıç, *Ümmet Sisteminden Ulus Devlete Geçişte Harf İnkılabı'nın Kültürel Değişim Üstündeki Etkileri*, Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001.

[8] Ekrem Saltık, *Toplumsal Belleğin Yitimi Tartışmaları Bağlamında Harf İnkılabı,* Sakarya Üniversitesi Doktora Tezi, Sakarya 2016.

[9] Adnan Güler, *Türk Harf İnkılabı Üzerine Tarihsel/Sosyolojik Bir İnceleme,* Selçuk Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Konya 2019.

1.2. Problem Cümlesi

Harf İnkılabı ve uygulamaları modernleşme, muhafazakarlık, kültürel buhran ve yabancılaşma kavramları bağlamında Erken Cumhuriyet Dönemi basınına nasıl yansımıştır?

1.3. Alt Problemler

1. Harf İnkılabı ve uygulamaları, güdümlü modernleşme bağlamında basına nasıl yansımıştır?

2. Harf İnkılabı ve uygulamaları, kültürel modernleşme bağlamında basına nasıl yansımıştır?

3. Harf İnkılabı ve uygulamaları, muhafazakarlık bağlamında basına nasıl yansımıştır?

4. Harf İnkılabı ve uygulamaları, kültürel buhran bağlamında basına nasıl yansımıştır?

5. Harf İnkılabı ve uygulamaları, yabancılaşma bağlamında basına nasıl yansımıştır?

1.4. Amaç ve Önem

Harf İnkılabı ve uygulamaları toplumsal hayatın her alanında hızlı dönüşümlerin yaşanmasına neden olmuştur. Kültür öğelerinde yaşanan bu hızlı değişimlerin ardından toplumda farklı tepkilerin gün yüzüne çıkması kaçınılmaz bir durumdur. Bundan hareketle toplumun, yeni harf sisteminin getirdiği kültürel dönüşümlere nasıl bir tepki gösterdiği merak konusu olmuştur. Söz konusu sosyal durumun tespiti için toplumsal gelişmelerin aynası olma özelliğine sahip olan basın organlarına ulaşma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu süreçte önceden belirlenmiş sosyolojik kavramlar çerçevesinde verilerin sınıflandırılması, basındaki gelişmelerin analizinin doğru yapılabilmesi için elzemdir.

İşte bu çalışma, Harf İnkılabı ve uygulamalarının modernleşme, muhafazakarlık, kültürel buhran ve yabancılaşma kavramları bağlamında Erken Cumhuriyet Dönemi basınına nasıl yansıdığını göstermeyi amaçlamaktadır.Bu bakımdan anılan zaman diliminde çeşitli gazetelere ulaşılması, bu gazetelerin günlük olarak taranması ve Harf İnkılabı'nın seçilen sosyolojik kavramlar ile ilişkilendirilerek analiz edilmesi tez çalışmasının özgün değeridir.

Gazetelerdeki haber ve aydın yazılarından hareketle söz konusu sürece açıklık getirmeyi amaçlayan bu çalışmanın kuramsal çerçeve kısmında, Tanzimat'tan Harf İnkılabı'na kadarki süreç ve çalışmada kullanılacak olan temel sosyolojik kavramlar (güdümlü ve kültürel modernleşme, muhafazakârlık, kültürel buhran ve yabancılaşma) hakkında çok ayrıntıya girmeden genel hatlarıyla bilgi verilmiştir. Bulgular kısmında adı geçen beş adet sosyolojik kavramana başlık olarak belirlenmiştir. Nitekim veri kaynaklarından elde edilen bilgilerin ışığında ana başlıklarla ilişkili olacak şekilde birçok alt başlık hazırlanmıştır. Örneğin, Harf İnkılabı'nın modernleşme bağlamında gazetelere nasıl yansıdığı güdümlü ve kültürel modernleşme alt başlıkları altında irdelenmiştir. Ardından Harf İnkılabı ve uygulamalarına yönelik eskiyi arzulayan kesimin muhafazakar girişimleri irdelenmiştir. Bulgular kısmı Harf İnkılabı ve uygulamalarının toplumda kültürel buhran ve yabancılaşma bağlamında gazetelere nasıl yansıdığı irdelenerek devam etmiştir. Sonuç olarak bu araştırmada elde edilen verilerden hareketle Harf İnkılabı'nın, belirlenen sosyolojik kavramlar bağlamında basına nasıl yansıdığının analizi yapılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Diğer disiplinlerde olduğu gibi tarih ve sosyoloji temelli çalışmaların en önemli boyutunu, araştırma konusunun belirli açılardan sınırlandırılması oluşturmaktadır. Konunun sınırlandırılması basamağı, araştırmanın en iyi şekilde yürütülmesi ve planlanan zamanda bitirilmesi için elzemdir. Bu basamağın gözardı edilmesi durumunda, araştırma içinden çıkılmaz bir hale gelebilir. Bundan dolayı, bu araştırma 9/10 Ağustos 1928- 10 Kasım 1938 tarihleri arasını kapsayan dönemle sınırlandırılmıştır. Araştırma, aynı zamanda söz konusu zaman diliminde *Hakimiyeti Milliye, Serveti Fünun, İkdam, Son Saat, Son Posta, Milliyet, Cumhuriyet, Kurun, Türk Dili, Ulus* ve *Akşam* gazeteleriyle sınırlı tutulmuştur. 1928 yılına ait *Hakimiyeti Milliye* Gazetesi'nin mayıs, ekim ve kasım aylarına; *Serveti Fünun* Gazetesi'nin ekim ve kasım aylarına ait sayılarına ulaşılmıştır. Söz konusu bu gazetelerin diğer aylarına ait sayılarına ulaşılamamıştır. Bu bakımdan ulaşılamayan bu sayılar çalışmaya dahil edilememiştir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Sosyolojik Temel Kavramlar

Muasır medeniyetler seviyesine erişme gayesiyle mecliste yasalaşan yeni harfler, toplumun tüm alanlarında etkili olmaya başlamıştır. Nitekim yeni harflerin kabulü, Doğu medeniyetinde olan Türk toplumunun Batı medeniyetine geçişinde önemli bir adım olmuştur. Yeni harflerin uygulanmaya başlanmasıyla toplumda idari, siyasi, sosyal ve eğitim alanları başta olmak üzere birçok alanda kültürel değişme yaşanmıştır. Nitekim toplumsal hayattaki bu değişimlere karşı toplumun göstermiş olduğu davranışların ne olduğu merak konusu olmuştur. Bu bakımdan bu çalışmada siyasi otoritenin hamiliğinde gerçekleşen dilde modernleşme uygulamalarına karşı toplumda başkaldırı/tepkisizlik/kabul ediş/uyum sağlama gibi davranışların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada, özünde değişim öğesi bulunan modenleşme; modernleşmeye karşı tavır alışı içeren muhafazakarlık; maddi ve manevi öğelerde yaşanan değişimlerin eş zamanlı olmaması sonucunda ortaya çıkan kültürel buhran ve yaşanan kültür değişmeleri neticesinde insanın özüne ve değerlerine uzaklaşmasını içeren yabancılaşma kavramları seçilmiştir. Bu bölümde bu kavramlara ayrıntıya girmeden genel hatlarıyla değinilecektir. Ancak bulgular kısmında seçilen bu kavramlar bağlamında yeni harflere ve uygulamalarına yönelik yaşanan gelişmelerin basına nasıl yansıdığı irdelenecektir.

2.1.1. Modernleşme

Avrupa'da 17. yüzyıldan itibaren yılların biriktirdiği siyasi, iktisadi, toplumsal ve kültürel alandaki köklü ve etkili değişiklikleri ifade eden modernitenin fikri altyapısı hakkında bilgi edinmek, bu kavramın toplumların sosyolojisindeki etkileri üzerinde analiz yapılmasına katkı sağlayacaktır. Avrupa'da hayatın her alanında yaşanan ağır eşitsizliklerden ötürü mistik düşünce ve onun koşulsuz kabulüne karşı tepki olarak akli bilginin öne çıkması olan *Rönesans*, ilk çözülüş ve arayış dönemidir. *Rönesans*, bireyi Tanrı'nın emirlerine itaatle yükümlü olmaktan çıkarıp, kendi eylem ve kararlarında özgür bir birey olma değeri olan *hümanizmi* ortaya çıkarmıştır. *Rönesans*'ın özü olan özerk birey, bilimin ve felsefenin sekülerleşmesini sağlamıştır. Bu alanda çalışmalar yapan pek çok düşünürün yanı sıra *Kopernik, Kepler, Galileo* ve *Luther*'in din adamlarına ve *Katolik* yoruma karşı çıkması ile toplum içinde kilisenin gücü azalmış ve *dünya merkezli evren anlayışı* çürümüştür.

Böylece toplumlar, mutlak güç olan *dogma*ların sorgulanmaya başlanması gerçeği ile karşılaşmış ve *aklın önderliği* hayatın birçok alanına hızla girmeye başlamıştır. Bunun yanında akıl çağı olarak bilinen ve sonuçları ile hem Amerika'da hem de Avrupa'da etkili olan *aydınlanma hareketi*, akıl yürütme ve bilim yoluyla bireyin kendisini, toplumunu ve evrenini kavrayabileceğini savunmaktadır. Bunun sağlanması için köleleştiren kör inançlardan kurtulmak gerekmektedir. Çünkü bireysel ve toplumsal ilerlemenin sağlanması için akılcı düzene ihtiyaç vardır. Nitekim akla duyulan sonsuz güven ile insan kendi kaderini kendisi belirleyecektir. Bu bakımdan dışsal otoriteyi ve üstün varlık ilkelerini, eleştirme ve sorgulama yetisiyle reddetmiştir. Sonuç olarak *Aydınlanma*, dini dogmalara karşı çıkarken yerine tabiatın ve bilimin otoritesini koymuştur. Bu bakımdan Aydınlanma Çağı ortamında doğup gelişen *modernizm,* geleneğe karşı bir tavır sergiler ve onunla çatışmaya girer[10].

Aydınlanmacılar, insanın aldığı eğitim ile insanın kişiliği arasında doğrudan bir ilişki olduğunu savunurlar. Bu bakımdan eğitimde kullanılan dilin önemi daha da artmaktadır. *Aydınlanmacılar*a göre, toplumlar dini dil ile değil, modern dil ile ilerleyecek ve modern toplum seviyesine ulaşacaktır. *Modern düşünce*, süreç içerinde toplumların kutsal dilden uzaklaşıp yerel dil ile ibadetlerini yapabileceklerinin mümkün olacağını hayal edilecek bir durumdan kurtarıp gerçekler zeminine oturtmuştur. Modern toplumların modern dil ile ilerleyeceği ve arzulanan nihai seviyeye ulaşacağı paradigmasının izlerine Türk Harf İnkılabı'nın fikri temellerinde dilde medenileşme unsuru ile rastlanmaktadır. Bu bakımdan, Türk toplumunda modern dil ile eğitim alan nesillerin, dogmaların ve geleneklerin baskısından kurtulan yani kendi kendini yöneten bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmıştır[11].

Modernleşmenin argümanlarından hareketle toplumları ayırt eden ve toplumsal değişmeyi gösteren toplumsal sınıflamaların varlığı da ortaya çıkmaktadır. Nitekim aydınlar, bu sınıflamaları açıklarken *Geleneksel-Modern* ve *Doğu-Batı* kavramları kullanılmıştır. Bu sınıflamaya göre geri kalmışlıklarının farkına varan *Batılı olmayan* uluslar, *Batı*'nın gelişmişlik düzeyine erişmek için izledikleri yol ve yöntemlerle kendi ideolojilerini yaratmıştır. Nihayetinde bu modernleşmeci ideolojiler dünyaya yayılarak toplum bilimleri içinde yerini almıştır. Modernleşmeci ideolojinin

[10] Gamze Aslan Yaşar, "Ortaçağ'dan Günümüze "Modernite": Doğuşu ve Doğası", *Adıyaman Üniveritesi Sosyal Bilimler Enstitürü Dergisi*, C. 4, S. 7, 2011, ss. 11-24.
[11] Suavi Aydın, *Modernleşme ve Milliyetçilik,* Gündoğan Yayınları, Ankara 1993, ss. 14-15

paradigmasından hareketle *Batılı olmayan* uluslarda "*olan"* değil, "*olması gereken"* hedeflenmiştir. Bu bakımdan, *Batı*'daki gelişmeleri yakından takip eden ve *Batı'*ya yetişme kaygısı yaşayan aydınlar ve bürokratlar, modernleşmeci davranışın topluma yayılması çabası içine girmişlerdir. Bu çaba neticesinde toplumun sosyal ve kültürel süreçleri göz ardı edilmiş ve her kurumda yüzeysel bir biçimde evrimci görüşleri desteklemişlerdir[12].

Modern ve *geleneksel* toplumların ayrımına dikkat çekildiği bu noktada modern toplumun ne olduğuna ve karşılığına temas etmek gerekmektedir. *Modern* kavramı, özü itibarıyla yaşadığımız zamana ait ve uygun olan anlamını taşımaktadır. *Modern toplum* da bu anlamda günümüz toplumuna karşılık gelmektedir. *Modern toplum insanı* ise kitle iletişim araçlarıyla empatilerini geliştiren ve toplumsal etkinliklere katılım yoluyla fikir birliğine varan insanlar olarak açıklanmaktadır. Modernleşme de bu bağlamda eski toplum tipinden günümüz toplum tipine doğru bir değişme anlamına gelir. Görüldüğü gibi toplumsal sınıflamalar beraberinde gelişen toplumlar ile diğerlerini ayırmakta ve az gelişmiş ülkelerin nihai amacını da doğal olarak ortaya çıkarmaktadır[13].

Nitekim tarihte yaşanan önemli gelişmeler neticesinde geleneksel devlet pratiğinde ve iktidar ile vatandaş arasındaki ilişkide dönüşümler yaşanmaya başlamıştır. Şöyle ki *Aydınlanma* ve *Fransız Devrimi* fikirlerinin yaygınlaşmaya başlaması sonucunda birçok kesim iktidarı paylaşma talebinde bulunmuştur. Avrupa'nın her yerinde sayıları gittikçe artan okuryazar ve kentli yeni seçkinler, eski aristokratların sahip oldukları ayrıcalıklardan rahatsız olmakta ve eşitlik talep etmektedir. Bunların dışında askere alma ve vergi toplama gibi uygulamalar sonucunda devlet ile toplum yakın ilişkiler kurmaya başlamıştır. Bu gelişmeler neticesinde devletin, toplumun aktif desteğine olan ihtiyacı artmış ve eskiden farklı olarak devlet pratiği ortaya çıkmıştır[14]. Geleneksel toplumlarda, devlet ile toplum arasındaki ilişki daha sınırlı olduğundan kültürel çokluk kural iken; sanayi toplumunun varlığını sürdürebilmesi için herkesin birbirinin yerini kolaylıkla alabilmesi amaçlandığından anonim bir kitle toplumu ve kültürel homojenlik

[12] Aydın, *Modernleşme ve Milliyetçilik,* Gündoğan Yayınları, ss. 17-18.
[13] Emre Kongar, *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği,* Remzi Kitabevi, İstanbul 1993, ss. 217-218.
[14] Gökmen Kantar,"Modernleşme Kuramı ve Osmanlı İdari Yapısında Modernleşme Süreci Hakkında Bazı Tespitler",*Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 3, S. 3, 2019, ss. 367-368.

kuraldır. Nitekim anonim kitle toplumu, bir üst kimliğin merkezileşmiş ve standartlaşmış bir eğitim sistemi aracılığı ile topluma nüfuz etmesiyle yaratılır[15].

Daha önce siyasal olarak ifade edilmeyen konular, milliyetçi söylem altında siyasallaşmaya başlamıştır. Örneğin dilin siyasallaşması meselesi, devletin resmi bir dili olması, resmi dilin çoğunluk tarafından kullanılması ve siyasal karar alma sürecinde resmi dili bilme koşulu gibi. Milliyetçi mücadelede de devletin resmi dilinin ne olacağı önemlidir. Devlet ve toplum arasında ilişkinin minimum düzeyde olduğu zamanlarda dilde çeşitlilik bir problem olarak görülmez; çünkü bu toplumlarda devletin resmi dili küçük azınlığın bildiği ya da kutsal bir dildir ve modern olmayan devletlerde milli dillerden söz etmek mümkün değildir. Ancak devlet ve bireyler arasında ilişkinin doğrudan kurulmasıyla dilde birlik önemli ölçüde gerekli olmaya başlamıştır. Modern toplumlarda milliyetçilik söyleminde dil, milleti belirleyen objektif özelliklerden biridir ve dil birliğini yaratan devletin kendisidir[16]. Nitekim devletin hamiliğinde başlayan dilde modernleşme ve getirdiği yeni normlara karşı kültürel ve güdümlü modernleşme izlerinin varlığı ve basına nasıl yansıdığı bulgular kısmında ayrıntılı olarak irdelenecektir.

2.1.2. Muhafazakârlık

"...biz her zaman eski hükümetin bozulmuş halini onu takip eden yeni ve mutlu düzenleme ile birleştiririz"[17].

Edmund Burke

Modernleşme sonucunda toplumda ortaya çıkan dengesizlik, düzensizlik durumuna tepki olarak gelişen ve siyasal anlamı ilk önce Fransa'da ortaya çıkan *muhafazakârlık*, modern zamanlarda doğan ve yine ona karşı gelişen entelektüel ve siyasal bir harekettir. Bu bakımdan muhafazakârlık, yeni toplum düzeninin karşı çıktığı geleneksel düzeni savunmak üzere gelişmiştir. Muhafazakar görüşe göre, 19. yüzyılda ezici iki devrim olan *Bireyci Devrim* ve *Sanayi Devrimi* toplumda somut,

---

[15] Ernest Gellner, *Ulus ve Ulusçuluk*, çev. Büşra Ersanlı Behar ve Günay Göksu Özdoğan, İnsan Yayınları, İstanbul 1992, s. 47; İnci Özkan Kerestecioğlu, "Milliyetçilik: Uyuyan Güzeli Uyandıran Prens'ten Frankeştayn'ın Canavarına", *19.Yüzyıldan 20.Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, Ed. H. Birsen Örs, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009, ss. 313-315.

[16] Özkan Kerestecioğlu, "Milliyetçilik "Uyuyan Güzeli Uyandıran Prens'ten Frankeştayn'ın Canavarına", s. 327.

[17] Edmund Burke, *An Appeal From The New To The Old Whigs, In Consequence Of Some Late Discussion In Parliement, Relative To The Reflections On The French Revolution,* London, Printed For J. Dodsley, Pall-Mall, M.DCC.XCI. akt. Ayşe Yılmaz Ceylan, "Edmund Burke'ün "Muhafazakâr" Düşüncesinde "İyi Devrim" "Kötü Devrim" Ayrımı", *Muhafazakar Düşünce,* C. 3, S. 11, 2007, s. 40.

yakın, duygusal ve ahlaki yükümlülüklerle dolu ilişkiler yerine soğuk ve faydacı ilişkiler getirmiştir. İnsanları birbirine organik bağlarla yaklaştıran toplumsal düzen yerine, daha gayri-kişisel, tümüyle mekanik ve çıkar ilişkisine dayalı bir toplum yaratılmıştır. Muhafazakâr düşünceye göre modern bireycilik, toplumu parçalarken despotluğun tohumlarını atmaktadır. Nitekim muhafazakârlığın modernleşme ve argümanlarına yönelttiği ağır eleştirilerle din ve modern kültür arasındaki çatışma 19. yüzyılda doruk noktasına ulaşsa da[18] 20.yüzyılda bireycilik artmıştır[19].

Siyasi düşüncelerin ve ideolojilerinin temel düşüncelerini ortaya koymak zordur. Bu durum muhafazakarlıkta daha da zor olmaktadır. Çünkü muhafazakarlık, biçimiyle ve doğasıyla filizlendiği topluma ve çevreye göre çeşitlilik göstermektedir. Bu bakımdan muhafazakar düşünce sistemi için *"karşı duruş"* ifadesini kullanmak daha doğru olacaktır[20]. Muhafazakar düşünce sisteminin şekillenmesinde birçok farklı düşünce geleneklerinin katkısı olmuştur. Ancak *"Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler"* adlı eseri ile *Edmund Burke'*un, muhafazakarlık düşünce akımının şekillenmesinde etkili olması bakımından düşünceleri önemlidir[21]. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren *E. Burke'*un düşüncelerinin daha etkili olmasında ve popülerliğinin artmasında devrim hakkındaki öngörülerinin büyük çoğunluğunun gerçekleşmiş olması etkili olmuştur[22]. Bu bakımdan *E. Burke*'un düşünceleriyle şekillenen muhafazakâr düşünceye göre toplum, zamanın doğal akışında yaşadığı evrim sonucu ortaya çıkan bir üründür. Kuşakların birlikteliği olarak toplumlarda değişimin, şiddet unsuru ile yapılmasına karşı çıkmaktadır. Bu düşünceye göre değişimin,adım adım gerçekleşmesi gerekmektedir. Nitekim doğa ve toplum olayları anlaşılması güç ve tahmin edilemez olduğundan sınırlı bir kapasiteye sahip olan insanın herhangi bir değişikliğe kalkıştığı zaman dikkatli olması gerekmektedir. Bu bakımdan aklın ve muhakemenin gösterdiği değil; dogmaların ve geleneklerin gösterdiği yol daha güvenli olacaktır. Bu düşünceye göre muhakemeye dayalı yeni

[18] *Batıya Yön Veren Metinler –IV- Moderniteye Doğru Kaotik Modern Dünya (1800-1970)*, der. Alev Alatlı, çev. Kapadokya MYO Çeviri ve Redaksiyon Heyeti, Melisa Matbaacılık, 2010, s. 1371.
[19] Philippe Beneton, *Muhafazakarlık,* çev. Cüneyt Akalın, İletişim Yayınları, 1. bs, İstanbul 1991, ss. 92-93.
[20] Yılmaz Ceylan, "Edmund Burke'ün "Muhafazakâr" Düşüncesinde "İyi Devrim" "Kötü Devrim" Ayrımı", ss. 24-25.
[21] Robert Nisbet, *Muhafazakarlık: Düş ve Gerçek,* çev. Kudret Bülbül ve M. Fatih Serenli, Haz. Kudret Bülbül, Kadim Yayınları, 2. bs, Ankara 2011, s. 25.
[22] Fatih Duman, "Edmund Burke'te Muhafazakârlığın Liberal Temelleri: Rasyonalizm, Sosyal Teori ve Siyaset", *Liberal Düşünce,* C. 15, S. 57 - 58, 2010, ss. 95-96.

bir başlangıç için geleneklerin de dahil olduğu her şeyin sil baştan değiştirilip yeni bir düzenin kurulması sadece afet ve düzensizlik getirmektedir[23].

Muhafazakar düşünceye göre zamandan kopuş iradesinde, bilgisizliğin, şiddet duygularının, kendini beğenmişliğin izlerini barındıran ve anarşi durumu olan *Fransız Devrimi*, ahlaki kuralların ve toplumsal düzenin yok edilmesidir. *E. Burke*, *İngiliz* ve *Fransız* devrimlerini *"iyi devrim"* ve *"kötü devrim"* olarak adlandırmıştır. O, iyi devrim olarak açıkladığı *1688 İngiliz Devrimi*'ni, *Fransız Devrimi*'nden köklü biçimde ayrılmaktadır. Ona göre *İngiliz Devrimi*yle, iktidardaki hanedanın değişiminin ardından yeni bir egemenlik biçimi kurulmamıştır. Aksine geleneksel kuralları koruyarak halk ile kral arasındaki ilişkiyi onarmayı, eski tartışılmaz yasaları ve özgürlükleri korumayı hedeflemiştir. Bu bakımdan *İngiliz Devrimi,* tarihin sürekliliğini yeniden sağlamıştır. Ancak aydınlanma dönemi ve onu takip eden *Fransız Devrimi* ise tarihsel sürekliliği bozduğundan skandal ve anlamsızlık olarak tanımlanmıştır. *İngiliz devrimi* ile *Fransız devrimini* karşılaştıran *E. Burke*, *İngiliz devrimi*ni medeni toplumda önemli bir değişiklik olarak tanımlarken; *Fransız devrimini* de her yönden bunun antitezi olarak yargılar[24]. Ona göre, *Fransız devrimi* geçmişin kalıntılarını yok saymak ve onu karanlığa atmak, toplumun ne olduğunu ve ne olacağını anlamamak demektir. Bu bakımdan muhafazakar düşünceye göre, bir topluluğun hayatındaki esas unsurlar tortulaşma, intikal ve mirastır. Nitekim bu unsurlar, nesilleri birbirine bağlamakla beraber hükümete aile ilişkileri benzerliği kazandırma ve herkesi hak ve yükümlülükleriyle ilgili bilinçli kılma noktasında da elzemdir. Bununla beraber Jakoben döneminin uygulamalarına toplumsal düzeni yok edici olarak değerlendirildiğinden karşı çıkmıştır. Muhafazakar düşünceye göre*, toplumları soyut haklar değil, tarihi haklar birleştirir*[25]. Bu bakımdan *Fransız Devrimi*'ni felaket olarak gören ilk muhafazakârlar, feodal ilkelere geri bakmayı tercih etmişlerdir. Demokratik güç, eşitçilik, siyasi merkeziyetçilik, faydacılık ve buna benzer tehditlere karşı devrimi değil, devrimin zıddını; yani 13. yüzyılda zirveye ulaşan feodal Orta Çağ toplumunu savunmuşlardır[26].

---

[23] Songül Sallan Gül, *Sosyal Devlet Bitti, Yaşasın Piyasa!,* Etik Yayınları, İstanbul 2004, s. 73; Beneton, *Muhafazakarlık,* s. 11.
[24] Yılmaz Ceylan, "Edmund Burke'ün "Muhafazakâr" Düşüncesinde "İyi Devrim" "Kötü Devrim" Ayrımı", ss. 30-31.
[25] Beneton, *Muhafazakarlık,* ss. 18-22; Sallan Gül, *Sosyal Devlet Bitti, Yaşasın Piyasa!*, ss. 73-74.
[26] Nisbet, *Muhafazakarlık: Düş ve Gerçek,* ss. 47-48.

Özetle muhafazakar düşünce, var olan toplumların tarihsel sürekliliğinin, siyasal, sosyal ve kültürel düzeninin muhafaza edilmesini arzulamaktadır. Nitekim 1928 yılının kasım ayında mecliste yasalaşan yeni harflerin kabulüyle eski harfler ani uygulamalarla ortadan kaldırılmıştır. Bu hızlı gelişmenin ardından toplumda eskiyi muhafaza etmek isteyen veya eskiyi özleyen kesimlerin ortaya çıkması kaçınılmaz bir tepkidir. Mevcut harflerin ortadan kalkması halinde tarihsel sürekliliğin yok olması, geçmişle bağların kopması ve topluma ait olan kültürel öğelerden uzaklaşılması gibi kaygıların neticesinde yeni harflere karşı tavır alış, direnme, başkaldırı ve muhalif söylemler muhafazakar bir tepki olarak görülmektedir[27]. Bu bakımdan yeni harflerin ardından toplumda muhafazakar tepkilerin varlığı ve basına nasıl yansıdığı merak konusu olmuştur. Nitekim muhafazakarlık bağlamında yeni Türk harflerinin ve uygulamalarının ardından yaşanan gelişmelerin gazetelere nasıl yansıdığı bulgular kısmında ayrıntılı olarak irdelenecektir.

2.1.3. Kültürel Buhran

Kültür, bir toplumda her nevi bilgi, değer ve davranış şekillerini içermektedir. Kültürü oluşturan tüm bu unsurlar, ait olduğu toplumun genelinde kabul gören ortak hayatı temin eder. Bu bakımdan her toplumun kültürü kendine özgü olup, diğer toplumlara göre farklılık gösterir. Bunun yanında kültür, maddi ve manevi iki öğeden oluşur. Medeniyetle ilgili maddi öğeler zamanla değişirken; maddi öğelere bağlı olarak manevi öğeler de değişir. Yani kültür öğelerinin değişmesi, *kültürel değişme* kavramı ile açıklanır. Bu bakımdan kültürel değişme bir toplumun, sosyal, maddi ve manevi medeniyetinin kendine ait şeklinden değişerek başka şekle dönüşmesidir. Nitekim siyasi, idari, ekonomik ve sosyal alanlarıyla toplumun tüm alanları yaşanan bu değişimlerden tabii bir şekilde etkilenmektedir. Bu bakımdan kültürün maddi ve manevi öğelerinde yaşanan bu değişim sürecinde, maddi ve manevi öğelerin aynı hızda değişmemesi hali bir sorun olarak görülmektedir. Yaşanan bu duruma *kültürel gecikme* adı verilmektedir. Nitekim değişim sürecinde manevi öğelerin, maddi öğelerin hızına yetişememesi veya gecikmesi durumunda *manevi buhran* veya *kültürel buhranı* ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan Türkçe karşılığı *"bunalım"* olan *"buhran"* kelimesi, tehlikeli, karışık, çözüm bekleyen ve dönüm noktasındaki sorun

[27] Hasan Hüseyin Akkaş, *Muhafazakarlık Düşünce ve Edmund Burke*, Kadim Yayınları, Ankara 2004, s. 56.

olarak anlam bulmaktadır[28]. Kültürde bunalımın yaşanmamasında yaşanan kültürel değişimin öğeler arasında uyumla gerçekleşmesi önemlidir. Bu bakımdan kültürün değişmiş, değişme halinde ve değişmemiş olan yönleri değişik hızlarda ve kendi içinde bir tutarlılık göstermelidir[29].

O halde değişim ve dönüşümü içeren modernleşme, bir toplumun tüm alanlarında süreklilik arz eden değişimlere yol açtığından kültür öğeleri arasında düzensizlik ve uyum sorunu yaşanması kaçınılmazdır[30]. Bundan hareketle Cumhuriyet Dönemi'nde bir devlette sosyal, kültürel, eğitsel, hukuksal, dinsel ve dilsel alanda gerçekleştirilen, değiştirilemez sanılan parçaların değiştirilmesi ve dönüştürülmesi, Meşrutiyet Dönemi Harsçılarının *hars buhranı*, yani *kültürel buhran* olarak adlandırmasına neden olmuştur[31]. Bu bakımdan kültürel buhran bağlamında Harf İnkılabı'yla yaşanan ani ve hızlı değişimin Erken Cumhuriyet dönemi basınına nasıl yansıdığı bulgular kısmında ayrıntılı olarak irdelenecektir.

2.1.4. Yabancılaşma

18. yüzyıldan sonra derin olarak incelenmeye başlanan yabancılaşma kavramı, özellikle yenidünya düzeninin, dünyamızı düzensizleştirmesiyle gündelik dile yerleşmiştir. Literatürdeki bazı tanımlamalara göre yabancılaşma kavramı kabilesiz, yasasız, dost ateşi dışında kalmış, ulusundan, toprağından, dininden ayrı dolaşıp duran, sevme ve ait olma yerine göçebe olan, sevemediğinden kendini aşkın kudrete teslim eden, sevmek yerine boyun eğen, kendinden geçen ve benliğinin dışına çıkan v.b. anlamlara gelmektedir[32]. Nitekim hayatın birçok alanında ortaya çıkan eşitsizliklerin ve düzensizliklerin ardından kendini gösteren başkaldırı ve tartışmalar, kaçınılmaz olarak yabancılaşma sorunsalına dönüşmüştür. Bu bakımdan yabancılaşma kavramı güçsüzlük, anlamsızlık, insanlardan ayrı düşme, farkedilmeme ve aranmama korkusu ve kendine/çevresine/ürettiğine yabancılaşma olarak boyutlandırılmaktadır. Öyle ki yenidünya düzeninde insan var oluş- yok oluş ikilemiyle baş başa kalmış ve özüne yabancılaşmış bir varlığa dönüşmüştür. Böylece

---

[28] Emine Öztürk ve A. Emin Seyhan, "Maddi Terakki, Kültürel Değişme, Gecikme ve Kültürel Buhranlarımız", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.3, S. 5, Kars 2016, ss. 41-43.

[29] Mübeccel B. Kıray, *Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme*,Bağlam Yayınları, İstanbul 1999, ss 365-366.

[30] Shmuel Noah Eisenstadt, *Modernleşme: Başkaldırı ve Değişim*,çev. Ufuk Coşkun, Doğu-Batı Yayınları, Ankara 2007, ss. 39-40.

[31] Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yay. Haz. Ahmet Kuyaş, YKY Yayınları, 4. bs, İstanbul 2003, s. 551.

[32] Temel Demirer ve Sibel Özbudun, *Yabancılaşma*,Öteki Yayınları, Ankara 1998, ss. 7-10.

yabancılaşmış insan, gelecekteki eylemlerinde ve yaşamını etkileyen olaylarda etkin olmadığını ve nihayetinde iktisadi, siyasi, toplumsal ve kültürel hegemonyayı kendi yazgısı olarak görmektedir[33].

Hayatın her alanında kendini gösteren korkunç tablo karşısında birey kendi acizliği içinde*, "elimden bir şey gelmez ki…", "ne yapabilirim…"* demektedir. Güçsüzlüğün kabulünün ve teslim oluşun ifadesi olan bu cümlede, bireysel ve toplumsal yaşamdaki akışın kendi dışında gerçekleştiği, çaresiz kaldığı güçler tarafından yönetildiği ve bu güçler üzerinde etkide bulunamayacağı ve uyum sağlamaya çalışması gerektiği düşüncesi saklıdır. Bu durumu yaşayan birey, aslında özüne ve varoluşuna yabancılaşmaktadır. Böylece kendinden uzaklaşan birey, etkide bulunamadığı güce, yani iktidara teslim olur. İktidar ise devamlılığı sağlamak için din gibi devlet gibi insanın ürettiği bazı kurumları toplumun üzerinde birer buyurucu olarak sunup yönetilenleri ikna eder. Bu bakımdan denetlenmeyecek olduklarından hareketle egemen ideolojiler, yönetilenleri dışsal güçlere boyun eğmeleri noktasında dayatırlar. Yani egemen ideolojiler aslında yabancılaştırıcı ideolojilerdir[34].

Kapitalist olmayan toplumlarda devlet dışsal, anlaşılmaz ve kadir-i mutlak bir varlık olarak algılanmaktadır. Kapitalist toplumlarda da denetlenemeyen güç olan devlet etkilidir. Kapitalist çağın insanı emeğinin ürününü ve yaşamının yönlendirilişini efendisine teslim etmeyi, yani boyun eğmeyi öğrenmiştir. Yani devlet, toplumun kendi içinde doğan ancak zamanla var olduğu topluma yabancılaşan ve en nihayetinde yönetilenlerin hayatlarını yönlendirecek bir güç haline gelir[35]. Bu bakımdan insan tarafından oluşturulan kurumlar, insanların dışında ve kendilerine yabancı bir gerçek olarak sırtlarına adeta bir yük gibi yüklenmişse orada yabancılaşma kavramından bahsedilir[36]. *Eisenstadt*'a göre yabancılaşma, bireysel kimlik yitimi ve toplumsal tepkisizlik davranışları sonucunda toplumlarda siyasi, toplumsal ve kültürel başkaldırı yönelimlerinin ortak noktasıdır[37]. Nitekim yeni Türk harflerinin mecliste yasalaşmasının ardından hayatın her alanında ani ve hızlı bir değişim yaşanmıştır. İktidarın hamiliğinde gerçekleşen yeni harflerin kabulünün ardından eski harflerin kullanılmasının yasaklanması ve kullanılması

[33] Tuğba Kırman ve Hasan Atak, "Yabancılaşma: Kavramsal ve Kuramsal Bir Değerlendirme", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KÜSBD)* C. 10, S. 2, 2020, ss. 279-280.
[34] Demirer ve Özbudun, *Yabancılaşma*, ss. 42-45.
[35] Demirer ve Özbudun, *Yabancılaşma*, ss. 49-54.
[36] Pars Esin, *İş Bölümü, Yabancılaşma ve Sosyal Politika*,Ankara Üniversitesi S.B.F. Yayınları, Ankara 1982, ss. 112-113.
[37] Eisenstadt, *Modernleşme: Başkaldırı ve Değişim,* ss. 56-58.

halinde yasalara başvurulması, takibatlarla sürecin canlı tutulması ve basın yayın organlarında eski harflere dönülmeyeceği toplumun tüm kesimlerine bildirilmiştir. Bu bakımdan iktidarın gücüyle varlığını gösteren Harf İnkılabı'nın ardından toplumda yabancılaşma kavramının varlığı merak konusu olmuştur. Nitekim yabancılaşma kavramı bağlamında Harf İnkılabı'nın basına nasıl yansıdığı bulgular kısmında ayrıntılı olarak irdelenecektir.

2.2. Tanzimat'tan Harf İnkılabı'na Kadar Dildeki Gelişmeler

2.2.1. Osmanlıca ve Türk Dili Üzerine Tespitler

XI.- XII. yüzyıllara kadar Türk topluluklarının parçalanması ve birbirlerinden ayrı kalmasıyla az sayıda malzeme barındıran Türk yazı dili mahallileşerek şive ve lehçelerden ibaret kalmıştır. XI. yüzyıldan sonra İslam kültürüyle gerçekleşen temaslar sonucunda yaşanan kültür değişimleri Türk dil yapısını değiştirmiştir. Böylece Arapça, Farsça ve Türkçe karışımı bir yapı oluşmuştur. Özellikle XV. yüzyıldan sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun genişlemesiyle bu diller yeniden önem kazanarak içinde Türkçenin sınırlı kaldığı Osmanlıcanın hakimiyeti başlamıştır[38]. Zamanla ifade kudretini kaybeden, ihtiyaçlarının farkına varan ve bu ihtiyaçlarını da kendi içinde temin edemeyen Türk dili, eksiklerini İslam kültür muhitiyle tamamlamaya çalışmıştır[39].

XVI. yüzyıldan sonra Arapça ve Farsçayı iyi bilenler dahi *Klasik Edebiyat* dili olan Arapça ve Farsça karışımı yapma dili okuma ve yazmada zorluk yaşamaya başlamıştır. Arapça ve Farsça kelime ve kuralların eklenmesiyle bu yapma dil sadece hüner ve marifet gösteren eserlerde yer almış ve gün geçtikçe konuşma dilinden uzaklaşmıştır. Türkçe ise *Tekke Edebiyatı* ve *Halk Edebiyatı* dilinde, yani halkın konuşma ve yazı dili olarak varlığını sürdürmüştür. Divan şairleri bazı eserlerini Türkçe kaleme alarak halkın rahatlıkla okuyarak öğrenmesini ve faydalanmasını amaçlamışlarsa da halk, Osmanlı Türkçesini doğru okumak ve yazmak için Arapça ve Farsçada yetkin olmak zorundaydı. Bunun yanında, medreselerde yıllarca eğitim veren ve alan kişilerin dahi doğru okuyup yazamaması sorunu da toplumsal hayatta

[38] Zeynep Korkmaz, "Dil İnkılabının Sadeleşme ve Türkçeleşme Akımları Arasındaki Yeri*", Türk Dili*, C. XLIX, S. 401 (Mayıs 1985)'den ayrı basım, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1985, ss. 3-7.

[39] R. Rahmeti Arat, "Dil Tabii Bir Varlıktır", *Türk Dili İçin I Türk Basınında Çıkan Türk Dili ile İlgili Makaleler*,Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 25, Seri: IV, S: A5, Ankara 1966, ss. 82-83.

aksaklıkların yaşanmasına neden olmaktaydı. Nitekim aydınlar arasında mevcut dilin toplumun gelişmesine engel olduğuna dair fikirler kabul görmeye başlamıştı[40].

2.2.2. İlk Teşebbüsler

XV. yüzyıldan sonra ağırlaşan süslü dil, aydın zümreye özgü olarak başlamış ve *Halk Edebiyatı* ile *Divan Edebiyatı* birbirinden uzaklaşmaya başlayınca tepki olarak dilde sadeleşme akımları ortaya çıkmıştır. Sadeleşme hareketinin şuurlu olarak ele alındığı süreç *Tanzimat* Dönemi olsa da XV. yüzyılda *Aydınlı Visali* ile *Öz Türkçecilik* çalışmaları başlamış, XVI. yüzyılda *Tatavlalı Mahremi ve Edirneli Nazmi* gibi birçok aydın ve şair ile de Türkçeye dayalı sade, halkın kendi zevkine ve ruhuna yakın eserler kaleme alınmıştır. XVI. yüzyılda yazı dil bütünlüğünün tüm gücüyle devam ettiği bir dönemde yine de Türkçe eserlerin kaleme alınması *Tatavlalı Mahremi* ve *Edirneli Nazmi*'nin öncüsü olduğu *Türk-i Basit* akımının varlığına bağlanmaktadır[41].

Ancak harf meselesine dair ilk gerçek teşebbüs, *Azerbaycan şairi Ahundzâde Mirza Feth Ali*'ye aittir[42]. Nitekim bu teşebbüsünde, *İslam* ülkelerinde okuryazar oranının düşüklüğünden, kullanılmakta olan harflerin okumaya elverişli olmadığından, Türkçe'de bazı sesleri ifade edecek sesli harflerin Arap alfabesinde bulunmayışından, hareke kullanılmaması durumunda her kelimenin farklı şekilde okunabildiğinden bahsetmiş ve bunlardan ötürü okuma ve yazmada güçlük yaşandığına dikkat çekmiştir[43]. *Ahundzâde İstanbul*'a gelerek[44] harf meselesiyle ilgili hazırladığı tasarıyı *Cemiyyet-i İlmiyye-i Osmaniyye*'ye sunmuştur. Bu sunumdan bir hafta sonra ilgili cemiyet tarafından yapılan açıklamada, eski harflerin düzeltilmeye muhtaç olduğu noktasında hemfikir olunduğu ve *Mirza Feth Ali*'nin tasarladığı düzeltmenin faydalı ve maksadına elverişli bulunduğu kaydedilmiş, ancak bunun basım aşamasında yine eski zorluğu içinde barındıracağı, yıllardan beri kullanılan bir dilin değiştirilmesinin kolay bir iş olmadığı ve değişiklik yapılması halinde *İslami* eserlerin unutulmasına sebep olunacağından bu tasarının kabulünün mümkün

[40] Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları*, s.83.
[41] Mehmet Kaplan, "Dilde Aşırılık ve İtidale Dair", *Türk Dili İçin VI, Türk Basınında Çıkan Türk Dili ile İlgili Makaleler,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları:31, Seri: IV, S: A10, Ankara 1968, s.166; Korkmaz, "Dil İnkılabının Sadeleşme ve Türkçeleşme Akımları Arasındaki Yeri", ss. 3-7.
[42] Hamid Algar, "Ahundzâde, Mirza Feth Ali", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1989, s. 189.
[43] Rekin Ertem, *Elifbe'den Alfabe'ye Türkiye'de Harf ve Yazı Meselesi*, Dergah Yayınları, İstanbul 1991, s. 100; Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları*, s. 169.
[44] Algar, "Ahundzâde, Mirza Feth Ali", s. 189.

olmadığı yönünde oy çokluğu ile karar alındığı belirtilmiştir[45]. Bu konuda yaptığı çalışmadan ve gösterdiği gayretten dolayı takdirname ve *Mecidi Nişanı*'yla ödüllendirilen *Mirza Feth Ali*, harf ve alfabe meselesiyle ilgili hazırladığı ikinci çalışmasını *Sadrazam Ali Paşa*'ya göndermiştir. Arap harfleri yerine *Latin* ve *Kiril* alfabelerinin karışımı yeni bir alfabenin esas alınması gerektiğini savunduğu sistem tekrar kabul görmemiştir[46]. Nitekim *Feth Ali*'nin bu çalışmaları, 20.yüzyılda Türkiye ve bazı İslam ülkeleri tarafından harf meselesinde atılacak adımlara öncülük etmiştir[47].

Türkçenin medenileşmesi, günlük hayata uygun, doğal ve kolay anlaşılabilir olması gerektiği üzerinde durulan *Tanzimat* Dönemi'nde, *Namık Kemal*'den sonra *Ali Suavi, Ziya Paşa, Ahmed Midhat Efendi* ve *Şemseddin Sami* dil meselesi üzerinde düşüncelerini ifade etmişlerdir[48]. *Namık Kemal* mübalağa ve manasız teşbihlerden arınık, günün ihtiyaçlarına uygun yeni edebiyat dilinin kurulması gerektiğini savunurken, *Ali Suavi* yazıların, manası açık ve sade bir dille kaleme alınması ve dilde ıslah bahsinin açılmasının gerekliliği üzerinde durmuştur[49]. 6-7 asır önce kullanılan dilin Türkçe olduğunu ancak mevcut dilin Türkçe olmadığını ifade eden[50] *Ahmed Midhat Efendi*'ye göre dilin ıslah edilmesi gerekmektedir[51]. *Ziya Paşa*, her milletin kendine has bir dilinin olması gerektiğini; *Şemseddin Sami*, Arapça ve Farsça kelimelerin girmesiyle canlılığını yitiren dilimizden bu yabancı kelimelerin atılmasını, zamanla unutulan Türkçe kelimelerin yerine Doğu Türkçesinden kelimelerin alınmasıyla dilde sadeleşmenin sağlanacağını savunmuştur[52].

2.2.3. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Harf Tartışmaları

Tanzimat hareketi ile başlayan *Batı*'ya dönüş süreci, *Batı* dünyasından özellikle de *Fransa'*dan alınan yeni fikirlerin halk arasında yayılabilmesi için gazete ve kitaplarda kullanılan dilin sade ve anlaşılır olması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Devlet, okul ve gazete dilinin sadeleştirilmesiyle Osmanlı Devleti'nin *Batı*'ya

[45] Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları*, ss. 169-170.
[46] M. Şakir Ülkütaşır, *Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan, Atatürk ve Harf Devrimi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1981, ss. 19-20.
[47] Algar, "Ahundzâde, Mirza Feth Ali", s. 189.
[48] Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları*, s. 130.
[49] Zeynep Korkmaz, *Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi*,Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, S.147. Ankara 1963, s. 15; Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları,* ss. 132-134.
[50] Korkmaz, *Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi*, s. 15.
[51] Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları*, ss. 140-147.
[52] Korkmaz, *Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi*, ss. 15-16.

yönelmesinin fikri cephesini geliştirmek[53], okuma yazmanın kolaylaştırılmasını[54] ve eğitimin yayılmasını sağlamak amaçlanmıştır[55]. *Tanzimat* Devri'ndeki sadeleşme hareketi, Osmanlıcayı en sade dil temelinde daha anlaşılır bir hale getirmeyi hedeflemiştir. Bu bakımdan *Tanzimat* devri, bir arayış ve deneme devri özelliğini kazanmıştır[56].

Nitekim *Tanzimat* Dönemi'nde merkezileşen ve farklılaşan bürokrasi, aydın ya da eğitilmiş kitlelere ihtiyaç duymuş ve eğitim alanında *Batı* örnek alınmıştır. *Batı* entelektüel geleneğinin takipçisi sayılabilecek aydın kitlesi, kendi edebi biçimlerini oluştururken hem *Batı* tarzını takip etmiş hem çağın sorunlarını halkın anlayacağı bir dille kaleme almış hem de *Batılı* sanat eserlerinden tiyatro ve opera türlerinde çeviriler yapmaya başlamışlardır[57]. Bu bakımdan *Meşrutiyet* Dönemi'nde, asırlarca süregelen *Batı*'yı model alma sürecine rağmen Türk milletinin hala manevi bütünlüğünü ve kültür istikbalini muhafaza ettiği dilde sadelik çalışmalarında ve milli edebiyat oluşturma gayretinde olduğu görülebilir[58].

Dilde mücadele her ne kadar yazı dilindeki sadeleşmeyle başlasa da asıl dava, Osmanlıcanın imlası, alfabesi, sözlüğü ve terimleriyle topyekûn medeni bir dile dönüşmesi gerekliliğidir[59]. Bu bakımdan *II. Meşrutiyet* Dönemi'nde *Milaslı İsmail Hakkı, İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), Celal Sahir (Erozan), Cihangirli M. Şinasi, Ali Nusret* ve *Hüseyin Avni* gibi aydınlar tıpkı Tanzimat Dönemi aydınları gibi Arap harflerinin ıslahının kâfi olacağı, mevcut dildeki imlanın bozukluğu ve yazının belirli bir kurala bağlanması üzerinde durmuşlardır[60]. Bu çerçevede harf sisteminde düzenin ve kuralın oluşturulması için 1860'lardan 1900'lere kadar Osmanlı harf meselesinde bazı ıslahat girişimleri yapılmıştır. *İbrahim Şinasi* ve *Ebuzziya Tevfik* basımda kullanılan Arap harflerini ıslah etme çalışmaları yapmışlardır. *Ebuzziya Tevfik*, basımda kullanılan Arap harf ve işaretlerinin sayısını 519'dan 110'a kadar

[53] Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları*, s. 97.
[54] Ertem, *Elifbe'den Alfabe'ye Türkiye'de Harf ve Yazı Meselesi*, s. 97.
[55] Korkmaz, *Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi,* s. 14; Korkmaz, "Dil İnkılabının Sadeleşme ve Türkçeleşme Akımları Arasındaki Yeri", ss.7-8.
[56] Korkmaz, "Dil İnkılabının Sadeleşme ve Türkçeleşme Akımları Arasındaki Yeri", s. 9.
[57] Aydın, *Modernleşme ve Milliyetçilik*, s. 41.
[58] Şerif Mardin, *Türk Modernleşmesi*, der. Mümtaz'er Türköne, Tuncay Önder, İletişim Yayınları, 2.bs, İstanbul 1992, ss. 293-294.
[59] Seda Bayındır Uluskan, *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Korza Basım, Ankara 2010, ss. 188-189.
[60] İsa Öztürk, *Harf Devrimi ve Sonuçları,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s. 5; Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları,* ss.162-163.

indirmiştir. *Feraizcizade Mehmet Şakir Efendi,* Arap alfabesine Türkçe sesli harflere karşılık gelecek harflerin eklenmesinden bahsetmiştir[61].

Tanzimat Devri'ndeki sadeleşme akımının ardından 1911 yılı *Yeni Lisan hareketi*ne kadar *Serveti Fünun*, *Fecr-i Ati* ve *Tasfiyecilik* hareketlerine rastlanmaktadır[62]. *Tasfiyeciler,* hiçbir ölçü sınır olmaksızın kökenleri yabancı olan tüm kelimelerin atılmasını savunmuşlardır[63]. *Şemsettin Sami, A. Midhat, N. Asım, Ahmed Cevdet, Emrullah Efendi, Veled Çelebi, Fuat Kösearif, E. Tevfik, TepedenliKâmil* ve *Hüseyin Kazım* gibi aydınlar *tasfiyecilik hareketi* ile *Tanzimatçılar*ın sade Osmanlıca düşüncesine karşı çıkarak dilde Türkçülük düşüncesini benimseyerek Osmanlıcada var olan tüm yabancı kökenli kelimelerin atılmasını ve dilin Türkçeleşmesi için gerekirse Doğu Türkçesi'nden de kelime alınabileceğini savunmuşlardır[64]. Nitekim *Tanzimat*'tan *II. Meşrutiyet'*e kadar geçen zaman diliminde dilde aşırılık içeren tezler, 1911 yılına damgasını vuran *Yeni Lisan akımı*yla yumuşamıştır[65].

1911'de *Selanik*'te yayıma başlayan *Genç Kalemler* Dergisi etrafında toplanan ve aynı zamanda dil planlaması yönünde ilk girişimde bulunma özelliğine sahip olan *Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Ali Canib* ve *Kazım Nami* gibi bazı aydınlar milli dil konusunda görüşlerini savunmuşlardır[66]. Bu savunuda, dilimizdeki Arapça ve Farsça gramer kurallarının atılması, bilim terimlerinin Arapça olarak kullanılması, diğer Türk lehçelerden kelime alınmaması, *Doğu-Batı* taklitçiliğinden kurtularak milli bir dile ulaşılması amaçlanmıştır[67]. İstanbul ağzını Türk yazı dili için esas alan[68] *Genç Kalemler Dergisi*, bir dilin başka dilden kelime alabileceği, ancak kaide alamayacağı ve konuşma dilinde bir kelimenin Türkçesinin bulunması halinde o kelimenin Arapça ve Farsçasının kullanılamayacağı yönünde Türkçeleşmenin başlıca iki esasını ortaya çıkarmıştır. Bu bakımdan *Genç Kalemler*, klişeleşmiş olan bazı kelimelerin konuşma dilinde tutunmasından ötürü yabancı kelime de olsa mevcudiyetinin muhafazasının

---

[61] Ülkütaşır, *Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan, Atatürk ve Harf Devrimi*, s. 21.
[62] Korkmaz, "Dil İnkılabının Sadeleşme ve Türkçeleşme Akımları Arasındaki Yeri", ss. 9-13.
[63] M. Necmettin Hacıeminoğlu, "Dil Devriminde Çeşitli Görüşler", *Türk Dili İçin I Türk Basınında Çıkan Türk Dili ile İlgili Makaleler,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 25, Seri: IV, S: A5, Ankara 1966, ss. 112-115.
[64] Korkmaz, "Dil İnkılabının Sadeleşme ve Türkçeleşme Akımları Arasındaki Yeri," ss. 9-13.
[65] Korkmaz, *Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi*, s. 28.
[66] Heid, *Türkiye'de Dil Devrimi,* s.17.
[67] Korkmaz, "Dil İnkılabının Sadeleşme ve Türkçeleşme Akımları Arasındaki Yeri", ss. 9-13.
[68] Ahmet Temir, "Türk Dilinin Tarihi, Bugünü ve Geleceği I", *Türk Dili İçin I Türk Basınında Çıkan Türk Dili ile İlgili Makaleler*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 25, Seri: IV, S: A5, Ankara 1966, ss. 176-177.

makul sayılabileceği fikrini de savunmuştur[69]. Alfabe değişikliğini, eski Türkçe kelimelerin canlandırılmasını ve Türk dillerinden kök ve kelime uydurulmasını onaylamamışlardır[70]. Bunun dışında *Falih Rıfkı Atay* ve *Ziya Gökalp* başka dilden kelime alınabilir, ancak kaide alınmaz düşüncesindeydiler. *Türkçecilik*, 1908 yılından sonra *Selanik*'te *Genç Kalemler Dergisi*'nde bu düşünce ile tekrar canlanmıştır. Akımın amacı, yazılanların halk tarafından anlaşılabilir olması için dilin sadeleştirilmesidir[71]. Dildeki gelişmelerde düşünceleriyle etkili olan ve *Türkçülüğün* en önemli temsilcilerinden sayılan *Ziya Gökalp* ise yazı dili ile konuşma dili arasındaki ikiliğin ortadan kaldırılması için Osmanlı dilini adeta hiç yokmuş gibi atmak yerine Türk dilini olduğu gibi milli dil olarak kabul etmek görüşünü savunmuştur. O'na göre Halk Edebiyatı yazarlarının yaptığı gibi konuşma dilini aynen yazı dilinde kullanmak, yani İstanbul halkının konuştuğu gibi yazmak gerekmektedir[72].

Dilde yaşanan gelişmelere paralel olarak harf sistemi, yazı dili ve konuşma dili üzerine birçok görüşler sıralanmaya devam etmiştir. Latin harflerinin kabulüne taraftar olmamakla birlikte Türkçe kelimelerle beraber Arapça- Farsça kelimelerin de yazımında aynı kurala uyulması görüşünü savunanlar bazı işaretler ve sesli harfler ekleyerek imladaki sorunların çözülebileceğine inanmışlardır. Bu düşünceden hareketle de harflerin ayrık olarak tek tek yazılmasını önermişlerdir. 1912-1918 yılları arasında yaygın olan bu görüş, *Dr. Milaslı İsmail Hakkı, Necmeddin Arif, Cihangirli M. Şinasi, İsmail Hakkı* ve *Celal Sahir* gibi aydınlar tarafından desteklenmiştir[73]. *İsmail Hakkı*, harflerin ayrı yazılması ve gerekli durumda da sesli harflerin ilave edilmesiyle uygulanacak olan *huruf-ı munfasıla* yönteminin hayata geçirilmesi halinde *Japonlar* gibi ilerleme kaydedileceğini ifade etmiştir[74]. Nitekim I. Dünya Savaşı'ndan önce *huruf-ı munfasıla* adıyla başlatılan ve *Enver Paşa*'nın okuma ve yazmayı kolaylaştırmasını umarak ürettiği *Hatt-ı Enverî* adındaki yeni yazı tarzı reformu yapılmıştır. Bu girişim, Osmanlının savaş döneminde olması ve telgraf

[69] Falih Rıfkı Atay, *ÇankayaAtatürk'ün Doğumundan Ölümüne Kadar*,Pozitif Yayınları, İstanbul 1968, s. 545.
[70] Heid, *Türkiye'de Dil Devrimi,* s.17.
[71] Falih Rıfkı Atay, "Tıpkılık", *Türk Dili İçin VI, Türk Basınında Çıkan Türk Dili ile İlgili Makaleler*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 31, Seri:IV, S:A10, Ankara 1968, s. 45.
[72] Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, haz. Mehmet Kaplan, Milli Eğitim Basımevi, 1. bs, İstanbul 1976, ss. 105-107.
[73] Ülkütaşır, *Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan, Atatürk ve Harf Devrimi*, ss. 22-24.
[74] Ercan Uyanık ve İrfan Davut Çam, "Arap Elifbası'ndan Latin Alfabesine Geçiş Sürecinde Garpçı Söylemler", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. XIV, S. 29, 2014, s. 193.

sisteminin teknik açıdan sınırlılığından dolayı kısa bir süre tatbik edilip sonra kaldırılmış olsa da dil alanında bir değişim hareketi olması açısından önemlidir[75]. *Huruf-ı munfasıla* görüşünü benimseyenlerin başlattıkları çalışmaların olumlu sonuçlanmamasının ardından Latin harflerinin alınmasını destekleyen kesimlerin ısrarları artmaya başlamıştır[76]. Eğitimdeki aksaklıkların Arap harflerinin ıslahıyla düzeleceğini savunanlar her ne kadar çoğunlukta olsa da *İçtihad* Dergisi sahibi *Abdullah Cevdet, Celal Nuri* ve *Kılıçzade Hakkı* gibi bazı aydınların da Türk diline uygun imla ve yazının olması gerektiği yönünde görüşleri bulunmaktaydı[77].

İçtihad Dergisi'nde önemli yazılar kaleme alan *Celal Nuri*, Arap dili ile Avrupa dillerini karşılaştırdıktan sonra mevcut harflerin yetersizliğinden, fikri cephenin gelişmesine mâni oluşundan, Latin harflerinin Türkçe kompozisyonuna daha uygun olduğundan ve *ıslahı-ı huruf* çabalarının beyhude olduğundan bahsetmiştir. *Hüseyin Cahit,* mevcut lisanın Türklük ve Müslümanlıkla bir ilgisinin olmadığından, Arnavutların Latin harflerine geçmesine engel olmayıp bizim de bu harfleri kabul etmemiz gerektiğinden ve Latin alfabesine geçilmesi halinde 1-2 hafta içinde okuma yazma öğrenilebileceğinden söz etmiştir. *Kılıçzade Hakkı* ve arkadaşları ise yazılarında Arap harflerinin kusur ve yetersizlikleri noktasında her kesimin hemfikir olduğundan, Latin alfabesine geçince en kestirme yoldan en sade bir harf sistemine ulaşılacağından, dil ile din arasında bir bağ olup olmadığından ve *Kur'an-ı Kerim'i* anlamak için Türkçeleştirilebileceğinden bahsetmişlerdir. Nitekim *İçtihad* Dergisi, bu yazılardan sonra hükümet tarafından tatil edilmiştir[78].

Meşrutiyet Dönemi'yle Osmanlıda tekrar başlayan basın hürriyeti ve özellikle milliyetçilik akımının etkisiyle güçlenen *Türkçülük* hareketi Türk diline olan ilginin artmasında ve alfabe değişikliğinin gündemde kalmasında etkili olmuştur. Bu dönemde halkın okuryazarlık oranını artırma çabası ve Türk diline uygun imla, yazı arayışı hız kazanmıştır[79]. Dil alanında yurt içindeki aydınların görüşlerinin yanı sıra 1922'de *Azerbaycan*'ın Latin alfabesini kabul etmesiyle dil tartışmaları tekrar canlanmıştır[80]. *Azerbaycan* hükümetinin alfabe değişikliğiyle ilgili muhtırası *Ankara*'ya ulaşmadan yaklaşık bir ay önce *Mustafa Kemal, Halide Edip Adıvar*'la

[75] Bayındır Uluskan, *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*, s. 190.
[76] Uyanık ve Çam, "Arap Elifbası'ndan Latin Alfabesine Geçiş Sürecinde Garpçı Söylemler", s. 194.
[77] Bayındır Uluskan, *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*, ss. 188-189; Öztürk, *Harf Devrimi ve Sonuçları*, s. 5.
[78] Ülkütaşır, *Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan, Atatürk ve Harf Devrimi*, ss. 30-41.
[79] Ülkütaşır, *Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan, Atatürk ve Harf Devrimi,* s. 21.
[80] Bayındır Uluskan, *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*, ss. 190-191.

garplılaşma meselesi ve Latin alfabesi hakkında konuşmuştur. Aynı yıl *Hüseyin Cahit (Yalçın), Ahmet Emin (Yalman), EbuzziyaVelid* ve *Yakup Kadri'nin* de aralarında bulunduğu bir grup gazeteci *İzmir*'de *Mustafa Kemal* ile görüştüğü sırada *Hüseyin Cahit, Mustafa Kemal'e* Latin yazısını niçin almadıklarını sormuş ve zamanının gelmediği yanıtını almıştır[81]. *Arnavutluk*'un *Tiran* kasabası ulema ve Müslümanları tarafından *Arnavutça'*nın Latin harfleriyle yazılmasına şer'i izin olup olmadığına dair *Şeyhülislamlık Dairesi*'ne dilekçeyle başvurulmuştur. *Şeyhülislamlık*tan gelen fetva, sadece Latin harflerini değil, harflerin ayrı yazılması teklifini de yasaklamış[82] ve Latin harfleriyle okullarda eğitim yapılmasına izin verilmemiştir[83].

Latin harflerinin alınması gerektiği yönündeki ısrarcı beyanların ve heyecanlı bekleyişlerin olduğu bu süreçte, Şubat 1923 tarihinde *İzmirli Nazmi* adındaki bir işçinin *İzmir İktisat Kongresi'ne,* Latin harflerinin kabulü hakkında verdiği önergeyi *Kongre Başkanı Kazım Karabekir Paşa* reddetmiştir. *Kazım Karabekir Paşa,* 5 Mart 1923 tarihinde *Hâkimiyeti Milliye*'deki makalesinde, harf ve alfabe meselesiyle bizzat uğraştığını, Latin alfabesinin kabulü halinde memleketin karışıklık içine gireceğini, bunun İslam âleminden, kütüphanelerimizden ve tarihimizden kopmaya sebebiyet vereceğini ifade etmiş ve bu yöndeki kaygılarından bahsetmiştir. Bu makalenin akabinde *Kılıçzade Hakkı Bey, Hüseyin Cahit, Dr. Abdullah Cevdet, Falih Rıfkı (Atay)* ve *Yunus Nadi* gibi birçok aydın *İçtihad*, *Cumhuriyet* ve *Hâkimiyeti Milliye* gibi basında Latin alfabesinin kabulü yönünde yazılar kaleme almışlardır[84]. *Kılıçzade Hakkı, Kazım Karabekir Paşa'nın* Latin alfabesine yönelik düşüncesine karşılık, sadece Müslüman olmayan hem Türk hem de Müslüman olan Türk milletinin Türk harsına muhtaç olduğunu, *Kur'an-ı Kerim'i* anlamak için Arap diliyle okuma mecburiyetinin bulunmadığını ve *Kur'an-ı Kerim'*i Latin diliyle okuyup yazmanın kötü olduğu söylemleriyle de avamın tedirgin edilmesine gerek olmadığını ifade etmiştir[85]. *Hüseyin Cahit* ise memlekette ümmiliğin azaltılamamasında harflerin kabahatinin olduğunu, çocukların 3-4 senede dahi okuma-yazma öğrenemediğini, yetişkinlerin dahi doğru okuyup yazamadığını, memleketimizde basılan gazete sayısının Avrupa'da basılan gazete sayısından çok

[81] Ülkütaşır, *Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan Atatürk ve Harf Devrimi,* s. 42.
[82] Ertem, *Elifbe'den Alfabe'ye Türkiye'de Harf ve Yazı Meselesi*, s. 143.
[83] Ülkütaşır, *Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan Atatürk ve Harf Devrimi*, s. 32.
[84] Bayındır Uluskan, *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları*, s. 192.
[85] Ülkütaşır, *Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan Atatürk ve Harf Devrimi*, ss. 44-45.

geride olduğunu, mevcut harfleri kullanmanın dini mecburiyeti olmadığını ve bir an önce Latin harflerine geçilmesi gerektiğini ifade etmiştir[86].

İbrahim Alaaddin, Ahmet Hikmet, Halit Ziya, Necip Asım, Veled Çelebi, Ali Canip, Mehmet Fuat, Zeki Velidi, Ali Seydi, Avni Başman ve *Cenap Şehabeddin* gibi birçok yazar ve aydın gazete ve dergilerde Latin alfabesinin kabulüne karşı olduklarına dair yazılar kaleme almışlardır[87]. *İbrahim Alaaddin Bey'e* göre, asırlardan beri kütüphaneleri ve kitapları bulunan bir milletin, sırf okuma yazmayı öğrenmesi daha kolay olsun diye alfabesini değiştirmesi uygulamasının dünyada bir benzeri olmadığından ve bu hususta alınacak kararın da zor olacağından ihtiyatlı olunması gerekmektedir. *İbrahim Alaaddin Bey* mevcut yazının güç öğrenildiği, yabancıların yazının zorluğundan dolayı öğrenmeye rağbet etmedikleri, az-çok tahsilli olanların bile yazıyı yanlışsız okuyamadıkları yönündeki gerekçelerin itiraz edilmeyecek kadar aşikâr olduğunu savunmakla beraber, sayılan tüm yetersizliklerin Latin harflerini kabul etmemiz için kâfi olup olmadığı sormaktadır. Kendisi, Latin harflerini reddedenlerin gerekçelerini de şöyle sıralamaktadır. Mevcut harf sistemiyle 2-3 ayda okuma yazmayı öğrenebilen çocukların Latin alfabesine geçilmesi durumunda 1-2 ay önce okuma yazmayı öğrenmesiyle tüm sorunlar çözülebilecek midir? Arap harfleriyle yazılan bir yazının Latin harfleriyle yazılması durumunda daha fazla satırda yazılma mecburiyeti doğacaktır. İmlanın mükerrer olması harflerin kabahati olmadığından imladan dolayı harflerin değişmesi yerine her kelime için bir şekil tayin olunarak ıslah çalışmaları yapılmalıdır. Yabancılar mecbur olur ya da alaka duyarlarsa imlası zor olan İngilizceyi öğrendikleri gibi bizim dilimizi de öğrenebileceklerdir. Kullanılmakta olan bütün kelimeler tayin ve tespit edilmedikçe yazı dili ile konuşma dili arasındaki sorun Latin harf sistemi ile de yazılsa çözülemeyecektir[88]. *Müftüoğlu Ahmet Hikmet'e* göre ise Latin harflerinin kabulü halinde fikir yönündeki eserlerimiz yok edileceğinden kullanılmakta olan Arap harflerinin ilmi surette ıslahının yapılması gerekmektedir[89].

Konu, kaleme alınan çalışmalarda tartışılmaya devam ederken; *TBMM*'de vekiller arasında *Maarif Vekaleti*'nin oluşturacağı dil heyetinin Latin harfleri hakkındaki görüşleri sıklıkla sorulmaya başlanmıştır. *Maarif Vekaleti*'nin dil

[86] Ülkütaşır, *Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan Atatürk ve Harf Devrimi*, ss. 46-47.
[87] Öztürk, *Harf Devrimi ve Sonuçları*, s. 10.
[88] Ülkütaşır, *Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan Atatürk ve Harf Devrimi*, ss. 48-50.
[89] Ülkütaşır, *Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan Atatürk ve Harf Devrimi*, ss. 52-53.

meselesinin tek kişinin değil, bir heyetin çalışmaları sonucunda bir karara bağlanması yönündeki beyanatları, Latin harflerinin alınmasını isteyenler tarafından bu konuya gerekli ihtimamın gösterilmediği gerekçesiyle eleştirilmiştir. *Mustafa Necati Bey'*in dil meselesinin bir heyet tarafından ele alınması gereken bir konu olduğuna dair konuşmasının ardından *Akşam* Gazetesi 28 Mart 1926 tarihinde ileri gelen Türk aydınlarına *"Latin harfleri kabul edilmeli midir?"* diye bir soru yöneltmiştir. Cevap veren on altı kişinin çoğunluğu, yazı değişikliğine karşı oldukları cevabını vermiştir. *Akşam* Gazetesi'nin ardından basındaki yazı tartışmaları yoğunlaşarak Türk basını ikiye ayrılmıştır. *Ahmet Cevdet*, *İkdam* Gazetesi'nde, Arap yazısını; *Yunus Nadi*, *Cumhuriyet* Gazetesi ile Latin harflerini savunmuştur. *Avram Galanti*'nin *Akşam* Gazetesi'ndeki yazısına, *Hakimiyet-i MilliyeGazetesi başyazarı Falih Rıfkı* sert tepki vermiştir. *Yeni Kafkasya* ve *Hayat* Dergileri'nin yazı devrimi karşıtlığını barındıran yazıları, *İçtihad* Dergisi'nin Latin harflerini destekleyici yazılarıyla dengelenmiştir. *Siirt Mebusu Mahmud Bey*'in Şubat 1926 tarihinde çıkarmaya başladığı *Milliyet* Gazetesi de devrimcilerin yanında yer almıştır[90].

2.2.4. Osmanlı'da Eğitim ve Harf Alanında Modernleşme Çalışmaları

Tanzimat ile başlayan modernleşme hareketiyle birçok alanda resmi adımlar atılmaya başlanmıştır. *Sultan Abdülmecid,* 13 Ocak 1845 tarihinde *Babıâli*'ye yaptığı ziyarette askeri reformların dışında yapılan yeniliklerin halkın cehaletinden dolayı yolunda gitmediğini ve bu hususta yeni okulların açılması gerektiğini belirterek hükümeti eleştirmiştir. Hükümet tarafından 1 Mart 1845 tarihinde eğitimi düzenlemek amacıyla geçici bir komisyon, yani *Meclis-i Muvakkat* kurulmuştur[91]. Böylece, önceleri ulema sınıfının elinde olan eğitim işleri resmi olarak devletin eline geçmiştir[92]. *Meclis-i Muvakkat*'ta, okutulacak ders kitaplarının tercümesiyle ilgili "*Encümen-i Daniş*" adında bir ilim heyeti oluşturulması kararı alınmış, 1846 yılında ise *Meclis-i Muvakkat*'ın yerine *Meclis-i Maarif-i Umumiyye* kurularak çalışmalara devam edilmiştir. Bu süreçte alınan kararlardan biri de Osmanlı tebaasından kim olursa olsun ilim ve fen öğrenmeye hevesli kişiler için bir Darülfünun açılmasıydı[93]. Bu gelişmelerin ardından 15 Nisan 1851 tarihinde *Encümen-i Daniş* kurulmuştur. Bu

[90] Bilal N. Şimşir, *Türk Yazı Devrimi*,Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1972, ss. 74-75.
[91] Ali Akyıldız, *İlk Türk Akademisi Encümen-i Dâniş'in Kuruluşu ve Faaliyetleri (1851-1862)*, Ses Reklam Matbaacılık, Ankara, 2018, s. 11.
[92] Cengiz Dönmez, *Tarihi Gerçekleriyle Harf İnkılabı ve Kazanımları*, Gazi Kitabevi, Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 2. bs, Ankara 2009, ss. 175-176.
[93] Hasan Ali Koçer, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*, Araştırma-İnceleme Dizisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1992, ss. 52-53.

ilmi topluluk, aydınlardan oluşması ve devletin eğitim politikasına uygun çalışmalarda bulunması özelliğiyle önemlidir[94].

Her alanda Batı'dan geri kaldığını kabul eden Osmanlının, Batı'daki gelişmeleri takip etmesini sağlamak, *Batılı* ilmi eserleri Türkçeye tercüme etmek, böylece Osmanlının eğitim alanında ilerlemesini sağlamak maksadıyla kurulan bu ilmi topluluk kendisinden beklenen başarıyı gösterememiştir; ancak Osmanlının *Batı* ilim ve medeniyetiyle temasını sağlamıştır[95]. 1851 yılında Encümen üyesi olan *Ahmed Cevdet Efendi'*nin kaleme aldığı *Kavâid-i Osmâniyye* adlı kitapta, Arap harfleriyle gösterilemeyen Türkçe sesler için yeni yazı yolu aranması gerektiğinden bahsedilmiştir. 1863-1864 yılında, okul ders kitapları harekeli olarak basılmıştır[96]. *Encümen-i Daniş'in* etkin üyesi olan *Münif Mehmed Paşa*[97]*,* ilk defa Arap harflerinin ıslahı meselesini gündeme getirmiştir. Osmanlının mevcut eğitim durumuna çözümler üretmek için *Batı*'nın eğitim anlayışıyla karşılaştırmalar yapmıştır. Osmanlı eğitim sistemindeki uygulamaların yanlış ve yetersiz olduğundan, çocuklara yığınla bilgi ezberletildiğinden ve *Tanzimat*'ın fikri cephesinin yayılabilmesi için halkın kolay okuma yazma öğrenmesinin gerekliliğinden bahsetmiştir[98].

İlk defa devlet tarafından teşkil edilmeyen *Cemiyyet-i İlmiyye-i Osmaniyye*, 1861'de sadaretin izniyle çalışmaya başlamıştır[99]. *Batı*'nın bilim ve kültürünü yaymak için[100] *Cemiyyet-i İlmiyye-i Osmaniyye* adında kurulan bu özel derneğin kütüphanesi *Batılı* esaslara göre kurulan ilk kütüphane olma özelliğine sahiptir[101]. Arap alfabesine ilk defa temas eden *Münif Paşa,* 1862 tarihinde *Cemiyyet-i İlmiyye-i Osmaniyye*'de verdiği konferansta yazılışı ve okunuşu kolaylaştırmak için Arap harflerinin ıslahının yapılmasından, böylece Arap harflerine yeni şekil vermenin gerekliliğinden bahsetmiştir. Kelimelerin altına- üstüne işaretler koymak yerine kelimelerin birbirinden ayrı yazılması yolunu tercih etmiştir. *Münif Paşa*, ayrık

---

[94] Akyıldız, *İlk Türk Akademisi Encümen-i Dâniş'in Kuruluşu ve Faaliyetleri (1851-1862),* s. 13.
[95] Ayrıntılı bilgi için bkz. Kenan Akyüz, *Encüme-i Dâniş*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara 1975, ss. 9-15; Dönmez, *Tarihi Gerçekleriyle Harf İnkılabı ve Kazanımları*, ss. 175-176; Koçer, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*, s. 61.
[96] Ülkütaşır, *Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan Atatürk ve Harf Devrimi*, s. 20.
[97]Ekmeleddin İhsanoğlu, "Cem'iyyet-i İlmiyye-i Osmaniyye", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 7, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 334.
[98] İsmail Doğan, "Münif Mehmed Paşa", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 32, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, ss. 9-10.
[99] İhsanoğlu, "Cem'iyyet-i İlmiyye-i Osmaniyye", ss. 333-334.
[100] Dönmez, *Tarihi Gerçekleriyle Harf İnkılabı ve Kazanımları*, s. 179.
[101] Meral Alpay, *Harf Devriminin Kütüphanelere Yansıması*, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1976, s. 2.

yazıyla yazılmış küçük kitapların okullara dağıtılmasının ve dolayısıyla görüşlerin alınmasının bu yoldaki aksaklıkları ortaya çıkaracağını düşünmüştür[102]. *Münif Paşa* liderliğinde yayına başlayan *Mecmua-ı Fünûn*'da 1868 yılında Avrupalıların yazı dilinde zorluk yaşamadıklarından, Latin harflerinin kolaylığından ve *huruf-ı munfasıla* ile harflerin ayrık yazılması gerektiğinden bahsedilmiştir[103].

Osmanlılarda eğitim işleriyle ilgilenmek, eğitimi çağın şartlarına göre organize etmek, kitaplar hazırlamak ve bunların kontrolünü sağlamak maksadıyla birçok meclis, encümen ve cemiyet kurulmuşken, harf alanındaki ilk resmi çalışma 1909 yılında *Maarif Nezareti* bünyesinde *İmla ve Sarf Encümeni*'nin kurulması olmuştur. *Sarf Encümeni*, 1920'den başlayarak *Sarf ve Nahv-i Türki* başlıklı dört defter çıkarmıştır[104]. Nitekim Tanzimat'tan sonra Batı dünyası ile gerçekleşen yoğun temasların ardından *Batılı* terim ve kavramlar yurda girmeye başlayınca ilmi terimler meselesi söz konusu olmuş ve bunun çözüm yolları aranmıştır. Özellikle Darülfünûn'da yeni ilmi derslerin eklenmesiyle dönemin *Maarif Nazırı Emrullah Efendi* ve 1913'te de *Maarif Nazırı Şükrü Bey*'in girişimleriyle dil çalışmaları tekrar gündeme getirilmiştir. 1913 yılında *Maarif Nezareti* tarafından, İstanbul'da Batı kaynaklı terimlere karşılık bulmak amacıyla aralarında *Celal Esat, Celal Sahir, Halid Ziya, Ziya Gökalp, Rıza Tevfik, İsmail Hakkı* ve *Mehmed Fuad* gibi aydınların yer aldığı *Istılâhât-ı İlmiye Encümeni* adında bir cemiyet kurulmuştur. Latin harflerine göre ilim alanlarını kapsayan, Fransız terimlere Türkçe karşılıklar alfabetik olarak düzenlenerek üç adet mecmua hazırlanmıştır. Ancak I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla, ülkedeki siyasi dengelerin bozulması ve görüş ayrılıkları nedeniyle encümen kısa sürede dağılmıştır[105].

2.2.5. Türk Harflerine Geçişi Kolaylaştırmak İçin Atılan Adımlar

*Türkiye Büyük Millet Meclisi'*nde, Türk harflerine geçişi kolaylaştırmak için bazı adımlar atılmıştır[106]. Sözgelimi, Rumi takvimin ilgası hakkında yapılan meclis görüşmelerinde, *Trabzon Milletvekili Muhtar Bey'*in resmi günlerde hicri takvimin kullanılmasında mahsur olmadığı; *Aksaray Milletvekili Besim Atalay Bey'*in iktisat

[102] Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları*, ss. 167-169.
[103] Ülkütaşır, *Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan Atatürk ve Harf Devrimi*, ss. 17-18.
[104] Dönmez, *Tarihi Gerçekleriyle Harf İnkılabı ve Kazanımları*, ss. 173-181.
[105] Abdullah Uçman, "Istılâhât-ı İlmiyye Encümeni", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.19, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, ss. 207-208.
[106] Lord Kinross, *AtatürkBir Milletin Yeniden Doğuşu*, çev. Necdet Sander, Altın Kitaplar Basımevi, 12. bs, İstanbul 1994, s. 510.

aleminde geri kalmamız doğru olmayacağından güneş takviminin kabulünün uygun olacağı ve *Gelibolu Milletvekili Celal Nuri Bey*'in bayramların da miladi takvime görehesaplanması yönündeki beyanlarının ardından mecliste, sadece dini meselelerde hicri takvimin, resmiyette de miladi takvimin kullanılması kararı alınmıştır[107].

Osmanlı İmparatorluğu'nun manevi kuvveti sayılan *Hilafet*, 431 sayılı kanunla ortadan kaldırılmış ve *Türkiye Cumhuriyeti*'nin milliyetçi ve halkçı unsurları *Teşkilat-ı Esasiye Kanunu* içine yerleştirilmiştir. Aynı tarihte 430 sayılı kanunla *Şeriye Mahkemeleri*'nin yerine *Çağdaş Hukuk* düzeninin konulması, *Tevhid-i Tedrisat Kanunu* ile medreselerin yerine mekteplerde öğrenimin zorunlu hale getirilmesiyle Arapça ve Farsçanın toplum içindeki yeri sarsılmıştır[108]. 1924 Anayasası'nın 2. maddesinde geçen *"Türkiye Devleti'nin dini, din-i İslam'dır"* ibaresi kaldırılmıştır[109]. 1928 yılında yapılan bu değişiklikle din devleti görüşü yerine ulus devleti görüşü benimsenmiş; bu çerçevede hukuk, eğitim, yazı, dil ve genel olarak yaşam ve kültür alanlarında bir dizi reform kendisini göstermeye başlamıştır. Anayasadan çıkarılan din siyasal alana değil; toplumsal ve kültürel alana kaydırılmıştır. Bu bakımdan, geleneksel Osmanlı temeli yerine, ulus egemenliği ve bağımsızlık ilkesine dayanması çerçevesinde *Cumhuriyet Dönemi, Tanzimat* ve *Meşrutiyet Dönemleri*'nden ayrılmaktadır. Kendinden önceki dönemlerde uzun uzun tartışılan konular ve çözüm önerileri, tarihsel zorunluluğun bir ürünü olan *Cumhuriyet Dönemi*'ndeki devrimsel değişmelerle hayata geçirilmiştir[110].

[107] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 20, 26. 12. 1341, ss. 276-280.
[108] Ömer Asım Aksoy, *Atatürk ve Dil Devrimi Dil Alanındaki Çalışmalara Genel Bir Bakış*, Atatürk Serisi No:3, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1963, s. 21.
[109] Resmi Gazete, S: 863, No: 1222, 14 Nisan 1928, s. 99.
[110] Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, ss. 521-522.

3.MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Sosyal hayatta yaşanan hızlı değişimler ve bunların ortaya çıkardığı sonuçlar, sosyal bilim araştırmacılarına yeni bakış açıları kazandırmıştır. Araştırmacılar, incelenecek konuları derinlemesine ele almak ve sosyal bağlamlara başvurmak için *nitel araştırma* yöntemlerine yönelmişlerdir[111]. "Nasıl" ve "niçin" sorularına cevap aranan nitel araştırmalarda, incelenen konu ayrıntılı bir şekilde irdelenir[112]. Bu bakımdan Harf İnkılabı'nın belirli bir zaman aralığında toplumsal hayat üzerindeki yansımalarını irdelemeyi amaçlayan bu çalışma da *nitel bir araştırma* olarak tasarlanmıştır. Nitel araştırmalarda *gözlem, görüşme, vaka çalışması ve doküman analizi* veri toplama yöntemleri olarak kullanılmaktadır. Gözlem ve görüşme gibi veri toplama araçlarının uygulanmasının mümkün olmadığı durumlarda araştırma konusuna göre yazılı ve görsel materyaller, kayıtlar, fotoğraflar, web sayfaları ve metinler kullanılabilir[113]. Bu gibi kaynaklardan verilerin toplanması amacıyla genellikle doküman analizi yöntemine başvurulur. Mevcut araştırmanın ana kaynakları da benzer bir nitelik taşıdığından, söz konusu kaynaklardan verilerin toplanması amacıyla *doküman analizi yöntemine* başvurulmuştur. Nitekim bu yöntemle araştırmacı elde ettiği fiziki verileri analiz etmekle birlikte yorumlayarak yeniden yaratabilir[114].

3.2. Veri Kaynakları

Döküman incelemesine dayalı olan bu araştırmanın ana kaynağını, gazeteler oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında 1928-1938 yılları arasında bulunan 14 adet gazete incelemiştir. Belirtilen yıllar arasındaki her yıl için bir gazeteye ulaşmak planlanmışsa da bazı yıllarda yaşanan yoğun gelişmeler nedeniyle aynı yıla ait iki farklı gazeteye başvurulmuştur. Bu bakımdan toplam 11 yıla ait gazeteler incelenmiştir. Gazetelerin seçiminde günlük sayılara ulaşılabilirlik ve gazetelerde

---

[111] Fatma Nevra Seggie ve Yasemin Bayyurt, "Nitel Araştırma Yöntemleri", *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları,* Ed. Fatma Nevra Seggie ve Yasemin Bayyurt, Anı Yayıncılık, 2. bs, Ankara 2017, s. 12.

[112] İrfan Davut Çam, *Eğitim ve İdeoloji: II. Meşrutiyet Dönemi'nde Çocuk Eğitimine Yönelik Yaklaşımlar (1908-1922),* Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir 2019, s. 261.

[113] Özgür Atakan, *Eğitim Sosyolojisi Açısından Ahmet Mithat Efendi'nin Edebi Eserlerinde Toplum ve Eğitim*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2018, s. 27.

[114] Ulun Akturan, "Doküman İncelemesi", *Nitel Araştırma Yöntemleri NVivo 7.0 ile Nitel Veri Analizi,*yaz: Türker Baş ve Ulun Akturan,Seçkin Yayınları, Ankara 2008, ss. 117-119.

çeşitlilik ölçüt olarak belirlenmiştir. Bu bakımdan tirajı yüksek ve popüler gazetelerin yanı sıra çalışmaya katkı sağlaması maksadıyla görece diğerlerine göre çok popüler olmayan gazetelerde çalışmaya dahil edilmiştir. Araştırma kapsamında incelenen gazetelere ilişkin bilgiler Tablo 3.2.1.'de sunulmuştur.

Şekil 3.2.1. Araştırma Kapsamında İncelenen Gazetelere İlişkin Bilgiler

Yıl	Gazete Adı	AYLAR											
		Oca	Şub	Mar	Nis	May	Haz	Tem	Ağu	Eyl	Eki	Kas	Ara
1928	H. Milliye	x	x	x	x	✓	x	x	x	x	✓	✓	x
1928	S. Fünun	x	x	x	x	x	x	x	x	x	✓	✓	x
1929	İkdam	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1929	Son Saat	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x
1930	Son Posta	x	x	x	x	x	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1931	Milliyet	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1932	Cumhuriyet	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1933	Milliyet	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1934	Kurun	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	✓	✓
1935	Türk Dili	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
1936	Ulus	✓	✓	✓	✓	✓	x	x	x	x	x	x	x
1937	Akşam	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	x	✓	✓
1938	Cumhuriyet	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	...
1938	Akşam	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	...

Tablo 3.2.1'de geçen işaretlerin anlamı şu şekildedir:

"✓": Gazetelerin ulaşılan ve incelenen sayıları

"x": Gazetelerin ulaşılamayan ve dolayısıyla incelenemeyen sayıları

"...": Kapsam dışı gazete sayıları

Araştırma kapsamında meclis tutanakları ve devlet arşivi veri kaynaklarında da incelemeler yapılmıştır. 1928 yılı ve öncesi gazetelerin dilinin Osmanlıca olmasından dolayı Harf İnkılabı'ndan önceki süreçte yaşanan gelişmelerin tespiti için TBMM zabıt ceridelerinin 1. ve 2. dönemleri incelenmiştir. Bunun dışında Harf İnkılabı'nın ardından yaşanan sürecin meclisteki yansımalarının tespiti için TBMM zabıt ceridelerinin 3. dönemi de incelemiştir. Nitekim, 1. Dönem 23.04.1336- 16.4.1339 tarihleri arasını kapsar ve toplam 29 ciltten, 2. Dönem 11.08.1339- 26.06.1927 tarihleri arasını kapsar ve toplam 33 ciltten, 3. Dönem ise 14.11.1927- 26.03.1931 tarihleri arasını kapsar ve toplam 26 ciltten oluşmaktadır. Böylece 1920-1931 yılları arasını kapsayan TBMM 1. 2. 3. Dönem Zabıt Ceridelerine ulaşılmıştır. Meclis tutanaklarının yanı sıra konu ile ilgili devlet arşivindeki verilere ulaşmak için

https://www.devletarsivleri.gov.tr/ adresinden 1922-1938 yıllarına ait arşiv veri kaynaklarına ulaşılarak incelemeler yapılmıştır.

Araştırmada kullanılan diğer veri kaynakları ise *İstanbul Atatürk kitaplığı, İstanbul* ve *Ankara Üniversiteleri*, *TBMM* ve *Devlet Arşivleri Daire Başkanlığı* veri tabanlarından, *Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi* ve *Merkez Kütüphaneleri, Erzurum Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi* ve *Samsun Gazi İl Halk Kütüphanesi* gibi araştırma merkezlerinden temin edilmiştir.

3.3. Verilerin Analizi

Doküman incelemesi yöntemi, gazete ve benzeri dokümanlardaki anlamı ortaya çıkarmak ve bilgiyi üretmek için fiziki verileri analiz etmekle birlikte yorumlayarak yeniden yaratabilir[115]. Bu yöntemle Tablo 3.2.1'de yer alan gazetelerden biraraya getirilen konuya dair verilerden temalar ve alt temalar oluşturmak amaçlandığından *içerik analizi tekniği* seçilmiştir[116]. Nitekim içerik analizi tekniği, doküman analizi yöntemiyle elde edilen verilerden değerli çıkarımlar yapmaya imkan tanıyan, nesnel, işe yarayan, yinelenebilir sistematik bir analizdir[117].

Bu çerçevede, öncelikle araştırmanın veri kaynakları olan gazeteler belirlenmiştir. Ardından, çözümleme birimleri saptanmıştır. İncelenen gazetelerde *"harf, huruf, Latin, Arapça, Millet Mektebi, Encümen"* gibi sözcük birimleri taranmıştır. Bu çalışmada gazete, meclis tutanakları, kanun gibi dijital ortamda elde edilen kaynaklar, anahtar kelimeler ile taranarak sınıflama işlemi yapılmıştır.

İçerik analizi, metindeki kelimelerin küçük özetini yani kodlama yaparak ham verilerin kategorilere ayrılmasını içermektedir[118]. Kategoriler, ortak fikri oluşturan kodların birlikteliğinden oluşan geniş bilgi birimleridir[119]. Bu çerçevede, araştırmanın kategorilerini teşkil eden *"Güdümlü Modernleşme, Kültürel*

---

[115] İrfan Davut Çam, Murat Bayram Yıllar ve Orhan Ünal, "Son Dönem Osmanlı ve Güncel Ders Kitaplarında Tasarruf Değeri", *OMÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 100. Yıl Eğitim Sempozyumu Özel Sayı, C. 39, S. 3, 2020, s. 353.
[116] Hüseyin Bal, *Nitel Araştırmalarda Yöntem ve Teknikler (Uygulamalı-Örnekli),* Sentez Yayıncılık, İstanbul 2016, ss. 90-92.
[117] Colin Robson, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri Gerçek Dünya Araştırmaları,* çev. ed. Şakir Çınkır ve Nihan Demirkasımoğlu, Anı Yayıncılık, Ankara 2015, ss. 430-431; Aysel Aziz, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri,* Nobel Yayın Dağıtım, 4. bs, Ankara 2008, ss. 121-122.
[118] Burhan Baloğlu, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri,* Der Yayınları, gözden geçirilmiş 3. bs, İstanbul 2006, ss. 81-82.
[119] John W. Creswell, *Nitel Araştırma Yönetmleri Beş Yaklaşıma Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni,* çev. ed. Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir, Siyasal Kitabevi, 3. baskıdan çeviri, Ankara 2013, s. 186.

Modernleşme, Muhafazakarlık, Kültürel Buhran ve Yabancılaşma" kavramları seçilmiştir. Elde edilen fiziki veriler, kodlama işleminden geçerek belirli kriterlere bağlı olarak kategoriler halinde gruplandırılır. Bu aşamada araştırma, kaynaklardan elde edilen verilere sürekli ne ile ilişkilidir? sorusu yöneltilerek devam etmiştir[120]. Şöyle ki çalışmada elde edilen veriler, seçilen beş kategoriden hangisi ile ilişkili ise o kavramın altında toplanarak kodlar oluşturulmuştur[121]. Kodlama, analizini yaptığınız veriyi çalışma boyunca nasıl tanımladığınızı ifade eder. Nitekim süreç içerisinde eklenen her yeni veri, kodlarla karşılaştırılıp benzer yığınlar halinde biraraya getirilmiştir. Ardından, belirlenen kategoriler ve kodlar ile ilişkili olarak fiziki verilerden düzenleme, betimleme, sınıflandırma ve yorumlama yapılmıştır[122]. Tüm bu süreçlerin ardından Harf İnkılabı'nda yaşanan kronolojik gelişmeler, söz konusu sosyolojik kavramlarla ilişkilendirilip içerik analizi tekniğiyle ayrıntılı olarak irdelenmiştir.

[120] Nuri Bilgin, *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar,* Siyasal Kitabevi, 2.bs, Ankara 2006, s. 19.
[121] Haluk Geray, *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yönetemlere Giriş İletişim Alanından Örneklerle,* Siyasal Kitabevi, genişletilmiş 2. bs, Ankara 2006, ss. 149-153.
[122] Robson, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri Gerçek Dünya Araştırmaları*, ss. 586-587.

4.BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Güdümlü Modernleşme

Modernleşmenin sonuçlarıyla başlayan güdümlü modernleşme, modernleşen ülkedeki kurum, örgüt ve değerlerin bütünüyle sanayileşmiş ülkelerde var olan kurum ve örgütlere benzer hale getirilmesi sürecidir. Modernleşmenin temel yapılarına odaklanarak doğal seyrinde devam eden tarihsel gelişmelerin bir sonucu olan kültürleşerek modernleşme, kendiliğinden kültürel temas yoluyla modernleşme iken; devlet eliyle olduğu takdirde güdümlü modernleşme olmaktadır[123]. Bu bakımdan az gelişmiş ülkeler açısından toplumsal değişme anlamına gelen modernleşme, toplumsal güdülenme ve düzenleme kavramlarını getirir. Az gelişmiş toplumlardaki bu değişimin de doğal olarak kendiliğinden olmasını beklemek gereksiz olacağından bilinçli ve toplumsal güdülenmeyi içeren bir çaba kendini göstermek mecburiyetindedir[124]. Bilinçli ve toplumsal güdülenme, ya kapitalist toplumlarda olduğu gibi kendiliğinden ya da sosyalist toplumlarda olduğu gibi devlet eliyle olabilmektedir. 2. Dünya Savaşı sonrasında üçüncü dünya ülkelerinde iktisadi gelişmelerden ayrı tutularak ideolojiye dayalı modernleşme türleri görülmektedir. Bu bakımdan siyasal ve kültürel modernleşmenin görüldüğü bu ülkelerde, uluslaşma ve yeni insanı biçimlendirecek ideoloji yaratma çabası doğmuştur[125].

Az gelişmiş ülkelerin nihai amacı gelişmiş ülkeler seviyesine erişmektir. Bu bakımdan *Batı*'nın teknik alandaki üstünlüğünü kabul eden Osmanlı'da, *Batı*'ya yetişmek için birçok alanda yenileşme adımları atılmıştır. Bu gelişmelerin ardından Türk toplumunda, biri geleneksel diğeri modern olmak üzere iki yapı kendini göstermiştir. *Doğu* ve *Batı* geleneğinin getirdiği normların birbirine göre farklı olması, toplumda bir sorun olarak algılanmıştır. Nitekim oluşan bu ikili yapı, mevcut kültürel değerler ile Batılılaşmanın bir arada yaşaması sorununu gündeme getirmiştir[126]. *Doğu*lu ve *Batı*lı norm ve değerlerin Türk toplumunda birlikte varlığını sürdürmesi halinde ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik arayışlar aydınlar arasında artmıştır. İkili yapıyı bir arada koruyan geleneksel reform hareketini yürüten Tanzimat aydınlarından farklı olarak Tanzimat sonrasında görece orta halli ailelerde

[123] Aydın, *Modernleşme ve Milliyetçilik*, ss. 25-26.
[124] Kongar, *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, ss. 236-237.
[125] Aydın, *Modernleşme ve Milliyetçilik*, s. 28.
[126] Mete Tunçay, "Türkiye Cumhuriyetinde Siyasal Düşünce Akımları", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi,* C. 7, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, ss. 1924-1928.

yetişmiş, modern okullarda eğitim almış, radikal düşünen kimselerin güçlenmesiyle yeni bir yönetici sınıf ortaya çıkmıştır. Yenileşme hareketlerinin başında sorulan "*devlet nasıl böyle olur?"* sorusuna cevaben hazırlanan reform hareketleri, Tanzimat sonrası bürokratik aydınların *"bu devlet nasıl kurtarılabilir?"* sorusuna dönüştüğünde sistemden hoşnutsuz olan, anayasal parlamenter siyasal örgütlenmeyi ve halkçılığı kurtuluş çaresi olarak gören *Jön Türkler*in radikallikleri ortaya çıkmıştır. *Jön Türkler*in kurtuluş reçeteleri arama çabaları, *Kemalizm*'i meydana getirmiştir. Muasır medeniyetler seviyesine doğru ilerlemeyi arzulayan *Kemalizm*ise *Mustafa Kemal'*in düşüncelerinin 1930'lardan sonra sistemleştirilmeye çalışıldığı bir ideolojidir[127].

Değişmenin bir bütün olduğu düşüncesinde olan *radikal-ilerici Kemalizm*, Türk toplumunda toplumsal, iktisadi ve siyasi yönleriyle bir *Batılılaşma* programı takip etmiştir[128]. *Kemalist* ideolojide, siyasal ve kültürel bir dönüşüm özelliği ve bilinçli bir modernleşme niteliği bulunmaktadır[129]. Bu bakımdan iktisadi, kültürel ve siyasal yönleriyle bir bütün olan *Kemalizm*, Batı uygarlığı çerçevesinde muasır medeniyetler seviyesine ulaşmayı devlet eliyle gerçekleştirme eğilimi gösteren bir ideolojidir. Bu bakımdan halka *Batılı* normlara uygun bir kültür kazandırılması görevini üstlenen devletin, aynı zamanda halkın nasıl eğitileceği hususunda da görevleri bulunmaktadır. Yeni rejime uygun vatandaşlar; yani *"fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür nesiller" yetiştirmeyi amaçlayan Kemalizm*, demokratik zihniyetli bir toplum hedeflemiştir[130]. Bu çerçevede *Mustafa Kemal*, 1924 ve 1925 yıllarındaki nutuklarında çağdaş uygarlığa katılmamıza mâni olan güçleri yenme zorunluluğundan, çağdaş dünyada var olabilmek için değişmemiz gerektiğinden, bu çağda hiçbir ulusun geleneksel bağlılıklarıyla kendilerini var edemeyeceklerinden, zihinlerde yer edinen eski ve yerleşmiş inançların sökülüp atılma mecburiyetinden, geleneksel kurum ve kuralların çağın gerektirdiği dünyaya uygun olmadığından bahsetmiştir[131]. Nitekim Harf İnkılabı ile muasır medeniyetler seviyesine ulaşmada engel olarak görünen eski harflerin yerine yeni harfler getirilmiştir. Bu bakımdan

[127] Levent Köker, *Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi*, İletişim Yayınları, 3. bs, İstanbul 1995, ss. 128-133.
[128] Tunçay, "Türkiye Cumhuriyeti'nde Siyasal Düşünce Akımları", ss. 1925-1927.
[129] Aydın, *Modernleşme ve Milliyetçilik*, s. 27.
[130] Köker, *Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi*, ss. 208-212.
[131] Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, s. 524.

çalışmanın bu bölümünde Harf İnkılabı ve uygulamalarının, güdümlü modernleşme bağlamında gazetelere nasıl yansıdığının cevabı aranmıştır.

4.1.1. Harf İnkılabı'nın Kanunlaşması

Dilde çağdaşlaşmanın olması gerektiği yönündeki görüşler ve tartışmalar *Cumhuriyet Dönemi*'nde de devam etmiştir. Bu dönemde *Mustafa Kemal,* Arap harflerinin Türkçe'ye uygun olmadığını savunmaktadır[132]. *Mustafa Kemal*'e göre Arap harfleri, Türk halkının eğitim düzeyinin gelişmesinin önünde bir engeldir. Nitekim *Mustafa Kemal*'in mevcut Arap harflerine yönelik bu görüşleri yıllar öncesine dayanmaktadır. Şöyle ki *Mustafa Kemal* ile ilgili anılarında *Başyaver Salih Bozok*, Türk inkılabı siyasi, askeri ve sosyal açıdan yıldırım süratiyle gerçekleşmesine rağmen bu doğrultuda atılan adımların tarihi köklerinin bulunduğundan ve *Mustafa Kemal*'in subay olduğu zamanlardan beri kaleme aldığı yazılarına bakıldığında bu adımların basit bir görüşle tespit edilemeyeceğinden bahsetmiştir[133].

Mustafa Kemal, 6 Temmuz 1918'de *Karlsbad*'ta tedavi olurken kaleme aldığı hatıra defterinde, *"eline büyük salahiyet ve kudret geçmesi*" halinde Türk sosyal hayatında istenilen inkılabı *"bir anda tahakkuk"* edeceğini kaydetmiştir. Hatıra defterinde, yüksek tahsil görmüş kendisinin avam seviyesine inmek yerine halkın aydınların seviyesine çıkarılması gerektiğinden, ancak iyice karar verdikten sonra bu işe başlayacağından bahsetmiştir[134]. *Mustafa Kemal*'in *yaveri Mazhar Müfit Kansu'*ya, 7-8 Temmuz 1919 tarihinde Latin harflerinin kabul edileceğini not ettirmiş olması[135] da onun alfabe değişikliğini daha önceden düşündüğünün diğer bir kanıtı olmaktadır.

Anı ve hatıratlarda alfabe değişikliğini haberdar eden kayıtlar olsa da Harf İnkılabı'na az zaman kala yurt dışındaki uzman kişilerin bu konu hakkındaki görüşlerine de başvurulmuştur. Şöyle ki eğitimle ilgili çalışmaların yapılması için Türkiye'ye çağrılan *Dr. Künhe*, 1926 yılı çalışma raporunda Türkiye'de okuma yazmanın öğrenilmesi için uzun zamana ihtiyaç olunduğu ve yazı tekniğinin sadece

[132] Dönmez, *Tarihi Gerçekleriyle Harf İnkılabı ve Kazanımları*, s. 205.
[133] Salih Bozok ve Cemil S. Bozok, *Hep Atatürk'ün Yanında...,* Çağdaş Yayınları, 1.bs, İstanbul 1985, s. 144.
[134] A. Afet İnan, *Mustafa Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1983, s. 43.
[135] Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, C. 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 4. bs, Ankara 1997, s. 131.

öğretim meselesi değil aynı zamanda uygarlık meselesi olduğu yönünde açıklamalarda bulunmuştur. Bu raporun ardından alfabe ve yazıyı uygarlık sorunu olarak görmeye başlayan *Atatürk*, bu alanda çalışmalarını hızlandırmıştır. Çalışmaların yoğunlaştığı bu dönemde, basında da Latin alfabesini destekleyici kampanyalar alevlenmeye başlamıştır[136]. Nitekim *Atatürk*, Harf İnkılabı'nı yapmadan seneler öncesinden harf meselesinde fikri yönden hazırlık yapmış ve çevresindeki aydınlara bu devrimin yapılmasının zaruretinden bahsetmiştir. Fikri hazırlık safhasından sonra tatbikat safhasında taviz vermemiş ve harf devrimiyle bu konudaki fikrini kanunlaştırmıştır[137].

Yeni harflerin, mecliste görüşülmesi ve onaylanması süreci hakkında meclis tutanakları oldukça zengindir. Nitekim *Mustafa Kemal*, 1 Kasım 1928 tarihinde *TBMM*'nin açış konuşmasında, alfabe meselesini her gelişmenin ilk yapı taşı olarak gördüğünden bahsetmiştir. O'na göre Türk milleti, Latin esaslı Türk alfabesiyle kolayca okuma yazma öğrenebilecektir. Bununla birlikte, yurt gezilerinde her yaştan vatandaşın, bu harflerle kolaylıkla okuyup yazabildiğine şahit olduğunu aktarmıştır. Yeni Türk harflerinin, ülkenin gelişmesine katkı sağlayacağını ifade eden *Mustafa Kemal*, bu harflerin kabul edildiği üçüncü meclisin sadece Türk tarihinde değil, tüm dünya tarihinde de önemli bir yer edineceğini, Türk harflerinin onaylanmasının ardından bütün vatan evlatlarının Türk milletinin okuma yazma öğrenmesine yardım etmesi halinde birkaç yıl içinde büyük bir başarı sağlanacağını[138] da sözlerine ekleyip konuşmasını sonlandırmıştır. *Mustafa Kemal*'in bu görüşlerinden bir gün sonra meclis başkanı *Kazım Paşa* da Türk milletinin gelişmesine engel olan Arap harflerinden kurtulmasını sağlayan meclisin sadece Türk tarihinde değil, tüm cihanın irfan tarihinde büyük bir nam bıraktığından bahsetmiştir[139].

Türk dilinin şimdiye kadar Arap harfleriyle yazıldığından ve eski harf sisteminin Türk olan kelimelerin sesli harflerini karşılamada yetersiz olduğundan bahseden 1 Kasım 1928 tarihli *Yeni Harflerin Kabulü Hakkındaki Kanun*

---

[136] Howard E. Wilson ve İlhan Başgöz, *Türkiye Cumhuriyetinde Milli Eğitim ve Atatürk*, Dost Yayınları, Ankara 1968, s. 117; Dönmez, *Tarihi Gerçekleriyle Harf İnkılabı ve Kazanımları*, ss. 208-209.

[137] Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 4. bs, Ankara 1984, ss. 267-269.

[138] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 5, 1 Teşrinisani 1928, ss. 2-5; *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III,* "Üçüncü Dönem İkinci Toplanma Yılını Açarken 1 Kasım 1928", ss. 373-378.

[139] *Milliyet*, "Meclis Dün Tatil Kararı Verdi", 27 Mart 1931, s. 1; Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 26, 26. 3. 1931, ss. 125-126.

Layihası'na ilişkin gerekçede şunlar yer almaktadır. Türk çocuğunun, ana dilini yazabilmek için gereksiz ve zahmetli belirli kalıpları öğrenmek zorunda kaldığı, iyi derecede okur-yazar olabilmek için uzun zamana ihtiyaç duyulduğu ve halkın okuyabileceği ve yazabileceği bir gramerin oluşturulamadığı kaydedilmiştir. Devamında ise doğru yazmanın ve doğru okumanın belirli bir sınıfın imtiyazı haline geldiğinden, Arap harflerinin matbaada ve medeni vasıtalarda kullanılmasında zorluk yaşanmasından ötürü eski harflerin değiştirilmesinin zorunlu hale geldiğinden bahsedilmiştir. Bununla birlikte, *Maarif Vekâleti*'nde kurulan dil heyetinde hazırlanan harf sistemiyle elde edilen tecrübelerden, dilimizin en iyi şekilde yazılabileceğinin mümkün olduğunun anlaşıldığından ve Latin esasından alınan harf sisteminin kanun haline gelmesi zaruri görüldüğünden bu layihanın sunulduğuna[140] dikkat çekilmiştir.

Muvakkat Encümen'in, kanun layihasının aynen kabulü yönündeki kararı sonrasında, *Başvekil İsmet Paşa*, Türk alfabesinin milletin okuma yazmasına büyük kolaylık sağladığının tecrübe edildiğinden, milletin cehaletten sıyrılma arzusunun derin ve samimi olduğundan, az emekle öğrenilmesi kolay olan bu harflerin millete ümit vereceğinden, bu kolaylıktan istifade etme noktasında hükümete ciddi görevler düştüğünden, memurlarıyla öğretmenleriyle ve aydınlarıyla bütün memlekette her vatandaşa ulaşılacağından ve vatandaşların okuyup yazması için ellerinden geleni yapacaklarından[141] bahsetmiştir. *İsmet Paşa*, bu açıklamasıyla devlet eliyle yapılan, mecliste kanunlaşan ve okumayı kolaylaştıracağı ümit edilen bu inkılabın devletin her kademesindeki personelden destek göreceğinin ve toplumsal hayatının her kademesine yayılacağının ön bilgilendirmesini yapmıştır.

1 Kasım1928 tarihinde tüm maddeleriyle kabul edilen *Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun'*a göre, kamu ve özel tüm kurumlarda, bütün şirket ve derneklerde Latin esaslı Türk harflerinin kullanılması mecburidir. 1929 yılı Haziran ayı başına kadar devlet dairelerinde; 1929 yılı Haziran ayının birinci gününe kadar halk tarafından yapılacak müracaatlarda her türlü yazıların eski usulle yazılmasında yasaca bir sakınca yoktur. 1929 yılı Ocak ayı başından itibaren Türkçe basılacak kitapların, Türk harfleriyle basılması mecburidir. Resmi ve özel bütün tutanaklarda 1930 yılı Haziran ayı başına kadar eski Arap harflerinin stenografi makamında

[140] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 5,"Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Başvekaletten Mevrut (1/266) Numaralı Kanun Layihası*",* 1 Teşrinisani 1928, ss. 1-2.
[141] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 5, 1 Teşrinisani 1928, ss. 6-8.

kullanılmasında yasaca bir sakınca yoktur. Ayrıca para, hisse senetleri ve sair kıymetli evrak ile hukuki mahiyeti haiz bütün eski vesikaların değiştirilmedikleri müddetçe geçerli olmasına karar verilmiştir[142].

Harf İnkılabı'nın yasalaştığı 1 Kasım 1928 tarihli meclis konuşmalarında, Yeni harflerin kabulüyle ülkenin mevcut durumundan kurtarılması ve muasır medeniyetler seviyesine yükselmesi noktasında bir ilişki kurulduğu açıkça görülmüştür. Bununla birlikte birçok aydın ve vekil, tüm alanlarda halkın kulaktan dolma bilgilerle değil, gerçek ve rasyonel bilgilerle aydınlanmaya ihtiyacı olduğu hususunda hemfikirdir. Nitekim, aydınlanma hareketinde olduğu gibi insanları köleleştiren gerçek olmayan dayatma unsurlar yerine iyi ve rasyonel olan gerçeklere ulaşmak amaçlanmalıdır. Ancak bu bilgilerin halka ulaştırılmasında hem kitle iletişim araçlarının sınırlılığı hem halkın okuryazar oranının düşüklüğü hem de kullanılan dilin sağlıklı iletişimde yetersiz kalması noktasında sorunlar yaşanmaktadır. Bu bakımdan kaynaktan çıkan mesajın alıcıya doğru şekilde ulaşılabilirliğinde yaşanan sorunun çözümü, halkın sahibi olduğu milli dilin kullanılmasıyla mümkündür.

4.1.2. İdari, İktisadi, Sosyal ve Eğitsel Alanda Yeni Harflere Dönüşüm

1920'li yıllarda mecliste, Türkçe kelimelerin kullanılması yönündeki hassasiyetlerin sonucunda meclise sunulan metinlerde ve burada yapılan konuşmalarda yabancı kökenli kelimelerin yerine başlıklar da dahil edilerek Türkçe kelimelerin konulması hakkındaki maddenin oylanarak kabul edilmesiyle[143] toplumun birçok alanında yaşanacak gelişmeler hız kazandırmıştır. Şöyle ki kanun metinlerinde, şirket kayıt defterlerinde ve dükkân levhalarında Türkçe'nin kullanılması hususunda hızlı bir şekilde düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır.

Kütahya Mebusu Besim Atalay Bey'in, Suriye ile yapılacak gümrük tarifesindeki cetvelde hayvan isimlerinin Türkçe yazılması teklifi[144] ve *Amasya Mebusu Ömer Lütfi Bey'*in, bütün şirket ve kurumlarda Türkçe kullanılması kanun teklifi bu kapsamda değerlendirilebilir[145]. Bu kanun teklifi, önce *Layiha Encümeni*'ne[146] sonra *İktisat, Nafia* ve *Hariciye Encümenleri*'ne havale edilmiştir[147].

[142] Resmi Gazete, "Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında 1353 Sayılı Kanun", Tertip 3, C.10, S.1030, 3.11.1928, s.3.
[143] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 12, 18. 9. 1337, s. 242.
[144] Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları, Devre 1, C. 3, 15. 6. 1338, s. 433.
[145] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 27, 5. 2. 1339, s.183.
[146] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 27, 7. 2. 1339, s.188.
[147] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 27, 17. 2. 1339, s. 360.

Bu kanunun 46. maddesine göre, Türk şirketleri ile Amerikan şirketleri arasında yapılan yazışmaların Türkçe yapılacağı ve işletmeye ait muamelatın da özellikle Türkçe olacağı kararlaştırılmıştır[148]. Bunun dışında *Belediye Vergi ve Resimler Kanunu*'nun 16. maddesine göre, sanayi tesislerinin ve ticari dükkânların kapılarında sahiplerini ve uğraşılarını gösteren levhalarda, Türkçe'den başka bir dille yazılacak yazıların Türkçe ifadelerin altına yazılması gerekmektedir. Söz konusu levhalara Türkçe dışında bir dille yazı yazılması halinde ise yazılan kısımların her birinden ikişer kat vergi alınacağı belirtilmiştir[149]. 1926 yılında yayımlanan "*İktisadi Müesseselerde Mecburi Türkçe Kullanılması Hakkında Kanun*"la *"Türk tabiiyetindeki her nevi şirket ve müesseseler, Türkiye dâhilindeki her nevi muamele, mukavele, muhabere, hesap ve defterlerini Türkçe tutmaya"*[150] mecbur kılınmışlardır. Tüm bu gelişmeler, Türk harf sistemindeki kararlı adımların göstergesi olmakla beraber ülkenin her alanında mevcutta silik olan Türkçe'nin kendini daha fazla görünür hale getirmesine katkı sağlamıştır.

Meclis tutanaklarında, idari ve iktisadi hayattaki gelişmelerin yanı sıra toplumsal hayatta da Türkçenin kullanımı hakkında bazı gelişmelere rastlanmıştır. Şöyle ki *Kastamonu Mebusu Abdülkadir Kemali Bey*, 1328/1912 senesinde neşredilen ve jandarma kumandanının dahi bilmediği hayvan hakkındaki kanun konusunda köylünün nasıl bilgi sahibi olacağı ve kanunların uygulanması için köylünün de okuyup anlayabileceği bir şekilde kaleme alınması[151] gerektiği üzerinde durmuştur. Benzer şekilde *Bozok Mebusu Süleyman Sırrı Bey*, reçetenin ve kullanım şeklinin Türkçe yazılmasından; *Beyazıt Mebusu Şefik Bey*ve *Sıhhiye Vekili Doktor Refik Bey*, ülkemizde yazılan reçetelerin lisanının Fransızca olduğundan, reçeteler hangi lisanla yazılırsa yazılsın Türkçesinin de beraber yazılması gerektiğinden ve memleketimizde Türkçe yazma meselesinin zamanın geleceğinden[152] bahsetmiştir.

*Balkır'*a göre dil, bir ulusun aynasıdır. O halde var olan dil o ulusundur. Bundan hareketle dilin temelini halkın dili olarak gören yeni Harf İnkılabı[153] birçok

[148] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 28, 8. 4. 1339, s. 452.
[149] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 6, 17. 2. 1340, ss. 62-64.
[150] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 24, 10. 4. 1926, ss. 62-93; Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 19, 10. 4. 1926, ss.18-19.
[151] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 13, 24. 9. 1337, s. 8.
[152] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 28, 22 Kanunusani 1927, ss. 424-429.
[153] O. Balkır,"Dil Ülküsü", *Türk Dili*, 26 Eylül 1935, s. 3.

kural, kanun ve siyasi iradenin yansımalarını beraberinde getirmiştir[154]. Siyasal egemenlik ilişkilerinin değişmesiyle var olan siyasi yapı, ulus üzerinde temellenerek yeni kültürleme süreci oluşmuştur. Oluşan bu siyasal kültürle toplumun hedeflenen ortak değerleri özümsemesi amaçlanmaktadır[155]. Hayata geçirilen inkılaplarla *Doğu* kültür ve medeniyetinden hızlıca ayrılan Türk toplumu *Batı* medeniyetine uyum sağlamak, insan ve toplum düzeyinde sorunların çözülmesi ya da sorunun oluşmaması için devlet idaresi aklı olan yasa ve normlara başvurulmuştur. Bundan hareketle yeni harflerin kabulünden sonra Urfa mebusları tarafından mekteplerde Arapça ve Farsça derslerine ihtiyaç kalmadığından, bu derslerin yalnız Darülfünun'da verilmesi ve bu yüzden mekteplerden kaldırılması hakkında meclis başkanlığına bir önerge verilmiştir[156]. *Darülfünun İlahiyat Fakültesi*'ne girecek öğrencilerin Arapça ve Farsçadan sınava tabi tutulmamaları için *21 Nisan 1340 tarihli talimatname*nin *40. maddesi*nin son fıkrasının, 19 Aralık 1932 tarihinde *Gazi Mustafa Kemal'*in imzasıyla kaldırılması kabul edilerek[157] dini ilim öğrenmede Arapça-Farsça bilmeye gerek olmadığına yeniden dikkat çekilmiştir.

Harf İnkılabı'nın getirdiği yasaklar ve kurallar halka kitle iletişim araçlarından gazeteler ve aynı zamanda devlet personeli aracılığıyla sıklıkla hatırlatılmıştır. *Son Saat* Gazetesi'nde yayımlanmış hatırlatma ve bilgilendirme haberlerinden bazıları şunlardır: 1 Ocak 1929 tarihli habere göre, bugün son defa Arap harfleriyle evrak, posta ve telgraf kabul edileceğinden yarından itibaren Arap harfleri kullanılmayacaktır[158]. 14 Kasım 1929 tarihli habere göre, dünden itibaren eski harflerle basılmış posta pullarının kullanılması kaldırılmıştır[159]. 16 Mayıs 1929 tarihli habere göre, Haziran ayından itibaren sinemalar Türkçe gösterilecektir[160]. 1 Haziran 1929 tarihli habere göre, Adliye dairesinde yarından itibaren zabıt notları hariç bütün tebligat ve hükümler yeni harflerle yazılacak, ileride *stenografi* usulüne geçilecek ve eski harfle yazılan dilekçeler kabul edilmeyecektir[161]. *İkdam* Gazetesi'nde yayımlanmış hatırlatma ve bilgilendirme haberlerinden bazıları şunlardır: Nisan 1929'dan itibaren eski harflerle yazılmış otomobil kayıtları yeni

[154] Zygmunt Bauman, *Bireyselleşmiş Toplum*, çev. Yavuz Alogan, Ayrıntı Yayınları, 1. bs, İstanbul 2005, ss. 77-78.
[155] Eisenstadt, *Modernleşme: Başkaldırı ve Değişim*, s. 16.
[156] *Serveti Fünun,* "Havadis Kısımları", 15 Teşrinisani 1928, No 209-1683, s. 199.
[157] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 32-78-11, 19.12.1932.
[158] *Son Saat,* "Son Gün", 1 Kanunusani 1929, s. 2.
[159] *Son Saat,* "Günün Tarihi Dahilde", 14 Teşrinisani 1929, s. 2.
[160] *Son Saat,* "Gazi Hz. Fransız Sefiri ile Yarım Saat Görüştü", 16 Mayıs 1929, s. 2.
[161] *Son Saat,* "Yarın Eski Harflerle Ebedi Veda Günüdür", 1 Haziran 1929, s. 5.

harflerle değiştirilecektir[162]. İstanbul nüfus işlerinde nüfus cüzdanları yeni harflerle basılacaktır[163]. Eski harflerle yazılan ilmühaberler kabul edilmeyecektir[164]. Eski harflerle yazılı pasaportlar kaldırılmış, yeni pasaportlar yeni harflerle basılacaktır[165]. 1 Haziran 1929'dan itibaren adliyedeki her türlü yazı ve polis kayıtları yeni harflerle tutulacaktır. Ancak 1930 senesi Haziranı'na kadar mahkeme tutanakları eski harflerle tutulacaktır[166].

7 Kasım 1928 tarihinde müfettişlere yazılan bir genelgede, yeni Türk harfleriyle yaptırılan müfettişlik mühürlerinin gönderildiği, eski müfettişlik mühürlerinin toplatılarak imha edilmesi ve diğer teşkilat kademelerinin de gönderilen numune üzerine yeni mühürleri hazırlamaları gerektiği belirtilmiştir[167]. Ayrıca Türk harfleriyle yeni yapılan damga pullarının bakanlığa gönderileceği ve uygun görüldüğü takdirde hızlıca basılacağı kaydedilmiştir[168]. Resmi Gazete'de yayımlanan 12 Aralık 1929 tarihli karara göre, yeni Türk harfleri hakkındaki kanun çerçevesinde evrakı tahkikiye, fezleke, ilam, matbu muamelat, cetvel ve defterlerin 1929 Haziran başlangıcına kadar eski usulde yazılabilecektir. Ancak verilecek tapu kayıtları, senetler, evlenme cüzdanları kayıtları, askeri hüviyet ve terhis cüzdanları 1929 Haziran ayının başlangıcından itibaren Türk harfleri ile yazılacaktır[169]. Bu gelişmelerin yanında, resmi makam isimleri için de Türkçe karşılıklar aranmıştır. 20 Ekim 1928 tarihinde, *Dil Encümeni*'nden iki kişiden oluşan komisyon tarafından Arapça-Farsça tamlamalarla isimlendirilen makamlar için yeni dil ve harflere göre yeni isimler takdim edilmiştir[170]. Resmi dairelerin Arapça ve Farsça olan isimleri Türkçeye çevrilmiş[171]; *Riyaseti Cumhur, Kâtibi Umumi, Hususi Kalem* gibi birçok resmi dairenin yeni harflerle yazılmış isimleri ve rumuzları yayımlanmıştır[172]. Ayrıca Arapça-Farsça tamlamalarla oluşmuş makam adlarının, yeni harflere göre düzenlemesine dair genelge hazırlanmıştır[173]. Meclis'te *Teşkilat-ı Esasiye Encümeni*

[162] *İkdam,* "Otomobil Plakaları", 19 Mart 1929, s. 2.
[163] *İkdam,* "Nüfus İşleri", 27 Ağustos 1929, s. 2.
[164] *İkdam,* "Tekaütlerin, Yetimlerin, Dulların 6 Aylık Yoklaması Başladı", 31 Ağustos 1929, s. 7.
[165] *İkdam,* "Yeni Pasaportlar", 15 Eylül 1929, s. 2.
[166] *İkdam,* "Yeni Harfler ve Adliye Zabıtları", 28 Mayıs 1929, s. 1.
[167] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 490-1-0-0, 1-2-7, 07. 11. 1928.
[168] *Son Saat,* "Yeni Damga Pulları", 29 Kanunusani 1929, s. 2.
[169] Resmi Gazete, S 1369, 12 Kanunuevvel 1929, s. 8573.
[170] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 144-32-5, 20. 10. 1928.
[171] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 51-0-0-0, 6-48-8, 26. 10. 1928.
[172] Bkz. *Hakimiyeti Milliye,* "Dairelerin Yeni Harflerle İsimleri ve Rumuzları", 23 Teşrinisani 1928, s. 2.
[173] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 230-0-0-0, 149-57-3, 27. 11. 1928.

toplanarak hükümet teşkilatının Türkçeleştirilmesi kararı alınmıştır[174]. Daha sonra Bakanlar Kurulu tarafından Türk şivesine uygun olmayan yabancı kökenli kelimelerin kaldırılması, tamlamalar yerine Türk diline uygun isimler verilmesi kararı alınınca bazı kurum isimlerinde değişiklikler yapılmıştır[175]. Meclis Encümenlerinin isimlerinin değiştirilmesinin lazım geldiğinden bahseden *Tekirdağ Mebusu Celal Nuri Bey,* sunduğu nizam teklifiyle meclis dâhili nizamnamesine yerleşmiş bütün yabancı tabirlerin Türk kaidesine çevrildiğinden bahsetmiştir[176]. Bu nizam teklifinde, *Teşkilatı Esasiye Encümeni Mazbatasında* tamamlayıcı ve tamamlanan kelimelerin yerlerini değiştirerek Arap-Farsça kaidesinden Türk kaidesine çevirmenin her zaman doğru olamayacağı ve bu hususta yetkili encümenin vereceği kararın gerekli olduğu beyan edilmiştir[177]. Mecliste, her tarafta beraberliğin temini için ve *Teşkilat-ı Esasiye Kanunu*'nda değişiklik yapılmadıkça teklifin müzakeresinin doğru olamayacağı kararı çıkmıştır[178]. Bunların sonucunda devlet kurumlarını Türkçe isimlendirmek için *Başbakanlık Muamelat Umum Müdürü Emrullah Bey*'in başkanlığında kurum adları listelenmiş ve bu liste uzman görüşüne başvurmak için *Dil Tetkik Cemiyeti*'ne gönderilmiştir[179]. Yaşanan tüm bu gelişmelerle birlikte, Arapça- Farsça kelimelerin meclisteki varlığı günden güne azalmaya başlamıştır.

Toplumsal hayatın her alanında etkili olan yeni Türk harflerinin getirdiği değişimin kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Nitekim toplumlar, modernleşmenin getirdiği değişimi önleyemezler. Bu değişim, devletin eliyle gerçekleşmesi halinde yasa ve kanunlarla desteklenmektedir. Ancak modernleşmeyi hamiliğine alan siyasi iktidarlar halkın sadece zorla değil, aynı zamanda kendi hür iradesi ile itaat etmesini

---

[174] *İkdam,* "Türkçeleştirilen İsimler", 19 Şubat 1929, s. 2.

[175] Badıma Nukudu Mefkufe Müdüriyeti'ne Vakıf Paraları Müdürlüğü; Müessasatı Diniye Müdüriyeti'ne Dini Müesseseler Müdürlüğü; Akariatı Vakfiye Müdüriyeti'ne Vakıf Akaratları Müdürlüğü; Seyrü Sefain Müdüriyetine Devlet Vapurları Müdürlüğü; Evkaf Müdüriyeti Umumiyesi'ne Evkaf Müdüri Umumiliği; Umuru Fenni Müdürüyeti'ne Fen İşleri Müdürlüğü; Kuyudu Kademe Müdüriyeti'ne Eski Kayıtlar Müdürlüğü; Teksiri Hayvanat Müdürlüğü'ne Hayvan Çoğaltma Müdürlüğü denilecektir. Bkz. *Serveti Fünun,* "Havadis Kısımları", 22 Teşrinisani 1928, No 210-1684, ss. 207-208.

[176] 2 maddeden oluşan bu nizam teklifinde şu kelimeler bulunmaktadır. Umum Heyet (Heyeti Umumiye), Reislik Divanı (Riyaset Divanı), Reislik (Riyaset), Milli Müdafaa Encümeni (Müdafai Milliye Encümeni), Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümeni (Sıhhıye ve Muaveneti İçtimaiye Encümeni), Umumi Kâtiplik (Kitabeti Umumiye), Umum Katip (Katipi Umumi), Mecmu Heyet (Heyeti Mecmua) ve Divanı Muhasebat İkinci Reis (Divanı Muhasebat Reisi Sanisi) şeklinde değiştirilmiştir. Bkz. Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 10, 29. 4. 1929, ss. 1-2.

[177] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 10, 29. 4. 1929, ss. 2-3.

[178] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 10, 29. 4. 1929, ss. 141-145.

[179] *Kurun,* "Devlet Kurumu Adları Öz Türkçe Olarak Adlandırılacak", 27 Birincikanun 1934, s. 2.

de arzu etmektedirler. Bu bakımdan siyasi yönetim, değişimin yarar ve kolaylık sağladığına odaklanırken; yaşanan olumlu gelişmelerle halkı değişime uyum sağlama konusunda motive eder. Sözgelimi 8 Ocak 1929 tarihli *Son Saat* Gazetesi'ndeki habere göre, 1929 Ocak ayının birinci gününden itibaren defterdarlık ve maliye tahsil şubeleri de dâhil olmak üzere bütün resmi daire yazışmalarında yeni harflerkullanılmaya başlanmıştır. Bu uygulamanın ardından kayıtların Türkçe tutulmasıyla işler hızlanmıştır[180].

Mecliste, Türkçe kökenli kelimelerin kullanılması yönündeki temmeniler, Harf İnkılabı'ndan sonra da devam etmiştir. Örneğin 1921yılında *Erzurum Mebusu Necati Bey'*in yabancı lisanla anılan köy isimlerinin Türkçe bir isimle değiştirilmesi hakkındaki[181] kanun teklifinin Harf İnkılabı'ndan sonra belediye daireleri şehir sokaklarındaki eski harflerle yazılı olan isim levhalarının indirilmeye başlanmasıyla gelişmelerin somutlaştığı görülmüştür. Nitekim bu levhaların indirilme işleminin 1 Aralık 1928'e kadar tamamlanması hedeflenmiştir. Ancak yapılan görüşmeler sonucunda 1930 yılı nüfus sayımına kadar mevcut levhaların muhafazası gerektiği düşünülse de bu karardan vazgeçilerek yeni harflerle hazırlanan sokak levhaları sipariş edilmiştir[182].

Yeni harflerin kabulüyle ilgili kaleme aldığı yazılarında *Celal Nuri Bey*, yapılan her yenileşme hareketiyle daha kolay ve anlaşılır yazı diline ulaşıldığına dikkat çektiği gibi toplumsal ilerleme, tazelenme, gelecek nesillere intikal etme ve süreklilik unsurlarını kullanmıştır. Ona göre inkılap, ani bir değişiklik; gelişim ve olgunlaşma ise yavaş ve ağır bir değişme manasına gelir. Türk inkılabının bir gelişme olduğunu savunan *Celal Nuri Bey*'e göre, halkın isteği, arzusu ve hürmetiyle inkılabın esasları ahlaka, örfe ve âdete sirayet etmektedir. Eskiye ait kelimelerin artık tuhaf geldiğini ifade eden *Celal Nuri Bey*'e göre, dernek, şehir, önemli yerlerin isimleri üzerinde de değişmelere ihtiyaç vardır[183]. Söz gelimi *Celal Nuri Bey*, yaşanmakta olan bu yenilik devrinde *"Anadolu"* kelimesine[184] hatta gün ve ay

[180] *Son Saat,* "Yeni Harfler ve Daireler", 8 Kanunusani 1929, s. 1.
[181] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 13, 1. 10. 1337, s. 69.
[182] *Serveti Fünun,* "Havadis ve İlan Kısımları", 29 Teşrinisani 1928, No 211-1685, s. 215.
[183] Celal Nuri,"Osmanlı Enkazı", *İkdam,* 20 Mayıs 1929, s. 2.
[184] Celal Nuri,"Anadolu, Trakya, Kilikya…", *İkdam,* 16 Mart 1929, s. 2.

isimlerine Türkçe karşılıkların bulunması[185]; *İbrahim Halil Bey*de sikkelerin değiştirilmesi[186] gerektiğinden bahsetmişlerdir.

Tüm bu gelişmelerin sonucunda, yeni harflerin etki alanının sosyal hayatta günden güne arttığı görülmektedir. Şöyle ki 1934 yılında *İstanbul* Belediyesi, Arapça-Farsça kökenli semt, mahalle ve sokak isimlerinin listelendiği ve bu isimlerin Türkçeleştirileceği bilgisini vermiştir[187]. Bunların dışında *Kültür Bakanlığı*'nın emri üzerine, *İstanbul*'da Arapça kökenli okul isimlerinin Türkçe kökenli kelimelerle değiştirileceği kararı alınmıştır[188]. Söz konusu bu okulların isimlerinin öz Türkçe isimlerle değiştirilmesi için valilerden bilgi istenmiştir[189]. Ayrıca *Soyadı Nizamnamesi* ile yürürlüğe giren uygulama çerçevesindeeski yazı ile yazılmış cüzdanların yeni harflerle değiştirilmesi mecburi kılınmıştır. Bundan dolayı eski yazı ile yazılmış nüfus cüzdanlarına soy ad yazılamayacağı bildirilmiştir[190]. Bu mecburiyetten doğan ihtiyacı karşılamak için de *Türk Dili Araştırma Kurumu* tarafından alfabetik sırayla[191] soy ad listeleri hazırlanmıştır[192].

Cumhuriyet Merkez Bankası da yeni harflerle yeniden bastırılması kararlaştırılan kâğıt paraların bir yüzünde *Atatürk*'ün resminin diğer yüzünde ise memleketimize ait manzara ve inkılabımızın simgelerinin bulunacağına karar kılmıştır. Hazırlanan numuneler, paraların basımına eşlik edecek bir heyete teslim edilerek *Londra*'ya gönderilmiştir[193]. Nitekim, 1 Temmuz 1938 tarihine kadar yeni harflerle basılan banknotlardan toplam elli altı milyon üç yüz doksan dokuz bin on lira tedavüle çıkarılmış ve eski harflerle basılmış aynı miktarda para tedavülden kaldırılmıştır[194]. Görüldüğü gibi yeni Türk harflerinin kanunlaşmasından önce Türkçe konusunda verilen teklifler ve yapılan tüm çalışmalar, inkılabın kanunlaşmasıyla yerini yabancı kökenli kelime ve terkiplerin hayatın her alanından hızlıca çıkarılması yönündeki uygulamalara bırakmıştır. Bu süreçte gazetelerin de halkın gelişmelerden haberdar olmasında, devletin inkılabın arkasında olduğu ve

[185] Celal Nuri,"Sayılar, Günler, Aylar", *İkdam,* 5 İkincikanun 1929, s. 6.
[186] İbrahim Halil, "Paralarımızdaki Harfler", *İkdam,* 10 Temmuz 1929, s. 4.
[187] *Kurun,* "Değiştirilecek Semt ve Mahalle İsimleri", 4 Birincikanun 1934, s. 3.
[188] *Kurun,* "Mektep Adları", 9 Birincikanun 1934, s. 4.
[189] *Kurun,* "Öz Türkçe Olmayan Mekteplerin Adları Değişecek ", 28 İkinciteşrin 1934, s. 1.
[190] *Kurun,* "Soy Adı Nizamnamesinin Esaslarını Neşrediyoruz", 22 İkinciteşrin 1934, s. 9.
[191] *Kurun,* "Hergün Yüz Ad Veriyoruz", 3 Birincikanun 1934, s. 7.
[192] *Kurun,* "Türk Dili Araştırma Kurumunun Bildirdiği Adlar", 27 İkinciteşrin 1934, s.7.
[193] *Akşam,* "Kağıt Paralar", 22 Nisan 1937, s. 2.
[194] *Cumhuriyet,* "Tedavüle Çıkarılan Yeni Paralar", 3 Mayıs 1938, s. 5; *Cumhuriyet,* "Tedavüle Çıkarılan ve Tedavülden Kaldırılan Paralar", 2 Temmuz 1938, s. 3; *Akşam,* "Sekiz Buçuk Ayda Tedavülden Kaldırılan Eski Paralar", 3 Ağustos 1938, s. 2.

geçici olmayan bu inkılabın hayatın her alanını kapsayacağı bilincinin oluşmasında aktif görev aldıkları açıkça anlaşılmaktadır.

4.1.3. Memurların İmtihanı ve İş Edinmede Türkçe Bilme Şartı

Modernleşen ülkedeki kurum, örgüt ve değerlerin bütünüyle sanayileşmiş ülkelerde var olan kurum ve örgütlere benzer bir hale getirilmesinin iradi olarak sağlanması gerekmektedir. Toplumsal ilerlemenin sürdürülebilmesi için *Batılı* toplum yapılarını oluşturan kurumların demokrasi, laiklik, özgür girişim, bireycilik ve rasyonalizmi barındırması gerekmektedir. O halde ilerlemeyi sağlayacak yeni insan tipi, yeni kültür ve toplumsal örgütlenme önemlidir[195]. Yeni ve değişmiş oynak bir sosyal yapı, teknolojik dünyada yaşayabilmek için gerekli olan yetenek ve bilgilerin sağlanabildiği sosyal çevre, özel gelişme biçimi olan modernleşmeyi anlatır. Bu bakımdan dilde modernleşme maksadıyla atılan Harf İnkılabı adımı, yeni düzende yaşayabilmek için yeni sistemin getirdiği yeni değer ve normlara uymayı ve gerekli olan donanımlara sahip olmayı zorunlu hale getirmiştir.

Teşkilatı Esasiye Kanunu'nda geçen *"Türkiye devletinin dini İslam dinidir, resmi lisanı Türkçedir"*[196] hükmüyle Türkçenin resmi dil olduğu anayasa ile güvence altına alınmıştır. Bunun yanında *Orta tedrisat muallimleri* kanununda, Darülfünun ve yüksek ihtisas mezunlarının, orta tedrisat mekteplerinde öğretim yapabilmek için Türkçe, fenni terbiye, felsefe ve içtimaiyattan imtihan olmaları gerektiğinden[197] bahsedilerek Türkçeyi yeterlilik düzeyinde bilme şartına dikkat çekilmiştir. 1924 yılında *Teşkilat-ı Esasiye Kanunu*'nun, mebus seçimi hakkındaki 12. maddesinde Türkçe okuyup yazma bilmeyenin mebus seçilemeyeceği kaydedilmiş; ayrıca Harf İnkılabı'nın gerçekleştirilmesinden dört sene önce de Türkçenin devlet kademelerinde görev almak isteyen kişiler için zorunluluk halini alması temenni edilmiştir[198]. Yeni harflerin kabulünden sonra 1929 yılı için muhtarlık seçimlerinde yeni harfleri bilmeyenlerin muhtar seçilemeyeceğine dair bir vilayet tamimi bulunmaktadır[199].

Bu bakımdan yeni harflerin kabulünden sonra birçok mesleğin icrası için Türkçe bilme şartı gündeme getirilmiştir. Çünkü modernleşmeci davranışın topluma

[195] Aydın, *Modernleşme ve Milliyetçilik*, ss. 23-24.
[196] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 8, 29 Teşrinievvel 1339, s. 90.
[197] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 3, 29 Teşrinisani 1339, s. 653.
[198] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 7, 16. 3. 1340, s. 544.
[199] *Serveti Fünun,* "Havadis Kısımları", 15 Teşrinisani 1928, No: 209-1683, s. 199.

yayılma çabasında olan siyasi iktidarın, bürokratların ve devlet görevlilerinin yeni Türk harflerini öğrenmesi, yenileşme maksadıyla gerçekleştirilen Harf İnkılabı'nın bekası açısından önemlidir[200]. Dolayısıyla inkılabın mecliste yasalaşmasından önce memurların yeni harflerle tanışması sağlanmıştır. Söz gelimi *Diyanet İşleri Reisliği'*ne, *Kula'*daki cami ve mescit imam, hatip ve müezzinlerinin *Zafer mekteplerinde* açılan yeni Türk harflerini öğrenme kurslarına katılmalarını *bildiren bir tebligat*[201] ve *din görevlilerinin* açılan kurslara devam ederek okuma yazma öğrenmelerini *bildiren bir genelge*[202]gönderilmiştir. Yetkililere, askerlere yeni harflerin en yakın zamanda öğretilmesi ve askerlerin, ailelerine yazdıkları mektuplarda da bu harfleri kullanmaları gerektiği bildirilmiştir[203]. Yeni harflerin öğretilmesi için *postane memurlarına* haftanın her günü devam eden kurs açılmıştır[204]. 3 Ocak 1929 tarihli *İkdam* Gazetesi'ndeki habere göre *polisler* yeni harflerden imtihan edilmiştir[205]. Vekalet tarafından İstanbul savcılığına gönderilen tamime göre, *hakim* ve *savcıların* yeni harflerden girecekleri imtihan, en yüksek hakimin başkanlığında oluşturulacak heyetin huzurunda yapılacaktır[206]. 23 Kasım 1928 tarihli *Hakimiyeti Milliye* Gazetesi'nde yer alan habere göre, Gazi Mektebi'nde eğitim gören *Vilayet Memurlarının* yeni harf imtihanları bitmiştir. Bunun yanında Gazi Mektebi'nde birinci ve ikinci yeni harf kursları bittikten sonra yeniden açılacak olan kurslara kayıt yaptırmak isteyen talebe sayısı tahminden fazla olmuştur[207].

24 Kasım 1928 tarihinde Resmî Gazete'de yer alan *Millet Mektepleri Talimatnamesi* gereğince *Temizlik İşleri Müdüriyeti* tarafından, bütün temizlik işçilerinin koğuşlarına her gece gelen hocalardan ders alarak okuma yazma öğrenmeye başlanmaları da sağlanmıştır. Okuma yazma öğrenmeyen işçilerin istihdam edilmeyeceği[208] bilgisi de verilmiştir. *İstanbul tramvay* şirketi, biletçi alımı için verdiği ilanda yeni harflerle okuma yazma şartı koymuştur[209]. Yeni harflerin yasalaşmasının ardından işe alımda ve mevcut işte devamlılığın sağlanması için kişilerin, Türkçe okuryazar olma şartı bulunmaktadır. Yeni harflerin öğretiminin

[200] Aydın, *Modernleşme ve Milliyetçilik,* s. 15.
[201] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 51-0-0-0, 13-108-7, 24. 08. 1928
[202] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 51-0-0-0, 2-7-10, 18. 09. 1928
[203] *Serveti Fünun,*(Başlıksız Haber), 8 Teşrinisani 1928, No: 208-1682, s. 202.
[204] *Serveti Fünun,* 25 Teşrinievvel 1928, No: 206-1680, s. 185.
[205] *İkdam, "*Dün Polisler Yeni Harflerden İmtihan Edildiler", 3 İkincikanun 1929, s. 1.
[206] *Serveti Fünun,* "Havadis Kısımları", 22 Teşrinisani 1928, No: 210-1684, s. 207.
[207] *Hakimiyeti Milliye,* "Gazi Mektebindeki Kurs için Kayıt Başladı", 23 Teşrinisani 1928, s. 1.
[208] *Son Saat,* "Herkes Okuyup Yazmaya Çalışıyor Çöpçüler de Öyle!", 1 Kanunusani 1929, s. 1.
[209] *İkdam,* "İlan", 3 Eylül 1929, s. 7.

ardından kişilere yapılan imtihanlar neticesinde başarılı olamayan memurların durumunun ne olacağı sorunu ortaya çıkmıştır. Basında, bazı resmi dairelerde amirlerin emri altındaki bazı memurların okuma yazmada kâfi olmadıklarından ve ehliyetnamelerini vermedikleri yönündeki haberlerin ardında *Maarif Müdürü Ali Haydar Bey* açıklamada bulunmuştur. Bu açıklamaya göre iddia edilen memurlar sınava tabi tutularak başarılı olan ve olmayanların isimleri amirlerine bildirilmiştir. Memurların mevcut ehliyetnamelerinin alınması yerineyeni harfleri öğrenmelerine yönelik teşvikin sağlanmasının daha uygun olacağını ifade etmiştir[210]. Ayrıca *Maarif Müdürü Ali Haydar Bey,* amirlerin personeline destek sağlaması ve personele zaman tanınması gerektiği üzerinde de durmuştur.

1931 yılından itibaren de birçok iş için halktan okuma yazma bilip bilmediklerine dair belge talep edileceği, belgesi olmayanların memur olamayacakları gibi resmi dairelerde işlerinin de yapılmayacağı ve Millet Mektebi'ne kaydolduğu halde okuma yazma öğrenmeyenlerin ödeyecekleri nakdi ceza miktarının idari meclisler tarafından belirleneceği kaydedilmiştir[211]. Nitekim belgesi olmayanların memur olamayacakları kuralı, 17 Ağustos 1930 tarihli gazete haberine göre, *Yozgat* ilinde yeni harfleri öğrenmeyen bir orman muhafaza memurunun memurluktan çıkarılmasıyla uygulanmıştır[212]. 26 Aralık 1930 tarihli *Son Posta* Gazetesi'ndeki habere göre, *Maarif Vekâleti* tarafından *Millet Mektepleri Talimatnamesine* eklenecek olan maddeye göre, okuma yazma öğrenmeyen kişiler 1931 yılından itibaren köy muhtarı, bekçi, odacı ve amele olamayacaktır[213]. Bunların dışında imtihanda başarısız olan resmi daire odacılarının işten çıkarılacakları ifade edilmiştir[214].

Maarif Vekilliği tarafından devamsızlığı olan kişileri imtihana kabul etmeme şartı, *Halk Dershaneleri* Talimatnamesi'nin 1 Mayıs 1931 tarihinden itibaren yeni harflerle okuma yazma öğrenmeyenlerin özel ve resmi işyerlerinde çalıştırılmayacağı yönündeki hükmünden ötürü kaldırmıştır. Bu uygulamaya göre, Halk dershanelerinde ders görmüş kişilere imtihana girme hakkı verilmiş ve halkın yoğun talebi ile karşılaşılmıştır[215]. Talimatname gereğince diploma almayan doktor, avukat,

[210] *Son Saat,* "Şehrimizde 100,000 kişi okuyor!", 18 Kanunusani 1929, ss. 1-2.
[211] *Son Saat,* "Yeni Harfleri Bilmeyenlerin İşleri Görülmeyecek", 23 Teşrinievvel 1929, s. 1.
[212] *Son Posta,* "Yeni Harfler Öğrenmeyen Memur", 17 Ağustos 1930, s. 3.
[213] *Son Posta,* "Millet Mektepleri", 26 Kanunuevvel 1930, s. 2.
[214] *Milliyet,*"Okumak Öğrenmeyen Daire Odacıları", 26 Mayıs 1931, s. 3.
[215] *Milliyet,* "Maarifte Yeni Harflerle", 21 Mart 1931, s. 3.

yazar gibi tanınmış kişilere diploma almaları gerektiği bildirildikten sonra bu kişiler *Maarif İdaresine* başvurmuşlardır[216]. Bu başvuruların neticesinde *Manisa*'da bazı avukatlar yeni harflerle yapılan imtihan sonucunda diplomalarını almıştır[217]. Harf İnkılabı'nın yasalaşmasından önce başlayan Türkçe bilme şartını sadece inkılabın uygulanmaya başlandığı ilk yıllarda değil, 1936 yılına ait bir gazete haberinde de görmek mümkündür. Söz gelimi, Türk diline vakıf olmak, Harbiye Okulu Komutanlığı tarafından Harbiye Okuluna ve Askeri Hâkim ve Muallim sınıfına Türk talebe kayıt ve kabul şartlarından biri olarak konulmuştur[218].

4.1.4. Umumi Alanlarda Türkçe Konuşma Mecburiyeti ve Uygulamaları

Az gelişmiş ülkelerde modernleşmenin gerçekleşmesi için bilinçli bir müdahale ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. 19. yüzyılın başlarından itibaren *Batı*'nın ileride olduğunu fark eden *Doğu* ülkeleri muasır medeniyete yetişmek, geride kalmamak ve değişimi hızlandırmak için milliyetçilik ideolojisini merkeze almışlardır. Milli, ortak dil ve ortak kültür argümanlarıyla kendi bayrağı altında, umumi alanlarda ortak dilin kullanılması mecburiyeti kendisini göstermiştir. Türkiye'de yaşayan yerli halk için yapılan düzenlemelerin yanı sıra azınlıkların da umumi alanlarda Türkçe konuşması, mekteplerinde Türkçe ders saatinin artırılması ve Türk öğretmenlerin görevlendirilmesi gibi düzenlemeler yapılmıştır.

Harf İnkılabı öncesinde başlayan yeni Türk harflerini öğrenme gayretleri, Harf İnkılabı'nın yasalaşması, millet mekteplerinin açılması, hayatın her alanında yeni harflerin kullanılması zorunluluğu ve iş edinmede Türkçe okuryazar olma mecburiyeti gibi uygulamalarla hızlanmıştır. Yerli ve azınlık halklar arasında sokak, pazar yerleri gibi halka açık alanlarda Türkçeden başka dil konuşulması hususunda *Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya* ve *Parti sekreterinin Adana* seyahati sırasında kurulan hars komitesi ile diğer şehirlerde de ihtiyaç halinde kurulacak komitelerin merkezi idareye bağlı olacağı ve bu hususun 17 Mart 1937 tarihli *CHP Genel İdare Heyeti* toplantısında ele alınıp görüşülmesi kararı alınmıştır[219]. Bu bakımdan *Çukurova*'da Arapça konuşan alevi Türklerinin medeni ve içtimai seviyesini yükseltmek maksadı ile *Adana'*da *Vilayet Hars ve Kaza Komitesi* seçilmiştir[220]. *CHP Genel Merkezi*'nde

[216] *Milliyet,* "Şahadetname Alacaklar", 13 Teşrinievvel 1931, s. 3.
[217] *Milliyet,* "Manisa Avukatları", 11 Teşrinisani 1931, s. 3.
[218] *Ulus,* "Harbiye Okulu Komutanlığından:", 23 Şubat 1936, s. 8.
[219] *Akşam,* "Yalnız Türkçe Konuşulacak", 11 Mart 1937, s. 2.
[220] *Akşam,* "Türk Dili", 12 Mart 1937, s. 1.

kurulan *Merkezi Hars Komitesi*, Türkçeden başka dil kullanan Türklere ana dillerini öğretmeyi görev kabul etmiştir. Ayrıca mahalli ihtiyaca göre halkevlerinde *Mahalli Hars Komiteleri* kurulacağı belirtilmiştir[221].

Türkiye topraklarında yaşayan bazı azınlık halkın umumi yerlerde Türkçe konuşma çalışmalarına katıldıkları ve yerli halkın bu konudaki memnuniyetleri gazetelere yansımıştır. Söz gelimi, *Gelibolu Türk Musevi* gençleri halk tarafından da desteklenen bir Türkçe konuşturma birliği kurmuş ve tüm sosyal hayatta Türk dilinin kullanılmasına karar verip bunu desteklemişlerdir[222]. Ayrıca *Tekirdağ Musevileri Cemaati* kulübündeki gençler hayatlarının her alanında Türkçeden başka dille konuşmama kararı aldıklarını vilayete ve halkevine bildirmişlerdir[223]. *İzmir Musevileri* ibadethanelerinde toplanıp Türkçe konuşmaya karar vereceklerini bildirdikleri[224] gibi *Edirne Musevileri* arasında Türkçe konuşmaya başlayanların bulunması Edirne halkını memnun etmiştir[225].

Anılan azınlık halkların Türkçe konuşma seferberliğine katılma yönündeki adımlarının yanı sıra *Maarif Vekâleti* tarafından yapılan araştırmalar sonucunda azınlık mekteplerindeki ders saatlerinin az olması sebebiyle Türkçe, Tarih ve Coğrafya öğretiminde istenilen seviyeye gelinemediği anlaşılmıştır. Bu doğrultuda takip eden ders yılından itibaren Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi ve Türkçe ders saatlerinin arttırılması ve Musiki, Jimnastik gibi diğer derslerin de Türk öğretmenler tarafından verilmesi kararlaştırılmıştır[226]. *Selami İzzet Sedes*'in, azınlık mekteplerinde çeyrek asırdır Türkçe öğretim yapıldığı halde azınlık halkın, Türkçeyi doğru düzgün konuşamadıklarını[227] vurgulayan köşe yazısı, alınan bu kararın yerindeliğini doğrular bir mahiyettedir. Öte yandan *Maarif Vekâleti*, yabancı ve azınlık okullarında olduğu gibi özel okulların da Türkçe öğretmenlerini doğrudan doğruya atamaya karar vermiştir[228]. Benzer bir gelişme 12 Nisan 1938 tarihli *Bulgar Maarif Nezareti Tamimi'*nin tercümesinde de yer bulmuştur. Buna göre, *Maarif Nezareti*'ne bağlı tüm Türk mekteplerinde öğretim Türk harfleriyle basılı kitaplardan yapılacaktır. Derslerin Türk harfleriyle okutulması zorunludur. Öte yandan eski Türk

[221] *Akşam,* "Türkçe Konuşmak", 28 Nisan 1937, s. 2.
[222] *Milliyet,* "Gelibolu Musevileri", 10 Kanunusani 1933, s. 5.
[223] *Milliyet,* "Tekirdağ Musevileri", 8 Mart 1933, s. 2.
[224] *Akşam,* "İzmir Musevileri", 27 Mart 1937, s. 2.
[225] *Akşam,* "Edirne Musevileri Aralarında Türkçe Konuşmağ(y)a Başladılar", 19 Mayıs 1937, s. 7.
[226] *Akşam,* "Ekalliyet Mektepleri", 13 Mayıs 1937, s. 3.
[227] *Akşam,* "Azınlık Okullarında Türkçe", 31 Mayıs 1937, s. 3.
[228] *Akşam,* "Hususi Mekteplerin Türkçe Muallimleri", 12 Ağustos 1937, s. 2.

harfleriyle haftada ancak iki saat ders verilecektir. Bundan hareketle bu emrin uygulanması için Türk okul başöğretmenleri ile direktörlerine talimat verilmesi mecburidir. Bulgar Maarif Nezareti Tamimi'nin tercümesinden, sınır dışındaki Türk okullarında da yeni harflerin kullanılmasının mecburi tutulduğu anlaşılmaktadır[229].

Siyasi otoritenin milli ve ortak dilin kullanılması hususundaki hassasiyeti sadece bu adımlarla sınırlı kalmamıştır. *Cenevre* görüşmelerinde *Fransız* delegeleri de *İskenderun, Antakya* ve havalisinde Türk çoğunluğu esasına göre bir idare kurulmasını kabul etmiş oldukları halde, son anda *Sancağın* resmi dilinin Arapça olması teklif edilmiş; ancak Türk delege bu teklifi kabul etmemiştir[230]. Sancağın resmi dili Türkçe olarak kabul edilmiş; ikinci bir dile lüzum olup olmadığı *Milletler Cemiyeti* kararına bırakılmıştır[231]. *Hatay Anayasası* müzakeresinde, *Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'*na göre yasama, yürütme ve yargı organları, seçim rejimi ve Türkçenin yanında kullanılacak ikinci dilin mahiyeti ve kullanılma şartlarının açıkça belirtileceği kaydedilmiştir[232]. *Sancak*'ta Türkçenin birinci derecede resmi dil olması kabul edilirken[233], Arapça da ikinci dil olarak kabul edilmiştir. Ayrıca ilk mekteplerin de bulundukları mahalde hangi dil hâkim ise o dille öğretim yapacakları belirtilmiştir[234]. Basında yer bulunan haberlerde, *Hatay*'da Türk halkı arasında yeni Türk harfleriyle okuma yazma kurslarına halkın yoğun ilgi gösterdiği ve halk dershanelerine her yaştan Türk halkın geldiği bildirilmiştir[235]. Görüldüğü üzere Türkiye Cumhuriyeti, milli ve resmi dil olan Türkçenin henüz kendi sınırları dışında bulunan *Hatay*'da da birinci dil olması için gayret sarf etmiştir.

Modernleşmenin getirdiği yeni normlar uygulayıcılar tarafından yerine getirilmediği takdirde, siyasi irade tarafından gerekli tedbirler alınmış, bazı ikaz ve yaptırımlar söz konusu olmuştur. *Dahiliye Vekaleti*'nin, umumi yerlerde Türkçe konuşulması hususundaki sorusuna, *İstanbul Belediyesi*'nin mevzuat dâhilinde gerekli olan tedbirlerin alındığı cevabını vermesi[236], bu konuda sergilenen yaklaşımın önemli bir örneğini teşkil etmektedir. Bunların dışında *Bursa Belediyesi*[237] ve *İzmir*

[229] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 243-641-7, 18.05.1938.
[230] *Akşam,* "Sancak'ta Arapçanın da Resmi Dil Olması Teklifini Reddettik", 26 Kanunusani 1937, s.2.
[231] *Akşam,* "Sancak Meselesinde Dün Tam Bir Anlaşma Hasıl Oldu", 27 Kanunusani 1937, s. 1.
[232] *Akşam,* "Hatay Anayasası Müzakeresi Başladı", 27 Şubat 1937, s. 4.
[233] *Akşam,* "Hatay İtilafı Tasdik Edildi, Türk-Fransız Muahedesi İmzanladı", 30 Mayıs 1937, s. 1.
[234] *Akşam,* "Hariciye Vekilimizin Paris Konuşmaları", 31 Mayıs 1937, s. 4.
[235] *Akşam,* "Halep Hapishanesindeki Türklere Ekmek ve Su Vermiyorlar", 10 Nisan 1937, s. 2.
[236] *Akşam,* "Umumi Yerlerde Türkçe Konuşmak Meselesi", 15 Mart 1937, s. 2.
[237] *Akşam,* "Umumi Yerlerde Yalnız Türkçe Konuşulacak", 28 Şubat 1937, s. 2.

Belediyesi tarafından umumi alanlarda halkın ve seyyar satıcıların sokaklarda Türkçeden başka bir dil kullanmaları halinde ceza alacakları[238] bildirilmiştir. Ayrıca *Eminönü* polis merkezi memurlarının, bir satıcının Türkçeden başka dille bağırarak bir şey sattığını tespit ederek söz konusu satıcıyı para cezasına çarptırmaları da bu yolda uygulanan yaptırımlara bir örnektir[239].

15 Mart 1937 tarihinde Akşamcı mahlasıyla *Akşam* Gazetesi'nde kaleme alınan bir yazıda, umumi yerlerde Türkçe bilmeyen yabancıların sırf ülkemizde yaşadıkları için Türkçe konuşmaya zorlanması eleştirilmiştir[240]. Öte yandan, 27 Aralık 1937 tarihinde *Manisa Milletvekili Sabri Toprak* tarafından Türk dili yerine yabancı dil kullananların cezalandırılmasına dair kanun teklifi[241] bulunmaktadır. *Sabri Toprak*'a göre bir milletin büyüklüğü hâkim olduğu coğrafya üzerinde yaşayan halkın ortak duygu, ortak hassasiyet ve ortak fikir birlikteliğindedir. Bu milli birlik ise ancak milli dille mümkün olmaktadır. Bundan hareketle aynı bayrak altında yaşayan bir milletin aynı dili konuşması, içinde çeşitli dillerin konuşulduğu milletlerden daha güçlü olmaktadır. *Sabri Toprak*'a göre milli ve resmi dilden başka bir dille yapılan konuşmaların tespiti halinde cezalandırılması hükümetin görevlerindendir[242].

Milli Türk dili yerine *yabancı dil kullananların cezalandırılması hakkındaki kanun layihasının* 1. maddesine göre, gerek aile efradı gerekse diğer vatandaşlarla yabancı dilde konuşmayı alışkanlık haline getirenler yirmi dört saatten bir haftaya kadar hapsedilirler veya 10 liradan 100 liraya kadar nakdi cezayla cezalandırılırlar. Bu nakdi cezanın yarısı, cürmü bulan memura mükâfat olarak verilir. Söz konusu kanun layihasının 2. maddesine göre, madde 1'e göre cezalandırılan kimse muallim, doktor, avukat, fabrikacı, gazeteci mesleklerini yapamaz, elinde bulunan meslek diplomaları geri alınır, işe yaramaz hale getirilir. Bu kimseler hükümet, özel idare ve belediye işlerinde müteahhit ve bayi olamazlar. 3. maddeye göre, birinci madde ile mahkûm olan ve ikinci maddeye uygun davranmayan, yardımda bulunanlar bir aydan bir seneye kadar hapsolunurlar veya yüz liradan bin liraya kadar nakdi cezayla cezalandırılırlar. Bu nakdi cezanın yarısı cürmü bulan ve takip eden memura verilir. Verilen cezalar, 4. maddeye göre, ertelenemezler. 5. maddeye göre, takibi ihmal eden

[238] *Milliyet,* "Seyyar Satıcılar", 8 Mart 1933, s. 3.
[239] *Akşam,* "Belediye Suçları Yapanların Takibine Devam Ediliyor", 25 Ağustos 1937, s. 3.
[240] Akşamcı,"Gene Dil Bahsi", *Akşam,* 15 Mart 1937, s. 3.
[241] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 4-21-19, 08.01.1938.
[242] Seyfi Yıldırım, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Bürokrat ve Siyasetçi: Mehmet Sabri Toprak (1878-1938)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 24, S. 71, 2008, ss. 530-531.

adliye, zabıta ve mülkiye memurları en az bir sene kullanılmamak üzere açığa alınırlar. Harp sonu Türkiye'ye gelenler için bu kanun, 6. maddeye göre üç sene sonra uygulanır. Anılan kanun layihasının 7. maddesine göre, kanun yayımlandığı tarihten altı ay sonra yürürlüğe girecektir. Layihanın son maddesine göre de bu kanunun uygulanmasına *Dahiliye* ve *Adliye Vekaletleri* memur kılınmıştır[243].

4.1.5. Millet Mektepleri'ne Devam Etmeyenler Hakkında Alınan Kararlar

30 Ocak 1929 tarihinde *Millet Mektepleri Vilayet Heyeti*'nin yaptığı toplantıda Millet Mektepleri'ne kaydı olup, devam etmeyenler hakkında bazı kararlar alınmıştır. Bu kararlara göre Millet Mektepleri'ne kaydı olup, devamsızlık yapan kişiler, öğretmenleri tarafından tespit edilecek ve *Vilayet Heyetine* bildirilecektir. Mektep idare heyeti tarafından devamsızlık yapan kişilerin isimleri, polis merkezi memurlarına bildirilecek ve bu memurlar kişilerin hanelerine giderek durumu kendilerine tebliğ edeceklerdir. Tüm bu ihtarlara rağmen devamsızlığın devam etmesi halinde bu kişilerin isimleri vilayet heyetine bildirilecek ve haklarında hükümet emirlerine uymama bakımından işlem yapılacaktır. Hükümet emirlerine uymama cezası, hafif hapis ya da belirli miktarda nakdi cezadır[244].

Basında, Millet Mektepleri'ne devam etmeyenler hakkında yapılacak bu işlemler ile ilgili hatırlatıcı ve bilgilendirici haberlere rastlanmıştır. Söz gelimi 28 Şubat 1929 tarihinde son bulacak Millet Mektepleri birinci devre öğretiminden sonra sınavda başarılı olamayanlar, ikinci devreye devam edeceklerdir. Mart ayında yeniden başlayan devrenin ardından açılacak olan iki devreden sonra da hâlâ okuma yazma öğrenemeyenler ve Millet Mektepleri'ne kayıtlı olup, devamsızlık yapanlar hakkında hükümet emrine riayetsizlik yönünde tahkikat yapılacağı kaydedilmiştir[245]. 1 Mart 1929 tarihli *İkdam* Gazetesi'nde yer alan habere göre mart ayı içinde 50 bin kişinin imtihan edileceği, Millet Mektepleri'ne devam etmeyen kadın ve erkeklerin haklarında takibat yapılacağı belirtilmiştir[246]. 2 Kasım 1929 tarihli *Son Saat* Gazetesi'nde yer alan bir haberde, 700 yerde Millet Mektebi açılacağı ve mektebe devam etmeyenlerden 5 liradan 25 liraya kadar nakdî ceza alınacağı ifade edilmiştir[247]. İzmir'de Millet Mektepleri'ne devam edenlerin sayısı az olduğundan

[243] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 4-21-19, 08.01.1938.
[244] *Son Saat,* "Millet Mekteplerine Gitmeyenler Ne Olacaktır?", 31 Kanunusani 1929, s. 1.
[245] *Son Saat,* "Millet Mektepleri Ne Halde?", 16 Şubat 1929, ss. 1-2.
[246] *İkdam,* "Millet Mekteplerine Devam Etmeyenler Takip Edilecek!", 1 Mart 1929, s. 1.
[247] *Son Saat,* "Okuma Seferberliği", 2 Teşrinisani 1929, s. 1.

polisler mekteplere yakın mahalleleri dolaşarak açılan mekteplerden halkı haberdar etmişlerdir[248]. 1 Kasım 1931 tarihinde, her bölgede yeterli sayıda açılacak olan Millet Mektepleri'ne muallimler tayin edilmiştir. Mekteplerin bünyesinde A ve B kurslarının açılması kararlaştırılmıştır. A kursuna, hiç okuma yazma bilmeyenler ve B kursuna ise A kursunu bitirip genel bilgilerini artırmak isteyenler devam edeceklerdi. Talimatnameye göre, mektebe devamları zorunlu olduğu halde devamsızlık yapanlara nakdi ceza uygulanacaktır[249]. 1 Kasım 1931 tarihinde İstanbul'da öğretime başlayan Millet Mektepleri'nde okuma yazma bilmeyenlerin başvuracağı A kursuna kaydını yaptırmayanlara da para cezası uygulanacağı belirtilmiştir[250].

Millet Mektepleri'ne devamsızlık edenlere yönelik alınan tedbirler hakkında basında çıkan haberlerden sonra bazı yerel idareler tarafından çalışmalar yapılmıştır. Söz gelimi 1 Kasım 1931tarihli *Milliyet* Gazetesi'ndeki habere göre *Beşiktaş İlçesi Kaymakamlığı* tarafından, öğretime başlayacak olan Millet Mektepleri'ne kayıt yaptıracaklar için müracaat edilecek mekteplerin isimleri gazetede yayımlanmıştır[251]. 9 Kasım 1931 tarihinden itibaren ilköğretim müfettişleri tarafından Millet Mektepleri'nde sıkı bir surette teftişe başlanmış ve mektebe devamsızlık yapanlar hakkında 5 liradan 25 liraya kadar para cezası uygulanacağı kaydedilmiştir[252]. Teftişlerde mahalle ihtiyar heyetlerinden mekteplere devamsızlığı olanların listesi istenerek takibat yapılacağı belirtilmiştir[253].

10 Kasım 1938 tarihine kadar gazeteler taranmış olmasına rağmen, Millet Mektepleri'ne devamsızlık edenler konusuna ancak 1929 ile 1931 yılları arasındaki bazı haberlerde rastlanmıştır. Haberlerde mekteplere devamsızlık durumu halinde hükümetin emirlerine uymama cezasının uygulanacağı, devamsızlık yapanların isim listelerinin vilayet heyetine, mektep idare heyetine ve merkez memurlarına bildirileceği, zabıtanın belirlediği listeyle takibat yapılacağı, merkez memurlarının kapı kapı dolaşarak bilgilendirme yapacağı belirlenmiş; ayrıca bazı kaymakamlıkların gazeteler aracılığıyla kayıt yapılacak mekteplerin isim listelerini paylaştıkları görülmüştür. Ancak kişi veya kişilerin söz konusu mekteplere

[248] *Son Saat,* "Niçin İzmir'de Millet Mekteplerine Devam Edenler Çok Az!", 8 Teşrinisani 1929, s. 5.
[249] *Milliyet,*"Maarifte Millet Mektepleri", 26 Teşrinievvel 1931, s. 3.
[250] *Milliyet,* "Maarifte Millet Mektepleri", 1 Teşrinisani 1931, s. 3.
[251] *Milliyet,* "Beşiktaş Kazası Kaymakamlığından", 1 Teşrinisani 1931, s. 8.
[252] *Milliyet,* "Maarifte Millet Mektepleri", 8 Teşrinisani 1931, s. 3.
[253] *Milliyet,*"Maarifte Millet Mektepleri", 9 Teşrinisani 1931, s. 3.

devamsızlıktan ötürü yakalanma, adliyeye sevk edilme ve cezalandırılmalarına yönelik gazete haberlerine rastlanılmamıştır.

4.1.6. Dil Encümeni ve Çalışmaları

Yeni harflerin kanunlaşmasından yıllar önce ülkemizdeki ilmi ve fikri alandaki gelişmelerin yetersizliğinden, bizden sonra tarih sahnesine çıkan milletlerin dahi bizden çok daha zengin kütüphanelere sahip olduklarından, Türkçe sözlüğün olmamasından dolayı çevirilerin anlaşılır olmamasından ve gazetelerde dilbilgisi hatalarının artmasından bahsedilerek dil alanında uzman bir heyetin kurulması gerektiği mecliste sıklıkla belirtilmiştir. Dilin çağdaşlaşması, toplumun ilerlemesi ve gerekli olan çalışmaların yapılması için alanında uzman kişilere ihtiyaç olduğu her kesimin ortak görüşüdür. Söz gelimi *Giresun Mebusu Hakkı Tarık Bey'in*, dil heyetinin çalışmaya başlaması gerektiğinden[254] bahsetmesi üzerine *Maarif Vekili Mustafa Necati Bey*, dil heyetinin 1 Eylül 1926 tarihinde işe başlayacağından bakanlık nezdinde bilgi vermiştir[255]. Nitekim Harf İnkılabı'nın mecliste kabul edilmesine aylar kala *Kastamonu Milletvekili Hasan Fehmi Bey*, *Muhittin Nami Bey*, *Maliye Vekili Şükrü Saraçoğlu v*e Latin harflerinin kabul edilmesini isteyenler tarafından *Maarif Vekili* ve *Encümenine* hükümetin harfler konusundaki görüşlerinin ne olduğu sıklıkla sorulmuştur. Bu soruların üzerine *Maarif Vekili Mustafa Necati Bey*, hükümetin dil meselesi ile ilgili oluşturulan dil encümeni çalışmalarının neticelenmesini beklediğini ve meclisin bilgilendirileceğini ifade etmiştir[256].

Meclisteki bu gelişmelerin ardından Bakanlar Kurulu'nun 23 Mayıs 1928 tarihinde yapılan toplantısında *"Maarif Vekilliği'nin Teklifi Üzerine Lisanımızda Latin Harflerinin Suret ve İmkân-ı Tatbikatını Düşünmek Üzere"*, *Falih Rıfkı (Atay), Fazıl Ahmet (Aykaç), Ruşen Eşref (Ünaydın), Ragıp Hulusi (Özdem), Ahmet Cevat (Emre), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Mehmet Emin (Erişirgil), İhsan (Sungu)* ve *İbrahim (Grantay)* Beylerden oluşan bir komisyon kurulmasına karar verilmiştir[257]. Bu sıralarda memleket dışından gelen *Falih Rıfkı Bey*, *Dolmabahçe Sarayı*'na yaptığı ziyarette *Mustafa Kemal'*in hemen *Ankara*'ya gidip komisyona katılmasını istediğinden ve yeni alfabe harflerini seçmeye başladıklarından bahsetmiştir[258].

[254] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 25, 16. 5. 1926, ss. 174-175.
[255] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 25, 16. 5. 1926, s. 175.
[256] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 4, 20 Mayıs 1928, ss. 202-206.
[257] Aksoy, *Atatürk ve Dil Devrimi, Dil Alanındaki Çalışmalara Genel Bir Bakış*, s.16.
[258] Atay, *Çankaya Atatürk'ün Doğumundan Ölümüne Kadar*, ss. 507-508.

Oluşturulan bu dil komisyonuyla alfabe, harf, imla, kılavuz, lügat ve sözlük gibi alanlarda yoğun bir çalışma süreci başlamıştır. 26 Haziran 1928 tarihinde encümenin, *Ankara*'da bulunan üyeleri *Maarif Vekâleti*'nde toplanarak gramer ve alfabe raporlarını hazırlamış ve 1 Ağustos 1928 tarihine kadar yeni alfabe hazırlıkları devam etmiştir[259].

Dil alanında yaşanan bu gelişmelerin ardından 1 Kasım 1928 tarihinde, *Yeni Harfler Kanunu Layihası* hakkında hükümetin mütalaası sorulmuş ve *Başvekil İsmet Paşa* derhal müzakeresinin oylanmasını belirtmiştir. Kanun Layihası okunduktan sonra oy birliği ile kabul edilmiştir. 264 kişinin oylaması sonucunda *Mustafa Fevzi Bey, Kemalettin Bey, Şakir Bey, Sabri Bey, Refik Bey, Cemil Bey, İsmail Hakkı Bey, Saffet Bey, Ali Rana Bey, Yunus Nadi Bey, Ethem Bey, Naci Paşa, Ahmet Rasim Bey, Ahmet Fikri Bey* ve *Mustafa Şeref Bey* Harf Encümeni azalığına seçilmiştir. Yeni Türk harflerinin kabul edildiği günün anısına Gazi Mustafa Kemal'e milletin hatırası olarak altın levha üzerinde bir Türk alfabesi, meclis tarafından takdim edilmiştir[260].

5 Aralık 1928 tarihinde dil heyetinin vazifesine ait yönetmelik Gazi Mustafa Kemal'in imzasıyla yürürlüğüne girmiştir[261]. Dil Heyeti Yönetmeliği gereğince kurulan büro heyetine, 26 Aralık 1928 tarihinde *Mehmet Emin, Ragıp Hulusi, Ahmet Cevat, Avni* ve *Hasan Fehmi* beyler tayin edilmiş ve heyete *Mehmet Emin Bey*'in başkanlık etmesi kabul edilmiştir[262]. 3 Ocak 1929 tarihinde yeni harflerin tamimi faaliyetini tanzim etmek üzere İstanbul'da kurulan irsalât bürosuna ait kadro tasdik edilmiştir[263]. 6 Şubat 1929 tarihinde dil heyetine lüzum görülen 8 üyenin de dâhil edilmesinin kabul edilmesiyle kadro genişlemiştir[264]. 12 Şubat 1930 tarihinde Gazi Mustafa Kemal imzasıyla 1. 2. 3. 4. 5. 9. ve 10. cilt düsturlarını Türk harflerine çevirmeleri için *Şurayı Devlet Tanzimat Dairesi Reisi Reşat*, *Meclis Bütçe Encümeni Başkâtibi Nuri* ve *Ali İktisat Meclisi Kâtiplerinden Salahattin Beylerin* görevlendirilmeleri ve mesai saatleri dışında yapacakları bu iş için kendilerine ücret verilmesinin kabul edilmesi[265] çalışmaların hızlandırılmasının amaçlandığını düşündürmektedir. Görüldüğü üzere Mustafa Kemal, dil çalışmalarına katkı

[259] Aksoy, *Atatürk ve Dil Devrimi, Dil Alanındaki Çalışmalara Genel Bir Bakış*, s.16.
[260] *Serveti Fünun,* (Başlıksız Haber), 8 Teşrinisani 1928, No. 208-1682, s. 201; Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 51-0-0-0, 3-17-8, 01. 11. 1928.
[261] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 1-7-7, 05. 12. 1928.
[262] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 1-11-3, 26. 12. 1928.
[263] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 1-11-28, 03.01.1929.
[264] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 2-15-11, 06.02.1929.
[265] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 8-7-6, 12. 02. 1930.

sağlaması amacıyla farklı zamanlarda ihtiyaç olunan kadrolara çeşitli kişileri görevlendirmiştir.

Dil Encümeni, bazı çalışmalarında üniversite öğretim üyeleriyle ve alakadarlarla sık sık bir araya gelip toplantılar yapmıştır. Söz gelimi *İstanbul*'a gelen üniversite öğretim üyeleriyle lügatin hangi esaslara göre yazılacağı hususunda toplantı yapmıştır[266]. Nitekim bu toplantı sonrasında basında yer alan habere göre *Dil Encümeni* tarafından hazırlanmakta olan*söz kitabı* ile okullarda okutulan Arapça ve Farsçaya lüzum kalmayacaktır[267]. *Türkçe söz kitabı*nın olmayışının bir eksiklik olduğu görüşünde olan *Başvekil İsmet İnönü*'ye göre yurdun çocukları kendi dillerine *Türk Söz Kitabı* ile kavuşacaktır[268].

17 Ağustos 1931 tarihinde Gazi Mustafa Kemal'in onayıyla lağvedilen *Dil Encümeni'*ne ait evrak ve vesikalar[269], *Maarif Vekâleti*'ne teslim edilmiştir. 1931 yılına kadar yapılanlar hakkında bilgi içeren Dil Encümeni raporunda, hazırlanan fişlerin toplam sayısının 47 bin 338'e ulaştığı kaydedilmiştir. Bunlardan 3 bin 514 tanesinin ıstılahlar, 3 bin 509 tanesinin Fransızcadan Türkçeye lügat, 7 bin 315 tanesinin Türkçe lügat ve 33 bin tanesinin de söz derleme fişleri olduğu belirtilmiştir. *Dil Encümeni azası* olan *A. Cevat Bey*'in hazırladığı gramer layihasını inceleyen[270] Dil Encümeni'nin verdiği raporda *Ahmet Cevat Bey*'in yazdığı eserin ilk cildinin basıldığı, ikinci cildinin de basılacağı, imladaki kargaşayı gidermek için imla kuralları üzerinde çalışmaların gözden geçirilip imla lügatinin yeniden basılacağı, eski kitaplarda bulunan bin 600 kelimenin fişler haline getirildiği ve çeşitli yerlerden de 17 bin kadar kelime tasnif edildiğinden bahsedilmiştir[271]. *Dil Encümeni azası Sivas Mebusu İbrahim Alaattin Bey'*in reisliğindeki yetkili bir heyet tarafından 3 bin kelime, renkli resim ve harita içeren, *Mustafa Kemal* tarafından da beğenilen ve *Başvekil İsmet İnönü* tarafından da onaylanan bir *lügat kitabı* oluşturulmuştur[272]. Ayrıca e*ski Dil Encümeni azalarından M. Baha Bey*'in orta mekteplerin birinci ve ikinci sınıfları için yeni Türkçe gramer ile ilk mekteplerin dördüncü ve beşinci sınıfları için küçük gramer kitaplarının yakında çıkacağı bildirilmiştir[273]. Öte yandan

[266] *İkdam,* "Dil Encümeni İçtima Etti", 19 Şubat 1929, s. 2.
[267] *Son Saat,* "Söz Kitabı", 19 Şubat 1929, s. 2.
[268] *İkdam,* "Türkçenin Söz Kitabı Yapılıyor", 20 Şubat 1929, ss. 1-2.
[269] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 22-06-6, 17. 08. 1931.
[270] *Son Posta,* "Dil İşleri Encümen Lügatı Bıra(k)tı, Sarfa Çalışıyor", 28 Eylül 1930, s. 3.
[271] *Milliyet,*"Dil Encümeni Bir Rapor Verdi", 30 Haziran 1931, s. 1.
[272] *Son Posta,* "Yeni Türk Harflerinin İlk Yeni Lügatleri", 29 Temmuz 1930, s. 8.
[273] *Milliyet,*"Yeni Türkçe Gramer", 11 Eylül 1931, s. 7.

*Kazım Bey'*in büyük Türk lügati üçüncü cildinin yeni harflerle devlet matbaası tarafından basılacağı kaydedilmiştir[274]. 1928 yılında kurulan ve 1931 Temmuz ayı sonlarında ödeneği kesilmek suretiyle kaldırılan *Dil Encümeni*, *"Yeni Türk alfabesi", "imla lügati", "yeni Türk yazısı ile ilk kıraat", "muhtasar Türkçe gramer* ve *"seçme yazılar"* gibi birkaç eser vermiştir[275]. Görüldüğü gibi basın, Dil Encümeni'nin yaptığı çalışmalara ilgi göstermiştir.

4.1.7. Birinci Dil Kurultayı ve Kurultayda Savunulan Tezler

Siyasi otorite tarafından tüm kesimleriyle her vatandaşın ve yurt dışından uzmanların,dilde modernleşme çalışmalarına katılımının sağlanması amaçlanmıştır. Bu dinamik sürecin sağlanması için devlet hamiliğinde bazı tedbirlerin alınması gerekmektedir. Söz gelimi *Yunus Nadi Bey*, Dolmabahçe Sarayı'nda eylül ayı sonuna doğru yapılacak olan *Türk Dili Tetkik Cemiyeti* toplantısına tüm yurttaşların, yurt içinden ve yurt dışından uzmanların katılacağı bilgisini vermiştir[276]. *TDTC Başkanı Samih Rıfat Bey*, Türk dilinin menşei, ihtiyaçları ve etimolojik incelemeleri üzerine yapılacak olan bu ilk kurultaya, devlet dairelerinde vazifeli olanlardan katılabileceklere hükümetin kolaylıkta bulunmasını istemiştir[277].

Basında, *1. Dil Kurultayı'*na dair haber ve aydın görüşlerine rastlanmıştır. Şöyle ki *Peyami Safa*'nın edebiyatımızın öz Türkçe olmaya başlayacağı gün olarak[278] tanımladığı *1. Dil Kurultayı*'na hazırlıklar hususunda *R. Eşref Bey*, dil kurultayında çalışmak isteyen alakadarların kayıtlarının alındığını kaydetmiştir. Nitekim Türk dilinin güzelliğine ve büyüklüğüne inanan birçok aydın gibi *S. Rıfat Bey* de medeni ihtiyaçlara göre dil yapmak için dilin kökenini aramak gerektiğine dikkat çekmiştir. Dil Kurultayı'nda görüş bildirmek isteyen kişilerin arasında öz Türkçenin lehine yapılan münakaşalarda hoşgörülü olmanın gerektiğine inanan *F. Rıfkı Bey*'e göre uydurma Osmanlı diliyle yazılan eski yazıların okunmasında güçlük yaşanmaktadır. Bu bakımdan *F. Rıfkı Bey*, milli dil yapılmadıkça hiçbir eserin yaşamasının mümkün olamayacağından[279] bahsetmiştir. Nihayetinde aydın, yazar, üniversite öğretim üyeleri, öğretmen ve devlet kademelerinde vazifeli kişilerin katılımıyla gerçekleşecek olan *1. Dil Kurultayı* hakkında yapılan açıklamalarda

[274] *Milliyet,* "Devlet Matbaasındaki İlmi Eserler", 12 Eylül 1931, s. 3.
[275] Aksoy, *Atatürk ve Dil Devrimi, Dil Alanındaki Çalışmalara Genel Bir Bakış,* s.19.
[276] Yunus Nadi, "Türk Dili İçin İlk Kurultay", *Cumhuriyet*, 4 Eylül 1932, s. 1.
[277] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 80-526-11, 04.09.1932.
[278] Peyami Safa, "Kurultay(')ın Eşiğinde", *Cumhuriyet,* 22 Eylül 1932, s. 3.
[279] *Cumhuriyet,* "İlk Dil Kurultayı", 5 Eylül 1932, s. 1.

medeni ihtiyaçların karşılanması, Türk dilinin kökeninin araştırılması ve milli değer ile gelecek vurgusuna rastlanmıştır. Nitekim *1. Dil Kurultayı*'ndan önce de Türk dilinin kökeninin tespit edilmesi gerektiğine dair basında yazıya rastlanmıştır. Şöyle ki 4 Temmuz 1932 tarihli *Cumhuriyet* Gazetesi'nde yer alan*Afet İnan*'ın ilk milli tarih kongresindeki açıklamasına göre "dillerin hepsinde Türk dili kökleri vardır ve eski Türk dili layığı ile bilinmemektedir"[280].

Bunların yanında, toplumun dil alanındaki ihtiyaçları doğrultusunda yapılacak bu toplantıda sunulacak görüşlerin, halk tarafından dinlenebilmesi için teknik çalışmalar da yapılmıştır. Nitekim *Dâhiliye Vekili Şükrü Bey*'in vilayetlere gönderdiği tamimde, 26 Eylül 1932'de yapılacak olan *1. Dil Kurultayı*'nda söz konusu edilecek mevzular hakkında vatandaşların milli ihtiyaçları tecelli etmiştir. Bu bakımdan kurultayda yapılan müzakere ve münakaşaların takibi için telsiz, telgraf müdüriyetiyle irtibata geçilerek tertibat alınması istenmiştir[281]. Dilde modernleşme maksadıyla yapılan bu çalışmanın, toplumda yer edinmesi için halkın bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Modernleşmenin getirdiği avantajların halka ulaştırılmasında ve sürecin sağlıklı işlemesinin sağlanmasında siyasi otorite tarafından bilginin, halka doğrudan ulaştırılması önemlidir.

Nitekim bütün bu çalışmaların sonucunda, 1932 yılında *Dolmabahçe Sarayı'*nın muayede salonunda bakanlar, milletvekilleri, üniversite öğretim üyeleri, öğretmenler, yazarlar, dilseverler, halk temsilcileri ve *Amerika Genelkurmay Başkanı General Mac Arthur'*un katılımıyla *1. Dil Kurultayı* yapılmıştır. *Kazım Paşa*'nın başkanlığa seçildiği ve 2 bin kişinin katıldığı *1. Dil Kurultayı*'nı *Mustafa Kemal*, halk arasında ana dil kavramını ve duygusunu canlandırmak maksadıyla açık oturum olarak yaptırmıştır[282]. 1. *Dil Kurultayı*'ndaki gelişmeler, basında ilgi görmüş ve günbegün bilgi verildiği tespit edilmiştir. *Başvekil İsmet Bey, Şükrü Kaya*ve *İstanbul Belediye Başkanı* gönderdikleri telgraflarda *Türk Dil Kurumu*'nun açılmasından dolayı duydukları memnuniyetlerini ve Dil Kurultayı çalışanlarına teşekkürlerini sunmuşlardır[283]. Kurultay'ın ikinci gününde *Dr. Saim Ali Bey, Ahmet Cevat Bey* ve *Prof. AgopMartayan Efendi* dil üzerine hazırladıkları tezleri sunmuşlardır.Tezler

[280]*Cumhuriyet,* "Afet Hf.'nin Konferansı ", 4 Temmuz 1932, ss. 5-6.
[281] *Cumhuriyet,* "Dil Kurultayı(')na Hazırlık.." 14 Eylül 1932, s. 2.
[282] Aksoy, *Atatürk ve Dil Devrimi, Dil Alanındaki Çalışmalara Genel Bir Bakış,* s. 27.
[283] *Cumhuriyet,* "Kurultay'ın Küşat Merasimi" 27 Eylül 1932, s. 1.

sunulurken *General Mac Arthur*, Atatürk'ün yanında oturarak kurultayı takip etmiştir[284].

Cumhuriyet Gazetesi'nde, kurultayın üçüncü gününde yaşanan yoğun tartışmalara ilişkin kayda değer haberlere rastlanmıştır. Türk dilinin menşei, bugünkü hali, medeni ihtiyaçları ve gelişimi gibi konuların ele alındığı Dil Kurultayı'nın ilk gününde *Dil Encümeni* tabiri yerine *Dil Cemiyeti* tabirinin kullanılması kararlaştırılmıştır. Ancak*Başkan Kazım Paşa*'nın aynı tabiri tekrar kullanması üzerine *S. Rıfat Bey* düzeltilmesini istemiştir. *Kazım Paşa* başkanlığında açılan Dil Kurultayı'nda, TDTC ve aydınların kendi namına tezlerini savunanlar söz almaya başlamıştır. Bu toplantıda *Saffet Bey*, bütün dünya medeniyetlerinde Türk dilinin hâkim olduğundan; *Hakkı Nezihi Bey*, Türk dilinin eski insanların müşterek dili olduğundan; *Yusuf Ziya Bey*, arı dillerin temelinin Türkçe olduğundan; *Ömer Bey*, Acemce birçok kelimenin kökünün Türkçe olduğundan bahsetmiştir. *Artın Cebeli Bey,* eski Türkçenin zengin hazinesinden Avrupa dillerine malzeme verdiğine, Farsça ve Arapça sanılan birçok kelimenin köklerinin Türkçe olduğuna, *Türk Dili Gramer* Ansiklopedisi'nin yapılmasının zaruri olduğuna dikkat çekmiş ve bu ansiklopediye *Mustafa Kemal*'in adının verilmesini teklif etmiştir. *Agop Martayan Bey*, öz Türkçenin yapılacak değişiklikler ve düzeltmeler sonucunda medeni milletlerin düşüncelerini beyana kâfi olacağı düşüncesinde olmakla beraber bazı Arapça-Farsça kelimelere ihtiyaç olunacağından bahsetmektedir. Ona göre halkın, Türk dilinde eksik ve hataların olduğuna dair bilgilendirilmesi ve ilgi uyandırılması gerekmektedir. Bu bakımdan da *1. Dil Kurultayı*'nı bir nevi akademi olarak gördüğünü beyan etmiştir[285].

1. Dil Kurultayı'nda, Türkçenin incelenmesi ve araştırılması dışında sadeleştirme meselesi de gündeme alınarak konu hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Şöyle ki*Hüseyin Cahit Bey* savunduğu tezinde, dilin tasfiyesinin uzun ve meşakkatli bir iş olduğundan bu çalışmanın bir heyete havale edilmesi gerektiğinden bahsetmektedir.Türk dilinin, sade lisan akımı ile yabancı kökenli kelimelerden arınması gerektiğini savunmaktadır.Ancak doğal bir kurum olan dilin, sosyal gelişmelerle beraber yürümesi gerekmektedir. Ona göre, halk diline yerleşmiş kelimeleri sırf yabancı dilden olduğu için zorla değiştirmek dilde yeni sıkıntıları

[284] *Cumhuriyet,* "Kurultay'ın İkinci Günü" 28 Eylül 1932, s. 1.
[285] *Cumhuriyet,* "Kurultay'ın Üçüncü Günü Hararetli Geçti", 29 Eylül 1932, s. 1.

beraberinde getirecektir. Bu bakımdan dilde değişim kendiliğinden meydana gelmelidir. Dilimizde var olan ve sorun olarak görülen yazı dili ile konuşma dili arasındaki farklılığın diğer dillerde olduğu kadar olduğunu ifade etmiştir. Bunların yanı sıra terimler bahsinde de devlet eliyle Türkçe karşılıklarının bulunmasını, karşılık bulunmadığı takdirde Latince ve Yunanca asıllarının kullanılmasının doğru olacağını ve kelimeler hususunda lügat hazırlanması ihtiyacının varlığından bahsederek konuşmasını sonlandırmıştır[286]. *Hüseyin Cahit*'in, zorlama olmaksızın dilin doğal akışında olgunlaşması gerektiği hakkındaki görüşü destek bulmamış ve dile müdahale edileceği kararı alınmıştır[287].

Mustafa Kemal,1. Dil Kurultayı'nın bitişinden kısa bir süre sonra 1 Kasım 1932 tarihindemeclis açış konuşmasında bütün devlet kuruluşlarının, *Türk dilinin kendi benliğine ve zenginliğine kavuşması için dikkatli ve ilgili olması gerektiğinden* bahsetmiştir[288]. Nitekim *Yunus Nadi Bey'*e göre*Mustafa Kemal*'in maksadı Türk'ün kendi mazisindeki itibarlı kültürünü ortaya çıkarmaktır. Bu bakımdan Atatürk'ün, *Türk Dil Cemiyeti'*nin bu yoldaki çalışmaları sonucunda bazı hakikatlerin ortaya çıkacağına inandığından[289] bahsetmiştir. *Mustafa Kemal*'in emri ile *Türk Dil Cemiyeti* tarafından derli toplu bir cilt halinde *Şeyh Süleyman Efend*i'nin *Çağatay* Lügati'nin, maliyet fiyatı ile basılması ve halka sunulması kararlaştırılmıştır. *Atatürk*'e göre bu lügat, iyi anlaşılır şekilde okunur ve anlatılırsa Türk dilinin eskiliğine, zenginliğine ve modern lisanlara kök olduğuna ispat olacaktır. Dil cemiyeti tarafından, Türk milletinin cebine koyarak her yerde okuyup istifade etmesini kolaylaştırmak maksadıyla *Çağatay Lügati*'nin bir cep lügati şeklinde basılması planlanmıştır[290]. Bu çalışmaların yanı sıra 30 Ağustos 1932 yılı *Zafer Bayramı*'nda Darülfünun meydanında, halkevi müze ve sergi şubesinin düzenlediği kitap panayırında yeni harflerle basılan 2 bin eser teşhir edilmiştir[291]. 1 Ocak 1933 tarihinde *Maarif Vekili Reşit Galip Bey*, *Mustafa Kemal'e1. Türk Tarih Kongresi*

[286] *Cumhuriyet,* "Cahit Bey Lisanın Kendi Kendine ve Zamanla Düzeleceğini İddia Etti", 3 Teşrinievvel 1932, s. 1.
[287] Faruk K. Timurtaş, *Türkçemiz ve Uydurmacılık*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1977, ss. 63-64.
[288] Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:IV, Yasama Yılı:II, C. 10, S. 3, 1 Kasım 1932; *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III,* "Dördüncü Dönem İkinci Toplanma Yılını Açarken 1 Kasım 1932"*,* s. 390.
[289] Yunus Nadi, "Gazi Haz. İle Bir Hasbıhal", *Cumhuriyet,* 21 Ağustos 1932, s. 1.
[290] Yunus Nadi, "Gazi Haz.nin Huzurunda", *Cumhuriyet,* 23 Ağustos 1932, s. 1.
[291] *Cumhuriyet,* "Kitap Panayırı Açıldı", 31 Ağustos 1932, s. 4.

Zabıtları'nı, *Söz Derleme* ve *Dil Kurultayı Kararları*'nı kapsayan bir kitap takdim etmiştir[292].

4.1.8. İkinci Dil Kurultayı ve Kılavuz Çalışmaları

Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin mutedil, özleştirmecilik, tereddüt dönemi olan ikinci devresi, 18 Ağustos 1934 yılı ile 24 Ağustos 1934 tarihleri arasındaki süreyi kapsamaktadır. İlk devrede, Arapça ve Farsça kelimelerin tamamının tasfiyesi dilde çıkmaz sorununu gündeme getirmişken; bu dönemde aşırılığa karşı temkinli çalışmalar yapılmıştır. Kurultay, 18 Ağustos 1934 tarihinde *Dolmabahçe Sarayı*'nda başlamış ve 6 günlük çalışma sonucunda 24 Ağustos 1934 tarihinde sona ermiştir. *TDTC*'nin adı, bu kurultayda *Türk Dili Araştırma Kurumu* olarak değiştirilmiştir[293].

Mustafa Kemal, 1 Kasım 1934 tarihinde meclis açış konuşmasında Türk tarihinin ve dilinin üzerine yapılan çalışmaların neticesinde lisandaki problemlerin çözüleceğine olan inancından[294] bahsetmiştir. Nitekim dildeki bu karışıklık sorununun çözülmesi için *Osmanlıcadan Türkçeye* ve *Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzları* hazırlama çalışmaları başlatılmıştır. Basında, kılavuz çalışmalarıyla ilgili haberlere rastlanmıştır. Söz gelimi *Kurun* Gazetesi'nde çocuklar için kaleme alınan yazıya göre dilimizin içinde çok sayıda yabancı kelimeler olduğundan Türkçemiz asıl benliğinden uzaklaşmıştır. Bu bakımdan eskiden kullanılan bu yabancı kelimelere, Türkçe karşılık bulma çalışmaları devam etmektedir. Çalışmalar neticesinde bulunan bu kelimeler ile dilimiz her zamankinden daha zengin ve güzel hale gelecektir. Her hafta yayımlanacak kelimelerden birkaçını ezberlemeleri[295] öğütlenmiştir.Yabancı kelimelere Türkçe karşılık bulma çalışmaları, basında sıcağı sıcağına yer bulmaktadır. Bulunan Türkçe karşılıkların gazetelerde yayımlanmasının ardından*TDTC* tarafından bir bildiri yayımlanmıştır. Bu bildiride, son günlerde gazetelerde ve kitaplarda *Türkçe sözlük* ve *söz kılavuzu* adı altında basılan kelimelerin *TDTC* ile bir bağı olmadığı hakkında bilgi verilmiştir. Şöyle ki cemiyetin çıkardığı *Tarama Dergisi*nde yer alan kelimeler üzerinde hala çalışmalar yapılmaktadır. Bu bakımdan netleşmemiş kelimelerden önce yazarların kaleme aldıkları kelimelerin kendilerine ait olduğu bilinmesi gerekmektedir. *TDTC*tarafından

[292] *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III,* "Yılbaşı Gecesi Bir Konuşma 1. 1. 1933",s. 307.
[293] İsmail Habib Sevük, *Dil Davası,* İnkılap Kitabevi, İstanbul 1949, s. 27.
[294] Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:IV, Yasama Yılı: IV, Cilt:25, S. 3, 1 Kasım 1934; *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III*,"Dördüncü Dönem Dördüncü Toplanma Yılını Açarken 1 Kasım 1934",s. 395.
[295] *Kurun,* "Konuşma", 20 Birincikanun 1934, s. 16.

yapılan bu bildiriye göre yabancı kelimelere karşılık birçok Türkçe kelime olması durumu devam etmektedir[296].

25 Haziran 1935 tarihli *Türk Dili* Gazetesi'ndeki yazıya göre, hazırlanan kılavuzun halkla buluşması için 1 Nisan 1935- 13 Mayıs 1935 arasında *Türk Dili* Gazetesi'nde yayımlamıştır. Akabindekılavuz dersleri başlanmış ve bu dersler günlük gazetelerde yer almıştır. Son kılavuz dersinden sonra ise iyi ve öz Türkçe yazmak için Türkçe kök ezberlemenin kolaylık sağlayacağı hakkında bilgi verilmiştir[297]. Ağustos ayı içinde düzenlenen *2. Dil Kurultayı'*nın ardından 22 Eylül 1935 tarihli *Türk Dili* Gazetesi'ne göre *Kültür Bakanlığı* tarafından, *TDAK* tarafından değişiklik ve düzeltmeler yapılarak hazırlanan ve dil bayramına kadar da satışa sunulması planlanan[298]*Türkçeden Osmanlıcaya cep kılavuzu*nun basıma verildiği bildirilmiştir[299]. *İ. Necmi Dilmen*'in *Türk Dili* Gazetesi'ndeki yazısına göre dil kurumunun kılavuz çalışmalarının taslak hali gazetelerde yayımlanmıştır. *Dil Kurumu,* Türkçe karşılıklar hususunda herkesten öneriler istemiştir. Halktan ve ilgililerden gelen önerilerin yanı sıra lügat ve kaynaklarında taranması sonucunda kılavuzdaki kelimeler tekrar gözden geçirilmiştir. Bu çalışmaların neticesinde 7 bin 500-8 bin kelimeden oluşan *Osmanlıcadan Türkçeye Kılavuz*un basılıp satışa sunulacağının bilgisi basına yansımıştır[300].

Yoğun çalışmalar yapan ve eserler veren *TDAK*'nun kuruluşunun 3. yılı dolayısı ile *Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk*, kurum çalışanlarını emeklerinden ve gayretlerinden dolayı kutlamıştır[301]. Ancak *Atatürk*'e göre dilimizde var olan Arapça-Farsça bazı kelimelere tek karşılık bulunamamıştır. Bu bakımdan her anlama başka bir karşılık konarak hazırlanan *Cep Kılavuzları'*nın ve *Tarama Dergisi*'nin çalışmaları neticesinde dil anarşisinin sonlanmadığını düşünmektedir[302]. Bu konu hakkında *İsmail Habib Sevük, Yunus Nadi* ile 1935 yılının ortalarında aralarında geçen bir diyalogdan şöyle bahsetmektedir. *Yunus Nadi Bey*, *Atatürk*'e *İsmail Habib Sevük'*ün, Türkçenin bundan daha fazla zorlanması halinde suni bir dile dönüşeceğini bildirmesinin ardından*Atatürk*'ün *Sevük*'ün bu kaygısına hak verdiğini kaydetmiştir. *Yunus Nadi Bey*, şahit olduğu bu diyalogun ardındandil alanındaki bu sürecin böyle

[296] *Türk Dili,* "Dil", 15 İkinci kanun 1935, s. 3.
[297] *Türk Dili,* "Klavuz İçin Dersler", 25 Haziran 1935, s. 2.
[298]*Türk Dili,* "Türk Dil Kurumunun Çalışması", 22 Eylül 1935, ss. 1-2.
[299] *Türk Dili,* "Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu Basıma Verilmiştir", 17 Temmuz 1935, s. 1.
[300] *Türk Dili,* "Türk Dil Kurumunun Çalışması", 22 Eylül 1935, ss. 1-2.
[301] *Türk Dili,* "Büyük Önderimiz Dil Kurumunda Çalışanları Övüyorlar..", 14 Temmuz 1935, s. 1.
[302] Sevük, *Dil Davası*, s. 62.

devam etmeyeceğini anladığından[303] bahsetmektedir. Nitekim *Atatürk*'ün, Dil Kurumu toplantısında "*Arkadaşlar; kitap, kâtip, mektup, ilim, âlim benimdir. Ketebe, yektübü, lemyektüp… ve geri kalanı Arap'ındır"* yönündeki açıklamasıyla dilde yaşayan kelimelerin muhafazasına karar verdiği anlaşılmaktadır. Sırf yabancı kökenli olduğu için Arapça-Farsça kelimelerin zorla atılmasıyla dilde yaşanan çıkmazlık durumuna karşı, *2. Dil Kurultayı*'nda Osmanlıcadan Türkçeye, Türkçeden Osmanlıcaya kılavuz çalışmaları amaçlansa da beklenilen düzeltmeyi yapamamasının ardından *Atatürk*, halkın dilinde kabul görmüş ve kullanıldığında herkesin aynı şeyi anladığı kelimelerin kökenleri yabancı olsa da yaşayan kelimelerin korunmasına karar vermiştir[304]. Nitekim *Falih Rıfkı Bey'*in Ağustos 1931 tarihinde *Milliyet* Gazetesi'ndeki yazısına göre Türk dili yabancı kelimeleri büsbütün atmak yerine lüzumlu gördüklerini bırakıp kendi tecvidine uydurmalıdır[305]. Öz dil denemelerinde *Atatürk"şey"* kelimesinin Arapça olması nedeniyle atılmasını istediğinde *Falih Rıfkı Bey*, Anadolu'nun tüm mezarlarındaki tüm insanların aynı anda diriltilmeleri halinde ağızlarından çıkacak ilk kelimenin *"şey"* olacağını, bu yüzden de *"şey"* kelimesinin Türkçe olduğunu ve atılmaması gerektiğini[306]ifade etmiştir.

Falih Rıfkı Atay, *Atatürk*'ün dilin çıkmaza girdiğini beyan ettiği dönemi şu şekilde anlatmaktadır. Yeni harf sistemi ve toplumsal pratiğe yönelik yöntem ve bu konudaki eleştiriler devam ederken *Hasan Ali, Saffet Arıkan, Falih Rıfkı, Necmeddin Sadak, Celal Esat, Köprülü Fuat, Reşat Huni, Ali Muzaffer* gibi bazı azalar yeni lügat komisyonunda cep kılavuzu denen Osmanlıcadan Türkçeye lügat hazırlama çalışmaları yapmaktaydılar. Lügat komisyonunda, Türkçesi olmayan yabancı kelimeler tasfiye edilerek, şivelerdeki ek ve köklerden yeni Türkçe kelimeler üretilmekteydi. Tasfiyeler sonunda halkın dilinde var olan kelimeler ayıklanmaya başlayınca *Atatürk*, hem dilde mümkün olduğu kadar Türkçe kelime kalmasını hem de onların Türkçe olduğunun izah edilmesini istiyor; yani Türkçenin zengin ve kâfi bir dil olduğu görüşünün desteklenmesinin dilin bekası için elzem olduğunu düşünmekteydi. Türk dilinin zenginliğine verdiği önemin yanı sıra üretilen Türkçe

[303] Sevük, *Dil Davası,* s. 28.
[304] Osman F. Sertkaya, "Atatürk'ün Dil Politikası", *İkinci Dil Kongresi ve Akademi,* haz. Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş, Türkiye Muallimler Birliği Yayınlarından Fatih Matbaası, İstanbul 1969, ss. 117-118.
[305] Falif Rıfkı, "İki Yol", *Milliyet,* 17 Ağustos 1931, s. 4.
[306] Atay, *Çankaya Atatürk'ün Doğumundan Ölümüne Kadar*, ss. 550-551.

kelimelerin toplumsal hayata ahenk ve uyum sağlaması için *Atatürk*, öz Türkçe kelimelerin komisyon üyeleri tarafından bizzat kullanılmasını istemiştir. Bu süreç içerisinde *öz Türkçe kılavuz* hazırlanmıştır. *Atatürk*, hazırlanan kılavuzun aydınları tatmin etmediğini, çalışmalar sonucunda sadece küçük bir kılavuz çıkarıldığını ve dilsiz kalındığını ifade etmiştir. Öte yandan *Yunus Nadi Bey*, yabancı kökenli kelimelerin öz Türkçe karşılıklarını bulup yazdığı eserlerin anlaşılırlığında bir kargaşa yaşandığından bahsetmiştir. Bu çerçevede *Atatürk*, *Falif Rıfkı Bey*'e, dildeki bu kargaşa sonucunda dilin çıkmaza girdiğini, bu işin başkalarına bırakılmayıp dilin bu çıkmazdan kurtarılması gerektiğini söylemiştir[307].

4.1.9. Üçüncü Dil Kurultayı ve Güneş Dil Teorisi

Atatürk'ün, Türkçede kalacak kelimelerin aslında Türkçe olduğu izah edilmeli dediği ve bu düşüncenin hâkim olduğu *3. Dil Kurultayı*, 24 Ağustos 1936 ile 31 Ağustos 1936 tarihleri arasındaki süreci kapsamaktadır. Dil çalışmalarının üçüncü evresinde önemli yer tutan *Güneş Dil Teorisi*'nin özünü, 1935 yılında *Dr. Phil. F. Kvergiç* tarafından hazırlanan ve dillerin doğuşunu güneşe bağlayan bu tez oluşturmaktadır[308]. *Kvergiç* tarafından, *Türk Dillerindeki Bazı Unsurların Psikolojisi* adında*Fransızca* yazılan 41 sayfalık basılmamış bu eser, *Viyana*'dan *Atatürk*'e gönderilmiştir. Bu eser, sosyo-antropolojik ve psikolojik incelemelere dayanan *Güneş-Dil Teorisi* hakkında olup, insana ilk benliğini güneşin tanıttığı ve dillerin bundan doğmuş olduğu düşüncesine dayanan bir dil felsefesidir[309].

16 Nisan 1933 tarihinde *Çanakkale Milletvekili Ahmet Cevat Bey*, gramer kolunun *'Türkçede Kelime Teşkil'* için açtığı anket layihası ile en eski Türk yazısı olan Sümer çivi yazısına kadar götürmeye çalışan *'Alfabenin Menşei'* adlı küçük kitabını*Başvekil İsmet Paşa'*ya takdim etmiştir[310]. Türk dilinin tarihi köklerinin olduğu yönündeki görüşler basında da yer almaya başlamıştır. Şöyle ki*Necip Ali Küçüka*'ya göre *Arya familyası*ndan olan dillerin anası eski Türk dili olduğuna dair emareler elde edilmesi Türkçe kökenli kelimelerin çok olduğuna[311] ispattır. Öte yandan, İbrahim Necmi Dilmen, Sümerlerin Orta Asya'dan Mezopotamya'ya göç ederken kendi lisanlarını da getirmiş olduklarını kaydetmiştir.O, getirdikleri dil Türk

[307] Atay, *Çankaya Atatürk'ün Doğumundan Ölümüne Kadar*, ss. 551-554.
[308] Atay, *Çankaya Atatürk'ün Doğumundan Ölümüne Kadar*, s. 554.
[309] Timurtaş, *Türkçemiz ve Uydurmacılık*, ss. 67-68.
[310] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 45-290-39, 16.04.1933.
[311] *Türk Dili,* "Başkanımız Halkevleri Yıldönümünde Mühim Bir Söylev Söyledi", 24 Şubat 1935, s.3.

lehçesi olduğuna göre dillerin ana kaynağını Sümerce bulmak demek Türkçede bulmak demekle eşdeğer olduğunu *Güneş-Dil Teorisi* ile açıklamaktadır[312].

Türk Dili Gazetesi'nde*, Politika* Gazetesi İstanbul muhabirinin 17 Ocak 1935 tarihindeki yazısından bahsedilen bir köşe yazısında, altı yıl önce Arap harflerinin yerine Latin harfleri getirilmesine rağmen hala daha Arapça-Farsça kelimelerin Türk lügatında kalmasından dolayı *Atatürk*'ün hoşnut olmadığından bahsetmektedir[313]. Nitekim 1936 yılında *Yunus Nadi* tarafından büyük müjde diye *Atatürk*'ün tılsımlı bir anahtar bulduğu ve bu anahtarın adının *Güneş-Dil Teorisi*olduğu haberi gelir. Nitekim yabancı kelimelerin menşei itibarıyla Türk diline ait olduğu bu teori ile açıklanmaya başlamıştır[314].

24 Ağustos 1936 tarihinde İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda yapılması planlanan *3. Türk Dil Kurultayı*'nda, yeni Türk dil teorisi, Türk dilinin tüm diller arasındaki yeri, Türk dilinin tarihsel gelişimi,Harf İnkılabı'nın amaçları ve dilimizin ihtiyaçları gündem maddeleri arasında yer almıştır[315]. Yurt içinden uzmanların ve alakadarların dil çalışmalarına katılması için düzenlemeler yapılmıştır. Aynı şekilde yurt dışından gelecek önemli kişilerin masraflarının karşılanması için de çalışmalar yapılmıştır. *Atatürk*'ün imzasıyla *3. Dil Kurultayı*'na *Paris*'ten gelecek dil bilginlerinden *Hilaire De Barenton* ve Prusya'dan gelecek *Doktor Giesse* için döviz izni[316] ve davet edilen yabancıların yol masraflarının karşılanması maksadıyla gerekli döviz tahsisi izni verilmiştir[317].

Basında, Türk dilini ulusal bir dil haline getirmek için ulusal birlikteliğin gerekliliğine dair aydın yazılarına rastlanmıştır. *Atatürk*'ün *Güneş-Dil Teorisi*hakkındaki görüşlerinin ardından*Abdülkadir İnan Bey*[318], *Hasan Reşit Tankut Bey*[319], *İ. Necmi Dilmen Bey*[320], *İsmail Hami Danişmed Bey*[321], *H. R. Tankut Bey*[322], *D. M. Ali Ağakay Bey*[323], *N. A. Küçüka Bey*[324]*Ulus* Gazetesi'nde yazılar kaleme

[312] İbrahim Necmi Dilmen, "Ulus'un Dil Yazıları Türk Dili", *Türk Dili,* 17 Birincikanun 1935, s. 2.
[313] *Türk Dili,* "Türk Kadını", 4 İkinci kanun 1935, s. 1.
[314] Sevük, *Dil Davası*, s. 29.
[315] *Ulus,* "Üçüncü Türk Dili Kurultayı", 19 Mayıs 1936, ss. 1-2.
[316] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 67-69-18, 18.08.1936.
[317] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 67-64-17, 27.07.1936.
[318]Abdülkadir İnan,"Güneş-Dil Teorisi Üzerine Notlar", *Ulus,*1 Sonkanun 1936, ss. 1-2.
[319]Hasan Reşit Tankut, "Güneş-Dil Teorisi Üzerine Notlar", *Ulus,* 2 Sonkanun 1936, ss. 1-2.
[320]İ. Necmi Dilmen, " Ulus'un Dil Yazıları", *Ulus,* 29 Sonkanun 1936, s. 1.
[321]İsmail Hami Danişmed, "Ulus'un Dil Yazıları", *Ulus,* 1 Şubat 1936, s. 1.
[322]H. R. Tankut, "Ulus'un Dil Yazıları", *Ulus,* 27 Mart 1936, s. 1.
[323]D. M. Ali Ağakay, "Ulus'un Dil Yazıları", *Ulus,* 23 Nisan 1936, s. 2.
[324]N. A. Küçüka, "Ulus'un Dil Yazıları", *Ulus,* 6 Mayıs 1936, s. 2.

almışlardır. Osmanlıcayı iyi bilebilmek için Arapça, Farsça ve Türkçeyi iyi bilmek gerekir. Yazılarında sundukları ortak görüş, Türkçe ile Arapça ve Farsçanın dil yapısı arasında yaşanan uyuşmazlık sorunudur. Bu bakımdan el birliği ile Türkçeyi bulmak gerekmektedir[325].

Yabancı kökenli kelimelerin dilden tasfiyesiyle yaşanan kargaşadan sonra Türkçenin zenginliğine ve köklerinin tarihsel derinliğine dair görüşler *3. Dil Kurultayı'*nda sıklıkla dile getirilmiştir. Özellikle lisanın kuşdiline döndüğü 1934 yılının ardından 1935 yılının bir çözüm yolu aramakla geçtiğini söylenebilir[326]. Bu dönemde çözüm yolu olarak görülen *Güneş Dil Teorisi* görüşü, Türkçenin eski ve yeni dillere ait kelimelere de kaynaklık ettiği yönündeki iddiaları neticesinde yurt içinde ve yurt dışında tepkiler almıştır[327]. Tepkiler neticesinde uluslararası alanda Türklerin tarihi hakkında yıpratıcı iddialar gündeme gelmeye başlamıştır. Nitekim *Atatürk,* 1 Kasım 1936 tarihindemeclis açış konuşmasında, kabul edilebilir bilimsel belgelerle saklı kalmış gerçekleri ortaya çıkartmaları halinde Türk milletinin ve bütün bilim dünyasının ilgi duymasını sağlayacaklarından[328] bahsetmiştir. Bu bakımdan tarihinin bilimsel olarak araştırılması, yurt içi ve yurt dışından alaka uyandıracak özgün çalışmalar yapılması için 15 Nisan 1931 tarihinde *Türk Tarih Kurumu* kurulması planlanmıştır. Nitekim 4 Mart 1938 tarihli *Akşam* Gazetesi'nde yer alan yazıya göre *Adana* ve *Mersin*'de *Türk Dili* ve *Türk Tarihi* üzerine yapılan konferansa milletvekilleri, memurlar, öğretmenler ve halkın her kesiminden katılım olmuştur[329]. Elde edilen bilgilerin bilimsel ve evrensel olabilmesi önemlidir. Bu bakımdan 26 Ekim 1938 tarihinde *Atatürk*'ün imzasıyla kurulan *Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi*[330], Türk dilinin karanlıklarının aydınlatılmasına hizmet edilecektir[331].

Dil alanında yoğun çalışmalar yapan Dil Kurultayı'nın, kuruluşunu kutlamak için her yıl törenler yapılmaktadır. 19 Eylül 1937 tarihli Akşam Gazetesi'ndeki habere göre, Dil Kurultayı'nın beşinci yıldönümü dolayısıyla 26 Eylül Pazar günü saat on sekizde *Ankara* ve *İstanbul* radyoları birleştirilecek, *TDK* adına söylev

[325] Falih Rıfkı Atay,"Türkçe", *Türk Dili,* 1 İkinci kanun 1935, s. 1.
[326] *Ulus,* "Üçüncü Türk Dili Kurultayı", 19 Mayıs 1936, ss. 1-2.
[327] Sertkaya, "Atatürk'ün Dil Politikası", ss. 119-121.
[328] Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:V, Yasama Yılı: II, C. 13, S. 4, 1 Kasım 1936; *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III,* "Beşinci Dönem İkinci Toplanma Yılını Açarken 1 Kasım 1936", s. 405.
[329] *Akşam,* "Muhim Bir Konferans", 4 Mart 1938, s. 2.
[330] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 85-91-15, 26.10.1938.
[331] Saim Ali Dilemre, "Dil Bayramı", *Akşam,* 26 Eylül 1938, s. 8.

verilecek ve bu söylev halkevlerinde radyodan dinlenecektir. Halkevleri söylev saatinden önce veya sonra kendi bölgelerinde dil hakkında konferanslar vererek, şiirler okuyarak ve türlü tezahürlerde bulunarak bayramı kutlayacak ve yapılan etkinliklerin bir nüshası *TDK Genel Sekreterliği*'ne gönderilecektir. Bunun yanında gazetelerde ise Türkiye'de dil çalışmaları üzerine yazılar yazılacaktır. Bütün kutlamalarda şu noktalara özellikle vurgu yapılacaktır. Şöyle ki *Atatürk'*ün önderliğinde dil çalışmaları devam edecektir.Türk dilinin bütün kültür dillerinin ana kaynağı olduğunu içeren bu haberin devamında dil bayramında halka yönelik yapılan etkinliklerde herkesin anlayabileceği sade Türkçe kullanılmasına dikkat edileceği vurgulanmıştır. Dil bayramı etkinliğinde yurt dışındaki gelişmeler hakkında bilgi verilmesi de gündeme alınmıştır. Söz gelimi *Bükreş'*te toplanan uluslararası *prehistorik, arkeolojik* ve *antropolojik* kongrede ve *İstanbul*'da *toplanan İkinci Tarih KurultayındaGüneş Dil Teorisi*nin tebliğ edilmiştir[332]. Ayrıca dil bayramı nedeniyle birleştirilen *Ankara* ve *İstanbul* radyolarında,*Dil Kurumu* namına *Genel Sekreter İ.Necmi Dilmen* tarafından verilen söylevde de dil bayramından, *Güneş Dil Teorisi*nden, *Atatürk* ve Harf İnkılabı'ndan bahsedilmiştir[333].

4.2. Kültürel Modernleşme

Eisenstadt, siyasal etkinliklerin toplumun bütün katmanlarına etki etmesi ve yayılabilmesi için siyasal katılımdan ve geleneksel karar verme mekanizmalarının siyasal yapı içinde zayıflamasıyla iktidarın karizmatik, hukuki, rasyonel ve seküler değerlere bağlı kalarak toplumların toplumsal olabileceğinden[334] bahsetmektedir. Siyasal egemenlik ilişkilerinin değişmesiyle var olan siyasi yapı ulus üzerinde temellenerek yeni kültürleme süreci oluşmuştur. Oluşan bu siyasal kültür ile toplumdaki her birimin merkezi otoriteye entegre olması ve hedeflenen ortak değerlerin özümsenmesi amaçlanmaktadır. Bu noktada kültürel modernleşme, toplumların hedeflenen kültürel öğelerin siyasi ve iktisadi yapıya uyumunu destekleyecek şekilde dayatılması sürecidir. Bu bakımdan otorite olarak güçlü olan siyasi iktidarın getirdiği modernleşme ve argümanlarına uyumun sağlanmasında tutkal görevi üstlenen kültürel modernleşme eğitim, okur yazarlık, toplumsal ahenk mekanizmaları ve merkezi güç ile belirlenmiş sınırlı alanda mutlu bireyler olmayı

[332] *Akşam,* "Dil Kurultayının Beşinci Yıldönümü", 19 Eylül 1937, s. 5.
[333] *Akşam,* "Dil Bayramı Memleketin Her Tarafında Büyük Merasimle Kutlandı", 27 Eylül 1937, s. 4.
[334] Eisenstadt, *Modernleşme: Başkaldırı ve Değişim*,ss. 74-75; Aydın, *Modernleşme ve Milliyetçilik*, ss. 30-31.

içermektedir[335]. Nitekim modern lisan ile kültürel modernleşmenin gelecek nesillere aktarılması amaçlanmıştır[336].Bu bakımdan çalışmanın bu bölümünde Harf İnkılabı ve uygulamalarının, kültürel modernleşme bağlamında gazetelere nasıl yansıdığının cevabı aranmıştır.

4.2.1. Sarayburnu Söylevi ve Millet Mektepleri Talimatnamesi

Yeni harflerin yasalaşmasından önce tüm yurtta eğitim hareketi başlamıştır. Şöyle ki *Hakimiyeti Milliye* Gazetesi'nin 8 Mayıs 1928 tarihli haberinde yer alan eğitim müşavirinin açıklamasına göre eğitim hareketi, sadece ülkenin batısında değil şarkın her köşesinde başlamıştır. Söz gelimi *Van* ilinde açılan kurslara 800 kişi devam etmektedir. Nitekim uluslararası rakamların kabulünün ardından Arap harflerinin atılması ve yeni Türk harflerinin ne şekilde olmasını uzun uzadıya tetkik eden[337]*Mustafa Kemal*, 9/10 Ağustos 1928 tarihinde *Sarayburnu* parkında yapılan toplantıda, elinde Türk harfleriyle Türk kelimelerden yazılmış küçük notlarını önce orada bulunan bir gence, sonra *Bolu Mebusu Falih Rıfkı*'ya vererek okutmuştur. Bu notlarda, milletin yüzde sekseninin okuryazar olmamasından, bu durumdan dolayı Türk milletinin utanç duyması gerektiğinden ve bir iki sene içinde de Türk milletinin yeni harfleri öğreneceğinden[338] bahsedilmiştir. *Mustafa Kemal*'in *Sarayburnu*'nda halkla bir araya gelmesi basında büyük yankı bulmuştur.Şöyle ki *Mustafa Kemal*'in orada bulunan halka yeni harfler hakkında bilgi verdiği yere abide dikilmesine karar verildiğine, harfler abidesinin krokisinin hazırlanmaya başlandığına[339],sanatkârlar tarafından çeşitli modellerin hazırlandığına ve abidenin 20-30 bin liraya imal edileceğine dair haberlere rastlanmıştır[340].

17 Ağustos 1928 tarihinde *Yunus Nadi* ile *Mustafa Kemal* yeni Türk harfleri üzerinde yaptığı görüşmede *Mustafa Kemal*, 29 harfin ve bazı kaidelerin bilinmesi halinde yeni harflerle okuma yazmanın kolaylıkla öğrenileceğini[341] kaydetmiştir. Bu tespit, bu alandaki yol haritasının büyük çoğunlukla belirlendiğini göstermektedir.Bu gelişmelerin ardından *Mustafa Kemal*, yeni harfleri tanıtmak maksadıyla değişik

---

[335] Aydın, *Modernleşme ve Milliyetçilik*, ss. 31-33.
[336] Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, ss. 521-522.
[337] *Akşam,* "En Büyük Türk'ün Hayatı", 10 Teşrinisani 1938, s. 3.
[338] *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III,* "Türk Yazı İnkılabı Hakkında Konuşma 9/10. VIII. 1928",ss 272-273.
[339]*Serveti Fünun,* "Havadis Kısımları", 15 Teşrinisani 1928, No: 209-1683, s. 199.
[340]*Serveti Fünun,* "Havadis ve İlan Kısımları", 22 Teşrinisani 1928, No: 210-1684, s. 207.
[341] Sadi Borak, *Atatürk'ün Resmi Yayınlara Girmemiş Söylev Demeç Yazışma ve Söyleşileri,* Kaynak Yayınları, 2. bs, İstanbul 1997, ss. 232-235.

tarihlerde *Tekirdağ, Bursa, Mudanya, Çanakkale, Eceabat, Gelibolu, Sinop, Samsun, Amasya, Turhal, Tokat, Sivas, Sarkışla* ve *Kayseri* gibi şehir ve kasabalara geziler düzenlemiş[342] ve gördüğü gelişmeler hakkında dönütler vermiştir. 23 Ağustos 1928 tarihinde *Mustafa Kemal*, *Tekirdağ* halkının şimdiden yeni Türk harflerini okuyup yazmayı öğrendiklerinden, Arap harfleri ile ümmi olanların dahi yeni Türk harflerine alıştığını gördüğünden, memurların tamamını imtihan ettiğinden, mektep, muallim ve rehber olmadan bile şevkle öğrendiklerinigörmekten çok mutlu olduğundan[343] bahsetmiştir. *Mustafa Kemal,*26/27 Ağustos 1928 tarihinde *Marmara* denizindeki yat gezisinde telsizle halka yeni harflerle cehalete karşı mücadelenin başladığı bilgisini vermiştir. Yeni harfleri tanıtmak için halkla ve resmi makamlarla biraraya geldiğinde gördüğü alakadan ötürü yaşadığı memnuniyet, basında yer almıştır. Söz gelimi 27 Ağustos tarihinde *Bursa*'nın ileri gelen yöneticilerinin, yeni harfleri öğrenmiş olduklarını görünce[344] ve 16 Eylül 1928 tarihinde de İstanbul halkının ve resmi makamların yeni Türk harflerini öğrenmek ve öğretmek için göstermiş oldukları gayretlerinden ötürü memnun olduğunu ifade etmiştir[345]. *Mustafa Kemal'in* yurt gezilerinde, etrafında toplanan kişilerden gelen şikayetleri dinlediğine ve Türk dilinin kolay öğrenilmesini engelleyen bazı aksaklıkları tespit ettiğine dair basında bazı haberlere rastlanmıştır. Söz gelimi gezici alfabe hocalığı yaptığı yurt gezilerinde tire ve bazı işaretlerin halkta güçlük uyandırdığını gördüğü için bunları kaldırmıştır[346]. 30 Eylül 1928 tarihinde *Gemlik*'ten *Gazozcu Haydar* ve arkadaşları*Mustafa Kemal*'e gönderdikleri telgrafta; *Kaf, Kef harflerini* karıştırdıklarından bu soruna çare bulunmasını istemişlerdir. 1 Ekim 1928 tarihinde *Mustafa Kemal*, okuma yazma öğrenme gayretlerinden duyduğu memnuniyeti belirtip hazırlanmakta olan sözlükle(lügat) bahsedilen sorunun çözüleceği[347] cevabını vermiştir.

Baş muallim İsmail Hakkı Bey, tarafından *İstanbul Maarif Müdüriyeti*ne gönderilen 22 Eylül 1928 tarihli yazıda 15 Kasım 1928 tarihinde öğretmenler tarafından halka yeni harfleri öğretmek üzere iki dereceli olmak kaydıyla mektep açıldığı bilgisi yer almaktadır. Nitekim bu hususta 8 Kasım 1928 tarihli meclis zabıtında yer alan *Başvekil İsmet Paşa*'nın açıklamasına göre Türk harflerinin bütün

[342] Dönmez, *Tarihi Gerçekleriyle Harf İnkılabı ve Kazanımları*,s. 218.
[343] *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III,* "Yeni Türk Harfleri Hakkında 23. VIII. 1928",ss. 121-122; Şimşir, *Türk Yazı Devrimi*,s. 186.
[344] Dönmez, *Tarihi Gerçekleriyle Harf İnkılabı ve Kazanımları*,ss. 220-222.
[345] *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III,* "İstanbul Halkı ve Yeni Türk Harfleri 16. IX. 1928", s. 122.
[346] Atay, *Çankaya Atatürk'ün Doğumundan Ölümüne Kadar*,ss. 512-513.
[347] Borak, *Atatürk'ün Resmi Yayınlara Girmemiş Söylev Demeç Yazışma ve Söyleşileri,* ss. 388-389.

vatandaşlara öğretilmesi maksadıyla bu sene içinde *Mustafa Kemal*'in baş öğretmenliğini yapacağı Millet Mektepleri teşkilatı kurulacaktır. Bütün yurdu kaplayan bu teşkilat kapsamında iki aylık ya da dört aylık kurslar açılacaktır. Bütün memurlar, Millet Mektepleri teşkilatının ihtiyacına göre görev alacaklardır. Mektep ve kurslara gelmeye vakit bulamayan vatandaşlar için seyyar muallim teşkilatı kurulacaktır. Bu teşkilat ile vatandaşın geçim hayatındaki düzenini bozmadan bir yılda yeni harfleri öğrenmeleri amaçlanmıştır[348]. *İsmet Paşa*'nın yaptığı bu ön bilgilendirmeden birkaç gün sonra 11 Kasım 1928 tarihinde Gazi Mustafa Kemal'in imzaladığı kararname ile *Millet Mektebi Teşkilatı'na* ait yönetmelik yürürlüğe konmuştur[349]. Basında, *Resmî Gazete*'de yayımlanan *Millet Mektepleri Talimatnamesi*[350]'ne halkın bilgilendirilmesi maksadıyla yer verilmiştir. Basında yer bulan *Millet Mektepleri Talimatnamesi'ne göre*, Millet Mektepleri'nde yeni harflerle okuyup yazma öğrenenler, 28 Mayıs 1928 tarihli halk dershaneleri tüzüğüne göre halka mesleki, fenni bilgiler vermek ve üretim gücünü artırma amacıyla açılan halk dershanelerine devam edebileceklerdir. Millet Mektepleri'ni bitirmeyenler halk dershanelerine kaydolamayacaklardır. Millet Mektebi teşkilatının gelir ve masrafı için Millet Mektebi idare heyeti tarafından düzenlenen bütçe *Maarif Vekâleti*'ne onaylatılır. Hapishanede bulunan vatandaşların okuma yazma öğrenmesi zorunludur. Altı aydan fazla mahkûmiyeti olanların okuyup yazma öğrenmeden hapishaneden çıkmaları halinde, hapishane müdürleri ait oldukları vekâletçe sorumlu kabul edileceklerdir. Hapishane müdürleri okuma yazma konusunda ihtiyaç halinde Millet Mektebi idare heyetinden muallim talep edebilirler ve hapishane dâhilinde kurulan bu mektepler de teftişe tabi tutulacaklardı. Daimî asgari 20 memur, amele veya rençper çalıştıran müessese, fabrika, müteahhit ve çiftlik sahipleri istihdam ettirdikleri kişilere yeni harflerle okuma yazma öğretmekle yükümlüdür. Bu vazifeyi yerine getiremeyenler bulundukları mahaldeki idare heyetine başvurarak muallim temin edebilirler. *Maarif Vekâleti*'nin resmi teşkilatının kurulmadığı yerlerde seyyar muallim teşkilatı kurulacaktır. Seyyar talim heyetleri gidecekleri yerlere eğitim ve öğretimde kullanacakları malzemeyi de beraberinde götüreceklerdir. İdare heyeti tarafından halkın yeni harflere alaka göstermeleri için propaganda heyeti kurulacaktır. Millet Mektebi Dershanelerini bitirenlere şahadetname verilecektir. Her

[348] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 5, 8 Teşrinisani 1928, s. 26.
[349] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 1-1-13, 11. 11 .1928.
[350] Resmi Gazete*, Millet Mektepleri Talimatnamesi,* S. 1048, 11. 11. 1928, ss. 1-12.

dershaneyi en iyi başarıyla bitiren üç vatandaşa Gazi Hazretleri'nin imzasının yer aldığı birer nüsha[351]*Teşkilatı Esasiye Kanunu* hediye edilecektir. Her iki dershaneyi başarıyla bitiren ve şahadetnamesi olan vatandaşlar; ziraat, ticaret ve sanayi kurslarına tercihen alınacaklar, kendilerine Millet Mektebi idare heyetleri tarafından hediyeler verilecek ve bu kimseler *Maarif Vekâleti*'nin halk yayınlarından karşılıksız olarak yararlanacaklardır. Bir dönemi başarıyla tamamlayan muallimlere ücretlerinin dışında biri dönem ortasında diğeri dönem sonunda olmak üzere *Maarif Müdürü*'nün teklifiyle maarif emini tarafından birer takdirname verilecektir. Köyünde yeni harflerle her ferdi okutmuş muallim nakdi ödülle ödüllendirilecektir. Millet Mektebi muallim vesikasını alarak bu mekteplerde hizmet eden memurlar mahalli idare heyetinin teklifiyle bağlı bulundukları daireler tarafından takdir edilir ve ödüllendirilirler[352].

Millet Mektepleri'nin ne olduğu ve bu konuda vatandaşın görev ve sorumluluklarınınneler olduğu basında sıklıkla yer almıştır. Bunun yanında Türk basınında, konu hakkında yabancı basındaki haberlere de yer verilmiştir. Şöyle ki Avrupa basınından *Daily Telegraph*Gazetesi, Millet Mektepleri programından, kadın, erkek herkesin birlikte mekteplere devama mecbur olduklarından, bütün aydınların bu mekteplerde öğretmenlik yapacaklarından ve Türklerin az zamanda Avrupa'nın seviyesine yükseleceklerinden övgüyle bahsetmiştir[353].

4.2.2. Millet Mektepleri ve Halkevleri

Yeni yazı ile okuryazarlığın artırılması için Millet Mektepleri kurulmuştur[354]. 14 Ekim 1928 tarihli *Hakimiyet-i Milliye* Gazetesi'nde yer alan bir habere göre *Maarif Vekâleti* tarafından yeni harfleri en yakın zamanda öğretmek için alınan kararlarda hükümet salonları, camiler, mektepler ve halkın sığabileceği umumi alanların belirli zamanlarda derslere tahsis edileceği, mektebi olmayan köylere talim heyetlerinin gönderileceği ve propaganda heyetlerinin gönderilerek halkın yeni harflere karşı ilgisinin uyandırılmasının amaçlandığı kaydedilmiştir[355]. Bundan hareketle 30 Kasım 1928 tarihinde de yeni harfleri öğretmek için Millet Mektepleri

[351] *İkdam,* "Gazimizin Hediyesi", 13 Ağustos 1929, s. 1.
[352] *Hakimiyeti Milliye,* "Millet Mektebi Talimatnamesi: Millet Mektepleri Hakkında Heyeti Vekilice Tasvip ve Ali Karara İktiran Eden Talimatnamesi", 23 Teşrinisani 1928, s. 3.
[353] *Serveti Fünun,* "Avrupa Seviyesine", 25 Teşrinievvel 1928, No: 206-1680, s. 185.
[354] Atay, *Çankaya Atatürk'ün Doğumundan Ölümüne Kadar*, s. 513.
[355] *Hakimiyeti Milliye,*"Halka Çabuk Okutmak İçin Maarif Vekaleti Tarafından Esaslı Kararlar İttihaz Ediliyor", 14 Teşrinievvel 1928, s. 1.

Talimatnamesi'ne uygun olarak halk okuma odaları ve halk dershaneleri rehberi hazırlanmıştır[356]. 25 Aralık 1928 tarihli CHP müfettişine yazılan yazıya göre, yeni harflerle Türk milletini okuryazar hale getirerek seviyesini yükseltmeyi amaçlayan Millet Mektepleri'nin, Türkiye'nin her tarafında 1 Ocak 1929'dan itibaren faaliyete başlayacağından ve halkımızın ayağına kadar getirilen bu hizmetten azami ölçüde faydalanılması için alakadar olunması gerektiği belirtilmiştir[357].

Son Saat ve *İkdam* Gazeteleri'nde Millet Mektepleri hakkında değerlendirme, bilgilendirme ve hatırlatma haberlerine sıklıkla rastlanmıştır. Arap harfleri ile okuma yazma bilenlere yeni harfleri öğretme maksadıyla açılan kursların yarın sona ereceği yönündeki haberden okuma yazma bilenlere yeni harflerin öğretilmesi için kurslar düzenlendiği anlaşılmaktadır. Hiç okuma yazma bilmeyenlere ise yeni Türk harfleri ile ikinci okuma yazma kurslarının ise 1929 yılı mayıs ayı sonunda bitirileceği belirtilmiştir. İki ve dört ay devam eden kursların ardından üçüncü kursun da açılmasıyla İstanbul halkının tamamının okuma-yazma öğrenmiş olacağı kaydedilmiştir. Yeni harflerle okuma yazma bildiğini iddia edenlerin de evlerinde imtihan edileceği vurgulanmıştır[358].

Yeni harflerin kısa sürede kitlelere öğretilmesinin amaçlanması beraberinde öğretmen bulma sıkıntısını da getirdiğinden maarif idaresi, yeni açılacak dershanelerde öğretmenlik yapmak üzere aydınlardan faydalanma kararı almıştır[359]. Ayrıca 9 Ocak 1929 tarihli ve Gazi Mustafa Kemal imzalı kararnamede, Millet Mektepleri ve halk terbiyesiyle ilgili işler için ihtiyaç olunan kadrolara muvazzaf olmayan kişilerin alınması da kabul edilmiştir[360]. Aydınlar ve muvazzaf olmayan kişilerle öğretim süreçlerine devam eden maarif idaresinin aldığı yeni kararda, tekrar açılacak Millet Mektepleri'nin sadece resmi mekteplerde açılacağı ve sadece resmi mektep öğretmenlerinin dersleri vereceği kaydedilmiştir[361]. Alınan bu kararla öğretim işlerinin sistemli hale getirmesinin amaçladığı görülmüştür.

Bu gelişmelerin ardından *İkdam Gazetesi'*nin 18 Ekim 1929 tarihli haberine göre Millet Mektepleri'nin ilköğretim kademesindeki okuryazar kişi sayısı 800 bin'dir. Ancak 1927 yılında okuryazarların oranı okuma-yazma bilmeyenlere göre

[356] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 180-9-0-0, 2-12-1, 30. 11. 1928
[357] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 490-1-0-0, 1-2-13, 25. 12. 1928.
[358] *Son Saat,* "Millet Mekteplerine Gitmeyenler Ne Olacaktır?", 31 Kanunusani 1929, s. 1.
[359] *Son Saat,* "Millet Mektepleri Beşiktaş(')ta 10000 kişi okuyor", 7 Kanunusani 1929, s. 2.
[360] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 1-12-23, 09.01.1929.
[361] *Son Saat,* "Millet Mektebi Seneye Mekteplerde Açılacak", 5 Haziran 1929, s. 3.

yüzde on civarındaydı. Bu bakımdan *Maarif Vekâleti* tarafından halkın ümmilikten kurtulması için yeni kararlar almıştır. Yeni Millet Mektepleri Talimatnamesi'ne göre, şehir ve kasabalarda sabit Millet Mektepleri ve mektepsiz köylerde seyyar Millet Mektepleri olmak üzere, A ve B dershaneleri, şehir, kasaba ve köylerdeki uygun mahallelerde halk okuma odaları ve köy yatı dershaneleri oluşturulacaktır. Halkı irşada teşvik için heyetler kurulacak ve valiler senede iki defa hazırladıkları raporları *Maarif Vekâleti*'ne göndererek bilgi vereceklerdir[362].

Halkın topluca vakit geçirdiği mekanlarda kursların açılması, öğretmen, aydın ve muvazzaf olmayan kişilerle öğretim işlerinin yürütülmesi, öğretim materyallerinin hazırlanması ve bu gelişmelerin hızlıca yapılması elbette maddi ve manevi zorlukların yaşanmasını olağanlaştırmıştır. Nitekim *Maarif Vekili Mustafa Necati Bey*, 1928 yılı *Maarif Vekâleti* bütçesinde yeni Türk harflerinin gerektirdiği masrafların karşılanması maksadıyla meclisten alınması gereken ödeneğe izin verilmesi istenmiştir. Meclis tarafından verilen ödeneğin kapsamında, meclis tutanağına yansıyan açıklamaya göre dil heyeti tarafından basılan her türlü neşriyatın masrafı, dil heyeti huzur hakkı, yeni harflerle mektep kitapları basma, basılan kitaplara mükâfat verme, uygun olan neşriyatı satın alma ve basım masrafı, halk dershanelerine ve Millet Mektepleri'ne her türlü masrafı yapmak ve yeni harflerle süreli veya süreli olmayan dergi ve kitap basma masrafı ve devlet matbaasının tesisatı için istenmiştir[363]. Ayrıca 26 Aralık 1928 tarihinde *Gazi Mustafa Kemal'*in imzasıyla yapılan teklif üzerine Millet Mektepleri'nin eğitim kısmı tasarrufları içerisinde başka belirli işler için ayrılan gelirlerden de harcama yapılması kabul edilmiştir[364]. Bunun dışında 1929 yılı Ekim ayından itibaren tekrar faaliyete geçecek olan Millet Mektepleri hususi bütçesine 40 bin lira konulmuştur[365].

Basında yer bulan olumlu gelişmelerin yanı sıra açılan Millet Mektepleri'nin fiziki yetersizliklerine dair haberler de tespit edilmiştir. *Boyabat*'ta 29 muallimi olan 19 Millet Mektebi'nden, bin 872 vatandaşın diploma aldığı bilgisini veren *Gazeteci Ragıp Kemal Bey*, mektep binalarının tamire muhtaç olduğundan[366] bahsetmiştir. Bunun dışında *M. H.* isimli gazetecinin yazısında da *Kırklareli Valisi Mustafa Arif Bey*'in mevcut sıkıntıların varlığı hakkındaki açıklaması dikkat çekicidir. Şöyle ki

[362] *İkdam,* "Maarif Vekaleti Bu Sene Teşkilatı Tevsi Etti", 18 Teşrinievvel 1929, s. 2.
[363] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 5, 8 Teşrinisani 1928, s. 23.
[364] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 1-11-11, 26. 12. 1928.
[365] *İkdam,* "Millet Mektepleri İçin", 13 Haziran 1929, s. 2.
[366] Ragıp Kemal, "Boyabat'ta Bir Gün", *Milliyet,* 28 Teşrinisani 1931, s. 5.

Vali, 1932 yılında *Kırklareli*ilinde bütçedeki durumdan ötürü Millet Mektepleri'nin açılamayacağına ve Millet Mektepleri'ne müdavim olan halkın bu duruma üzüldüğüne dikkat çekmiştir. Vali, açıklamalarını tamamlarken bunca sıkıntıya rağmen birkaç yıl içerisinde, nüfusu 110 bin olan *Kırklareli* ilinde 45 yaşına kadar tüm halkın okuma yazma öğreneceğini umut ettiklerinden[367] bahsetmiştir.

Millet Mektepleri, kurslar, halk odaları ile yeni harflerin öğretiminin yanı sıra ideal vatandaş, bilinçli vatandaş ve ideal insan yetiştirmek maksadıyla halkevleri açılmaya başlanmıştır. Memleketin her yerinde 19 Şubat 1932 Cuma günü açılacak olan halkevleri dil, edebiyat ve tarih şubelerinin de dahil olduğu 9 şubeden oluşuyordu. Nitekim açılan bu şubelerle yazılı eserlerde bulunmayan ancak halk arasında varlığını koruyan kelimeleri, terimleri, masalları ve atasözlerini araştırıp toplamak, Türk diline ve kültürüne uygun dergi veya gazeteler yayımlamak, ilim ve edebiyat alanında yeteneği olan gençleri desteklemek amaçlanmıştır[368].

Bu şubelerin masrafları *Cumhuriyet Halk Fırkası* tarafından karşılanmıştır. Millet Mektepleri'nde olduğu gibi halkevlerine de halkın yoğun ilgisi olduğuna dair haberlere rastlanmıştır. Şöyle ki halkevleri daha açılmadığı halde iki gün içerisinde İstanbul halkevlerine 2 bin üye kaydolmuştur. Halk dershanelerinde açılan kurslarda eğitimini tamamlayan her mezuna, diplomalar merasimle dağıtılmaktadır[369]. Halkevlerini, irfan merkezleri olarak tanımlayan *Hasan Cemil*'e göre buralar Türk milletinin sahip olduğu kültür dâhilinde kendi asil insanını yetiştirecektir[370]. 19 Şubat 1932 tarihinde *İstanbul Halkevi*'nde *İsmet İnönü*'nün de katıldığı halkevlerinin açılış töreninde *Cevdet Kerim Bey,* açılan halkevlerinin memleketin dört bir yanından yoğun ilgiyle karşılanmış olduğunu[371] ve gençlerin daha çok dil kurslarına rağbet gösterdiğini belirtmiştir[372]. Halkevleriyle ilgili basında yer bulan haberlerden, yeni harflerin öğretimi faaliyetlerinin yanı sıra toplumda hedeflenen yurttaşlık bilincinin ve modernleşme argümanlarının topluma entegre olmasında önemli bir görev üstlendiği görülmüştür.

[367] M. H., "Kırklareli Çiftçisi Fare Derdinden Bunaldı!", *Milliyet,* 15 Kanunuevvel 1931, s. 7.
[368] *Cumhuriyet,* "Halkevleri Ne Yapacak?", 13 Şubat 1932, s. 5.
[369] *Cumhuriyet,*"Halkevleri'ne Rağbet", 14 Şubat 1932, s. 7.
[370] Hasan Cemil,"Kültür Siyasetimiz", *Cumhuriyet,* 25 Şubat 1932, s. 1.
[371] *Cumhuriyet,* "Gazi'nin Yeni Eseri: Halkevleri", 20 Şubat 1932, s. 1.
[372] *Cumhuriyet,* "Halkevi"(')nde Fırka İdare Heyeti Dün Bir İçtima Yaptı", 24 Şubat 1932, s. 3.

4.2.3. Millet Mektepleri'ne Halkın İlgisi ve Türk Ocakları

3 Aralık 1929 tarihinde *Dâhiliye Vekili'nin*, *Başvekâlet*'e yazdığı yazıda, 1 Ekim 1929 tarihinde *Ankara*'nın muhtelif semtlerinde Millet Mektepleri'nin açıldığı, açılan kurs ve dershanelere kadın ve erkek toplam 4 bin 149 kişinin sürekli gidip geldiği ve alınan tedbirler sayesinde çalışmaların memnuniyet verici olduğu[373] belirtilmiştir. *Mustafa Kemal*, 1 Kasım 1929 tarihinde meclis açış konuşmasında, Türk harflerinin memleketin genel hayatında uygulanabildiğine, ilk zorluğun Türk milletinin uygarlığa olan sevgisiyle kolaylıkla aşıldığına ve Millet Mektepleri sayesinde okul çağı dışında olan kadın ve erkek vatandaşların da aydınlanmasına hizmet edildiğine dikkat çekerek bu mekteplerin daha şevkle ve gayretle idame edilmesi gerektiğine vurguda bulunmuştur[374].

Bu gelişmelerin ardından açılan Millet Mektepleri'nin ve bu mekteplere kayıtlı olan kişilerin sayıları ile buralara halkın gösterdiği yoğun ilgiye dair haberlere basında sıklıkla rastlanmıştır. *Maarif Müdürü Ali Haydar Bey,* sayısı 2 bin 500 olan Millet Mektepleri'nde kayıtlı öğrenci sayısının 100 bine ulaştığından bahsederek kadın-erkek, müslim-gayrimüslim herkesin mekteplere katılımına dikkat çekmiştir[375]. *Maarif Vekaleti*'ne son gelen bilgiye göre, Kayseri ve Elaziz vilayetlerinden kesin rakam alınmadığı halde ülke genelinde Millet Mektepleri'ne kayıtlı öğrenci sayısı 1 milyon 38 bin olmuştur[376]. *Başvekil İsmet Paşa*, 4 Mart 1929 tarihli meclis zabıtında geçen konuşmasında, Millet Mektepleri'nde ana dilinde okuma-yazmaya çalışanların sayısının ülke genelinde 1 milyonu aştığını belirterek, bunu kısa bir sürede elde edilen bir başarı olarak değerlendirmiştir[377]. Mayıs ayı nihayeti ile Türkiye'de 1 milyon kişi yeni harfleri öğrenmiştir. Gazete haberlerinde 10 sene sonra okuma yazma bilmeyen tek bir ferdi görmenin mümkün olmayacağı ve çobanların dahi sürülerininbaşında gazetelerini okuyacağı kaydedilerek bu konuda sağlanacak ilerlemeye işaret edilmiştir[378]. Nitekim, 22 Eylül 1930 tarihli Son Posta

[373] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 142-16-15, 03.12.1929.
[374] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 13, 1. 11. 1929, ss. 2-4; *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III,* "Üçüncü Dönem Üçüncü Toplanma Yılını Açarken 1 Kasım 1929", s. 379.
[375] *Son Saat,* "Şehrimizde 100,000 kişi okuyor!", 18 Kanunusani 1929, ss. 1-2.
[376] *İkdam,* "1,038,000 Talebe", 2 Mart 1929, s. 2.
[377] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 9, 4. 3. 1929, ss. 19-21
[378] *İkdam,* "Kaç Kişi Öğrendi?", 1 Haziran 1929, s. 2.

Gazetesi'nin haberine göre, açılan toplam Millet Mektepleri sayısı 16 bin 692 adete ulaşmıştır[379].

Galata-Beşiktaş bölgesinde açılan Millet Mektebi dershanesine 10 bin kişi devam etmektedir[380]. *İstanbul Maarif İdaresi'*nin *Vali Muhittin Bey*'e takdim ettiği rapora göre, *İstanbul*'da 2 bin 500 adet mektep açılmış ve şimdiye kadar 104 bin 458 kişi bu mekteplere devam etmektedir[381]. Bunun yanında *İstanbul*'da 500 halk mektebi açılmış ve bu mekteplerde de 18 bin kişi okuma yazma öğrenmiştir[382]. 4 Nisan 1929 tarihine kadar İstanbul'da tahmini olarak 30-35 bin kişi Millet Mektepleri'ni bitirip yapılan sınav sonucunda başarılı olanlar diplomalarını almıştır[383]. Ayrıca iki aylık kurs ve okuma yazma bilenlere yönelik olarak açılan 795 adet mektepte toplam 30 bin 583, dört aylık kurs ve okuma yazma bilmeyenlere yönelik olarak açılan bin 705 adet mektepte 73 bin 875 kişi olmak üzere toplam 104 bin 458 kişi mekteplere devam etmiştir. Bununla birlikte, Millet Mektepleri'ne yapılan başvuruların yerine getirildiği, ihtiyaç halinde yeni mekteplerin açılacağı, İstanbul'da 2 bin 500 muallim olduğu ve bunların bin 700 tanesinin bu mekteplerde vazifelendirildiği dikkatlere sunulmuştur[384]. *Son Posta* Gazetesi'nin 1 Kasım 1930 tarihli bir haberinde, *İstanbul* ve etrafında 500 Millet Mektebi'nin daha açılacağı belirtilmiştir[385]. *İstanbul Maarif Müdürü*'nün verdiği bilgiye göre, Millet Mektepleri'nde 1929'da 120 bin, 1930'da 64 bin kişi okumuş; 1931'de ise 34 bin kişi mekteplere kaydedilmiş ve 22 bin kişi eğitimlerini başarıyla tamamlayıp diplomalarını almıştır[386].

Benzer bir şekilde, halkın yoğun ilgisiyle *İzmir*'de 700[387], *Bolu*'da 400 Millet Mektebi açılmıştır[388]. *İzmir*'de *Vali Kazım Paşa*'nın *Dumlupınar Mektebi*'nde yaptığı konuşma ile açılan Millet Mektepleri'ne halkın yoğun ilgisi olmuştur[389]. *İzmir, Manisa, Balıkesir, Bursa* şehirlerinde teftiş seyahati yapan *Maarif Vekili Esat Bey'*in *Milliyet* Gazetesi'ne verdiği demeçte, öğretime başlayan Millet Mektepleri'ne halkın

[379] *Son Posta,* "Günün Tarihi", 22 Eylül 1930, s. 2.
[380] *Son Saat,* "Millet Mektepleri Beşiktaş(')ta 10000 kişi okuyor", 7 Kanunusani 1929, s. 2.
[381] *Son Saat,* "Meclisi Umumii Vilayet İçtimaa Başlıyor", 3 Mart 1929, s. 2.
[382] *İkdam,* "Halk Mektepleri", 3 Mart 1929, s. 3.
[383] *Son Saat,* "İstanbul'da Millet Mekteplerinden Şahadetname Aldı", 4 Nisan 1929, s. 1.
[384] *İkdam,* "2500 Mektep", 5 Şubat 1929, s. 2.
[385] *Son Posta,* "Millet Mektepleri Cumartesi Akşamı Açılıyor", 1 Teşrinisani 1930, s. 3.
[386] *Milliyet,* "Şehir Meclisinde Mühim Mesele İntaç Edildi", 10 Mayıs 1931, s. 3.
[387] *İkdam,* "Millet Mektepleri", 3 İkincikanun 1929, s. 3.
[388] *Son Saat,* "Bolu(')da 400 Mektep", 9 Kanunusani 1929, s. 3.
[389] *Milliyet,* "Millet Mektepleri Her Tarafta Açıldı", 3 Teşrinisani 1931, s. 2.

yoğun rağbet gösterdiğinden ve yeni harflerle yeni rejimin kuvvetleneceğinden bahsetmiştir[390]. Bu demeçten, modernleşme argümanlığının sürekliliğinin sağlanması noktasında yeni harflerin öğretilmesinin ve öğrenilmesinin önemli bir güce sahip olduğu görülmüştür.

Ankara'da 1 Kasım 1931 tarihinde saat 21.00'de öğretime başlayan Millet Mektepleri'nde bir gece erkek, bir gece de kadınlara özel olarak faaliyette bulunulmuştur. Öğretime başlanması maksadıyla *Maarif Müfettişleri'*nin ve *Maarif Müdürü'*nün de katılımıyla merasim düzenlenmiştir. Bir yıl önce A kursunu bitirenlerin bu yıl B kursundan hesap ve yurt bilgisi gibi konularda öğrenim görecekleri belirtilmiştir[391]. Basında, açılan Millet Mektepleri ve bu konudaki bilgilendirme haberlerinin yanı sıra il düzeyinde Miilet Mektepleri maksadıyla yapılan tüm çalışmalar hakkında bilgi verildiği tespit edilmiştir. Şöyle ki Ragıp Kemal'in 28 Kasım 1928 tarihli Milliyet Gazetesi'ndeki yazısında, *Kastamonu*'da Millet Mektepleri bünyesinde 43 adet dershane bulunduğu ve İl düzeyinde yapılan uygulamalar, okuma yazma faaliyetleri ve açılan mekteplerin sayıları hakkındaki bilgiler raporlar halinde bakanlığa iletildiği kaydedilmiştir[392].

Samsun'da kültür işleri kapsamında gece dershaneleri açılarak yurttaşların okuma yazma öğrenmeleri için öğretmenler görevlendirilmiş, yirmiden fazla işçisi olan iş yerlerinde dershane açılması mecburi tutularak okuma yazma öğretilmiştir. *Akşam* Gazetesi'nin 22 Ocak 1937 tarihli haberine göre, Samsun'da bulunan bir cezaevindeki mahkûmlara okuma yazma öğretilmesi için halkevinden öğretmen görevlendirilmiş, büyük bir kilise binası tadil edilerek okul binası haline dönüştürülmüştür[393]. *İzmit* hapishanesindeki öncelikli olarak 54'ü hiç okuma yazma bilmeyen toplam 400 mahkûma yeni harflerle okuma yazma öğretilmiştir. Mahkûmlar arasında okuma yazma isteği olanlar bulunmaktaydı. Okuma yazma öğrenenlere Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi, El Becerisi ve Güzel Sanatlar gibi dersler de okutulmuştur[394].

Yerleşik hayatı olmayan kitleler içinde seyyar eğitim sistemi kurularak yeni harflerin her kesime ulaştırılması amaçlanmıştır. Şöyle ki *Muğla*'da başlayan maarif

[390] *Milliyet,* "Maarif Vekili Teftişten Geldi, Ankara'ya Döndü", 18 Teşrinisani 1931, s. 1.
[391] *Milliyet,* "Maarifte Millet Mektepleri", 2 Teşrinisani 1931, s. 3.
[392] Ragıp Kemal, "Boyabat'ta Bir Gün", *Milliyet*, 28 Teşrinisani 1931, s. 5.
[393] *Akşam,* "Samsun'da Kültür Faaliyeti", 22 Kanunusani 1937, s. 6.
[394] *Cumhuriyet,* "İzmit Cezaevi(')nde Okuyan Mahkumlar", 5 Temmuz 1938, s. 6.

hareketiyle yazın okuluna devam edemeyen halk için 50 seyyar Millet Mektebi açılmıştır. Halkın, Vali ve Maarif Müdürü'nün alaka gösterdiği bu dershanelere 4 bin 688 kişinin devam etmekte olduğu kaydedilmiştir[395]. Ayrıca *Muğla*'da köylerde 110 adet halk okuma odaları açılmıştır. Yazın yaylalarda göçebe halk için başlayan eğitim-öğretim faaliyetlerinde görevlendirilen öğretmenlere üç ay için ek ödeme ve gidiş dönüş ücretleri verilmiştir. Haberde ek olarak *Muğla* vilayetinde Millet Mektepleri'nde ve halk mekteplerinde şimdiye kadar 13 bin 191 erkek ve 6 bin 6 kadının okuma yazma öğrendiği, 53 köyde muallim evleri de dâhil yeni köy mektepleri yapıldığı bilgisi yer almıştır[396]. Bir gazetede yer bulan habere göre, *Manisa*'da Millet Mektepleri teşkilatında 1931 yılında seyyar muallimlik sistemine önem verilmiştir[397].

Harf İnkılabı'yla tüm yurtta yoğun ve hızlı birşekilde gerçekleşen öğretim faaliyetlerinin ardından diplomalarını alarak mezun olan kişilere eğlenceler ve merasimler düzenlenmiştir[398]. Bu eğlenecelere halktan her kesimin coşkuyla katıldığı gazete haberlerine yansımıştır. Son Saat Gazetesi'nin 2 Ocak 1929 tarihli haberine göre,küçük mektepliler Gazinin Taksim'deki abidesinde şiirler okuyarak selamlayacaktır[399]. Aynı gazetenin 5 Ocak 1929 tarihli haberine göre, *Düzce*'de açılan 69 Millet Mektebi'nin açılışında, kaymakamın yeni harfler hakkında konferans verdiği[400]; 4 Kasım 1929 tarihli habere göre de, İzmir'de açılan 66 Millet Mektebi açılışında, vali tarafından konuşma yapılmıştır. Benzer şekilde, Millet Mektepleri açılışı nedeniyle Eyüp, Kandilli ve Pendik'te[401] kutlamalar ve 300 ümminin yeni harflerle okuma yazma öğrenmesi üzerine *Beşiktaş Halk Fırkası'*nda da merasim düzenlenmiştir[402]. *Vali Muhittin Bey* ve *Maarif Müdürü Haydar Bey*'in de katıldığı törenle 45 bin kişinin kaydolduğu İstanbul ve etrafındaki yerlerde açılan ve sayısı bin 208'e ulaşan Millet Mektepleri'nin törenle açılışı yapılmıştır[403].

Yurt genelinde açılan Millet Mektepleri sayılarına, öğretim faaliyetlerine ve halkın ilgisine dair bilgilerin yanı sıra basında, halktan bazı kişilerin yeni harfleri

[395] *Milliyet,* "Muğla(')da İrfan Seferberliği", 17 Temmuz 1931, s. 2.
[396] *Milliyet,* "Muğla'da İnkişaf", 26 Ağustos 1931, s. 7.
[397] *Milliyet,* "Memlekette Manisa'da Maarif", 2 Teşrinievvel 1931, s. 4.
[398] *Son Saat,* "Şahadetnameler Veriliyor", 2 Şubat 1929, s. 2.
[399] *Son Saat,* "Halik(')ın Mektepli Yavruların Tazimi", 2 Kanunusani 1929, s. 1.
[400] *Son Saat,* "Düzce(')de Milli Mektepler", 5 Kanunusani 1929, s. 2.
[401] *Son Saat,* "İzmir'de Millet Mektepleri ve Millet Mekteplerinde Müsamereler", 4 Teşrinisani 1929, ss. 2-3.
[402] *Son Saat,* "Beşiktaş'ta Gece Yapılan Merasim", 20 Şubat 1929, s. 1.
[403] *Son Saat,* "Dün Gece Millet Mektepleri Merasimle Açıldı", 3 Şubat 1929, ss. 1-2.

öğrendikten sonraki durumlarını aktaran haberlere de rastlanmıştır. Şöyle ki, 29 Aralık 1929 tarihinde *Dâhiliye Vekili Ş. Kaya, Başvekâlet*'e gönderdiği yazısında, *Karaağaç* köylerinden evvelce okuma yazması olmayan bir çobanın yeni Türk harfleri ile okuma yazma öğrendikten ve ehliyetnamesini aldıktan sonra kendi köyüne muallim olarak tayin edilmesinden bahsetmektedir[404]. *Dahiliye Vekili Şükrü Kaya*'nın *Adana* ziyaretinde bir aşiret ağasının yeni harflerle okuma yazma öğrenerek memur olup memlekete hizmet etmek istediği yönünde bir diyalog gerçekleşmiştir[405]. Milliyet Gazetesi'nin 22 Şubat 1933 tarihli haberine göre, Konya'da 75 yaşındaki Mehmet Ağa 22 günde mükemmel derecede okuma yazma öğrenmiştir[406]. *Kültür Bakanlığı*nca düzenlenen alfabe yarışmasında *Edirne Kurtuluş Okulu* başöğretmeni Murat öğretmen birinciliği kazanmıştır[407].

Halkın yoğun ilgisinden ötürü açılan mekteplerin, talepleri karşılamada yetersiz kaldığına dair haberlere de rastlanmıştır. Söz gelimi *Sivas*lı halka, yeni harfleri öğrenmek için açılan mektep sayısının kâfi gelmediği[408] ve *İstanbul*'da açılan bütün mekteplerin dolduğu, kaydolmaya gelenlerin yeterli yer olmamasından ötürü kayıt işlemlerinin yapılamadığı belirtilmiştir[409]. Bu haberlere göre mektep sayısının yeterli gelmediğine dair bu sorun, halkın yoğun ilgisi neticesinde ortaya çıkan taleplerin yoğunluğuyla açıklanmıştır.

Bu gelişmelerin yanı sıra Türk Ocakları da yeni harflerin tanıtılması ve öğretilmesi sürecine katkıda bulunmuşlardır. Hatta bu merkezlerin söz konusu sürece sağladıkları katkılar Mustafa Kemal'in yurt gezilerinin olduğu dönemlerde de kendisini göstermiştir. Öyle ki 14 Ekim 1928 tarihinde *Tekirdağ Ocağı'*nda açılan iki kursun ilk devresinde 50 erkek ve 30 kadının kursu bitirdiklerinden ve ikinci devresinde 40 erkek ve 15 kadının devam ettiğinden, *Yalvaç Ocağı'*nın açtığı kurslarda 29 tanesi esnaftan toplam 69 kişinin, *Silifke Ocağı'*nın açtığı kurslara da 60 kişinin sürekli devam ettiğinden ve Türk ocaklarından gelen bilgilerde halkın yeni harflere ilgi gösterdiğinden ve az zamanda okuma yazma öğrendiklerinden[410] bahsedilmiştir. Benzer şekilde, yeni harflerin yasalaşmasının ardından da *Konya Türk Ocağı*'nda toplanan büyük bir halk kitlesinin, 1 Ocak 1929 tarihinde açılacak olan

[404] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 64-431-43, 29.12.1929.
[405] *İkdam,* "Şükrü Kaya Bey(')in İki Aylık Teftiş Seyahatı", 15 Ağustos 1929, s. 2.
[406] *Milliyet,* "22 Günde Yazıp Okumayı Öğrendi", 22 Şubat 1933, s. 5.
[407] *Ulus,* "Alfabe Müsabakasında Kazananlar", 13 Mayıs 1936, s. 2.
[408] *Son Saat,* "Sivaslılar Tekzip Ediyorlar", 14 Kanunusani 1929, s. 2.
[409] *İkdam,* "Mektepler İnsan Almıyor!", 10 İkincikanun 1929, s. 1.
[410] *Hakimiyeti Milliye,* "Ocakların Faaliyeti", 14 Teşrinievel 1928, s. 1.

Millet Mektepleri'nin müdavimi olacakları bildirilmiştir[411]. Öğretim faaliyetlerinin yanı sıra Türk Ocağı tarafından Mardin'de Millet Mektebi'nden mezun olanlar için de şenlikler düzenlenmiştir[412]. Basında yer bulan bu haberlerden, Türk Ocakları'nın öğretim faaliyeti çalışmalarına hizmet ettiği görülmüştür.

4.2.4. İlmi Terimler, Söz Derleme ve Dil Anketi

Eğitim dilinin Türkçe olmaması Arapça'ya ait dini, ilmi ve hukuki kelime ve kaidelerin Türk diline girmesine neden olmuştur. Bu bakımdan Arapça ve Farsça kelimelerin Türk dilindeki hakimiyetinin artması sonucunda milli dilin sadeleştirilmesi ihtiyacı doğmuştur. *Mustafa Kemal*'e göre dil meselesi ortak milli bir mesele olduğundan Türk milletinin her ferdi bu doğrultudaki çalışmalara katılmalıdır[413].

Bundan ötürü *Dil Encümeni* de ilmi terimlere Türkçe karşılık arama çalışmaları için Darülfünun ve fakültelerden destek almak için profesörlerle toplantılar yapılmıştır. Toplantılarda alınan kararlar hakkında bilgi veren *Neşet Ömer Bey*, Türkçe'de karşılığı bulunmayan terimler için dilimize uygun olması şartıyla Arapça'ya başvurulacağı, Arapça'da bulunmadığı takdirde ise terimler uluslararası olarak kabul gören haliyle Latince'den alınacaktır. Bu bakımdan ilmi terimlerin tertip ve tanzimi için alfabetik sıraya göre hazırlanan fişler ilgili profesörlere dağıtılacak ve müzakere edildikten sonra *Merkez Istılah Encümeni*'ne sevk olunarak oradan da *Dil Encümeni*'ne gönderilecektir[414]. Darülfünun başkanlığında, her fakültede komisyonlar kurulmasına ve ilmi terimler alanında yapılan çalışmaların Darülfünun başkanlığı aracılığıyla *Dil Encümeni*'ne bildirilmesi kararı alınmıştır[415]. *Köprülüzade Fuat Bey*, komisyonca tespit edilen terimlerin *Dil Encümeni* tarafından onaylanmasının ardından bir kitap halinde basılacağını belirtmiştir[416]. Nitekim bu kararda, dil alanında yapılacak her türlü işlemin nihai halinin *Dil Encümeni* tarafından belirleneceğinin kaydedilmesi onun yetkili merci olduğunu göstermektedir.

---

[411] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 117-816-26, 28. 12. 1928.
[412] *Son Saat,* "Şarkta Millet Mektebi Mezunları", 1 Nisan 1929, s. 2.
[413] Tanzimat'a kadar gayrimüslimler reaya Türkçesini bilirler ve kullanırlar. 19. yüzyıldan sonra ise Müslüman olmayan halklar kendi ulusal dillerini halk arasında kullanmaya ve açılan okullarında öğrenmeye başlamışlardır. Bkz. Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, s. 255.
[414] *İkdam,* "Lügata Ait Esaslar Tesbit Edildi", 25 Şubat 1929, ss. 1-3.
[415] *Son Saat,* "Gazimize Efgan Lehinde Müracaatlar Yapıldı", 26 Şubat 1929, s. 3.
[416] *İkdam,* "Müderrisler", 21 Şubat 1929, s. 2.

Bu çalışmaların yanı sıra üniversite öğrencilerinin kitap ihtiyacını karşılamak ve her fakülte öğrencisine kendi branşında gerekli olan eserleri Türkçeden takip edebilmesini olanaklı hale getirmek için *Maarif Vekâleti* araştırmalar yapmıştır. *Hukuk Komisyonu* tarafından iktisadi terimlerin[417], Darülfünun'da kurulan komisyon tarafından da ilmi terimlerin Türkçe karşılıklarını bulmak için çalışmalara başlanacağı kaydedilmiştir[418]. *İstanbul*'da ortaokul ve liselerden 24 öğretmen dilimizdeki yabancı kelimelerin öz Türkçesini bulma çalışmaları için görevlendirilmiştir[419]. *İstanbul Üniversitesi*'nde uzman bir heyet tarafından seçilen 400 eserden 60 tanesinin tercümesine başlanmıştır[420]. Liselerle ortaokullardaokutulan Riyaziye, Fizik ve Kimya terimleri öz Türkçeye çevrilmiştir. Eski terimlere alışan öğrencilerin derslerde zorluk yaşamamaları için yeni terimlerin kademeli olarak öğretilmesi kararlaştırılmıştır[421]. Fizik, Kimya, Botanik, Hendese ve Jeoloji derslerine ait olan bu yeni terimler Türkçe olarak tertip edilmiştir. *Maarif Vekâleti*'ne gönderilmek üzere, öğretmenlerden öğrencilerin maruz kaldıkları güçlükleri tespit edip durumun izahı için rapor istenmiştir. Ayrıca yeni terimler hakkındaki görüşlerini almak amacıyla öğretmenlere bir de anket uygulanmıştır[422].

Türkçe terim bulma çalışmaları hakkında bilgi veren *Vala Nureddin Bey*, 3 Kasım 1938 tarihli gazete yazısında 1937-1938 ders yılında ilk ve ortaokul ders kitaplarındaki 4 bin 62 adet terimin tespit edildiği, ilmi terimlerin alanlarına göre ayrı ayrı broşür halinde yayımlandığı ve öğretimin bunlara istinaden yapılacağı ve bu durumun Atatürk'ün nutkunda kültür hayatımız açısından mühim bir hadise olarak görüldüğü yönünde bir değerlendirme yapmıştır. *Şemseddin Sami Bey*'e hayranlığı ile bilinen ve bütün terimlerin *Çağatayca'*dan türetilebileceğine dikkat çeken[423] *Vala Nureddin Bey*, ilk ve ortaokul kitapları ile başlayan bu sürecin lise ve yüksek öğrenim kademelerinde de devam edeceğine olan inancından bahsetmiştir[424].

Mustafa Kemal, Türk Dil Kurumu tarafından çeşitli bilimlerle ilgili Türkçe terimleri bulunmasını ve 1938 yılında okullarda öğretimin Türkçe terimlerle basılmış

[417] *Milliyet,* "Maarifte Talebe Rehberi", 16 Şubat 1933, s. 3.
[418] *Milliyet,* "İlmi Istılahlar", 6 Mart 1933, s. 3.
[419] *Kurun,* "Öz Türkçe Söz Araştırmaları", 24 İkinciteşrin 1934, s. 3.
[420] *Akşam,* "400 Kitap Tercüme Ettirilecek", 29 Mayıs 1937, s. 5.
[421] *Akşam,* "Yeni Istılahlar", 07 Kanunuevvel 1937, s. 3.
[422] *Akşam,* "Yeni Istılahlar", 12 Kanunuevvel 1937, s. 3.
[423] Va-Nu, "Gıpta Ettiğim İki Münevverimiz", *Akşam,* 7 Temmuz 1938, s. 3.
[424] Va-Nu, "Kültür Hayatımız İçin Mühim Bir Hadise", *Akşam,* 3 Teşrinisani 1938, s. 3.

kitaplardan yapılmasını arzulamaktaydı[425]. Bu sebeple okutulan matematik kitapları son öğretim metotlarına uygun olmadığından *Maarif Vekâleti* tarafından ilkokullara mahsus bir geometri kitabı hazırlatmak maksadıyla ödüllü bir müsabaka düzenlemiştir[426]. Türk dili üzerine yapılan bazı çalışmalara bizzat katılan Atatürk'ün söylev ve nutuklarındaki öz Türkçe kelimelerin dışında ilmi terimler bulma konusunda da katkıları olmuştur[427]. Hatta nutuklarında geçen öz Türkçe sözler listelenerek okuma evlerine gönderilmesi için bütün kültür müdürlerine gönderilmiştir[428].

Basında yer bulan ilmi terimler üzerine yapılan çalışmaların yanı sıra söz derleme seferberliği de yoğun ilgi görmüştür. Nitekim yeni harflerin kabul edilmesinden önce Maarif Vekâleti'nce oluşturulan söz derleme heyeti, eski halk eserlerinin incelenmesi için çalışmalara başlamıştır[429]. *Cumhuriyet* Gazetesi'nde kaleme aldığı yazısında *Kazım Nami*, Türkçenin öz, zengin ve köklü bir dil olması için birlikte çalışmanın gerekli olduğu yönündeki beyanıylatüm yurttaşların, dil çalışmasına yardım etmesini dilemiştir[430].

Nitekim Harf İnkılabı'nın ardından *Maarif Vekaleti*nce etraftan gelen bilgiler ve eski halk eserlerinin incelenmesiyle başlayan söz derleme faaliyeti, *1. Dil Kurultayı*'nın ardından daha da genişletilerek memleketin her yerine ulaşmıştır. Dil çalışmalarında, toplumun her kesimden faydalanma kararının alındığı görülmüştür. Darülfünun profesörlerinin ardından her okul türü ve kademelerinde görevli olan öğretmen ve çalışanlarında dil çalışmalarına katılmaları zorunlu kılınmıştır. Bu ekibin haftalık olarak toplandıkları öz Türkçe kelimeleri Vekalet'e rapor halinde sunması kararlaştırılmıştır. Nitekim bu ekibe yaptıkları çalışmalarda gösterdikleri gayrete karşılık taltif ve takdirname verileceği ve başarılarının terfilerinde esas alınacağı bildirilmiştir. Ancak ilgisiz kalan ve ihmali olan kişilere de kanuni cezaların uygulanacağı belirtilmiştir[431]. Ayrıca söz derleme kılavuzuna göre, *Maarif*

---

[425] Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:V, Yasama Yılı: IV, C. 27, S. 3, 1 Kasım 1938. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III*, "Beşinci Dönem Dördüncü Toplanma Yılını Açarken 1 Kasım 1938", s. 426.
[426] *Akşam,* "Yeni Bir Hendese Kitabı Yazılacak", 17 Şubat 1938, s. 3.
[427] *Akşam,* "Atatürk Dün Türk Dili Tetkik Kurumu Merkezinde Çalıştılar", 13 Mart 1937, s. 2.
[428] *Kurun,* "Öz Türkçe Sözler", 25 İkinciteşrin 1934, s. 4; *Akşam,* "Dört Denizaltı Gemimizin İsimleri", 27 Kanunusani 1938, s. 1; *Türk Dili,* "Kamal Atatürk", 6 Şubat 1935, s. 1.
[429] *Hakimiyeti Milliye,* "Maarif Vekaletinde Söz Derleme Faaliyeti Başladı", 14 Teşrinievvel 1928, s.1.
[430] Kazım Nami, "Türkçemiz", *Cumhuriyet,* 5 Teşrinisani 1932, s. 1.
[431] *Milliyet,* "Derleme Heyeti Yarın İlk Defa Toplanıyor", 15 Kanunusani 1933, s. 6

Müfettişleri de dil alanındaki çalışmaları düzenli olarak kontrol ve takip etmekle görevlendirilmiştir[432].

Bu gelişmelerin ardından *Vali Yardımcısı Ali Rıza Bey*'in başkanlığında[433] düzenlenen *İstanbul Vilayeti Söz Derleme Heyeti'*nin ilk toplantısına birçok okul türündeki müdürlerin yer aldığı yaklaşık 90 kadar üye katılmıştır. *Maarif Vekili Reşit Galip Bey*'in *Anadolu Ajansı'na* yaptığı açıklamada, valilerin başkanlığı altında 25 bin derleme defteri ve 21 bin derleme kılavuzunun illere dağıtıldığından ve bu çalışmalarda Türk milletinin de vazifeli olduğundan[434] bahsedilmiştir. Nitekim hazırlanan söz derleme defterleri ilkokul[435], ortaokul,lise ve öğretmen okullarına dağıtılarak[436] süreç aktif olarak başlamıştır.

Dil, millidir ve bu yüzden dili sahibi olan her yurttaşın sürece katkısı gerekmektedir. Bu bakımdan öğretmenlerin yanı sıra halktan da söz toplamak amacıyla onlara dağıtılmak üzere 58 bin tane fiş basılmıştır[437]. Söz derleme çalışmaları, kazalarda kaymakam başkanlığında yürütülmekte ve haftalık raporlar halinde vilayete bilgi verilmektedir[438]. Örneğin İstanbul ilinde lise ve orta okullardaki öğretmenler ve Darülfünun edebiyat profesörlerinin katılımıyla düzenlenen toplantıda, *İstanbul Maarif Müdürlüğü*'nde toplanan 3 bin 500 kelimenin *Maarif Vekâleti*'ne gönderileceği[439] bildirilmiştir. Ayrıca, çalışmaya başlayan *İstanbul Söz Derleme Faaliyet Komitesi* halk bilgisine ait sözleri derlemek için Darülbedayi artistlerinden bazılarına da ulaşarak halk dilindeki atasözleri, nükteler ve fıkralara ulaşıp kelimeleri toplamıştır[440]. Ayrıca söz derleme komisyonu tarafından, karagöz oynatan sanatçılar davet edilerek bu sanattaki terimler tespit edilmiştir. Bu kelimelere öz Türkçe karşılıklar bulunması planlanmıştır[441]. Ayrıca kısa sürede İstanbul derleme heyetine gönderilen 10 bin kelimeden bazılarının

[432] *Milliyet,* "Maarifte Derleme Kılavuzu", 11 Kanunusani 1933, s. 6; *Cumhuriyet,* "Dil Seferberliği", 25 Teşrinievvel 1932, s. 2.
[433] *Milliyet,* "Söz Derlemesi Başladı", 17 Kanunusani 1933, s. 1.
[434] *Milliyet,* "Dil İnkılabı Bir Millet Malı Olmuştur", 19 Kanunusani 1933, s. 1.
[435] *Milliyet,* "İlk Mekteplerde Derleme", 3 Şubat 1933, s. 6.
[436] *Milliyet,* "Maarifte Derleme Kılavuzu", 31 Kanunusani 1933, s. 3.
[437] *Milliyet,* "Maarifte Derleme Faaliyeti", 30 Kanunusani 1933, s. 3.
[438] *Milliyet,* "Söz Derleme Faaliyeti", 1 Şubat 1933, s. 3.
[439] *Milliyet,* "Haftada 3500 Kelime", 28 Şubat 1933, s. 1.
[440] *Milliyet,* "Maarifte Derleme Komitesi", 8 Şubat 1933, s. 3.
[441] *Milliyet,* "Karagöz Istılahları", 28 Nisan 1933, s. 3.

orijinal oluşuna değinen *Maarif Müdürü Haydar Bey*, toplanan kelimelerin incelenerek tasnif edildiği bilgisini vermiştir[442].

Söz derleme çalışmaların devam ettiği bu süreçte, Dil Cemiyeti'ni ziyarete gelen *Başvekil İsmet Bey'*in açıklamasında, milletin yardımıyla dil meselesinde çalışmalar yapan *TDTC*'nin çalışmalarından neticeler elde edildiğinden ve derleme mahsulü kelimeleri okumaktan keyif aldığından[443] bahsederek halkın desteği ile sürecin olumlu geliştiğine vurgu yapmıştır. Nitekim yurt genelinde başlayan söz derleme faaliyetleri neticesinde, *TDTC*'nin derleme koluna, vilayetlerden gelen fişlerin toplam sayısı 3691'e ulaşmıştır. *TDTC Umumi Kâtibi Ruşen Eşref Bey*'in başkanlığında vilayetlerden gelen derleme fişleri raporları okunmuş, incelenmiş ve gerekli kararlar alınmıştır[444].

Toplanan kelimelerin incelenerek tasnif edilmesi çalışmasının ardından *TDTC Merkezi,* söz derleme faaliyetine herkesin dâhil edilmesi için geniş bir anket açılmasına karar vermiştir. Türkçedeki bazı Arapça ve Farsça kelimelere Türkçe karşılık bulma maksadıyla düzenlenecek olan ankette, *Şemsettin Sami Bey*'in *Kamusu Türkî*'si esas alınacaktır. Bu lügattaki Arapça ve Farsça kelimeler tasfiye edilecek yerine Türkçe karşılıkları bulunması gereken kelimeler gazete, ajans ve radyolardan ilan edilecektir. Vatandaşlardan toplanan öz Türkçe kelimelerden, Osmanlıcadan Türkçeye lügat oluşturulacaktır. Elde edilen yeni Türkçe kelimeler her gün gazetelerde kullanılarak halkın arasında yayılması sağlanacaktır. Bugünkü yazı ve konuşma dilinde kullanılan Arapça ve Farsça kelimelerin yerine öz Türkçe karşılık bulmak amacıyla her gün 10-20 sözden oluşan listeler bütün gazeteler ve radyolar aracılığıyla vatandaşa bildirecektir[445].

Dilimize girmiş olan yabancı kelimelere karşılık bulmak amacıyla düzenlenecek olan anket çalışmalarına, hükümetin ve tüm idare kollarının yardımcı olunması isteği ile idari teşkilatlara bir genelge gönderilmiştir. Gönderilen genelgede *CHP* ile halkevlerinin üç ay kadar yardım edecekleri, karşılığı bulunan kelimelerin günlük gazetelerde kullanılmaya başlanacağı ve seçilen kelimelerden Osmanlıcadan

[442] *Milliyet,* "10,000 Kelime", 9 Mart 1933, s. 6.
[443] *Milliyet,* "T. D. T. Cemiyeti Başvekilin Riyasetinde Toplandı", 2 Mart 1933, s. 1.
[444] *Milliyet,* "İlmi Istılahlar", 6 Mart 1933, s. 6.
[445] *Milliyet,* "Dil Seferberliğinde Yeni ve Canlı Bir Hamle", 10 Mart 1933, s. 1; Sedat Balyemez, *1933 Yılı Dil Anketi Arapça ve Farsça Kelimelere Karşı Önerileri,* Pegem Akademi, 2. bs. Ankara 2021, ss. 1-2.

Türkçeye bir kılavuz hazırlanacağı bilgisi yer almaktadır[446]. Anketin üç ay devam edeceğini belirten *Ahmet Şükrü Bey*, neticesinde bin, bin 500 kadar öz Türkçe kelime toplanacağını düşünmektedir[447]. Yurdun dört yanında başlayan dil seferberliği, *Şemsettin Sami*'nin *Kamusu Türkî*'sinde yer alan Arapça-Farsça olan 16 kelimenin gazetelerde ve radyolarda ilan edilmesiyle başlamıştır[448]. 12 Mart 1933 tarihinde ilan edilen 16 kelimeye karşılık gelen cevaplar 13 Mart 1933 tarihinde gazetede yayımlanmıştır. İlan edilen kelimelere gelen cevaplar basında, okullarda öğrenci veöğretmenlerin; evde, iş yerinde, sokakta ise halkın bu dil seferberliğine ilgi gösterdiği yönünde değerlendirilmiştir[449].

Falih Rıfkı Bey'e göre her gün gazetelerde yayınlanmakta olan kelimelere öz Türkçe bulma konusunda vatandaşların kendilerini vazifeli olarak görmeleri gerekmektedir[450]. Nitekim *Muğla* vilayeti, *TDTC*'nin gönderdiği listedeki kelimelere Türkçe karşılık bulma konusunda halkın çok özen gösterdiğini[451] ve *Edirne Mebusu Şeref Bey* de halkın gösterdiği alakadan cemiyetin memnun kaldığını[452] belirtmiştir. Basında, aydınlar tarafındanyabancı kökenli kelimelere karşılık bulunan öz Türkçe kelimelerin güzelliğine dair beyanlara rastlanmıştır. Söz gelimi *Burhan Cahit Bey*, dil anketiyle çok güzel kelimeler ortaya çıktığından[453]; *Köprülüzade Fuat Bey*, dil anketinde toplanan Türkçe kelimeleri beğendiğinden ve yazılarında kullandığından[454]; *İsmail Müştak Bey*, yabancı kelimelere Türkçe karşılık bulunduğunda yabancı kelimelerin dilimizden ayrılmaya mahkûm olacaklarından[455] ve *Dr. Agop Martayan Efendi* ise Türkçe karşılığı bulunan yabancı kelimelerin dilimizden tamamen atılması gerektiğinden[456] bahsetmektedir. Bu açıklamalarla anket çalışmalarının halkta olumlu bir karşılığının olması sağlanarak devamlılığı amaçlanmıştır.

---

[446] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 144-32-15, 09.03.1933.
[447] *Milliyet,* "Cemiyet Radyolara, Ajansa, Gazetelere İlk 16 Kelimeyi Bugün Bildirecek", 11 Mart 1933, s. 1.
[448] *Milliyet,* "Dil Seferberliğinde Yeni Hamle Başladı", 12 Mart 1933, s. 1.
[449] *Milliyet,* "Bütün İstanbul Kelimelere Cevap Hazırlıyor", 13 Mart 1933, s. 1.
[450] Falif Rıfkı, "Niçin Seferberlik?", *Milliyet,* 13 Mart 1933, s. 1.
[451] *Milliyet,* "Muğla Derleme İşi", 14 Mart 1933, s. 5.
[452] *Milliyet,* "Osmanlıcadan Türkçeye Bir Kılavuz Yapılıyor", 18 Mart 1933, s. 1.
[453] *Milliyet,* "Burhan Cahit Bey'in Fikri", 16 Mart 1933, s. 1.
[454] *Milliyet,* "Dil Anketimize Köprülüzade Fuat Bey Ne Diyor?", 28 Mart 1933, s. 1.
[455] *Milliyet,* "İ. Müştak Bey Ne Diyor?", 29 Mart 1933, s. 1.
[456] *Milliyet,* "Her Vasıtadan İstifade", 30 Mart 1933, s. 1.

Ayrıca dil anketine sadece öğretmenlerin değil memurlarında cevap vermeleri için ilgili devlet dairelerine tamim gönderilmiştir[457]. Basında, vilayetlerden nisan ayı bitimi itibarıyla *Ankara*'ya gelen derleme fişlerinin toplam sayısı 66 bin 801'e[458], mayıs ayı bitimi itibarıyla 99 bin 501'e[459], haziran ayı bitimi itibarıyla 107 bin 340'a[460], ağustos ayı bitimi itibarıyla 122 bin 511'e[461] ulaştığına dair bilgilere rastlanmıştır. Ancak söz derleme faaliyetlerine ilgi göstermeyen bazı vilayetlere de tenkitler yapılmıştır. Hatta *Maarif Vekili Reşit Galip Bey*'in başkanlığında yapılan *TDTC Umumi Merkez Heyeti* toplantısında anketin birinci kısım çalışmalarında istenilen çabukluğu ve bolluğu gösteremeyen bazı illere tamim gönderilmesi kararı alınmıştır[462].

Sonuç olarak *TDTC,* anketin birinci kısmında tüm vatandaşların ilgisinden duyduğu memnuniyeti belirtmiştir. Anketin ikinci kısmında ise Arapça- Farsça zarflar, söyleyişler ve terkipler listeler halinde yayımlanacak ve bunlara Türkçe karşılık bulmak için cevaplar beklenecektir[463]. Vatandaşlardan gelen karşılıklar, cemiyetin kılavuz komisyonu tarafından seçilerek kılavuza konulmaları için *Umumi Merkez Heyeti'ne* gönderilecektir[464]. *TDTC Umumi Kâtip Vekili İbrahim Cemi Bey*'in başkanlığında Dolmabahçe Sarayı'nda, gelen Türkçe karşılıklar üzerine toplantılar yapılmıştır[465]. TDTC tarafından dört aya yakın zaman zarfında hazırlanan 105 liste vatandaşlara ilan edilmiştir. *Umumi Merkez Heyeti* tarafından ortaya çıkan yaklaşık bin 500 kelimeyeson şekli verilmiştir. Bazı kelimelerin tam manasına karşılık gelen Türkçe kelimeler bulunamadığı için bunlar tekrar ankete konularak cevapları beklenmiştir[466].

Umumi Merkez Heyeti azalarından *Ahmet Cevat, İbrahim Necmi, Hasan Ali, Ali Canip, Cafer Oğlu Ahmet* ve *Abdülkadir Süleyman* Beyler kılavuz işleriyle uğraşmaktaydılar. *Besim Atalay* ve *Hamit Zübeyir Bey'in* de çalıştığı anket komisyonunda 120 bine yakın derleme fişleri incelenmiştir. Türkçe karşılığının bulunmasında güçlük çekilen bazı kelimeler için uzmanlara ve dil bilginlerine

[457] *Milliyet,* "Memurlar da Cevap Verecek", 14 Nisan 1933 , s. 3.
[458] *Milliyet,* "Derleme Fişleri", 5 Mayıs 1933, s. 2.
[459] *Milliyet,* "Derleme Fişleri", 5 Haziran 1933, s. 2.
[460] *Milliyet,* "Gönderilen Fişler", 6 Eylül 1933, s. 5.
[461] *Milliyet,* "Derleme Fişleri", 5 Temmuz 1933, s. 8.
[462] *Milliyet,* "T.D.T.Cemiyetinin Faaliyeti", 15 Haziran 1933, s. 2.
[463] *Milliyet,* "Anketin İkinci Kısmı", 17 Haziran 1933, s. 2.
[464] *Milliyet,* "Dil Anketinin İkinci Safhası Yakında Başlıyor..", 19 Haziran 1933, s. 4.
[465] *Milliyet,* "T. D. T. Cemiyetinde", 1 Eylül 1933, s. 5.
[466] *Milliyet,* "Dil Anketimiz", 20 Ağustos 1933, s. 1.

başvurulmuştur. Kılavuzda karşılığı bilinen Arapça ve Farsça sözler yer alacak ve 4-5 bin Arapça ve Farsça sözcüğün karşılıklarının gösterileceği tahmin edilmekteydi. Halkın dilinde yer edinememiş Arapça ve Farsça kelimeler kılavuzda yer almayacaktır. Yaklaşık bin 500 derleme fişinden 500 tanesi gözden geçirilmiş ve 1934 yılında kılavuzun yayımlanacağı planlanmıştır[467]. Dil çalışmaları toplumun her kesiminin destekleriyle yapıldığından *TDTC*, üniversite hoacaları ve lise öğretmenleriyle toplantılar yapmıştır. 1933 yılı itibarıyla derleme fişlerinin sayısı 150 bine ulaşmıştır. Çalışmalar bittikten sonra Türkçe kelimelere Osmanlıca karşılık kılavuzu oluşturulacağı kararlaştırılmıştır[468].

Dil çalışmaları hakkında *Ahmet Şükrü Bey*, halktan gelen derleme fişlerinden kılavuz hazırlanırken istifade edildiği[469] ve *Ahmed Cevad Bey* de Türkçe karşılık bulma gayretinden vazgeçilmemesi gerektiği[470] yönündeki açıklamalarıyla bu çalışmaları desteklemişlerdir. Ancak *Naim Hazım Bey*bazı kelimelerin kökeni Türkçe olmasına rağmen Farsça olduğu sanılıp bunlara tekrar Türkçe karşılık aramanın aşırı Türkçeleştirme önyargısına bağlamaktadır. Ona göre kelimelerin öncelikle kökenlerinin incelenmesi gerekmektedir[471]. Nitekim bu hususta *İbrahim Necmi Bey*'e göre süreç içerisinde birçok kelimenin ortaya çıkması normal bir sonuç olmaktadır. O, milletin kararıyla bazı kelimelerin yaşayıp varlığını sürdürürken bazı kelimelerin de zamanla yok olacağını düşünmektedir.[472].

Kılavuz çalışması gazeteler tarafından da heyecanla takip edilmekteydi. 2 Aralık 1934 tarihinde öz Türkçe karşılıklar alfabetik sıraya göre *Kurun* Gazetesi'nde ek olarak yayımlanmıştır[473]. 16 Aralık 1934 tarihinde *Kurun* Gazetesi öz Türkçe karşılıklar listesi 100 sayfaya ulaşınca okurları için bir araya toplanmış ve satışa sunmuştur. Bunun üzerine *TDTC Genel Kâtipliği* tarafından *Kurun* Gazetesi'ne bir telgraf gönderilmiştir. Telgrafta, Tarama Dergisi'nde yer alan kelimelerin inceleme sürecinde olduğundan *Tarama Dergisi*'nden kelimelerin toplanarak sözlük haline getirilme işinin uygun olmadığına ve bu konuda kılavuzun çıkmasının beklenmesinin uygun olacağına[474] değinilmiştir. *Tarama Dergisi*'nde kelimelerin tam olarak

[467] *Milliyet,* "Dil İnkılabı Hızlı ve Hamleli Bir Halde Yürüyor", 18 Eylül 1933, s. 5.
[468] *Milliyet,* "Dünkü Dil İçtimaı", 20 Eylül 1933, s. 3.
[469] Ahmet Şükrü,"Dil Bayramı", *Milliyet,* 27 Eylül 1933, s. 1.
[470] Ahmed Cevad, "Yazı Nerselerini Bulmak Sorağı", *Kurun,* 3 Birincikanun 1934, s. 7.
[471]Naim Hazım, "Dil Yütüklerimiz", *Kurun,* 8 Birincikanun 1934, s. 2.
[472] *Kurun,* "Ekler Dergisi Hazırlanıyor", 5 Birincikanun 1934, s. 9.
[473] *Kurun,* "Öz Türkçe Karşılıklar", 2 Birincikanun 1934, ek olarak yayımlanmıştır.
[474] *Kurun,* "Öz Türkçe Karşılıklar Kararlaşmış Değildir..", 19 Birincikanun 1934, s. 10.

hazırlanmadığı halde gazetenin bu verileri sözlük haline getirip yayımlanmasıyla, halkın bu değişim hareketinden soğumasını engellemek için sürecin canlı tutulması amaçlanmıştır. Dil cemiyetleri azalarının yoğun çalışmalarının yanında toplumun her kesiminin sürece dahil olmasına rağmen dil alanındaki değişimin ve gelişimin zamana ihtiyacı olduğu görülmektedir.

Türk Dili Araştırma Kurumu'nun, kelime karşılıkları oluşturma maksadıyla halka yönelttiği üç soruya halktan 200 bine yakın cevap gelmiştir. Gelen cevaplar doğrultusunda katma fişleri, düzeltme fişleri ve seçim fişleri oluşturulmuştur. Aynı zamanda etimoloji kolu üzerinden de yabancı dillere geçen Türk kökleri hakkında da çalışmalar devam etmiştir. Karşılıklar kılavuzu koluna tüm dosyalar teslim edilmiştir. Kılavuz oluşturma kolu, *Tarama Dergisi*'nde bulunan yabancı kelimelere tek karşılık koyma ve her anlama bir kelime bulma yolunda çalışmalar yapmıştır. Halkın yoğun olarak kullanmadığı Osmanlıcada bulunan yabancı terimler kılavuza alınmamıştır. Kılavuz oluşturma çalışmalarında birçok kaynak ve lügat gözden geçirilmiştir[475].

*İ. Necmi Dilmen Bey'*inkaleme aldığı yazıya göre *TDAK* tarafından halk dilinde söz derleyenleri, folklor eserlerini gözden geçirenleri ve kitap tarayanları elbirliğiyle çalışmak için yeni bir dil anketine çağrılmışlardır. Ona göre konuşma dilinde, ağızdan çıkan kelimelerin sıralanışıyla yazı dilindeki kelime kuruluşu arasında büyük farklar bulunmaktadır. Yazı dili ile konuşma dili arasındaki fark da halkın okuma yazmayı öğrenmesini zorlaştırmaktadır. Bu yüzden *İ. Necmi Dilmen Bey*, dil alanındaki gerçek yolun halkın konuşma dili kaynağında saklı olduğunu savunmaktadır. Halkın konuşma dilindeki dinamiğini tespit etmek maksadıyla *TDAK*, bütün yurt genelinde *Sentaks Anketi*ni gerekli görmüştür[476].

4.2.5. Okuma Yazma Oranları

Türk toplumunda okur-yazar oranlarının düşüklüğü meclis tutanaklarında, gazete yazılarında ve aydın makalelerinde sıklıkla dile getirilen sosyal bir problem durumundaydı. Bu bakımdan vekiller arasında bu sorunun çözümü harf tartışmalarıyla gündeme gelmekteydi. Nitekim, bakanlığı zamanında eğitim ve öğretim faaliyetlerine katkıları olan[477] *Maarif Vekili Mustafa Necati Bey*'de eğitimde yaşanan bu sorunların çözümü noktasında görüşü merak edilen bir kişiydi. Bu

[475] *Türk Dili,* "Türk Dili Araştırma Kurumunun Bildiriği", 27 Mart 1935, s. 1.
[476] İbrahim Necmi Dilmen, , "Yeni Sentaks Anketi", *Türk Dili*, 11 Temmuz 1935, s. 2.
[477] *İkdam,* "Necati Bey Apandistten İrtihal Etti", 2 İkincikanun 1929, s. 1.

bakımdan *Maarif Vekili Mustafa Necati Bey*'in 22 Nisan 1928 tarihli mecliste yaptığı bu açıklaması son derece önemlidir. Nitekim bu açıklamasında, 1923-1924 ve 1927-1928 yılları arasında kıyaslama yaparak bilgi vermiş ve eğitimde yaşanan olumlu gelişmelere dikkat çekmiştir[478].

Maarif Vekili Mustafa Necati Bey'in,22 Nisan 1928 tarihinde yaptığı bu bilgilendirici açıklamasında okuma-yazma oranlarının artmasında eğitim-öğretim faaliyetlerinde yapılan çalışmaların katkısı dile getirilmiştir. Eğitim alanında yapılan tüm çalışmaları ve bunların okur-yazar oranlarına katkısını açıklarken, 1923-1924 öğretim yılı ile 1927-1928 öğretim yılını karşılaştırarak istatistiki verilere başvurmuştur. Nitekim bu veriler şu başlıklar altında toplanmıştır: ilk, orta ve lise kademelerindeki öğrenci sayılarının artırılması, öğretmen yetiştirme çalışmaları, öğretmenlere yönelik açılan meslek gelişim kursları, öğretmen okullarındaki öğrenci sayılarının arttırılması, öğretmenlerin okul çağı dışındaki halka okuma-yazma öğretme faaliyetleri ve okul kademeleri için basılan kitap sayısının artırılması. Verilen bu bilgilerin yanı sıra Türk Lügatı'nın ilk cildinin çıktığından ve ikinci cildinin de yarılandığından bahsetmesinden[479] mevcut dil üzerine çalışmalar yapıldığı görülmüştür.

Maarif Vekili Mustafa Necati Bey'in bu açıklamasından aylar sonra Kasım 1928 yılında mecliste Harf İnkılabı yasalaşmıştır. Yeni harflerin ardından okuma-yazma öğrenme seferberliği başlamıştır. Bu gelişmelerin ardından basında yer alan bilgilere göre, 1928 yılından sonra yeni harflerle okuma yazma öğrenenlerin sayısı bir önceki yıla göre artmıştır. 11 Ağustos 1929 tarihli bir gazete haberine göre, 1928 yılında yeni harflerle okuma yazma öğrenen kişi sayısı 250 bin iken, 1929 yılında bu sayı 430 bin 380 kişiye ulaşmıştır[480]. Yeni harflerle öğretim faaliyetlerinin ardından okur-yazar oranının arttığı bilgisi, *Ahmet Şükrü Bey'in* 15 Ekim 1933 tarihli *Milliyet* Gazetesi'ndeki yazısında da tespit edilmiştir. Bu yazısında, 1927 yılında okuryazarların sayısının 685 bin 40; 1932 yılında ise 2 milyon 13 bin 255 olduğu[481]

[478]Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 3, 22 Nisan 1928, ss. 202-204.
[479] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 3, 22 Nisan 1928, ss. 204-208.
[480] *Son Saat,* "10 Ağustos Bugün Okuma ve Bilgi Seferberliğinin Yıl Dönümü", 11 Ağustos 1929, s. 3.
[481] Ahmet Şükrü, , "Ümmiliği Tasfiye", *Milliyet,* 15 Teşrievvel 1933, s. 1.

ve Türk harflerinin kabulünden sonra 1 milyon 288 bin kişinin diplomalarını aldığı[482] kaydedilmiştir.

Yeni harflerle öğretim faaliyetlerinin yapılması maksadıyla açılan tüm okullardan, diploma alarak mezun olanların sayıca arttığı bilgisi, T.*C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü* verilerinde de görülmüştür. Şöyle ki**: 1927-1928**:veri yok,**1928-1929:**26 bin 275,**1929-1930:** 19 bin 823,**1930-1931:** 21 bin 179, **1931-1932:** 21 bin 928, **1932-1933:** 24 bin 740, **1933-1934:** 26 bin 680, **1934-1935:** 30 bin 079, **1935-1936:** 37 bin 700, **1936-1937:** 42 bin 208, **1937-1938:** 48 bin 638 son olarak **1938-1939**yılları arasında da diploma alan kişi sayısı 56 bin 685 olarak kaydedilmiştir**[483]**.

4.2.6. Yeni Harflerden Yayınlar ve Kütüphaneler

Mustafa Kemal, 1 Mart 1923 tarihinde meclis açış konuşmasında, Darülfünun'un katkısıyla hazırlanacak kitapların parasız olarak halkı okumaya alıştırmak için hükümetçe dağıtılacağını[484] ifade etmiştir. Bu husus aynı şekilde Eylül 1923'te de *İcra Vekilleri Heyeti* programında, halkın diliyle kitapların yazılması ve çoğaltılarak memleketin her yerine dağıtılması[485] yönünde de gündeme gelmiştir. Halkın diliyle hazırlanmış kitaplara olan ihtiyacın yanı sıra *İstanbul Mebusu Hamdullah Suphi Bey* tarafından hem kendi medeniyetimizle hem de diğer tüm medeniyetlerle ilgili kitaplar yazılarak kütüphanelerimizin zenginleştirilmesi gerektiği dile getirilmiştir[486]. *Kars Mebusu Ağaoğlu Ahmet Bey* ise Türk dilinin ve sosyolojisinin incelenememesinin ve Türk tarihinin yazılamamasının Türk'ün Darülfünun'unun olmamasından kaynakladığını belirtirken *Almanya, Fransa* ve *İsveç*'teki Darülfünun sayıları ile karşılaştırma yapmıştır[487]. Nitekim yeni harflerin yasalaşmasından yaklaşık bir yıl öncesinde vekiller tarafından *Maarif Vekâleti'*nin asıl vazifelerinden birinin de Türk diliyle yazılmış ilmi eserlerle donatılmış bir milli kütüphanenin oluşturulması olduğu dile getirilmiştir[488].

---

[482] *Türk Dili,* "Ulus Okulları", 29 İlk Teşrin 1935, s. 2.
[483] *Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı/Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları 683, Ankara 1973.s. 459.
[484] *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III*, "Dördüncü Toplanma Yılını Açarken 1 Mart 1923", s. 310.
[485] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 1, 5. 9. 1339, s. 423.
[486] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 12, 21. 1. 1341, s. 223.
[487] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 18, 21. 4. 1341, ss. 308-309.
[488] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 1, 12 Kanunuevvel 1927, s. 3.

Harf İnkılabı ile yeni harflerin hayatın her alanında kullanılmasının mecburi kılınması beraberinde yeni harflerle yazılmış kitaplara olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Nitekim yeni Türk harflerinin sene ortasında kabulüyle ders kitaplarının yeniden basılması lazım geldiğinden Arap harfleriyle yazılan kitaplar yeni harflerle yazılmıştır. Bu hususta *Maarif Vekâleti* tarafından 1930 yılından itibaren ders kitaplarının, yeni harflerimizle tekrar yazılıp basılacağı[489], 1929 yılında ise ders kitapları için Arapça-Farsça kelimelerin az olduğu kitapların tercih edileceği[490] yönünde kararlar alınmıştır. Okullardan Arapça-Farsçanın kaldırılması üzerine *Maarif Vekâleti* tarafından dünya edebiyatına ait derslerin programa konulmasına karar verilmiştir[491]. Alınan karar doğrultusunda okullardan Arapça ve Farsça derslerin yerine Almanca ve İngilizce okutulacak, Türkçe derslerinde mümkün olduğunca Arapça-Farsça kelimeler okutulmayacak, Edebiyat derslerinde de Tanzimat Devri'nden sonraki edebiyat hakkında bilgi verilecektir[492].

Millet Mektepleri'nde halk hızlı bir şekilde okuma yazma çalışmalarına katılmakta ve diplomasını alanlar mektebin sonunda okumak için yeni harflerle kaleme alınmış kitaplara ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyacı karşılamak için *Maarif Vekâleti*'nden Millet Mektepleri'nde öğrenim gören kişilere yönelik kıraat[493] kitapları hazırlanmıştır. Öte yandan, *Resimli Ay* müessesesi tarafından yeni harflerle ilk çocuk gazetesi[494] ve çocuk ansiklopedisi yayımlanmaya[495] başlamıştır. Yeni harfleri yorulmadan kolay okumak ve kelimeleri klişe halinde zihinde yerleştirmek maksadıyla *M. Agâh Bey*, tarafından *Ataların Dilinden* adlı bir kitap hazırlanmıştır[496]. *Devlet Matbaası Müdürlüğü*'nden, Millet Mektepleri için *Şehir Kıraatı*, *Dil Encümeni Alfabesi*, *Yeni Türk Alfabesi* ile *Ruşen Eşref, Yakup Kadri* ve *Falih Rıfkı* Beyler tarafından seçme yazılar hazırlanmıştır. 1929 yılı itibarıyla yeni harflerle 458 adet kitap basılmıştır[497]. Millet Mektepleri'nde yürütülen öğretim

[489] *İkdam,* "Bu Seneki Mektep Kitapları", 17 Haziran 1929, s. 4.
[490] *Son Saat,* "Mektep Kitaplarında Bir Nokta", 21 Ağustos 1929, s. 11.
[491] *Son Saat,* "Günün Tarihi", 23 Ağustos 1929, s. 3.
[492] *Son Saat,* "Mektepler Arabi ve Farisinin Lağvından Sonra", 13 Eylül 1929, s. 2.
[493] *Son Saat,* "Köy Kıraatı", 4 Kanunusani 1929, s. 2; *Son Saat,* "Maarif Vekaletinden", 16 Mart 1929, s. 6.
[494] *Son Saat,* "İlk Çocuk Gazetesi Türkçe Gazete", 4 Kanunusani 1929, s. 2.
[495] *Son Saat,* "Çocuk Ansiklopedisi", 29 Kanunusani 1929, s. 5.
[496] *Cumhuriyet,* "Çabuk ve Kolay Okumak İçin", 20 Kanunusani 1929, s. 6.
[497] *Son Saat,* "Günün Tarihi", 27 Teşrinisani 1929, s. 2.

faaliyetlerinden sonra halkın kitaplara rağbet göstermesi kitapçıları çok memnun etmiştir[498].

Halk, kitapçılardan bizzat kitap almak dışında okuma odalarından da faydalanmıştır. Okuma odaları hakkında *Vekil Esat Bey'*in yaptığı açıklamaya göre sayısı bin 624'e ulaşan okuma odaları için 60 bin kitap alınmıştır. Mahalli heyetlerce bu odalara halk için gazete, mecmua ve diğer yayınlar da alınmıştır. Ayrıca *Maarif Vekâleti'*nce mektebi ve muallimi olmayan köyler için seyyar muallim teşkilatı ve seyyar kütüphane sistemi oluşturulmuştur[499]. Alfabe öğrenmeyi halk eğitiminin sonu değil, başlangıcı olarak gören *Ahmet Şükrü Bey*'e göre yeni harflerle okuma yazma öğrenen halk kütüphanelere başvurmaya başlamıştır[500].

1931 yılında *Maarif Vekâleti*, halkı alakadar edecek konularda bilgilendirmek maksadıyla küçük broşür ve gazete neşretmek, Millet Mektepleri'nde öğrenim gören kişilerin okuyabilecekleri yeni eserler hazırlamak ve bu çalışmalarda Darülfünun'dan faydalanarak okuma seferberliği için yeni harflerle yazılmış yayın programını hazırlamıştır[501]. 1937 yılında *Dâhiliye Vekâleti*, yeni harflerden sonra köylü için basılan kitapların halka hizmet götürmek yerine kazanç sağlama kaygısı yaşandığından bahsederek, dil ve üslup açısından eksikleri bulunduğunu açıklamıştır. Kitapların halka faydalı bir şekilde yeniden basılması, halkın çok iyi bildiği kahramanların ağzından, memleketin ediplerinin kaleminden memleket hadiselerinin anlatılması ve bu kitapların kurulan bir heyet tarafından onaylandıktan sonra basılmaları uygun görülmüştür [502].

Çocukların okuma yazmayı öğrenmesi ve Harf İnkılabı'nın ardından mesleki bilgi ile donatılması için *Maliye Vekili Saraçoğlu Şükrü Bey, Maarif Teşkilatı*'na bir milyon 450 bin lira verildiğini açıklamıştır[503]. 14 Aralık 1931 tarihli *Milliyet* Gazetesi'ndeki habere göre, *Maarif Müdürlüğü* tarafından gönderilecek tamime göre ilk mekteplerde oluşturulacak sınıf kütüphaneleri için şimdilik yeni harflerle basılmış 250 kadar çocuk kitabı tedarik edilmesi tavsiye edilmiştir[504]. Merasimle açılan

[498] *Son Saat,* "İmtihanlar Devam Ediyor Kitapçılar da Memnun", 5 Mart 1929, s. 3.
[499] *Son Posta,* "Maarif Vaziyeti Ne Merkezdedir?", 7 Kanunuevvel 1930, s. 5.
[500] Ahmet Şükrü, "Halk Kütüphaneleri", *Milliyet,* 31 Mart 1931, s. 1.
[501] *Milliyet,*"Maarifte Okuma Seferberliği", 19 Mart 1931, s. 3.
[502] *Akşam,* "Halk Kitlesi İçin Kitaplar Bastırılacak", 17 Mayıs 1937, s. 4.
[503] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 12, 18. 5. 1929, s. 16.
[504] *Milliyet,* "Sınıf Kütüphaneleri", 29 Teşrinisani 1931, s. 3.

kütüphaneler, ilk mektebin dördüncü ve beşinci sınıflarında kurulmuştur[505]. Ayrıca 26 Mart 1935 tarihli *Türk Dili* Gazetesi'ndeki habere göre, *Kültür Bakanlığı* tarafından kurulan *Dil Encümeni*'nce yürütülen öz Türkçe çalışmaları dâhilinde gelecek ders yılı ilk mektepler için mektep kitaplarının öz Türkçeleştirileceği hakkında bilgi verilmiştir[506]. Nitekim bazı ilkokul kitapları da öz Türkçe olarak basılmıştır[507].

Yeni harflerin kabulünden sonra eğitim alanında yapılan çalışmaların sonucunda kitapçıların vitrinlerinde meşhur masallar da yerini almıştır. Zamanla öğretici eserlerin hazırlanması ve vitrinlerde yer alması da planlanmıştır [508]. Yeni harflerle basılan masal ve öyküler özellikle Anadolu'da çok talep görmüştür. Roman, hikâye ve edebi kitapların satışları her sene yüzde otuz oranında artmıştır[509]. Ayrıca yeni usul ve metoda göre hazırlanmış *resimli kolay alfabe* ve *resimli kıraat kitabı*da basılmıştır[510]. Memleketimizde satışı yapılan makine alet ve edevatları kullanım suretlerinin yabancı dilde yazılmasından dolayı halk faydalanamadığından katalogların Türkçe basılması için gerekli girişimlerde bulunulacağı kaydedilmiştir[511]. Ayrıca *Mehmed Halid Bey* tarafından *İstanbul Argosu ve Halk Tabirleri* isimli 200 sayfalık bir kitap çıkarılmıştır[512].

İnkılap müzesine konulmak üzere Mustafa Kemal'in *Gençliğe Hitabesi*[513] ve *Sarayburnu Parkı'*nda Harf İnkılabı'nı tavsiye eden nutku yeni harflerle yazdırılmıştır. Ayrıca müzeye konulması için Mısır ve Suriye'den kıymetli kitaplar getirilmiştir[514]. Devlet matbaası tarafından Harf İnkılabı'nın maddeleri gerekçesiyle satılamayan eski harflerle yazılmış kitapların kütüphanelere dağıtılmasına[515], 19 Mart 1933 tarihinde Gazi Mustafa Kemal'in imzasıyla Latin harflerinin kabulünden önce bastırılan mektep kitabı olmayan hukuk kitaplarının, tahsisatın darlığından ve adli

[505] *Milliyet,* "İlk Mekteplere Kütüphaneler Nasıl Açılacak?", 14 Kanunuevvel 1931, s. 3.
[506] *Türk Dili,* "Mektep Kitapları", 26 Mart 1935, s. 2.
[507] *Türk Dili,* "Okullarda Okutulacak Kitaplar Hazırlandı", 2 Ağustos 1935, s. 1.
[508] *Milliyet,* "Yeni Harflerle Basılmış Eserler", 15 Mart 1931, s. 5.
[509] *Milliyet,* "Okuma Hevesi", 7 Nisan 1931, s. 6.
[510] *Milliyet,* "Muhterem Muallim Hanım ve Beyler Renkli Kolay Alfabe", 5 Teşrinievvel 1931, s. 6.
[511] *Son Posta,* "Kataloglar Türkçe Olmalı", 26 Eylül 1930, s. 5.
[512] *Kurun,* "İstanbul Argosu ve Halk Tabirleri", 24 Birincikanun 1934, s. 4.
[513] *İkdam,* "Gazinin Gençliğe Hitabesi", 28 Şubat 1929, s. 2.
[514] *Son Posta,* "Gazinin Harf İnkılabını Tavsiye Eden Nutku", 15 Teşrinievvel 1930, s. 6.
[515] *Son Posta,* "Eski Kitaplar", 21 Kanunuevvel 1930, s. 4.

sahada yapılan değişmenin alakalılarca iyi anlaşılmasına yarayacağından, satılmalarında mazur görülmediğine karar verilmiştir[516].

Ayrıca *Hasan Ali Yücel,* 1928-1937 yılları arasında yeni türk harfleri ile basım miktarı hakkında Akşam Gazetesi'ne bilgi vermiştir. Bu bilgiye göre, yeni harflerle **1928:** 53, **1929:** 396, **1930:** 680; **1931:** 639; **1932:** 706, **1933:**479, **1934:** 1468, **1935:** 1618, **1936:** 1972 ve son olarak **1937** yılında 2223 adet eserin basım işlemi gerçekleşmiştir. *Hasan Ali Yücel'*e göre, yeni Türk harflerinin kabulünden sonra halkın ve aydınların okuma zevklerinin artması, halkevleri bünyesinde kütüphanelerin kurulması, partinin halkevlerine kitap tedarik etmesi, halkevlerinin bizzat yayım yapması, *Maarif Vekâleti* dışında diğer resmi dairelerin de yayım faaliyetlerinde bulunması, resmi dairelerin yazarlardan eserler alarak yayınları himaye etmesi, tarih ve dil kurumlarının yayım yapması gibi nedenlerden dolayı basımda artış gerçekleşmiştir. Yine aynı kaynakta 1934-1937 yılları arasında yayın türlerine göre en çok sosyal ve tabii bilimlerde, en az felsefe ve din şubelerinde yeni harflerle basım olduğu kaydedilmiştir[517].

4.2.7. Gazetelerin Yeni Harflerle Okuma Seferberliğine Hizmeti

Modernleşmenin getirdiği değişme kaçınılmazdır ve toplumlar bu değişmeyi önleyemez. Modernleşmenin getirdiği argümanlar karşısında toplumda yenilikten yana olanlar, eskinin muhafazasını isteyenler ve ılımlı tavır alan görüşler kendini göstermeye başlamıştır. Bu noktada her görüşün, kendi düşüncesini halka ulaştırma ihtiyacı beraberinde kitle iletişim araçlarının önemini de ortaya çıkarmıştır[518]. Bu yolda gazeteler, diğer kitle iletişim araçlarına göre daha ucuz ve daha kolay ulaşılabilir olmaları sebebiyle tercih edilmişlerdir. Gazetelerin dili de bu bağlamda önem arz etmektedir. Nitekim *Tercüman-ı Ahval* ve *Tasvir-i Efkâr* Gazeteleri'nde *Şinasi* ile *Mecmua-i Fünûn*'un ilk sayısında *Münif Efendi*gazetelerin dilinin sade olması gerektiğine dikkat çekmişlerdir [519]. Çünkü gazetelerin, sade dil ile kaleme alınmaması halinde halkın bilinçlenmesi gerçekleşmeyecektir. Türk dilin sadeleşmesi sürecine katkı sağlayan ve gazete dilinin oluşmasını temin eden çalışmalar neticesinde halkın anlayabileceği dil konusu daha da önemini göstermeye başlamıştır.

[516] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 34-18-17, 19.03.1933.
[517] Hasan Ali Yücel,"Basım Bilançomuz", *Akşam,* 7 Mart 1938, s. 6.
[518] Kongar, *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, ss. 224-225.
[519] Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları*, ss. 99-101.

Bundan hareketle halkın bilinçlenmesini sağlamak ve okuryazarlığın geniş halk kitlelerine yayılmasını kolaylaştırmak için mecliste yeni harflerin alınması kabul edilmiştir. Harf İnkılabı'nın ardından toplumsal hayatın her alanında yeni uygulamalara başlanmıştır. Bu uygulamalardan biri olan ve faaliyete başlayan Millet Mektepleri'nin ardından yeni harflerle okuma yazma öğrenenlerin bu harflerle basılmış kitap ve dergi gibi yayınlara ihtiyacı kendini göstermiştir. Yeni harflerle kaleme alınacak yayınları hazırlayacak yetişmiş eleman ihtiyacını karşılamak içinde *Maarif Vekâleti* tarafından devlet matbaasında bir matbaacılık mektebi açılmış ve matbaacı yetiştirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır[520].

Yeni harflerle hazırlanmış yazılı metinlere/eserlere duyulan ihtiyacı karşılamak için basında yoğun çalışmalar yapılmıştır. *Cumhuriyet*[521] ve *İkdam* Gazeteleri'nde kıraat sütunu ile okuma yazma öğrenmede teşvik sağlayacağı düşünülen küçük öykücükler kaleme alınmıştır[522]. *Son Saat* Gazetesi'nde her gün bir diyalog sütunu hazırlanmış ve bu sütunda gündelik hayatta Arapça ve Farsça kelime ve terkipler yerine Türkçe kelimeler kullanılması hususunda örnekler sunulmuştur[523]. 15 Ocak 1929 tarihinde başlanmak üzere *Celal Nuri Bey* tarafından okuma yazma öğrenenler ve mekteplerde öğrendiklerini unutanlar için bir süre her gün olacak şekilde bir sayfada öğretim kursu açılmış ve ilk kurs gününde coğrafya, dil ve tarih bahsi üzerinde durulmuştur[524]. 18 Ocak 1929 tarihinden sonra da halk için kıraat sayfaları açılmış ve kısa yazılar kaleme alınmıştır[525]. *Celal Nuri*'nin *İkdam* Gazetesi'nde her gün çıkarılan *"az öz"* adı altındaki yazılarının hemen ardından yine aynı gazetede *"her gün bir mesele"* adı altında hayatın her alanı ile ilgili genel bilgi seviyesini artırıcı ve öğretici yazılar kaleme alınmıştır[526]. Aynı gazetede, 9 Şubat 1929 tarihinden itibaren yazarı belli olmayan *"Hikâye"* adında yazılar yer almıştır[527]. *Ahmet Haşim, Yusuf Ziya* ve daha birçok aydın *İkdam* Gazetesi'nde yazılar kaleme alarak okurun bilgi seviyesini artırmaya çalışmıştır. Gazetelerde kıraat sütunlarının yanı sıra edebi roman yazı dizilerine de rastlanmıştır. Ayrıca *Ulus* Gazetesi'nde

[520] *İkdam,* "Bir Matbaacılık Mektebi Açıldı", 10 Mart 1929, s. 1.
[521] *Cumhuriyet,* "Çabuk ve Kolay Okumak İçin", 20 Kanunusani 1929, s. 3.
[522] *İkdam,* "Yeni Öğrenenlere Kıraat Sütünü(Sütunu)", 5 İkincikanun 1929, s. 4.
[523] *Son Saat,* "Her Gün Bir Muhavere" 13 Şubat 1929, s. 3.
[524] *İkdam,* "İkdam'ın İlk Tedrisat Kursu", 15 İkincikanun 1929 , s. 5.
[525] *İkdam,* "İkdam'ın Kıraat Sayfası", 17 İkincikanun 1929, s. 6.
[526] Celal Nuri, "İlim ve Tecrübe", *İkdam,* 10 İkincikanun 1929, s. 2.
[527] *İkdam,* "Hikaye", 9 Şubat 1929, s. 4.

yabancı dillerden Türkçeye çevirisi yapılmış romanlar serisi günlük olarak yayımlanmıştır[528].

Ali Naci Bey, İkdam Gazetesi'nde memlekette kitap ve gazetelerin pahalılığına değindiği yazısında Türk halkının öteden beri kitap ve gazete okumadığına yönelik ortaya konulan görüşlere katılmadığını aksine yeni harflerin kabulünden sonra halkın okumaya olan ilgisinin arttığıntbelirtmiştir. Ona göre kitap ve gazetelerin pahalılığından dolayı okuma yazma, ilim ve irfan daima belirli bir kesimin malı olduğundan fakir halk da okumaktan gittikçe uzaklaşmıştır[529]. Örneğin eski harflerle okuyup yazmanın adeta bir özel sınıfa ait olmasından ötürü devamlı surette 20 binden fazla gazete satışı olmamaktaydı. Ancak yeni harflerden sonra, okuyucu sayısının artmasına bağlı olarak gazete satışları artmıştır. Gelecek birkaç sene içinde gazete satışlarının 50-60 bine ulaşması beklenmektedir[530]. Nitekim basın sergisinde *Hakkı Tarık Bey*de Harf İnkılabı ile Türk gazeteciliğinin gelişmesine ve Türk gazeteciliğinin gelişmesiyle de halkın artan okuryazar sayısına olan katkısından bahsetmiştir. Ona göre yeni harflerle kaleme alınmış gazeteler aracılığıyla halkın daha kolay bir şekilde ilmi ve fikri dünyalarını geliştirecek bilgilere ulaşması sağlanmalıdır[531].

Basında, Türk gazeteciliğinin gelişmesinde yeni harflerin olumlu katkılarına değinen yazıların yanı sıra yeni harflerin kullanılmasının hemen ardından, gazetelerin masraflarının arttığına, basım sayılarının düştüğüne ve ekonomik olarak sıkıntı yaşadıklarına dair yazılarda kaydedilmiştir. Şöyle ki *Ali Naci Bey*, Millet Mektepleri gibi çalışmaya başlayan gazetelerin, ekonomik sıkıntı yaşamamaları için gazetelere destek olunması gerektiğini ifade etmiştir. Ona göre, gazetelerin hayatta kalması halinde Harf İnkılabı zarara uğramayacaktır[532]. Ayrıca halkın çoğunluğuna ulaşabilen günlük gazetelerin[533] göstermiş olduğu büyük hizmete değinen *Celal Nuri* ve *Yusuf Ziya Beyler*, gazetelerde kullanılan dilde imla yanlışlıklarının var olduğunu da ifade etmişlerdir[534]. Bu konuda *Kazım Paşa* ise farklı bir bakış açısıyla Türk matbuatının gün geçtikçe geliştiğini, yeni Türk harfleri ile yayınlar yapılması

[528] *Ulus,* "Ulus'un Romanı", 18 Sonkanun 1936, s. 5.
[529] Ali Naci, "3 Kuruşa Gazete", *İkdam,* 26 Teşrinievvel 1929, s. 1.
[530] *Milliyet,* "Gazetecilik Mektebine İhtiyaç Var Mıdır?", 10 Kanunusani 1931, s. 1.
[531] *Milliyet,* "Matbuat Sergisi Dün Merasimle Açıldı", 2 Teşrinisani 1931, s. 1.
[532] Ali Naci, "Neşriyat Buhranı Var Mı?", *İkdam,* 7 Nisan 1929, s. 1.
[533] Celal Nuri, "Gazete ve Karileri", *İkdam,* 13 Nisan 1929, s. 2.
[534] Celal Nuri, "Altı Ayda", *İkdam,* 25 Mayıs 1929, s. 1; Yusuf Ziya, "Şapka Gibi", *İkdam,* 14 Temmuz 1929, s. 3.

konusunda gayretle çalıştıklarını ve böylece gazetelerin şeklinin daha zarif göründüğü ifade etmiştir[535]. Aynı şekilde *Hikmet Feridun Es* de yeni harflerin kabulüyle basımda yaşanan kolaylıklar sonucunda on sene içinde basılan gazete sayısının 327'ye ulaştığı bilgisini vermektedir. Akabinde, söz konusu basım miktarından duyduğu memnuniyeti umut verici bir gelişme olarak açıklamaktadır[536].

4.2.8. Onuncu Yıl Dönümü-Dil Bayramı Şenlikleri ve Aydınların Yazıları

Basında, düzenlenecek olan Harf İnkılabı'nın yıldönümü şenlikleri programı hakkında birkaç gün öncesinden bilgi verildiği görülmüştür. Bir habere göre, Harf İnkılabı'nın yıl dönümü nedeniyle üniversite konferans salonunda konferans verildikten sonra gençler, *Gülhane Parkı*'ndaki Atatürk abidesine çelenk koyacak ve *Dil Encümen-i Umumi Kâtibi Milletvekili İbrahim Necmi Bey* tarafından Harf İnkılabı'nın önemi hakkında konuşma yapılacaktır[537]. Bir başka habere göre ise Harf İnkılabı'nın onuncu yıl dönümü münasebetiyle birçok halkevinin de katılımıyla üniversite konferans salonunda yapılacak merasimden sonra gece fener alayı yapılarak *Sarayburnu*'ndaki Atatürk abidesine çelenk konulacaktır[538].

Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Fuad Köprülü, Harf İnkılabı'nın onuncu yıldönümü münasebetiyle yapılan törende verdiği nutukta, Arap harflerinden dolayı halkın arasında okuryazarlığın, memlekette de irfanın gelişmemesinden bahsettikten sonra altı yaşındaki bir ilk mektep öğrencisi**,** üç aylığına aldığı öğretim faaliyeti sonucunda yeni harflerle kürsüde bir nutuk okumuştur. Ardından kürsüye çıkan 65 yaşındaki bir ihtiyar vatandaş, yeni harflerle okuma yazma öğrenerek okuryazar olma sevincinden bahsetmiştir. *Sarayburnu*'nda yapılan çelenk bırakma merasiminden sonra *İbrahim Necmi Bey* de bir nutuk vermiştir. Birçok il ve ilçeden gelen telgraflarda halkevlerinde müsamereler, merasimler ve şenlikler yapıldığından bahsedilerek Atatürk'e minnet ve şükranlar ifade edilmiştir[539]. Ayrıca *Kültür Bakanı Saffet Arıkan* ve *Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya*, halkevlerinde onuncu yıl dönümü şenliklerine gösterilen ilgiden dolayı teşekkürlerini sunmuşlardır. *Atatürk* de kültür

[535] *Son Saat,* "Kazım Paşa Hz. Matbuatımızdan Takdirle Bahsediyor", 12 Teşrinisani 1929, s. 2.
[536] Hikmet Feridun Es, "Gazeteler Sergisinde Neler Gördüm", *Akşam,* 31 Ağustos 1938, s. 3.
[537] *Cumhuriyet,* "Harf İnkılabının Yıldönümü Şenliklerine Hazırlık", 7 Ağustos 1938, s. 2.
[538] *Cumhuriyet,* "Harf İnkılabının Onuncu Yıldönümü", 8 Ağustos 1938, s. 1.
[539] *Akşam,* "Harf İnkılabının Onuncu Yılı Çok Parlak Merasimle Kutlandı", 10 Ağustos 1938, s. 1; *Cumhuriyet,* "Harf İnkılabı Bayramı", 10 Ağustos 1938, s. 1.

müesseselerine, halk kurumlarına ve vatandaşlara sevinç ve coşku dolu telgraflarından dolayı teşekkür etmiştir[540].

Merkezi idarenin yaptığı şenliklerin yanı sıra yerelde de bazı etkinlikler düzenlenmiştir. Yeni Türk harflerinin kabulü münasebetiyle *Fatih Halkevi* tarafından düzenlenen sergide Harf İnkılabı'nın gerçekleştirilmesinden bu yana yeni harflerle basılan bütün gazete ve mecmuaların birer nüshası sergilenmiştir[541]. *Beyoğlu Halkevi*[542] ve *Bakırköy Halkevi* yıldönümü kapsamında kendi salonlarında konferans ve konser düzenlemiş; herkes davet edilmiştir[543]. *Şişli* ve *Eminönü Halkevi*'nde tören ve eğlence düzenlenmiştir. Musevilerin beyannamesinde ise resmi olan Türk dilini konuştukları için duydukları memnuniyetten bahsedilmiştir[544]. Halkın ve halkevlerinin yoğun ilgi ve coşkusundan dolayı hem Başvekil hem de *Atatürk* teşekkürlerini sunmuşlardır[545].

Onuncu yıl dönümde yapılan şenlik ve törenlerin dışında, Harf İnkılabı'nın ve bu doğrultuda yapılan çalışmaların tekrar açıklaması yapılarak modernleşme ruhunun yeninden canlanmasının amaçlandığı görülmüştür. Özellikle aydın ve bürokratların görüşlerinde bu yaklaşım kendisini açıkça göstermiştir. *Dil Kurumu Genel Sekreteri İ. N. Dilmen* tarafından verilen ve halk tarafından radyolardan da dinlenilen nutukta, *Atatürk*'ün himayesi altında çalışmalar yapan *Türk Dil Kurumu*'nun Türk dilinin hakiki mahiyetini ortaya çıkarma, Osmanlı yazı dilinde yer almayan; ancak konuşma dilinde var olan zenginliklere ulaşma ve Türk lehçelerini inceleme çalışmalarından bahsetdilmiştir. *İbrahim Necmi Bey*, aynı zamanda birçok gramer kitabının Türkçeye çevrildiğinden ve taramalar bittikten sonra Türkçe sözlüğün hazırlanacağına dair bir plan yapıldığından[546] da bahsetmiştir. Basında, Türk dilinin gelişmesi için planlanan çalışmaların yanı sıra lügat ve gramer ihtiyacından da bahsedilmiştir. Harf İnkılabı'yla *Doğu* kültüründen ayrıldığımıza vurgu yapan *Va-Nu Bey* ise, Harf İnkılabı'nın ardından aydınların yoğun mesai harcadığından, gazete, mecmua ve kitapların seviyelerinin yükseldiğinden, eskiden ümmi olanların şimdi tek başlarına istedikleri şeyleri okuyabildiklerinden, yıllar içinde kazanmış olduğumuz Türkçenin

[540] *Akşam,* "Atatürk'ün Teşekkürleri", 11 Ağustos 1938, s. 1; *Cumhuriyet,* "Büyük Şefimizin Teşekkürü", 11 Ağustos 1938, s. 1.
[541] *Cumhuriyet,* "On Yıllık Gazete Sergisi Dün Açıldı", 31 Ağustos 1938, s. 2.
[542] *Cumhuriyet,* "Konferans", 2 İkinciteşrin 1938, s. 5.
[543] *Akşam,* "Halkevlerinde Konferanslar", 8 Ağustos 1938, s. 4.
[544] *Cumhuriyet,* "Dil Bayramı Dün Kutlandı", 27 Eylül 1938, s. 1.
[545] *Cumhuriyet,* "Dil Bayramı", 28 Eylül 1938, s. 1.
[546] *Akşam,* "Dil Bayramı Parlak Surette Kutlandı", 27 Eylül 1938, s. 8.

hatasız olarak kullanılması gerektiğinden ve toplumun her kesiminden kişilerin lügat ve gramere hakim olmaları gerektiğinden bahsetmiştir[547].

Eski harflerin bırakılıp yerine yeni Türk harflerinin kabul edilmesiyle *Doğu* kültüründen *Batı* kültürüne girme iradesi gösterildiğine vurgu yapan *Köprülüzade Fuad Bey*, Harf İnkılabı'nın onuncu yıl dönümü münasebetiyle kaleme aldığı yazısında Arapça-Frasça kelime ve kaidelerin Türk dili içerisinden çıkarılması ile bu dillere ait özelliklerin yeni Türk alfabesinde tutunamayacağından bahsetmiştir[548]. Aydınların, gazete yazılarında Harf İnkılabı'nın getirdiği yenilikler ile toplumsal ilerleme arasında doğrudan bağ kurdukları tespit edilmiştir. Söz gelimi *Yunus Nadi Bey'*e göre, Türk milleti yeni harflerle okuma yazma öğrenmesi ile ileri milletlerin arasına dahil olabilecek düzeyde ilerlemeyi sağlamıştır. Yeni harflerin tatbik edilmesi sürecinde *Yunus Nadi Bey*'e göre, dönemin aydınları tarafından Türk milletinin asırlardan beri kullandığı harflerin değiştirilmesi hususunda 25 yıllık bir zamana ihtiyaç olunduğuna hükmedilmişti. Ancak ünlü gazeteciye göre, Atatürk 25 yıllık süre verildiği takdirde inkılabın gerçekleşmemesi halinde yeni neslin eski ve yeni harflerin zıtlığı içinde kalacağı endişesini duymaktaydı. O, ayıca gazete ve mecmualarda harf imla meselesi tartışmaları yaşanırken birdenbire Harf İnkılabı'na şahit olduklarından, Atatürk'ün yeni harflerin tatbikatında neler düşündüğünden ve inkılabın inkılap olabilmesi için azim, kati hareket ve ani olunması gerektiğinden bahsetmiştir[549]. Nitekim bu konu ile ilgili olarak *Akşam* Gazetesi'nde, Amerikalı bir muhabir ve Atatürk arasında gerçekleşen bir diyaloğa da rastlanmıştır. Amerikalı muhabirin, *"Bir milletin alfabesini değiştirmeye nasıl muvaffak oldunuz?"* sorusuna Atatürk, *"Bir şey değiştirmedim, Türk milletine bir alfabe öğrettim."* şeklinde cevap vermiştir. *Akşam* Gazetesi'ndeki bu habere göre, Atatürk sözlerini şöyle devam ettirmiştir: Türk milletinin alfabesi yoktu ve okuma yazma sadece imtiyazlı bir gruba aitti. Bir milletin ilerlemesi halkın okuryazar olması ile gerçekleşecektir. Gerçekleşen Harf İnkılabı ile on yılda geniş halk kitleleri okuma yazmayı öğrenerek eğitimde ilerleme sağlanmıştır[550].

---

[547] Va-Nu, "Harf İnkılabının Onuncu Yıldönümü", *Akşam,* 9 Ağustos 1938, s. 3.
[548] Fuad Köprülüzade, "Alfabe İnkılabı", *Atatürk Devri Fikir Hayatı*, haz. Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Zeynep Kerman, Necat Birinci, Abdullah Uçman, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, ss. 96-97.
[549] Yunus Nadi, "Harf İnkılabının Onuncu Yıldönümü", *Cumhuriyet,* 9 Ağustos 1938, s. 1.
[550] *Akşam, "*Harf İnkılabı", 9 Ağustos 1938, s.1.

4.3. Muhafazakarlık

18. yüzyıldan sonra toplum ve tarih analizlerinde de kullanılmaya başlanan Newton'un etki-tepki yasasına göre *"her etkiye eşit derecede karşı koyan bir tepki vardır". Hirschman'*a göre zaman, insanı ileriye doğru götürmektedir ve onu erken döneme götürmek bir felaket olmaktadır. Bu görüşünden hareketle O, *Fransız devrimi* ile ilgili olarak jakobenlerin aşırılıklarına karşılık verilen tepkilerin daha kötü aşırılık doğurabileceğine dikkat çeker[551]. Bu çerçevede etki ve tepki bağlamında bakıldığında, çağdaşlaşmanın getirdiği olanaklar ve yarattığı sorunlar kendini göstermektedir. Yeni bir yaşamın yaratılması durumunda eskinin yıkılmasının gerekliliği bir sorundur. Çağdaşlaşma, toplumların yeni ilkeler üzerinde bütünlüğe kavuşturulması olarak düşünüldüğünde toplumların çağdaşlaşma süreçlerindeki farklı tutumların farklı sonuçları olduğu araştırmalarda irdelenmiştir. Makul ölçülerde eski ve yeninin kaynaşması halinde fayda sağlanırken; hızlı ve önemli değişiklikler bir topluma getirildiğinde kargaşanın kaçınılmaz olacağı muhakkaktır[552].

Muhafazakâr düşüncenin köktenci değişim, anarşi ve evrimci görüşü açısından harf bahsine bakıldığında *Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin* ve *Şemseddin Sami* gibi ılımlılar, her dil gibi Türkçenin de yüzde yüz saf arı bir dil olamayacağını ve bunun mecburiyetinin de olmayacağını savunmuşlardır. Her dil gelişir, zenginleşir ve bu süreçte de ihtiyaç halinde başka dillerden kelime alınabilir. Ancak Türkçe karşılığı bulunmayan bazı yabancı kelimeler, ölçü nispetinde ve akıl dairesinde yavaş yavaş alınmalıdır. Sert ve ani hamleler canlı ve tabii bir varlık olan dilin yapısını derinden sarsabilir. Dilde karşılığı bulunmayan yabancı sözcükler yerine ise ek ve kökleri Türkçe olmak şartıyla uydurmayla değil türetme yoluyla kelimeler bulunmalıdır. Halkın konuşma dilinde yer edinmiş Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin sırf köklerinden ötürü atılıp yerine Batı dillerinden kelime alınıp yerleştirilmesi manasız ve yanlış olacaktır[553]. Nitekim *Ziya Gökalp*'e göre halkın konuşma dilinde bazı Arapça ve Acemce kelimelerin Türkçe karşılığı yoktur, bazısının ise Türkçe karşılığı vardır, ama Arapça ve Acemce hali de yaşamaya devam ederken bazısı da kendiliğinden doğal akışında Türk dil yapısına uygun olarak dönüşmüştür. Bu

[551] Albert O. Hirschman, *Gericiliğin Retoriği,* çev. Yavuz Alogan, İletişim Yayınları, 1. bs, İstanbul 1994, ss.20-22.
[552] Cyril E.Black, *Çağdaşlaşmanın İtici Güçleri*, çev. Fatih Gümüş, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1986, s. 22.
[553] Hacıeminoğlu, "Dil Devriminde Çeşitli Görüşler", ss. 112-115.

bakımdan halk aldığı kelimeyi manasında kullanarak muhafaza etmektedir. Konuşma dilinde var olan, halka göre yaygın olarak kullanılan yanlış kelimeler, bilinmeyen ancak doğru olan kelimelerden iyidir. Bu bakımdan Türkçülüğün işi halkın Türkçesini temel almaktır[554]. Mevcut dilin nasıl olması gerektiği ve dile hangi yöntemle, nasıl müdahale edilmesi gerektiği hususu aydınlar arasında sıklıkla tartışılmıştır. Dolayısıyla çalışmanın bu bölümünde yasalaşan yeni harfler ve uygulamalarının, muhafazakarlık bağlamında gazetelere nasıl yansıdığının cevabı aranmıştır.

4.3.1. Eskiye Özlem,Eski Harfler ve Öğretim Faaliyetleri

İnsan bağımlı, sınırlı ve mükemmel olmayan bir doğaya sahip olduğundan, kökten devrimci sosyal ve politik değişmeler karşısında kendini yenileme ve uyum sağlama kapasitesi olmadığından anarşi ve fanatizmi meydana getirmektedir. İnsanın bu yapısından hareketle muhafazakarlık, değişimin statükoyu sarsmadan evrimci olması anlayışını savunmaktadır. Bu değişimin gerçekleştirilmesinde de devlet ile dinsel ve geleneksel öğelerin önemini vurgulamıştır. Geleneksel düzeni korumayı arzulayan muhafazakar düşünce, gelenekçiliktir; ancak her gelenekçi tutum muhafazakârlık değildir. Gelenekçilik, her bireyde bilinçli olmadan var olan ve bireyin atalarından miras kaldığına inandığı şeylerin değişmesine veya yenilenmesine karşı geliştirdiği belirli bir psikolojik tutumdur. Bu noktada, belirli bir psikolojik tutum olarak açıklanmayan muhafazakâr düşüncede gelenekçilik, belirli bir tarz düşünce ve eyleme karşı bilinçli bir tavır alıştır[555].

Osmanlı Devleti'nde medrese eğitiminde Arapça ve Farsçanın ön plana alınması sonucunda Türk yazı dili Osmanlıca kalıbına girmiştir[556]. Arap kökenli harflerden oluşan alfabenin Türkçenin ses özelliklerini yansıtmada yetersiz olması, bu alfabede ünlü harflerin az oluşu, Türkçedeki birçok sesin karşılığının Arap harflerinde bir harfe denk gelmesi ve söz konusu harflerin bitişik yazılması bu harflerle yazılan metinlerin okunmasında, yazılmasında ve anlaşılmasında karışıklığa neden olmuştur[557]. Bunun yanında kelimeleri doğru okuyup yazabilmek için Arapça

[554] Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*,ss. 107-113.
[555] Sallan Gül, *Sosyal Devlet Bitti Yaşasın Piyasa!,* ss. 72-74.
[556] Mehmet Ali Ünal ve Ahmet Halaçoğlu, *Türk İnkılap Tarihi ve Atatürk İlkeleri*, Kardelen Kitapevi, Isparta 1998, s. 151; Temir, "Türk Dilinin Tarihi, Bugünü ve Geleceği I", ss. 176-177.
[557] Öztürk, *Harf Devrimi ve Sonuçları*, ss. 2-3; Korkmaz, *Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi*, ss. *16-17.*

ve Farsça dil kurallarını ve kelime kalıplarını iyi derecede bilmek gerekiyordu[558]. Osmanlı bürokrasisinin her kademesinde ayrı yazı usullerinin kullanılması, imlası tutarsız, ağır ve süslü bürokratik dil, vatandaş ile devlet arasındaki diyaloğu zorlaştırmıştır[559]. Bu sebeplerden ötürü dilin medenileşmesi ihtiyacı doğmuş ve Harf İnkılabı'nın gerçekleştirilmesiyle birlikte yeni harf sistemi kullanılmaya başlanmıştır. Harf İnkılabı ile dilde birlik, millilik ve çağdaşlaşma adımları atılmıştır. İnkılaba göre okullarda, öğretmen ve öğrenciler yeni harflerle eğitim-öğretim faaliyetlerini yürütecektir. Ancak halk içinde inkılabın geçiciliğine ya da eskiye dönüşün olacağına dair düşüncelerin varlığına karşılık, *Başvekil İsmet Paşa'*nın *Takriri Sükûn Kanunu'*nun kalkması üzerine verdiği nutukta geçen*"bugün Millet Mektepleri'nde anadilini öğrenmeye çalışanların sayısının günden güne artması tereddüdü olanlara bir delildir"*[560] ifadesi, devlet himayesinde olan inkılabın geçici olmadığına işaret etmektedir.

Söz konusu inkılapla öğrenilmesi zorunlu hale gelen yeni Türk harf alfabesine rağmen, basında eski harflerin öğretimine ya da bu harflerle öğretim faaliyetlerinin yapıldığına ilişkin haberler tespit edilmiştir. Bu haberlerde Osmanlıca okuryazar olanlar tarafından Arapçayı gizlice öğretme, resmi dairlerde ve mekteplerde memur, öğretmen, öğrenci ve halktan bazılarının eski harfleri kullanmada müsamahakâr davrandıkları kaydedilmiştir. Aynı zamanda siyasi yönetim tarafından eskiye yöneliş girişimlerinde bulunacaklara, hükümetin kararlarına aykırı davranmaktan yaptırımların uygulanacağı ikaz edilmiştir. Basına yansıyan haberlere göre, ülkede Arap harflerini öğreten kişiler ve mektepler bulunmaktadır. Bunlar hakkında yasal işlem yapılmıştır.

Söz gelimi, *İnebolu* köylerinde Arap harfleriyle öğretim yapmaya çalışan iki hoca yakalanmıştır[561]. Ayrıca *Adana*'da Arap harfleriyle ile öğretim yapan iki ilk mektep kapatılmıştır[562]. Fatih Camii müezzininin çocuklara Arap harflerini öğrettiği haberini alan zabıtalar Hafız Hasan, Ömer ve Zonguldak ilk mektep muallimi Yunus ismindeki üç hocayı yakalamış ve haklarında işlem başlatmışlardır[563]. *Bursa*'da Daya Hatun Mahallesi'nde 53 yaşında Ahmet Fevzi Efendi adında bir cami hocası iki

[558] Korkmaz, *Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi*, s. 39.
[559] Ertem, *Elifbe'den Alfabe'ye Türkiye'de Harf ve Yazı Meselesi*, s. 36.
[560] *İkdam,* "Takriri Sükun Kanunu Kalktı", 5 Mart 1929, ss. 1-3.
[561] *Son Saat,* "Eski Harflerle Tedrisat", 13 Mayıs 1929, s. 14.
[562] *Son Saat,* "Hala Arap Harfleri", 25 Ağustos 1929, s. 2.
[563] *İkdam,* "Yobazlara Bakın!", 1 Ağustos 1929, s. 3.

çocuğa Arap harfleriyle ders verirken zabıta tarafından yakalanıp, adliyeye sevk edilmiştir[564]. *Karagümrük*'te Salih isminde eski bir hocanın evinde Arap harfleriyle öğretim faaliyetinde bulunulduğu bilgisini alan komiser, polis ve mahalle mümessilinden oluşan bir heyet şahsın evine baskın yapmışlardır. Baskında on, on beş çocuğa Arap harflerinin öğretildiği görülmüş ve ilgili hoca mahkemeye sevk edilmiştir[565].

Eskiyi terk etmeyen ve yasal normlara rağmen bu yönde girişimlerde bulunanlara karşı devletin gücüyle karşılık verilmişse de mutlu ve özgür birey olmak için devletin normlarına halkın kendi iradesiyle uyması yeğlenmiştir. Basına yansıdığı üzere aydınlar da bu çerçevede önemli noktalara temas etmişlerdir. Aydınlar ve bürokratlar, halkın ilerleme ve gelişmenin ilk adımı olan yeniden yana olmasını sıklıkla yinelemelerine rağmen; toplumda ortadan kaldırılan bazı eskilere karşı özlem duyan kesimlerin olduğuna da dikkat çekmişlerdir. *Celal Nuri'* ye göre toplumun çoğunluğunun yadırgamadan kabul ettiği yeniye karşı eskiye özlem duyanlar azınlıktadır[566]. Bazı kimselerin Türk harflerinin kaldırılacağını belirterek halkı kanuni yükümlülüğünü yerine getirmekten alıkoyan tahriklerde bulunduklarına ilişkin valilerden alınan raporlar üzerine *Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya Bey*, hükümet tarafından tedbir alınması gerektiğini belirtmiştir[567]. Nitekim *İzmir'*in Menemen ilçesinde kendisini mehdi olarak tanıtan kişi yeni harfler aleyhinde hezeyanlarda bulunmuştur[568]. Eskiye özlemi içeren bu hareketlerin varlığı beraberinde eski harfleri kullananlara ve öğretenlere yönelik verilen cezaları da gündeme getirmiştir. Bu konu hakkında *Falih Rıfkı Bey* bir gazetede kaleme aldığı yazısında, Arap harfleriyle ders veren hocalara, hükümet emrine muhalefet adına verilen beş on günlük cezalara rağmen yine de bu kimselerin sayısının günden güne arttığını kaydetmiştir[569].

İnkılabın gerçekleştirilmesinden bir süre sonra başlayan eskinin geri geleceğine dair düşünceler ve bu yöndeki girişimler sonucunda 23 Aralık 1931 tarihinde *Maarif Vekâleti*'nin teklifi ve Gazi Mustafa Kemal'in imzasıyla Arap harfleriyle öğretim yapmak için *gizli ya da aleni dershane açanlara yönelik talimatname* yürürlüğe

[564] *Milliyet,*"Hala Arap Harfleri", 27 Teşrinievvel 1931, s. 3.
[565] *Cumhuriyet,* "Yalan Yere Şehadet", 5 Şubat 1938, s. 2.
[566] Celal Nuri,"Yıl On Üç Ay", *İkdam,* 6 Temmuz 1929, s. 1.
[567] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 21, 2. 10. 1930, ss. 46-48.
[568] *Son Posta,* "Menemende Kanlı ve Müessif Bir Hadise", 25 Kanunuevvel 1930, s. 4.
[569] Falih Rıfkı, "Haftalık Dahili İcmal", *Milliyet*, 13 Kanunusani 1931, s. 1.

girmiştir[570]. Halk, Arap harfleriyle gizli öğretim yapanlar hakkında cezai işlem uygulanacağı hususunda bilgilendirilmiştir[571]. Bilgilendirmelere rağmen *Eyüp*'te ikamet eden yetmişlik karı kocanın, civardaki bazı çocuklara Arap harfleriyle öğretim yaptığı tespit edilmiştir. Arap harfleriyle öğretim yapmak suçundan karı-koca adliyeye gönderilmiş ve Asliye Ceza Mahkemesi'nde yargılanmışlardır[572].

Sonuç itibarıyla basında yer alan haberlerde ve aydın makalelerinde, dilde mevcut olan eksiklerin giderilmesi için yapılan Harf İnkılabı'nın toplumsal ilerlemenin sağlanması için kaçınılmaz bir adım olduğu vurgulanmıştır. Ancak toplumda bazı kişi veya kişiler tarafından eskiye dönüleceğine dair söylentilerin gündeme getirilmesi sonucunda devlet görevlileri ve aydınlar tarafından geriye dönülemeyeceğine ve yeni harflerin getirdiği güzelliklere dikkat çekilmiştir. Yapılan takibatlara rağmen eski harfleri öğretenlere, hükümet emirlerine riayetsizlik kapsamında adli işlem yapılmıştır. Ancak hükümet emrine muhalefetten hakkında işlem yapılanlara, iki ilk mektebin kapatılması dışında, TCK 526. maddesi gereğince hapis ya da para cezası verildiğine dair esas alınan gazetelerde herhangi bir bilgi tespit edilmemiştir.

4.3.2. Türkçe Hutbe, Ezan ve Kur'an

Sekülerleşmeyi de içeren kültürel modernleşme eskiden beri süregelen kabul görmüş değerleri, bunların taşıyıcılarını ve temsilcilerini zayıflatmıştır. Bu kültürel modernleşme süreçleri yeni değer, sembol, gelenek ve kültürel etkinliklerin yaratılmasına ve geniş gruplar arasında yayılmasına yol açmıştır. Bu süreçlerin ardından toplumlarda farklı gruplar oluşmuş, aralarındaki bağımlılık ve çatışma kaçınılmaz hale gelmiştir. Toplumlarda yaşanan kültürel başkaldırının başlıca konusu dinsel özgürlük ve kültürün bütünüyle sekülerleşmesi sorunudur. Bir yanda mevcut konum ve değerlerinden uzaklaşmış, toplumdaki yerini kaybetmiş sağcılar ve bir yanda da mevcut düzenin yıkılıp yerine yenisinin kurulmasını uygun gören iki yönelim oluşmuştur[573].

Belki hiçbir modern toplumda din dili ile halkın dili aynı olmamıştır. Protestanlıktan sonra kutsal metinler farklı dillere çevrilmiştir ve bu metinlerin dili halk dili olmamıştır. *Mustafa Kemal*, Kurtuluş Savaşı sırasında halkı ve askerleri

[570] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 24-81-15, 23. 12. 1931.
[571] *Cumhuriyet,* "Arap Harfleri ile Tedrisat Yapanlar", 17 Kanunusani 1932, s. 2.
[572] *Cumhuriyet,* "Arap Harfleri ile Tedrisat Yapıyorlarmış", 3 İkinciteşrin 1938, s. 5.
[573] Eisenstadt, *Modernleşme: Başkaldırı ve Değişim*, ss. 41-59.

gözlemlediğinde dinin toplumda fedakârlık ve dayanışmanın sağlanmasında rolü olduğu gibi insanları köleleştiren bir güç olduğunu da görmüştür. Sultanlığın ve halifeliğin kaldırıldığı dönemlerde yurt gezilerinde camilere giderek halka halkın diliyle seslenmiştir. Halk ve hocalarla yaptığı konuşmalarda İslam dininin akli bir din olması için Kur'an'ın halkın anlayabileceği bir dil aracılığıyla halka ulaşmasına, yani dil ve anlam sorununun çözülmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. *Berkes*'e göre Kur'an'ın anlam gizliliği sonucunda halkın içinde hurafeler ve boş inanışlar kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Kur'an'ın halka aracıların tekelinde ulaşmasıyla din siyasal çıkar güçleri elinde sömürücü bir araç halini almaktadır. *Ahmet Cevdet Paşa*'nın ilk denemelerinden sonra 1908 yılında Kur'an'ın parçalarının sadece mealen çevirileri basılmışsa da o dönemde Arapçadan başka dile çevrilmesi yanlısı olmamış ve ilk tam çeviri de Şeyhülislam tarafından yasaklanmıştır. Meşrutiyet Dönemi'nde yapılan çeviriler gerçek anlamda başarılı olamamıştır[574]. Din adamlarında, Türkçeye çevrilecek bir Kur'an'ın başarılı olması halinde orijinalinin kalkması tehlikesi bir kaygı oluşturduğundan bu dönemde *Kur'an'ın çevrilmesi caiz midir?* sorusu varlığını korumuştur[575].

Türkçe hutbe, ezan ve Kur'an metinleri hakkında meclis tutanaklarında önemli noktalar tespit edilmiştir. İlk olarak 1920 yılında *Dersim Mebusu Abdülhak Bey*'in, camilerde hutbelerin Türkçe okunmasına dair teklifi Meclis tarafından *Layiha* ve *Şer'iye Encümenleri*'ne havale edilmiş[576] ve kanun teklifi mahiyetinde olmadığından reddine karar verilmiştir[577]. Mustafa Kemal, 7 Şubat 1923 tarihinde *Balıkesir*'de Paşa Camii'nde minberden yaptığı konuşmada, bugünkü hutbelerin tarzı ve lisanı medeni ihtiyaçlarla orantılı olmadığından ve hutbede maksadın halkın aydınlanmasını sağlayarak doğru yolu göstermek olduğundan bahsettikten sonra hutbelerin tamamen Türkçe olacağını ifade etmiştir[578]. Bu açıklamasıyla bir bakıma hutbelerin Türkçe olmasının kaçınılmaz bir süreç olacağından haberdar etmiştir.

Denizli Mebusu Mazhar Müfit Bey, genel harp sırasında Türkçe okunan hutbelerin halk üzerinde daha tesirli olduğu[579] yönündeki beyanı ile hutbelerin anlaşılırlığının önemine dikkat çekmiştir. Hutbelerin anlaşılır olması hususunun yanı

[574] Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*,s. 258 ve 542.
[575] Gotthard Jaschke, *Yeni Türkiye'de İslâmlık*, çev. Hayrullah Örs, Bilgi Yayınevi, Ankara 1972, s. 39-42.
[576] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 4, 30. 9. 1336, s. 453.
[577] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 5, 27. 10. 1336, ss. 206-207.
[578] *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III,* "Balıkesir'de Halkla Konuşma 7. II. 1923", ss. 98-99.
[579] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 14, 21. 2. 1341, ss. 216-218.

sıra mecliste bir mebusun ilmihal yazılması bahsi üzerine *Başvekil Ali Fethi Bey*, *Diyanet İşleri'*nce halkın anlayabileceği lisan ile ilmihal, din dersleri namı altında bir kitap yazıldığından ve ahlak dersleri namı ile de ayrıca kitap yazıldığından ve basılacağından[580] bahsetmiştir.

Millet Mektepleri'nin faaliyete geçmesiyle yeni harfleri öğrenen halkın, yeni harflerle yazılmış dini kitaplara ihtiyacı olmuştur. Bu konuda *Aksaray Mebusu Besim Atalay Bey,* halkın heyecanla yeni yazıyı öğrendiğinden ancak elinde okuyacağı yeni bir kitabı olmadığından bahsederek Kur'an da dahil olmak üzere dini eserlerin yeni lisan ile yazılmasının halka fayda sağlayacağını düşünmektedir[581]. Bunun gibi *Yunus Nadi Bey* de Kur'an'ın iyi bilenler tarafından tercüme edilmesinin topluma fayda sağlayacağına ve Kur'an'ın içinde yazılanların anlaşılabilecek öz dil ile yazılmasının dini veya akli hiçbir manisinin olmadığına[582] dikkat çekmiştir. Bir başka yazısında, Türk milletinde herkesin Arapça okuyup yazma imkânının olmadığını ifade eden *Yunus Nadi*, bu yüzden sosyal bir müessese olan dinin, sosyal feyiz ve faziletlerinden istifade edebilmemiz için Kur'an'ın tercümesine ihtiyaç olunduğundan[583] bahsetmiştir.

Nitekim *Cumhuriyet* Gazetesi'ndeki bir yazıya göre Kur'an'ın ve ibadetlerin öz Türkçe ile yapılmaması, halkın dini açıdan bilgisizliğine sebep olmaktadır. Yeraltı Camii'nde mevlit ve Kur'an Türkçe okunmuştur. Türkçe okunan mersiye, mevlit ve Kur'an'ın herkes tarafından anlaşılır olmasıyla din sahasında halk kendi diline ve kendi hakikatine sahip olmaktadır[584]. Haziran 1932'de *Hilmi Kitaphanesi* sahibi*, Başvekâlet Müsteşarı Kemal Bey*'e gönderdiği yazıda Kur'an-ı Kerim'i yeni Türk harfleriyle bastığından, okuyan herkesin kolaylıkla anlayabileceğinden ve bu çalışmayı yaparken çok emek sarf ettiğinden bahsetmiştir[585]. Aralık 1934'te de *Kurun* Gazetesi'nde, Kurun Gazetesi'nde, Ömer Rıza Bey tarafından metin kısmına Arap harfleri ilave edilmiş bin sayfadan oluşan Kur'an-ı Kerim'in ilk tercüme ve tefsiri hazırlandığına dair ilan haberi bulunmaktadır[586].

[580] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 14, 21. 2. 1341, ss. 217-218.
[581] Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 19, 17. 5. 1930, s. 92.
[582] Yunus Nadi, "Türkçe Kuran, Türkçe İbadet", *Cumhuriyet,* 25 Kanunusani 1932, s. 1.
[583] Yunus Nadi, "Din Kitabımız Kendi Dilimizde", *Cumhuriyet,* 28 Kanunusani 1932, s. 1.
[584] *Cumhuriyet,*"Dini Bir İnkılap", 21 Kanunusani 1932, s. 1.
[585] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 26-150-15, 04.06.1932.
[586] *Kurun,* "Tanrı, Buyuruğu Kur'anı Kerimin Tercüme ve Tefsiri", 2 Birincikanun 1934, s. 12.

İlk Türkçe ezan, 1932 yılında *Hafız Rıfat Bey* tarafından İstanbul Fatih Camii'nde[587] ve ilk Türkçe hutbe Süleymaniye'de okunmuştur[588]. Kadir gecesinde temizlenen camilerde dini tören yapılmış ve Ayasofya'da 25 hafız tarafından okunan Türkçe Kur'an ve tekbirler hoparlör ve radyo aracılığıyla memleketin her tarafından dinlenmiştir[589]. *Diyanet İşleri Başkanlığı'*nın Türkçe ezan ve kameti belirlemesi üzerine *İstanbul Evkaf Müdürü Başkanlığı'*nda yapılan toplantı sonucunda Ramazan'da önce müezzinlere ezan ve kametin Türkçe halinin öğretilmesine ve Ramazan'ın birinci gününden itibaren Türkçe ezan ve kamet okunmasına karar verilmiştir[590]. Müezzinlere Türkçe ezan öğretimi dersleri sonunda yapılan imtihanlarda İstanbul'da bulunan bin 200 kadar müezzinin yarısı başarı sağlamıştır. *İstanbul Müftüsü Fehmi Efendi*, Türkçe ezanın ardından okunan salat ve selam ile tekbirin Arapça okunmasının ahengi bozacağı ve hükümetin de arzu ettiği şekliyle bunların da Türkçe okunması hakkındaki genelgeden[591] bahsetmiştir.

1 Ocak 1933 tarihinde *Sivas*[592] ve *Çanakkale*'de[593], 10 Ocak 1933 tarihinde de *Mardin* ve *Aydın*[594] illerinde ezan Türkçe okunmaya başlamıştır. Ezan ve diğer hususlarda yaşanan gelişmelere karşı tepkiler de eksik olmamıştır. Söz gelimi, 1 Şubat 1933 tarihinde *Bursa*'da bir camide Türkçe ezan ve kamet aleyhinde yaşanan olaya ön ayak olanlar yakalanıp haklarında soruşturma açılmıştır[595]. Yurdun birçok yerinden *Bursa*'da yaşanan olayı kınama[596] ve nefret telgrafları[597] gelmiştir. Ayrıca *İzmir'*de de Türkçe ezan hakkında hezeyanda bulunanlar hakkında soruşturma açılmıştır[598].

Bununla birlikte, Yerebatan Camii'nde Türkçe Yasin okunacağı haberi halkın arasında büyük ilgi uyandırmıştır[599]. Halkın Türkçe Kur'an'ı dinlemekten keyif alması üzerine *Hafız Yaşar Bey*'in daha büyük camide Türkçe Kur'an okuyacağı

[587] *Cumhuriyet,* "İlk Türkçe Ezan Dün Fatih'te Okundu", 31 Kanunusani 1932, s. 1.
[588] *Cumhuriyet,* "Süleymaniye'de Türkçe Hutbe", 6 Şubat 1932, s. 1.
[589] *Cumhuriyet,* "Bu Geceki Dini Merasim", 3 Şubat 1932, s. 1.
[590] *Cumhuriyet,* "Türkçe Ezan ve Kamet", 23 Teşrinisani 1932, s. 1.
[591] *Milliyet,* "Salat ve Selam Türkçe", 15 Mart 1933, s. 1.
[592] *Milliyet,* "Sivas'ta Türkçe Ezan", 1 Kanunusani 1933, s. 3.
[593] *Milliyet,* "Çanakkale'de İlk Türkçe Ezan", 1 Kanunusani 1933, s. 5.
[594] *Milliyet,* "Türkçe Ezan", 10 Kanunusani 1933, s. 5
[595] *Milliyet,* "Hadise Nasıl Başladı, Nasıl Bitti?", 6 Şubat 1933, s. 1.
[596] *Milliyet,* "Tel'in Telgrafları", 10 Şubat 1933, s. 6.
[597] *Milliyet,* "Nefret Telgrafları", 14 Şubat 1933, s. 6.
[598] *Milliyet,* "İzmir'de Tevkif Edilenler", 10 Şubat 1933, s. 6.
[599] *Cumhuriyet,* "Yerebatan Camisinde Türkçe Yasin Okunacak", 22 Kanunusani 1932, s. 1.

planlanmıştır[600]. Birçok camide çok sayıda hafız tarafından Kur'an'dan bazı surelerin Türkçesi okunmuş ve halkın yoğun ilgisiyle karşılaşılmıştır[601]. Türkçe Kur'an okunmasına halkın ilgi göstermesinin ardından *Bursalı Hafız Rıfat Bey*, Kur'an'ın Türkçe tercümesinin halk tarafından sevilerek mütalaa edildiğinden ibadetlerde ve namazda Türkçe okunmasının caiz olduğu yönünde beyanda bulunmuştur[602].

Sonuç itibarıyla basında, Türkçe ilmihal, hutbe, dini kitaplar, ezan ve Kur'an'ın tercümesine yönelik eskiyi arzulayan tepkilere rastlansa da toplumda çoğunluğun, muhafazakâr tepki içeren beyan ve eylemlerle aynı düşüncede olmadığı sıklıkla vurgulanmıştır. Kanunlarla, kurallara aykırı davranan kişi ya da kişilerin adliyeye sevk edilerek ceza alacakları hakkında vatandaşlara bilgilendirme yapılmasına rağmen yasağa aykırı davranan kişi veya kişilere yönelik nakdi ceza veya hapis cezası verildiğine dair bir bilgiye rastlanmamıştır.

4.3.3. Eski Harfleri Kullanmaya Devam Edenler

Sovyet Diplomatı Aralov, Atatürk ile yapmış olduğu cephe gezintisinden sonra izlenimlerini *Dışişleri Bakanı Çiçerin*'e gönderdiği raporunda, Atatürk'ün eskiye dair her türlü kalıntıyı ortadan kaldırma mücadelesinde olduğundan bahsetmiştir. *Çiçerin*, ayrıca Atatürk'ün meclis toplantılarında ve halkla buluşmalarında, bütün kültürün modernleştirileceği konusundaki açıklamalarından *Milli Eğitim Bakanı Lunaçarski*'ye yazdığı mektubunda bahsettiğini kaydetmiştir[603]. *Aralov*, Atatürk'ün kendisine ve *Abilov*'a *Latife Hanım* ile evlenişini ve düğünlerini eski geleneğe göre yapmadıklarını anlattıktan sonra Türk halkının kültür seviyesini yükseltmek için içlerinde bazı çıkarcıların olduğundan tekke, dini tarikat ve dervişlerin kaldırılması gerektiğinden de bahsetmiştir[604]. *Atatürk,* 9 Mayıs 1935 tarihinde *CHP Dördüncü Büyük Kurultayı'*nı açarken kültürel ve sosyal alanda yapılan çalışmalar sonucunda yeni harfleri, öz dili, müzik ve teknik kurumları ile kadını ve erkeği eşit haklara sahip olan *Türkiye Cumhuriyeti*'nde modern Türk sosyetesinin oluştuğundan söz etmiş ve bunu son yılların eseri olarak nitelendirmiştir[605].

---

[600] *Cumhuriyet,* "Türkçe Kuran Dün İlk Defa Okundu", 23 Kanunusani 1932, s. 1.
[601] *Cumhuriyet,* "Türkçe Kuran Okunan Camiler Dolup Taşıyor", 27 Kanunusani 1932, s. 1.
[602] *Cumhuriyet,* "Türkçe Kuran Okunması Halkı Vecde Getirdi", 26 Kanunusani 1932, s. 1.
[603] S. İ. Aralov, *Bir Sovyet Diplomatın Türkiye Anıları*, Birey ve Toplum Yayınları, 2. bs, Ankara 1985. ss. 129-135.
[604] Aralov, *Bir Sovyet Diplomatın Türkiye Anıları*, ss. 241-244.
[605] *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III,* "C.H.P. Dördüncü Büyük Kurultay'ını Açarken 9 Mayıs 1935", s. 398.

Bu bağlamda *Celal Nuri*'ye göre *Atatürk*, Türk toplumunu Asya'dan kurtararak Avrupa'ya bağlamıştır[606]. *Atatürk,* Batı'nın bilim ve teknik alanındaki kazanımlarını yakalama arzusuyla Türk toplumunun, çağdaşlaşmasını hedeflemiştir[607]. Ancak çağdaşlaşmayı başaran hiçbir toplum, çağdaşlaşmayı en önce başaran toplumlara çok benzeyen bir çağdaş kurum modeli geliştirememişlerdir. Bazı toplumlar siyasal ve ekonomik gelişmelere ayak uydurabilir, ancak geleneksel inanç ve pratiklerden gelen engelleri aşmak zordur[608].

Taylor, modernliğin sıkıntılarını bireycilik, araçsal akıl ve siyasal düzenlemeyle açıklamaktadır. Bireycilik, yargı sistemi ile koruma altına alınan ve kimilerine göre modern zamanın en büyük kazanımı olarak görülen, kimilerine göre de aile yaşamında, geleneksel hiyerarşi anlayışında özgürlüğün sınırlandığı, büyük varoluş zincirinden ve önceki ahlaki ufuklardan kopuş anlamına gelmektedir. İnsan kozmik ve toplumsal alanda kaybettikleriyle kaygı yaşamaya başlamıştır. Belirli bir amaca ulaşmak için eski düzenlerin kenara itilmesiyle ortaya çıkan araçsal akılla toplum, sosyal düzenlemeler ve eylem tarzları bireylerin mutluluğu ve iyiliği için istenilen yöne dönüştürülür. Bireycilik ve araçsal akıl etrafında şekillenmiş bir toplumda hem bireylerin hem de bütün grupların özgürlük alanı sınırlandırılmış, hatta genel eğilimleri ve yaşam biçimleri de şekillendirilmiştir. Kendi içine kapalı bireylere dönüşmüş bu toplumlarda yönetim ılımlı ve babacan davranarak kendini yumuşak despostlukla göstermektedir[609].

Harf İnkılabı'yla hayata giren ve uygulanmaya başlanan kurallarla inkılap kendi varlığına hayat vermiştir. Siyasi düzen tarafından toplumun modernleşmesi, mutlu yaşaması ve aynı çağdaki gelişmiş ülkeler seviyesine ulaşmak için konulan bu kuralların uygulanması gerekmektedir. Yeni Türk harfleri az zamanda bütün memlekete yayılmasına rağmen, yanlış yazılan mağaza levhalarının, eski numaralarla yazılan otomobil plakalarının, eski harflerle yazılan tramvay yolcu biletlerinin varlığı basının dikkatinden kaçmıyor ve gazetelerde bu gibi uygulamaların ikaz edilmesi gerektiği[610] savunuluyordu. Ayrıca bir arşiv kaydına göre, 24 Ocak 1929 tarihinde *Manisa*'nın Kula ilçesinde Süleyman Nuri adında bir şahsın bir dükkânın duvarına

[606]Celal Nuri, " Eksiğimiz", *İkdam,*5 Teşrinievvel 1929, s. 2.
[607] Dönmez, *Tarihi Gerçekleriyle Harf İnkılabı ve Kazanımları*, s. 193.
[608] Black, *Çağdaşlaşmanın İtici Güçleri*,ss. 47-48.
[609] Charles Taylor, *Modernliğin Sıkıntıları*, çev. Uğur Canbilen, Ayrıntı Yayınları, 3. bs, İstanbul 2017, ss. 9-19.
[610] *Son Saat,* "Eski Harf Biletlerde Hala Kullanılıp Duruyor!", 6 Nisan 1929, s. 1.

astığı yazıda, yeni Türk harfleri aleyhine ve Kur'an-ı Kerim lehine ibarelerin bulunması gerekçesiyle şahıs, adliyeye teslim edilmiştir[611]. *Akdeniz* Gazetesi'nin, Arap harfleriyle fetva yayımlaması hususunda savcılık makamı tarafından kanuna aykırı olduğu gerekçesiyle yasal takibat başlatılmış ve gazete *müdürünün TCK'nın 256. maddesi* doğrultusunda cezalandırılması istenmiştir[612].

Dâhiliye Vekâleti'nin vilayetlere gönderdiği tamime göre resmi dairelerdeki yazışmaların ve memurlar tarafından gönderilen telgrafların eski harflerle yazılması halinde yasal işlem başlatılacağı ve ilgililerin cezalandırılacağı[613] da gazetelere yansımıştır. Söz gelimi 15 Şubat 1930 tarihli *Resmî* Gazete'de yer alan *"Dâhiliye Vekâleti'ne Ait Tamim"*de bazı vilayetlerden vekâlete gelen evraklar arasında Arap harfleriyle yazılmış müsvedde, derkenar ve notların bulunduğundan, memurların yeni harflerle yazılarını yazmaları gerektiğinden ve valilerin de inkılap prensipleri doğrultusunda ara sıra teftiş etmelerinin gerekliliğinden[614] bahsedilmiştir.

Bu çerçevede inkılabın getirdiği normlar da siyasi ideoloji tarafından güvence altına alınmışsa da *İzmir*'de bir mutemedin resmi evraklarında Arap harflerini kullandığı ve altına Halk Fırkası'nın damgasını bastığı bir belge bulunmuştur[615]. Ayrıca *Aydın* muhabiri Arap harfleriyle basılmış bir liste bulmuş ve bu listede *Halk Fırkası* namzetlerinin bulunduğu kaydedilmiştir[616]. Bu haberler, inkılabın hamisi olan iktidarın içerisinden bazı görevli kişilerin dahi eski harfleri kullandıklarını göstermektedir. 1928 yılından itibaren ticaret odasındaki kayıtların da yeni Türk harfleriyle kaydedilmemesi halinde ticarethaneler hakkında nakdi cezaların icra yoluyla tahsil edileceğine karar verilmiştir[617]. Bununla birlikte, yeni icra ve iflas kanununun eski harflerle basılıp gizlice satıldığı haberini alan savcılar konu hakkında polise tezkere yazmıştır[618].

Yapılan teftişlerde, bazı eczanelerde eskiden kalma Arap harfleriyle matbu etiket ve mühürler bulunmuş ve ilgililere bu durum tebliğ edilmiştir[619]. Ayrıca bazı taksilerin saatlerinde Arap harflerinin ve rakamlarının olduğu yönünde yapılan tespit

[611] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 102-668-3, 24.01.1929.
[612] *Son Saat,* "Bir Neşriyat Davası", 12 Şubat 1929, s. 4.
[613] *Son Saat,* "Eski Harf Kullanan Memurlar Ceza Görecek", 8 Nisan 1929, s. 3; *Son Saat,* "Ceza Var Eski Harflerle Telgraf ve Tahrirat Yazılmayacak", 25 Nisan 1929, s. 4.
[614] Resmi Gazete, S:1424, 15 Şubat 1930, s.8713.
[615] *Son Posta,* "Mutemet Resmi Evrakta Arap Harfi Kullanıyor", 18 Eylül 1930, s. 3.
[616] *Son Posta,* "Kanuna Rağmen Arap Harflerini Kullanan Kimlerdir?", 20 Eylül 1930, s.3.
[617] *Cumhuriyet,* "Ticaret Odasının Yeni Meclisi", 7 Kanunusani 1932, s. 4.
[618] *Cumhuriyet,* "Hala Eski Harflerle Neşriyat Yapılıyor", 6 Temmuz 1932, s. 3.
[619] *Milliyet,* "Arap Harflerle Yazılı Etiketler", 4 Nisan 1931, s. 5.

üzerine bu saatlerin değiştirilmesine ve ilgililerin cezalandırılmasına karar verilmiştir[620]. Türk harflerinin kabulünden sonra İnebolu'da Arap harfleriyle mezar taşlarına yazı yazdıkları için mahkemeye verilen Taşçı Sabri ve Hakkâk Salih beraat etmiştir[621]. Bunun dışında, 25 Nisan 1931 tarihinde orta ve yüksek mekteplerde talebe, muallim ve müderrislerin notlarını Arap harfleriyle yazdıklarının muhtelif mahallelerden gelen şikâyetlerle devlete bildirildiğine *dair Dâhiliye Vekili* tarafından *Başvekalet*'e yazılan yazıda, inkılabın halk tarafından benimsendiği vurgulanmıştır[622]. Lise ve orta mektep idareleri tarafından lise ve orta mektep talebelerinin, Arap harfleriyle not tutmama hususundaki tebliğe aykırı davranıldığından zabıtaya teslim edilecekleri bildirilmiştir[623].

Atatürk beyanlarında, *Batılılaşma* programı çerçevesinde devlet personelinin ve vatandaşın bizzat devletle olan ilişkisinde eski ile yeni harflerin birlikte yaşamasına müsaade edilmesi halinde, bunun yeninin kök salmasına mâni olacağına dair duyduğu kaygıyı sıklıkla ifade edilmiştir. 31 Temmuz 1934 tarihinde *Resmî* Gazete'de yer alan *"Başvekâletten, Bazı Dairelerde Arap Harfleri ile Vaki Olan Müracaatlara Karşı Müsamahakâr Davranılmaması Hakkında Tamim"*de, bazı devlet dairelerine yapılan müracaatlarda, not tutmalarda ve müsvedde yazmada Arap harflerinin kullanılmasına müsamahakâr davranıldığından bahsedilmiştir. Resmî Gazete'de, Arap harfleriyle yapılacak resmi ve özel müracaatların okunmadan imha edilmesi gerektiği yayınlanmıştır[624]. 9 Temmuz 1934 ve 28 Kasım 1934 tarihlerinde *Başvekâlet*'ten *Anadolu Ajansı*'na gönderilen yazılarda, bazı kimselerin resmi makamlara ve kişilere eski harflerle yazılı müracaatlarda bulunduklarının görüldüğünden bahsedilmiş ve söz konusu harflerle gönderilen yazıların okunmadan atılacağının herkes tarafından bilinmesi gerektiği beyan edilmiştir[625].

Çalışma kapsamında incelenen gazetelerde ve diğer kaynaklarda, yasaklanan eski harf ve rakamların kullanılmaması yönünde sıklıkla hatırlatma ve bilgilendirme haberlerine rastlanmıştır. Bunun yanı sıra halkın, yasaya uymayan kişileri yetkililere şikâyet ettiğine ve eski harfleri kullanan iki kişinin de mahkemece beraat ettiğine dair haberler de tespit edilmiştir.

---

[620] *Milliyet,* "Eski Harfli Taksiler", 19 Teşrinisani 1931, s. 3.
[621] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 88-581-6, 15.04.1933.
[622] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 144-32-10, 25. 04. 1931.
[623] *Cumhuriyet,* "Maarifte ve Mekteplerde", 16 Kanunusani 1932, s. 2.
[624] Resmi Gazete, S: 2765, 31 Temmuz 1934, s. 4194.
[625] Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 15-84-2, 28.11.1934.

4.3.4. Mecliste ve Basında Birtakım Muhalif Söylemler

İki mebusun(*) "Dil Encümeni güme gitti" yönündeki sözleri üzerine *Milliyet* Gazetesi'nde *M. Baha Bey* kaleme aldıkları yazıda, *Dil Encümeni*'nin yapmış olduğu çalışmaları desteklemişlerdir[626]. Bunun yanında İ. Necmi Dilmen *Dil İşleri* adı altında kaleme aldığı yazılarında, dil çalışmalarının meşakkatli bir süreç olduğundan herkesin fedakârca bu sürece destek göstermelerinin elzem olduğuna vurgu yapmıştır[627]. Dilin yenileşmesinde rehberlik yapması maksadıyla akademinin kurulmasının gerekliliğini ifade eden *İbrahim Necmi Bey*[628], kaleme aldığı bir yazısında dünyada kurulan dil akademileri hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Ona göre, medeni dünyanın her yerinde diller üzerinde çalışmalar yapılması maksadıyla kurulan dil akademileri, eserleri düzenler, fazlalıkları çıkarır ve eksikleri tamamlar. Bu akademilere birçok yerde ana gramer yapma görevi verilmektedir. Türk dili bugününü, tarih içindeki gelişimini ve yarınki şeklini hazırlayacak ve rehberlik edecek incelemelere muhtaç olduğundan, uzmanlardan oluşan bir dil heyetine ihtiyacı vardır. Beş altı yıl önce *İsmet İnönü*'nün mecliste ihtiyaç olunduğundan bahsettiği akademinin gerekliliği, Harf İnkılabı'ndan sonra *Dil Encümeni*'nin uğradığı akıbetle de açıkça ortaya çıkmıştır. Bütçenin darlığı, dünyada emsallerine muadil olacak bir akademinin kurulması için gerekli unsurların azlığı, işlerin çabuk başarılması lüzumu gibi nedenlerden ötürü her halükârda bir dil akademisi kurulamaması durumunda daha az üyeden oluşan, belirli bir programla sınırlı ve ileride kurulacak dil akademisini hazırlayacak bir Dil Encümeni'yle yetinilebilir[629].

1931 yılında iki mebusun *"Dil Encümeni güme gitti"* yönündeki sözleri ve bir gazetede *alfabemizde tadilata ihtiyaç var mıdır?* sorusuna verilen *olumsuz cevaplar* üzerine *M. Baha Bey* ve özellikle *İbrahim Necmi Bey'*in ele aldıkları yazılarda, dil heyetinin kurulmasının elzem olduğu yoğun olarak vurgulanmıştır. Dil Encümeni'nin çalışmalarında var olan eksiklikler de bütçenin darlığı ve yetişmiş uzman sıkıntısı gibi nedenlerden dolayı tam teşekküllü bir heyetin kurulamaması ile açıklanmıştır. Dil Encümeni'nin çalışmalarının zorluğunu ve kıymetini ifade eden aydın yazılarının

(*) Milliyet Gazetesi'nde yer alan haberde iki mebus ibaresi bulunmaktadır. İki mebusun kim olduğuna dair herhangibir bilgiye ulaşılamamıştır.

626 M. Baha, "Güme Giden Encümen!", *Milliyet,* 21 Temmuz 1931, s. 3.

627 İbrahim Necmi, "Dil İşleri:2 Yarınki Encümene Program", *Milliyet,* 10 Ağustos 1931, s. 4; İbrahim Necmi, "Dil İşleri Türk Ana Grameri Hakkında", *Milliyet,* 14 Ağustos 1931, s. 4.

628 İbrahim Necmi, "Dil İşleri:5 Yeni Kelimeler Meselesi", *Milliyet,* 31 Ağustos 1931, s. 4.

629 İbrahim Necmi, "Dil İşleri:4 Bize Bir Akademi Lazımdır", *Milliyet,*16 Ağustos 1931, s. 4.

yanı sıra *Son Saat* Gazetesi'nde yer alan *Alfabeye İlanı Harp* başlıklı haberde, İstanbul dergilerinin birindeki bir yazıdan bahsedilmiştir. Yeni harfler kabul edildikten sonra alfabe sistemine geçildiğinden söz eden ve bu yeni alfabe sistemi ile yapılan öğretimden sonra alfabeyi öğrenenlerin okuyamadıklarını iddia eden bu yazıda, medeni milletlerin alfabe usulünü terk edildiği kaydedilmiştir[630].

Bu gelişmelerin ardından *İbrahim Necmi Bey,* 27 Eylül 1931 tarihli *Milliyet* Gazetesi'nde kaleme aldığı yazısında, son zamanlarda bir gazetede yayımlanan anketin *"alfabemizde, gramerimizde tadilata lüzum var mıdır ve niçin?"* sorusuna gelen cevaplardan bahsetmiştir. Alfabe hususunda gelen cevapların çoğunluğunun olumsuz olduğunu aktaran *İbrahim Necmi Bey'*e göre, olumsuz cevapları verenler eski zamanda edebi şöhret yapan kişilerdir. Mevcut alfabe hakkında *Halit Ziya Bey* harflerin eksikleri olduğundan, *Hüseyin Cahit Bey* Türk dilinin yazılamadığından, *Necip Asım Bey* dilin dar olduğundan bahsederek gençlerin Türk harflerini daha kolay benimsediklerinden bahsetmiştir. Buna karşılık, İbrahim Necmi Bey'in nazarında, eski yazı üstatlarının eski yazı ile okuma yazmada kuvvetli olmaları, onların eski harfleri tercih etmelerinde belirleyici olmuştur[631].Yeninin getirdiği avantajlara sıkılıkla değinenen *Celal Nuri* ise kullandığımız kelimelerin yenileşmesiyle toplumun ilerleyeceği görüşündedir[632].

4.4. Kültürel Buhran

Dil konusunda başlayan değişim yazının sağdan sola yazılması ile sınırlı değildir. Dildeki bu değişim, nesilden nesile aktarılan ve tarihsel sürekliliğin ana çatısı olan *Doğu* medeniyetinden *Batı* medeniyetine geçişi ve beraberinde getirdiği yeni norm ve değerleri de barındırmaktadır. Medeniyetlerin değişiminde, eski ve yeni kültürel normların birbirine uyumlu ve ahenkli gerçekleşmesi konusu önemlidir. Bu noktada, medeniyet değişimi içine giren kültürdeki değişimin, nasıl gerçekleşmesi gerektiği konusu ortaya çıkmaktadır. Nitekim *Ziya Gökalp*'e göre,hangi zamanda ve mekânda olursa olsun yakın medeniyetler birbirinden etkilenirler. Bu medeniyetlerin ortak kurumları vardır ve medeniyetler, belirli bir zaman ve mekânda yaşar, büyür ve ölürler. Birçok milletin müşterek ürünü ve evrensel özelliği olan medeniyetlerin yanı sıra bir millete ait özel şekilleri olan *hars*

[630] *Son Saat,* "Alfabeye İlanı Harp", 14 Ağustos 1929, s. 9.
[631] İbrahim Necmi, "Dil İşleri:9 Alfabemiz Dilimize Uygun Değil Midir?", *Milliyet,* 27 Eylül 1931, s. 4.
[632] Celal Nuri, , "Her Dem Taze", *İkdam,* 23 Şubat 1929, s. 2.

kavramı da büyük bir öneme haizdir. Milli olan *hars*, başka bir millete geçemez, medeniyet gibi akıl vasıtasıyla değil, ilham ve sezgi vasıtalarıyla yapılır. Dini, ahlaki, estetik duyguların toplamı olan *hars*, medeniyetten bu bakımdan ayrılmaktadır. Ancak medeniyetini değiştiren millet harsını da değiştirmektedir. Bu bakımdan medeniyet değişimi içerisinde olan milletlerin harslarında da değişmenin yaşanması doğaldır. Ancak Ziya Gökalp'e göre, yenileşme ve değişme adımlarının doğal süreç içerisinde gerçekleşmesi, olumsuz gelişmelerin yaşanmasına engel olacaktır[633].

Kültür öğeleri arasında dengenin sağlanamadığı durumda, yerel kültürde *sosyal çözülmeler* yaşanacaktır. Bununla beraber, maddi unsurların hızına yetişemeyen manevi kültürdeki gecikme durumu da *kültürel gecikmeye* neden olmaktadır. Toplumda yaşanan kültürel gecikme ise manevi ve *kültürel buhran*ların yaşanmasına neden olmaktadır[634]. Sonuç olarak, kültürün öğeleri olan maddi ve manevi kültürün aynı hızda ve yoğunlukta değişime uyum sağlayamaması durumunda yerel kültürde ortaya çıkacak olan endişe ve tedirginlik hali, *kültürel buhrana* neden olmaktadır. Tedirginlik hali *Atay*'ın yeni harfler üzerine yaptığı açıklamasında da görülmektedir. *Atay*'a göre herkesin kullanmakta mecbur olduğu dilde yapılan devrimle başlayan yenilikler, bireylerin alışkanlıklarını ve zevklerini değiştirdiğinden herkesi tedirgin ve rahatsız edebilir[635]. Bu nedenle, *Batı* toplumlarının uzun zamanda elde ettikleri kazanımları Türkiye'nin hızlı ve yoğun değişimlerle elde etme ve bunlara uyum sağlama çabası *toplumsal bunalımların* yaşanmasına neden olmuştur[636]. *Akpolat'*a göre, Türk toplumunda, *Batılılaşma* çabalarıyla hedeflenen medeniyet değişiminin gerçekleşmesinde bazı sorunlar yaşanmıştır[637].

Literatür ışığında Türk toplumunda kültürel buhran kavramına bakıldığında, Batılılaşma çabaları neticesinde medeniyet değişiminin ani ve hızlı gerçekleştiği, doğal seyrinde gerçekleşmeyen bu değişimin toplumda tedirginlik yarattığı ve kültürel buhranın var olduğu kaydedilmiştir. Ancak, çalışma kapsamında esas alınan gazetelerde, Harf İnkılabı ve uygulamaları neticesinde Türk toplumunda kültürel

---

[633] Ziya Gökalp, *Türk Medeniyeti Tarihi*, Haz. Afşar İsmail Aka ve Kazım Yaşar Kopraman, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1976, ss. 17-21.
[634] Ahmet Emin Seyhan ve Emine Öztürk, "Maddî Terakki, Kültürel Değişme, Gecikme ve Kültürel Buhranlarımız", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.* 3, S. 5, 2016, ss. 42-44.
[635] Atay, *Çankaya Atatürk'ün Doğumundan Ölümüne Kadar*, ss. 546-548.
[636] *Türkiye'de Bunalım ve Demokratik Çıkış Yolları: Proje Raporu*, Yay. Haz. Ayşe Keskalan ve Gökçen Özümit, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, 1. bs, Ankara 1998, ss. 1-3.
[637] Yıldız Akpolat, *Türk Sosyolojisinde Devrimcilik, Buhran ve Muhafazakarlık*, Doğu Kitabevi, İstanbul 2014, ss. 136-137.

buhran yaşandığına dair doğrudan açıklamalara rastlanmamıştır. Bununla birlikte aydın köşe yazılarında, Türk toplumunda amaçlanan toplumsal ilerlemenin sağlanmadığı ve Batı medeniyetinin idrak edilemediği noktasında mutabık kalındığı tespit edilmiştir. 1929 yılında *Celal Nuri* ve *Yusuf Ziya Beyler*, yaşanan ilmi- fikri buhranın ve diğer buhranların çözümünü yeni harflerde bulmaktadırlar. Nitekim kendileri, toplumsal ilerlemenin önündeki engeli, toplumda yaşanan ilmi ve fikri buhran kavramı ile açıklamışlardır.

4.4.1. İlmi ve Fikri Buhran

Modernleşmenin getirdiği yeni argümanları, eskinin yanına ekleyen Tanzimat hareketi, toplumda yenileşmeyi destekleyen, ilmi ve fikri yönden gelişmiş kurumların olmaması sonucunda husumete uğramıştır. *Mardin'*e göre, Batılılaşma çabaları neticesinde toplumda beklenilen başarının sağlanamamasında, yeninin eskiye olan üstünlüğünü gösterememesi etkili olmuştur. Yani eskinin yerine getirilen yeninin, toplumun ihtiyaçlarını karşılamada başarıya ulaşması halinde eskinin sonu kendiliğinden gelecektir. Ancak bozulmuş eski sistem ile sistematik hale getirilememiş ve taklitten ibaret olan yeni sistem arasında kalan Türk toplumunda, ilmi ve fikri yetersizliklerin yaşanması kaçınılmaz olmaktadır[638].

Nitekim, gazete yazılarında *Celal Nuri Bey* de harplerden sonra iktisadi buhranların yanı sıra fikri buhranlarında kendini gösterdiğinden bahsetmektedir. Şöyle ki, 24 Mayıs 1929 tarihinde kaleme aldığı yazısına göre, ilim, fen, edebiyat ve irfan açlığı içinde olan gençlerimiz, okuyup öğrenmeyi arzulamaktadır. Ancak, Arap harfleriyle yazılı eserlerin Garp medeniyeti hakkında bilgi verememesi, yeni harflerle yazılan kitap sayısının yetersiz olması ve okuryazar kesimin anadilinden başka bir dil bilmemesi gibi nedenlerden ötürü *Garp* medeniyetini ve gelişen şartları öğrenmede sorunlar yaşamaktadırlar[639]. Ardından *Celal Nuri*, 28 Haziran 1929, 14 Temmuz 1929 ve 24 Eylül 1929 tarihlerinde, ilmin zaruri bir ihtiyaç olmasına rağmen meslek gruplarının[640] ve halkın[641] kendini geliştirmediğini ve fikri kuraklığın[642] yaşandığını tekrar kaydetmiştir. Devamında 24 Eylül 1929 tarihinde, eski yazıyla okuma bilenlerin yazma bilmediklerine ve eskide var olan yazı cehaletinin, genç neslin yeni

[638] Mardin, *Türk Modernleşmesi*, ss. 257-259.
[639] Celal Nuri, "Ne Okuyayım?", *İkdam,* 24 Mayıs 1929, s. 1.
[640] Celal Nuri, "Fik(i)r Kuraklığı", *İkdam,*24 Eylül 1929, s. 1.
[641] Celal Nuri, " Müşterisiz", *İkdam,* 14 Temmuz 1929, s. 1.
[642] Celal Nuri,"Fikir Buhranı", *İkdam,* 28 Haziran 1929, s. 1.

harflerle yazı yazmayı öğrenmesi halinde ortadan kalkacağını savunmaktadır[643]. 7 Ekim 1929 tarihinde ise toplumsal irfanın yükselmesi için topluma hizmet eden süreli yayın ve gazetelerde kaleme alınan yazıların, popüler olma kaygısı yaşamasını ve bilimsellikten uzak kalmasını eleştirmiştir[644]. Nitekim 1929 yılında kaleme aldığı yazıları, ilmi ve fikri buhranın yaşandığına ve toplumda yaşanan söz konusu buhranın yeni harflerle sona ereceğine olan inancına ispat olmaktadır. Ne var ki bu ilmi ve fikri buhran sadece 1929 yılı ile sınırlı kalmış görünmemektedir. Öyle ki *Celal Nuri Bey* 15 Temmuz 1937 tarihinde kaleme aldığı bir köşe yazısında, 16 milyon kişinin Türk dilini bilmesine rağmen Türk kitapçılarında sadece ders kitaplarının bulunmasını, fikri kuraklık ile açıklamaktadır[645]. Bu da Harf İnkılabı'ndan yıllar sonra bile fikri kuraklığın devam ettiğini işaret etmektedir.

Konu bağlamında *Yusuf Ziya Bey*'in, 16 ve 20 Haziran 1929 tarihli köşe köşe yazıları da önem arz etmektedir. Şöyle ki, Arapçasız ve Acemsiz yetişen neslin fennin, sanatın kapılarını açmak için sadece yeni Türk alfabesini öğrenmesinin yeterli olacağını[646] yazılarında vurgulayan *Yusuf Ziya Bey*, Arap harfleri nedeniyle okumanın azlığının yanında insanımızın da okumaktan zevk almadığına dikkat çekmiştir. O'na göre, Harf İnkılabı ile öğrenme zorluğu ortadan kalkacaktır. Nitekim, Millet Mektepleri ile tüm ümmilerin okuryazar hale geleceği ümit edilmiştir. Ancak, gazete satışlarının yüzde altmış eksilmesinin ardından *Yusuf Ziya Bey*, toplumun okumaya olan ilgisizliğine yönelik yapmış olduğu eleştirisiyle, 16 Haziran 1929 tarihi itibarıyla[647] bu yöndeki eksikliği dikkat çekmiştir. *Celal Nuri* ve *Yusuf Ziya Bey*lerin söz konusu tespitlerinin yanı sıra toplumun okumaya olan ilgisizliği, yazı ve konuşma dilinde yaşanılan sorunların varlığı ve bu sorunların çözüm yolları kaleme alınan başka köşe yazıları da tespit edilmiştir. Şöyle ki, Latin harf sisteminiyle toplumsal ilerlemenin gerçekleşeceğini savunan[648] *Hasan Ali Yücel*'in 14 Haziran 1937 tarihli köşe yazısı, kültürün temeli olan milli dili, doğru ve yanlışsız bir şekilde konuşma ve yazma becerisinin kazanılması üzerinedir. O'na göre, iyi söylemenin ve iyi yazmanın sağlanması için gençlere, zihnin varlığıyla açık düşünme becerisinin

[643] Celal Nuri, "Yazı", *İkdam,*24 Eylül 1929, s. 2.
[644] Celal Nuri, "Eksiklerimiz", *İkdam,*7 Teşrinievvel 1929, s. 2.
[645] Celal Nuri,"Yeryüzünde 120 Dil Var", *Akşam,* 15 Temmuz 1937, s. 5.
[646] Yusuf Ziya "Edebiyat Tarihi", *İkdam,* 20 Haziran 1929, s. 3.
[647] Yusuf Ziya, "Yazmak İlleti", *İkdam,* 16 Haziran 1929, s. 3.
[648] Hasan Ali Yücel, "Celal Nuri İleri", *Akşam,* 7 Teşrinisani 1938, s. 6.

kazandırılması gerekmektedir[649]. Milli olan Türk dilinin yazı ve konuşma dilinde doğru şekilde kullanılması ile berrak ve açık düşünebilme becerisi arasında kurulan bu bağa, *Peyami Safa*'nın 25 Mayıs 1938 ve 20 Şubat 1938 tarihli köşe yazılarında da rastlanmaktadır. *Peyami Safa*'ya göre, Harf İnkılabı'nın ardından halkın okuryazarlığını artırmak maksadıyla yazıların kısa, öz, basit ve anlaşılır olması zaruri iken, şu an ki dönemde yazıların kolay yazı kaygısıyla kaleme alınmaması gerekmektedir. O'na göre, halkı bulunduğu yerden yükselten; yani düşünmeye yönlendiren yazılar kaleme alınmalıdır[650]. Bu takdirde, toplumsal ilerleme var olacaktır[651].

Araştırmada esas alınan gazetelerde, yeni harflerden kaynaklı toplumda kültürel bir buhranın yaşandığına dair doğrudan bir veri tespit edilmemiştir. Aksine yeni harflerin, eski harflerden ve diğer nedenlerden kaynaklı toplumda yaşanan ilmi ve fikri buhranın çözümü olarak sunulmuştur. Nitekim, Harf İnkılabı'ndan yıllar sonra dahi basında yer alan aydın yazılarında, toplumda ilmi ve fikri buhranın varlığının devam ettiği kaydedilmiştir.

4.5. Yabancılaşma

Geleneksel toplumlarda birey, çevrenin etkisinden çağdaş toplumlara oranla daha fazla etkilenir. Bu bakımdan büyük buhran zamanlarında kendi özgürlüğünden vazgeçerek amaçlı önderlerin yararına davranmayı uygun görür. Çünkü, hızlı ve önemli değişikliklerin yaşandığı toplumlarda, bireyler kimlik yitimi yaşarlar. Toplumu atomlara bölme eğiliminde olan çağdaş çevre, bu dönüşümü yaşayan toplumlardaki bireylerin doyum duygusunu, aidiyetliğini elinden alarak kişisel güvensizliğin yaşanmasına neden olur. Bilindiği üzere yaşanan bu güvensizliğin ardından ortaya çıkan sosyal kaygı durumu da sosyal çözülmenin oluşmasına neden olmaktadır. Böylece, geleneksel kural ve değerlerdeki bu çözülme sonucunda birey yalnızlaşarak yabancılaşmaya başlar. Yabancılaşmanın özünde ise toplumların yalnızlaşması yatar. Nitekim oluşan bu yeni yaşam biçimi, geleneksel toplumların sıkı dayanışmalı topluluk yaşamının tam karşıtıdır[652].

Bu bakımdan sonradan kalkınan toplumların karşılaştığı asıl sorun, Batı kurum ve değerlerinin alınması değildir. Asıl sorun, kendi geleneksel yapılarının çağdaş

[649] Hasan Ali Yücel,"Söyleyememek, Yazamamak", *Akşam,* 14 Haziran 1937, ss. 6-9.
[650] Peyami Safa, "Argo ve Halk Tabirleri", *Cumhuriyet,* 25 Mayıs 1938, s. 3.
[651] Peyami Safa,"Tekirdağlının Düşündürdükleri", *Cumhuriyet,* 20 Şubat 1938, s. 3.
[652] Black, *Çağdaşlaşmanın İtici Güçleri*, ss. 26-27.

olgulara uyarlanmamasıdır. Oysa ki toplumların sosyal, ekonomik, siyasal ve diğer alanlardaki gelişmeleri kendi kurumlarıyla düzenlemeleri ve bunları mümkün olduğunca kendi geçmişlerine dayandırmaları gerekmektedir. Nitekim dilde modernleşmeyi içeren Harf İnkılabı'yla birlikte, hem eski harflerin ortadan kaldırılması hem yeni harflerin hayatın her alanında kullanılması mecburiyeti yasalarla desteklenmiş hem de halkın yeni harflere uyum sağlaması halinde, bireysel ve toplumsal ilerlemenin sağlanacağına vurgu yapılmıştır. Böylece toplumsal hayatta yeni harflere uyum ya da bunları kabul ediş halinin yaşanması kaçınılmaz bir sosyal durumdur[653].

Bunların yanında, toplumsal hayatın her alanına yansıyan yeni harflerin ardından[654] eski düzen ve yeni düzen birbirini tanımadan önceki günlere geri dönemeyecektir. Bu durumda, bırakmak zorunda kaldığı eski ile uyum sağlamak zorunda kaldığı yeni arasında hızlı dönüşüme uğrayan halk, kendi kültürüne yabancılaşma ve uzaklaşma haliniyaşamaya başlayacaktır. Bu çerçevede *Davidov*, yabancılaşma kavramını özgürlük ve boşluk kavramları ile açıklar. İnsan olma yeteneği ile gerçek somutluk arasındaki ilişkiye dikkat çeken *Davidov*'a göre, insanın içine ansızın gelip yerleşen ve onu köleleştiren bir sistem vardır. Bu sistem de insanın kendine, hayatına, kararlarına ve gücüne karşı yabancılaşmasına neden olmaktadır[655].

Literatür ışığında Türk toplumunda yabancılaşma kavramına bakıldığında, *Batılılaşma* çabaları neticesinde medeniyet değişiminin ani ve hızlı gerçekleştiği, değişimin yasalarla ve teşviklerle desteklendiği, kaçınılmaz olarak görünen modernleşme karşısında bireylerde, yazgısı olarak görme ve çaresizce kabul ediş halinin yaşandığı bilgisi yer almaktadır. Ancak, araştırma kapsamında esas alınan gazetelerde, Harf İnkılabı ve uygulamaları neticesinde Türk toplumunda yabancılaşma yaşandığına dair doğrudan bir bilgiye rastlanmamıştır. Bununla birlikte, aydın görüşlerine göre, iki medeniyet arasında sıkışıp kalan Türk toplumunun, Doğu medeniyetinden uzaklaşması olumlu bir gelişme iken *Batı* medeniyetini idrak edememesi ve yenileşmenin *Batı* taklitçiliğinden ibaret olması bir sorun olarak görülmektedir.

---

[653] Black, *Çağdaşlaşmanın İtici Güçleri*,ss. 3-4.
[654] Mümtaz Turhan, *Kültür Değişmeleri, Sosyal Psikoloji Bakımından Tetkik,* Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1969, s. 213-61.
[655] Yuri Davidov, *Özgürlük ve Yabancılaşma,*çev. Sargut Şölçün, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 1.bs, Ankara 1990, ss. 13-15.

4.5.1. Batı Medeniyeti ve Batı Taklitçiliği

Tanzimat hareketiyle, *Batı*'nın sosyal kültürü Türk toplumuna girmeye başlamıştır. Nitekim, *Batı* düşüncesinin ülkeye engelsiz girmesi sonucunda Türk toplumunda oluşan yeni kültür, *Batı* kültür taklitçiliğinden ibaret olmaya başlamış ve Avrupai yapıya bürünmüştür[656]. Ancak bu iki kültür arasındaki ahenk ve denge durumunun sağlanmaması neticesinde uyum sorunları varlığını göstermiştir[657].

Nitekim, yerel kültür ile *Batı* kültürünün bir arada varlığını sürdürmeye başlamasıyla Türk toplumunda, kültürel gecikme ortaya çıkmıştır. Medeniyet değişimi yaşayan toplumların, uyum sağlama becerisi kazanmasında kültürün iki unsur arasındaki uyum ve ahengi önemlidir. Bu iki önemli unsur; maddesel olan ve maddesel olmayan unsurlardır. Sözgelimi, buluşlar maddesel olan kültür iken; gelenekler, inançlar, felsefeler ve değerler maddesel olmayan(manevi) kültürlerdir. Maddi ve manevi kültür değişimlerinin, yerel kültür üzerindeki etkilerinin varlığı beraberinde aydınların bu konu hakkındaki görüşlerini de ortaya çıkarmıştır. Özellikle, 19. yüzyılın üçüncü çeyreğinden sonra kültürel değişmelerin kapsamı sorunu kendisini göstermiştir. *Namık Kemal-Ahmet Mithat* kuşağının bu konuda belirledikleri ölçüte göre, *Batı*'nın maddi yanları alınacak; manevi yanları bu değişime kapalı tutulacaktır. Bu ölçüte tepki olarak uygarlığa bir bütün olarak bakılması görüşü doğmuştur. Uygarlığa, maddi ve manevi yönleriyle bir bütün olarak bakılması fikrinin benimsenmesinde *Ziya Gökalp*'in ulusçuluk çerçevesinde hars ve medeniyet ayrımı etkili olmuştur. Bu konuda *Atatürk* ve *Şemsettin Sami Bey* uygarlıkların maddi ve manevi bütünlük içinde olduğunu ve maddi üstünlüklerin altında manevi ve kültürel üstünlüklerin de bulunduğunu kaydetmişlerdir[658].

Esasen aydınların bu konuda fikir ayrılığına düşmelerinde asıl neden, özü itibarıyla farklılık arz eden öteki medeniyete geçiş kaygısıdır. Çünkü Türk toplumunun da içinde bulunduğu medeniyet, kültürel ve sosyal yaşamdan eğitim ve devlet rejimine kadar hayatın her alanında din geleneğinden gelen kuralların hakim olduğu bir sistemdir. Batı uygarlığı ise mevcut geleneklerle çağdaş uygarlığın zorunluluklarını birbirinden ayırmıştır. İki medeniyetteki bu farklılık, Türk toplumunun tarih boyunca hayatının her alanında *Doğu* ve *Batı* medeniyetleri

[656] Mardin, *Türk Modernleşmesi,* ss. 13-14; Aydın, *Modernleşme ve Milliyetçilik,* s. 42.
[657] Richard P. Appelbaum, *Toplumsal Değişim Kuramları,* çev. Türker Alkan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1989, ss. 58-60.
[658] Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma,*ss. 524-526.

arasında sıkışıp kalmasına neden olmuştur. Türk toplumunun kültüründe, okullarında ve kullandığı dilin köklerinde bu medeniyetlerin izlerine rastlanmıştır. Böylece, kendine yeni kimlikler arayışında olan Türk toplumu, en kestirme yoldan hedeflediği medeniyettenmiş gibi olmaya çalışmak için arayışlara girmiştir[659].

Literatürdeki bu bilgilerin yanı sıra basında da, toplumda yaşanan "iki arada kalma"yı içeren bazı aydın görüşleri tespit edilmiştir. Bu görüşlerde, Türk toplumunda *Batı* taklitçiliği ve Türk toplumunun *Batı* medeniyetini idrak edememesi üzerinde durulmuştur. Nitekim *Peyami Safa*, *"Gelecek nesiller, Türk toplumunda yaşanan inkılapların hızının bu denli olmasına rağmen Türk aydınlarının on beş sene içinde yazdıklarının azlığını mazur görebilecekler midir?"*[660] diyerek aydınların yaşanan gelişmeler karşısında sessiz kalışına özeleştiri yapmış ve *Cumhuriyet* Gazetesi'nde *"Türk İnkılabına Bakışlar"* adıyla kaleme aldığı yazı dizisiyle, eski düzen ve yeni düzenin bir araya geliş sürecini ve hedeflenen muasır medeniyetler seviyesine erişmede yaşanan sorunları içeren görüşlerini yayımlamıştır. O'na göre, memleketi kurtarmak için ihtiyaçtan ortaya çıkan *İslamlaşmak, Muasırlaşmak* ve *Türkleşmek* ekollerinin hepsi kurtuluş reçeteleri arama derdine düşmüştü[661]. *İçtihad* Dergisi'nde, medreselerin kapatılmasını ve yeni harflerin kabulünü destekleyen yazılar kaleme alırken, *Sebilürreşad* Dergisi'nde İslam dininin, Türk milletinin ilerlemesinde engel olmadığını ispatlamak ve Avrupa taklitçiliğini eleştirmek için ısrarlı yayınlar yapmaktaydı[662]. Ancak *Tanzimat*'ın argümanları, çağdaş bir hareket olduğu için *İslamcıları*, gayri millî olduğu için de *Türkçüler*i kaybettiğinden bir yerde *İslamcılar*a ve *Türkçüler*e hesap verme mecburiyeti doğmuştur. Bu bakımdan *Ziya Gökalp*, milli, dini ve çağdaş olma özelliğine sahip olan yeni bir *Tanzimat* hareketi yaratmak için gayret sarf etmiştir. Ancak bu üç özelliğe sahip bu hareket, Türk milletinin benimseyeceği laiklik ile uyuşmayacaktır[663].

Yaşanan tartışmalara rağmen, harflerdeki sorunların çözülmesi gerektiği meselesi her görüşten aydının hemfikir olduğu bir konuydu. Birçok kola ayrılan aydınlar, görüşlerini ısrarla savunmaktaydı[664]. Sözgelimi, *Türkçüler*in benimsediği dil programında, yazı ve konuşma dilinde tutunamamış yabancı terim, imla, terkip ve

[659] Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma,*s. 526.
[660] Peyami Safa,"Türk İnkılabına Bakışlar 1", *Cumhuriyet,* 6 Ağustos 1938 , s. 5.
[661]Peyami Safa,"Türk İnkılabına Bakışlar 2", *Cumhuriyet,* 7 Ağustos 1938, s. 5.
[662] Peyami Safa,"Türk İnkılabına Bakışlar 3", *Cumhuriyet,* 8 Ağustos 1938, s. 5.
[663] Peyami Safa,"Türk İnkılabına Bakışlar 4", *Cumhuriyet,* 9 Ağustos 1938, s. 5.
[664] Peyami Safa, "Türk İnkılabına Bakışlar 6", *Cumhuriyet,* 11 Ağustos 1938, s. 5.

kaidelerin kullanılmaması, konuşma dili İstanbul Türkçesi ve öz Türkçe kelimelerin kullanılması yer almaktaydı[665]. *İçtihad* Dergisi'nde yayımlanan ve *Garpçılar*ın dil programı hakkında bilgi veren *'pek uyanık bir uyku'* başlıklı yazıya göre, mevcut Osmanlı elifbasının atılarak yerine Latin harfleri kabul edilecektir[666]. İslam dininin, toplumsal ilerleme önünde bir engel olmayacağı görüşünde olan İslamcılar, yanlış ananelerin ve hurafelerin İslam medeniyetinin gerilemesinde rolü olduğu konusunda hemfikir olmuşlardı. Ancak, *İslamcılar*a göre Türk toplumu, Avrupa'nın sadece ulum ve sanayisinin kabulüne ihtiyaç duymakta, bu bakımdan Avrupa'nın bütün ahlakının ve hayat tarzının alınması halinde zarara uğrayacaktır. Ekollerin yayımladıkları dil programları arasında *İslamcılar*ın, manevi kültüründe alınması halinde yerel kültürün zarara uğrayacağı konusundaki kaygıları dikkat çekicidir[667].

Mardin, bu çerçevede gündeme gelen aydın görüşlerini şu şekilde özetlemektedir: Türk toplumunda bir yanda medeniyet değişiminden duydukları kaygıdan ötürü *Batı*'nın sadece maddi yönlerinin alınmasını arzulayanlar, bir yanda yenileşmeye karşı duran dini taassuplar, bir yanda da buna tepki olarak varlığını gösteren ve kültür değişmeleri üzerinde etkisi olan Avrupa hayranı *Garpçılar* bulunmaktadır[668]. Nitekim *Atay*'a göre, en koyu sağcılara karşı ütopist özleştirme akımına kapılmış solcuların varlığı neticesinde toplumda, buhranların her türlüsü yaşanacaktır. Uzlaşılamayan kanaatlerden ötürü toplumda anarşinin doğacağını ifade eden *Atay'*a göre, dilde geri dönülemeyen bir yenileşme başlamıştır[669]. Esasen, Harf İnkılabı'ndan önceki süreçtede Harf İnkılabı'ndan sonra da Garpçıların, İslamcıların ve Türkçülerin varlığı farklı derecelerde kendini göstermiştir. Benzer şekilde, Atay'ın aşırı sağ ve aşırı ütopist benzetmesine *Peyami Safa'*nın *Cumhuriyet* Gazetesi'nde kaleme aldığı yazı dizisinde de rastlanmıştır. O'na göre, *Doğu* ve *Batı* medeniyetlerinin içeriğinin iyice öğrenilememesi halinde Türk toplumunda, bir yanda alaturka sofuluğu, bir yanda da alafranga taklitçiliği olan iki kesim olacaktır[670].

Toplumsal uzlaşmaya tehdit içeren *aşırılığı*, *taklitçiliği* ve *taraftar olma* eğilimini, medeniyetlerin idrak edilememesine bağlayan *Peyami Safa*'ya göre,

[665] Peyami Safa,"Türk İnkılabına Bakışlar 7", *Cumhuriyet,* 12 Ağustos 1938, s. 5.
[666] Peyami Safa,"Türk İnkılabına Bakışlar 8", *Cumhuriyet,* 13 Ağustos 1938, s. 5.
[667] Peyami Safa,"Türk İnkılabına Bakışlar 9", *Cumhuriyet,* 14 Ağustos 1938, s. 5.
[668] Mardin, *Türk Modernleşmesi,* s. 294.
[669] Atay, *Çankaya Atatürk'ün Doğumundan Ölümüne Kadar*, ss. 546-547.
[670] Peyami Safa,"Alaturka Sofuluğu ve Alafranga Züppeliği", *Cumhuriyet,*2 Şubat 1938,s. 3.

*Tanzimat'*tan önce başlayan *İslam- Şark* ile *Hıristiyan -Garp* arasında kalma durumunu ve yaşanan tercih sıkıntısını ne *Gülhane Hattı* ne de *Jön Türk İnkılâbı* yok edememişti. Tarihte yapılan fetihlerle Avrupa içlerine kadar ulaşılmasına rağmen, kendimizi Avrupa'nın dışında görmemize değinen *Peyami Safa*'ya göre *Atatürk*, kültürümüz ve sosyal kurumlarımız ile Avrupa medeniyeti olabileceğimize inandı ve yoğun olarak çaba gösterdi. Tüm gayretlere rağmen Avrupa dışında kalışımızı ise, Türk toplumunun *Doğu, İslam, Avrupa, Batı* ve *Hristiyan* kavramlarını idrak edememekle açıklamıştır[671]. Benzer şekilde, *Mustafa Şekip Bey*'e göre ise kendimizi bulmak demek kadim milletlerle kendi klasiklerimizden nasıl bir düşünüş ve nasıl bir duygu ile ayrıldığımızı bilmek demektir[672].

Konu bağlamında, sırf *Batı*lı olduğu için *Batı*'dan gelen şeylere ilgi gösterildiğini anlatan bazı aydın makalelerine de rastlanmıştır. Örneğin *Yusuf Ziya Bey*, kendi ülkelerinde beceri ve yetenek olarak beğenilmeyen şarkıcı ve palyaçoların sırf Avrupalı oldukları için Türk gençleri tarafından hayranlıkla izlenmelerine karşı duyduğu şaşkınlıktan bahsetmektedir[673]. Bu durumu *Mardin,* bir yanda Osmanlı klasik eserlerini anlamayan ve halk kültüründen uzaklaşan, bir yandan da Batı'nın beşerî ilimlerinden anlamayan lükse düşkün *Bihruz Bey sendromu* ile açıklar[674]. Nitekim Osmanlıdan kalan her şeyin Türk toplumuna artık tuhaf ve yabancı geldiği bilgisine *Celal Nuri*'nin bir makalesinde de rastlanmıştır. Söz konusu makalede *Celal Nuri*, bu durumu olumlu bir gelişme olarak gördüğünü aktarmaktadır. O'na göre, Osmanlı tabirleri artık pek aykırı gelmektedir ve bu değişim pek ciddidir[675]. Bunun yanında Türk toplumunun modernleşmesi yolunda yapılacak yenileşme hareketlerinin öncelikle eğitim alanında gerçekleşmesi gerektiğini savunan *Celal Nuri Bey*'e göre, dilin temeli olan alfabenin modernleşmesi gerekmektedir. Bu bakımdan O, ilerlemenin kaynağını harflerde görmektedir[676]. Nitekim bu görüşü, 1929 yılında kaleme aldığı köşe yazılarında geçen, *yasalaşan yeni harfler ile*

[671] Peyami Safa,"Türk İnkılabına Bakışlar 1", *Cumhuriyet,* 6 Ağustos 1938, s. 5.
[672] Mustafa Şekip Tunç, "Münevverlik Mefhumu", *Atatürk Devri Fikir Hayatı,* haz. Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Zeynep Kerman, Necat Birinci, Abdullah Uçman, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s. 460.
[673] Yusuf Ziya, "Rağbet", *İkdam,* 25 Haziran 1929, s. 3.
[674] Mardin, *Türk Modernleşmesi*, ss. 38-40.
[675] Celal Nuri,"Osmanlı Enkazı", *İkdam,* 20 Mayıs 1929, s. 2.
[676] Uyanık ve Çam, "Arap Elifbası'ndan Latin Alfabesine Geçiş Sürecinde Garpçı Söylemler",ss. 194-195.

toplumsal ilerlemenin sağlanmasında büyük bir adım atılmıştır[677] yönündeki beyanından da anlaşılmaktadır.

Türk toplumunun iki kültür arasında kalarak kendine ve geleceğine yabancılaştığına dair bilgilere rağmen, yeni harflerin ardından 1928-1938 yılları arasında esas alınan gazeteler kapsamında, yabancılaşma yaşandığına dair doğrudan bir veri tespit edilmemiştir. Ancak Harf İnkılabı'ndan yıllar sonra dahi basında yer alan aydın yazılarında, ard arda yapılan inkılaplara rağmen Türk toplumu, Batı medeniyetini idarak edemediğinden ona yaklaşamada sorunlar yaşamıştır. Bunun yanında, eğitimdeki sorunların çözülmesi ve böylece Batı'daki gelişmelerin kolaylıkla takip edilmesi için önemli bir adım olarak görülen Harf İnkılabı'na rağmen, Türk toplumu Batı medeniyetini doğru şekilde anlamada ve öğrenmede hedeflenen seviyeye ulaşamamıştır.

[677] Celal Nuri, "İlerlemede İfrat", *İkdam,* 14 Nisan 1929, s. 2; Celal Nuri, "Halka Düşen Vazife", *İkdam,* 26 Nisan 1929, s. 2; Celal Nuri, "Kabiliyet Mes'elesi", *İkdam,* 2 Mayıs 1929, s. 2.

5.SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Mecliste yasalaşan inkılabın ardından başlayan yeni toplum inşası sürecinde, siyasi otorite hamiliğinde yasa ve normlara başvurulduğu gibi teşvik edici uygulamalara da başvurulmuştur. Şöyle ki yeni harflerin sosyal ve kültürel hayata entegre olması için memurlara, öğretmenlere ve halka hediye, para ve terfi ile ödüllendirme ve takdirname gibi uygulamalarla teşvikler verilmiştir. Öte yandan, devletin gücüyle desteklenen Harf İnkılabı'ın ardından başlayan dönüşümün sürekliliği yapılan takibatlarla desteklenmiştir. Nitekim bu takibatların memurların iş edinmede Türkçe okur-yazar olma, umumi alanlarda Türkçeden başka dil kullanmama, eğitim alanı dahil olmak üzere her türlü resmi ve özel işlerde herkesin yeni harfleri kullanma, her türlü alanda eski harfleri kullanmama ve açılan Millet Mektepleri'ne devam etme şartında uygulandığı tespit edilmiştir.

Toplumsal hayatın her alanında eski harflerin yerine yeni harflerin kullanılması çalışmaları hızlı ve yoğun gerçekleşmiştir. Bu hızlı dönüşüm kendi içinde milli unsurları da barındırmaktadır. Bu bağlamda, halkın yazı ve konuşma dilinde kullanacağı öz Türkçe kelime arayışları kendini göstermiştir. Bu ihtiyacın karşılanması noktasında, üç dönemde yapılan Dil Kurultay'ları önemlidir. Türk dilinin irdelendiği ve yapılacak dil çalışmalarının yol haritasının belirlendiği Dil Kurultayları'nın, aynı zamanda siyasi otorite hamiliğinde gerçekleşen çalışmaların yurt içine ve yurt dışına duyurulmasına ve bu sürecin geçici olmadığı bilincinin aşılanmasına yönelik hizmeti kayde değer olmuştur. Nitekim siyasi otoritenin gücünün hissedildiği tüm bu gelişmelerde, güdümlü modernleşme izleri saptanmıştır.

Bu çerçevede yasalar ve normlarla desteklenen Harf İnkılabı'nın getirdiği yeniliklerinin topluma entegre olması da önemlidir. Dil millidir ve onu kullanan kesim, dilinin güzelliklerini çıkarmada bizzat görevlidir düsturuyla, halktan herkesimin dil çalışmalarına katılımı sağlanmıştır. Nitekim yeni harflerin halk tarafından memnuniyetle karşılandığı, halktan destek gördüğü ve halkın dil seferberliğine katıldığı basında yakın ilgi görmüştür. Ayrıca, basında yeni harflerin avantajlarını ve toplumsal ilerlemeye olan katkısını anlatan aydınların ve bürokratların yazıları tespit edilmiştir. Yeni harflerin yasalaşmasının ardından devlet yetkilililerinin ve aydınların açıklamalarına göre, yeni harflerle basılan yayın

sayılarında, gazete tirajlarında ve okuryazar oranlarında artışlar olmuştur. Böylece, yeni harflerle basılan eserlerle Türk kütüphaneleri zenginleştirilmiştir. Öte yandan basında yer bulan haberlerden, Millet Mektepleri'nin, Halkevlerinin, Türk Ocakları'nın ve gazetelerin halkın yeni harfleri öğrenmesine büyük hizmet ettiği tespit edilmiştir. Tüm bu gelişmelerin ardından, basında yeni harflerin kültürel modernleşme argümanlarıyla topluma entegre olduğu ve dilde modernleşme sürecinin başarıyla devam ettiği kaydedilmiştir.

Toplumda, dilde modernleşmeyi destekleyen ve buna uyum sağlayan kesimlerin dışında eski harflerin geri gelmesini arzulayan kesimler de bulunmaktadır. Muhafazakâr girişimlerin engellenmesi ya da sonlandırılması için eskinin kullanılması halinde kişilere ve kurumlara hükümetin emirlerine riayetsizlik gerekçesiyle ceza verileceğine dair birçok talimatname yayımlanmıştır. Söz konusu bu talimatnameler, gazete haberleriyle ve aydınların köşe yazılarıyla halka duyurulmuştur. Bunun dışında, zabıtalar tarafından da iktisadi, idari, resmi, ticari ve sosyal alanlarda eski harfleri kullananlara dair takibat işlemleri yapılmıştır. Bu uygulamalara rağmen umumi alanda Türkçe dışında bir dil kullanma, bir okulda eski yazıyı öğretme, Arapça Kur'an, ezan ve kamet okuma, memur, öğretmen, öğrenci ve halktan bazı kişilerin eski yazıyı kullanma, kanunları eski harflerle yazma ve satma girişimlerine rastlanmıştır.

Bunların dışında basında tespit edilen isimsiz yazılarda, gazetelerde yapılan anketlerde ve mecliste yürütülen tartışmalarda dil alanındaki gelişmelere ilişkin muhafazakar söylemlere rastlanmıştır. Öte yandan, toplumda da yeni harfler ve uygulamalarına karşı girişimler de olmuştur. Nitekim, bu muhalif girişimlerin çoğuna uyarı, yakalama ve adliye sevk edilme gibi işlemler yapılmıştır. Bir gazetenin eski harflerle fetva yayımladığından *TCK. 526.* maddesi gereğince cezalandırılması istenmiştir. 24 Kasım 1928 tarihinde Resmî Gazete'de yer alan *Millet Mektepleri Talimatnamesi* doğrultusunda memurların Türkçe bilme şartına muhalefetten bir memur işten çıkarılmış, umumi yerlerde Türkçe dışında lisan kullanan bir satıcı para cezasına çarptırılmış ve eski harflerle öğretim yapan iki ilk mektep kapatılmıştır. Cezalandırma kararlarının yanında mezar taşlarına eski yazı ile yazılar yazan 2 kişiye beraat verilmiştir.

Bu muhalif girişimlerin ardından halkın eski harfleri kullananları devlet yetkililerine bildirdiğine ve muhafazakâr girişimlerin yaşandığı bazı şehirlerde şehir

halkının, girişimin aksine yeni harflerden yana olduğuna dair nefret telgrafları yayımladıkları tespit edilmiştir. Yeni harflere karşı gösterilen tavırlara veya bunları önlemek üzere konulan yasaklara uyulmadığına dair basında çıkan haberlerin ardından, günlerce süren yazı dizileri kaleme alınmıştır. Bu yazı dizilerinde, Harf İnkılabı ve uygulamalarının mahiyeti, toplumsal hayata katkıları ve yeni harfler aleyhine yapılan girişimler ele alınmıştır.

Araştırmada esas alınan gazetelerde, yeni harflerden kaynaklı toplumda kültürel bir buhranın yaşandığına dair doğrudan bir veri tespit edilmemiştir. Aksine basındaki haberlerde ve aydın yazılarında, eski harflerden ve diğer nedenlerden ötürü toplumda sorunlar yaşandığı ve yeni harflerin kullanılması halinde ise bu sorunların çözüleceği bilgisi yer almıştır. Bu bilgilerin yanı sıra Harf İnkılabı'ndan yıllar sonra dahi basında yer alan aydın yazılarında, toplumda ilmi ve fikri buhranın varlığının devam ettiği saptanmıştır.

Yeni harflerin ardından 1928-1938 yılları arasında esas alınan gazeteler kapsamında, yeni harflerin kullanılmasının ardından toplumda yabancılaşma yaşandığına dair doğrudan bir veri tespit edilmemiştir. Ancak yeni harflerin kabulünden yıllar sonra dahi basında yer alan aydın yazılarında, *Batı*'daki gelişmelerin kolaylıkla takip edilmesi için önemli bir adım olarak görülen Harf İnkılabı'na rağmen Türk toplumu, *Batı* medeniyetini doğru anlamada sorunlar yaşadığından ve değişimin *Batı* taklitçiliğinden ibaret kalmasından ötürü toplumsal ilerlemede beklenilen seviyeye ulaşamamıştır.

5.2. Öneriler

Araştırma sürecinde gazetelerin temin edilmesi, verilerin toplanarak analiz edilmesi, elde edilen bulgular ve nihai olarak ortaya konulan sonuçlar ekseninde yeni araştırmalar için şu önerilerde bulunulabilir:

1. Gazetelerin temini konusunda İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi ve Ankara Üniversitesi Kütüphanesi veri tabanlarından online olarak yararlanılabilir. Ancak her gazeteyi bu araştırma merkezlerinden temin etmek mümkün olmadığından farklı kütüphanelerin veri tabanları da incelenmelidir.
2. 1928-1938 yılları arasında ulaşılan gazetelerin bazı sayılarında, online arşive aktarımı işleminden kaynaklı bazı sorunlar (sayfaların yırtık ve kayıp olması, yazıların silik olması ve ctrl+f tuşunun kullanılamaması vb.) barındırdığından araştırmacıların bu noktayı göz önünde bulundurmaları faydalı olacaktır.
3. Bu araştırmanın bulguları dikkate alınarak, Harf İnkılabı öncesi süreç ile İsmet İnönü Dönemi'ndeki gazeteler incelenerek karşılaştırmalı bir çalışma yapılabilir. Bu sayede üç farklı dönemde,harf tartışmalarının, Harf İnkılabı ve uygulamalarının toplumsal hayattaki etkileri ve yaşanan değişim tespit edilebilir.
4. Konu bağlamında, Cumhuriyet Dönemi çocuk dergileri ele alınabilir. Bu sayede, modernleşmenin gelecek nesillere aktarımını amaçlayan Harf İnkılabı ve uygulamalarının çocuk dergilerine nasıl yansıdığı tespit edilebilir.
5. Konu, aynı bağlamda Cumhuriyet Dönemi kadın dergileri çerçevesinde ele alınabilir. Bu sayede, Batı medeniyetine yaklaşarak toplumun modernleşmesini amaçlayan Harf İnkılabı ve uygulamalarının kadın dergilerine nasıl yansıdığı tespit edilebilir.

KAYNAKÇA

Kitap

Akkaş, Hasan Hüseyin, *Muhafazakarlık Düşünce ve Edmund Burke,* Kadim Yayınları, Ankara 2004.

Akpolat, Yıldız, *Türk Sosyolojisinde Devrimcilik, Buhran ve Muhafazakarlık,* Doğu Kitabevi, İstanbul 2014.

Aksoy, Ömer Asım, *Atatürk ve Dil Devrimi Dil Alanındaki Çalışmalara Genel Bir Bakış,* Atatürk Serisi No:3, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1963.

Akyıldız, Ali, *İlk Türk Akademisi Encümen-i Daniş'in Kuruluşu ve Faaliyetleri (1851-1862),* Ses Reklam Matbaacılık, Ankara, 2018.

Akyüz, Kenan, *Encüme-i Daniş,* Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara 1975.

Algar, Hamid, "Ahundzade, Mirza Feth Ali", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 2, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1989, ss. 186-190.

Alpay, Meral, *Harf Devriminin Kütüphanelere Yansıması,* İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1976.

Appelbaum, Richard P., *Toplumsal Değişim Kuramları,* çev. Türker Alkan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1989.

Aralov, S. İ., *Bir Sovyet Diplomatın Türkiye Anıları,* Birey ve Toplum Yayınları, 2. bs, Ankara 1985.

Atay, Falih Rıfkı, *Çankaya Atatürk'ün Doğumundan Ölümüne Kadar,* Pozitif Yayınları, İstanbul 1968.

Aydın, Suavi, *Modernleşme ve Milliyetçilik,* Gündoğan Yayınları, Ankara 1993.

Aziz, Aysel, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri,* Nobel Yayın Dağıtım, 4. bs, Ankara 2008.

Bal, Hüseyin, *Nitel Araştırmalarda Yöntem ve Teknikler (Uygulamalı-Örnekli),* Sentez Yayıncılık, İstanbul 2016.

Baloğlu, Burhan, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri,* Der Yayınları, gözden geçirilmiş 3. bs, İstanbul 2006.

Balyemez, Sedat, *1933 Yılı Dil Anketi Arapça ve Farsça Kelimelere Karşı Önerileri,* Pegem Akademi, 2. bs. Ankara 2021.

Bauman, Zygmunt, *Bireyselleşmiş Toplum*, çev. Yavuz Alogan, Ayrıntı Yayınları, 1. bs, İstanbul 2005.

Bayındır Uluskan, Seda, *Atatürk'ün Sosyal ve Kültürel Politikaları,* Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Korza Basım, Ankara 2010

Beneton, Philippe, *Muhafazakarlık,* çev. Cüneyt Akalın, İletişim Yayınları, 1. bs, İstanbul 1991.

Berkes, Niyazi, *Türkiye'de Çağdaşlaşma,* Yay. Haz. Ahmet Kuyaş, YKY Yayınları, 4. bs, İstanbul 2003.

Bilgin, Nuri, *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar,* Siyasal Kitabevi, 2. bs, Ankara 2006.

Black, Cyril E., *Çağdaşlaşmanın İtici Güçleri,* çev. Fatih Gümüş, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1986.

Borak, Sadi, *Atatürk'ün Resmi Yayınlara Girmemiş Söylev Demeç Yazışma ve Söyleyişleri,* Kaynak Yayınları, 2. bs, İstabul 1997.

Bozok, Salih ve Bozok, Cemil S., *Hep Atatürk'ün Yanında...,* 1. bs, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1985.

Creswell, John W., *Nitel Araştırma Yönetmleri Beş Yaklaşıma Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni,* çev. ed. Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir, Siyasal Kitabevi, 3. Baskıdan çeviri, Ankara 2013.

Davidov, Yuri, *Özgürlük ve Yabancılaşma,* çev. Sargut Şölçün, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 1. bs, Ankara 1990.

Demirer,Temel ve Özbudun, Sibel, *Yabancılaşma,* Öteki Yayınları, Ankara 1998.

Doğan, İsmail, "Münif Mehmed Paşa", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 32, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, ss. 9-12.

Dönmez, Cengiz, *Tarihi Gerçekleriyle Harf İnkılabı ve Kazanımları,* Gazi Kitabevi, Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş 2. bs, Ankara 2009.

Eisenstadt, Shmuel Noah, *Modernleşme: Başkaldırı ve Değişim,* çev. Ufuk Coşkun, Doğu-Batı Yayınları, Ankara 2007.

Ertem, Rekin, *Elifbe'den Alfabe'ye Türkiye'de Harf ve Yazı Meselesi,* Dergah Yayınları İstanbul 1991.

Esin, Pars, *İş Bölümü, Yabancılaşma ve Sosyal Politika,* Ankara Üniversitesi S.B.F. Yayınları, Ankara 1982.

Gellner, Ernest, *Ulus ve Ulusçuluk*, çev. Büşra Ersanlı Behar ve Günay Göksu Özdoğan,İnsan Yayınları, İstanbul 1992.

Geray, Haluk, *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yönetemlere Giriş İletişim Alanından Örneklerle,* Siyasal Kitabevi, genişletilmiş 2. bs, Ankara 2006.

Gökalp, Ziya, *Türk Medeniyeti Tarihi,* haz. Afşar İsmail Aka ve Kazım Yaşar Kopraman, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1976.

Gökalp, Ziya, *Türkçülüğün Esasları,* haz. Mehmet Kaplan, Milli Eğitim Basımevi, 1. bs, İstanbul 1976.

Gülekli, Nurettin Can, *Resimlerle Atatürk Hayatı ve Devrimleri,* İnkılap ve Aka Kitabevi, İstanbul 1981.

Heid, Uriel, *Türkiye'de Dil Devrimi,* çev. Nejlet Öztürk, IQ Kültür-Sanat Yayıncılık, İstanbul 2001.

Hirschman, Albert O*, Gericiliğin Retoriği,* çev. Yavuz Alogan, İletişim Yayınları, 1. bs, İstanbul 1994.

İhsanoğlu, Ekmeleddin, "Cem'iyyet-i İlmiyye-i Osmaniyye", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 7, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, ss. 333-334.

İnan, Afet, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 4. bs, Ankara 1984.

İnan, Afet, *Mustafa Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1983.

Jaschke, Gotthard, *Yeni Türkiye'de İslamlık,* çev. Hayrullah Örs, Ankara 1972.

Kansu, Mazhar Müfit, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber,* C. 1, 4. bs, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997.

Karamanlıoğlu, Ali, *Türk Dili,* Dergah Yayınları, 4. bs, İstanbul 1986.

Kınay, Mübeccel B., *Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme,* Bağlam Yayınları, İstanbul 1999.

Kinross, Lord, *Atatürk Bir Milletin Yeniden Doğuşu,* çev. Necdet Sander, Altın Kitaplar Basımevi, 12. bs, İstanbul 1994.

Koçer, Hasan Ali, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923),* Araştırma-İnceleme Dizisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1992.

Kongar, Emre, *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği,* Remzi Kitabevi, İstanbul 1993.

Korkmaz, Zeynep, "Dil İnkılabının Sadeleşme ve Türkçeleşme Akımları Arasındaki Yeri", *Türk Dili*, C. XLIX, S. 401 (Mayıs 1985) den ayrı basım, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1985.

Korkmaz, Zeynep, *Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi,* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, S.147. Ankara 1963.

Köker, Levent, *Modernleşme Kemalizm ve Demokrasi,* İletişim Yayınları, 3. bs, İstanbul 1995.

Levend, Agah Sırrı, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Safhaları*, Türk Dil Kurumu Yayınları:31, Ankara 1949.

Mardin, Şerif, *Türk Modernleşmesi,* der. Mümtaz'er Türköne, Tuncay Önder, İletişim Yayınları, 2. bs, İstanbul 1992.

Nisbet, Robert, *Muhfazakarlık,* çev. Kudret Bülbül ve M. Fatih Serenli, Haz. Kudret Bülbül, Kadim Yayınları, 2. bs, Ankara 2011.

Öztürk, İsa, *Harf Devrimi ve Sonuçları,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.

Robson, Colin, *Bilimsel Araştırma Yöntemleri Gerçek Dünya Araştırmaları,* çev. ed. Şakir Çınkır ve Nihan Demirkasımoğlu, Anı Yayıncılık, Ankara 2015.

Sallan Gül, Songül, *Sosyal Devlet Bitti Yaşasın Piyasa!,* Etik Yayınları, İstanbul 2004.

Sevük, İsmail Habib, *Dil Davası,* İnkılap Kitabevi, İstanbul 1949.

Şimşir, Bilal N., *Türk Yazı Devrimi,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1972.

Taylor, Charles, *Modernliğin Sıkıntıları,* çev. Uğur Canbilen, Ayrıntı Yayınları, 3. bs, İstanbul 2017.

Timurtaş, Faruk K., *Türkçemiz ve Uydurmacılık,* Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1977.

Tunçay, Mete, "Türkiye Cumhuriyetinde Siyasal Düşünce Akımları" *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi,* C. 7, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, ss. 1924-1928.

Turhan, Mümtaz, *Kültür Değişmeleri, Sosyal Psikoloji Bakımından Tetkik,* Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1969.

Uçman, Abdullah, "Istılahat-ı İlmiyye Encümeni", *TDV İslam Ansiklopedisi,* Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 19, İstanbul 1999, ss, 207-209.

Ülkütaşır, M. Şakir, *Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan Atatürk ve Harf Devrimi,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1981.

Ünal, Mehmet Ali ve Halaçoğlu, Ahmet, *Türk İnkılap Tarihi ve Atatürk İlkeleri,* Kardelen Kitapevi, Isparta 1998, s. 151.

Wilson, Howard E. ve Başgöz, İlhan, *Türkiye Cumhuriyetinde Milli Eğitim ve Atatürk,* Dost Yayınları, Ankara 1968.

Kitap Bölümü

Akturan, Ulun, "Doküman İncelemesi", *Nitel Araştırma Yöntemleri NVivo 7.0 ile Nitel Veri Analizi,* yaz: Türker Baş ve Ulun Akturan,Seçkin Yayınları, Ankara 2008, ss. 117-119.

Arat, R. Rahmeti, "Dil Tabii Bir Varlıktır", *Türk Dili İçin I Türk Basınında Çıkan Türk Dili ile İlgili Makaleler ,* Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 25, Seri: IV, S: A5, Ankara 1966, ss. 81-86.

Atay, Falih Rıfkı, "Tıpkılık", *Türk Dili İçin VI Türk Basınında Çıkan Türk Dili ile İlgili Makaleler,* Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 31, Seri:IV, S:A10, Ankara 1968, ss. 42-48.

Hacıeminoğlu, M. Necmettin, "Dil Devriminde Çeşitli Görüşler", *Türk Dili İçin I Türk Basınında Çıkan Türk Dili ile İlgili Makaleler,* Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 25, Seri: IV, S: A5, Ankara 1966, ss. 112-116.

Kaplan, Mehmet, "Dilde Aşırılık ve İtidale Dair", *Türk Dili İçin VI Türk Basınında Çıkan Türk Dili ile İlgili Makaleler,* Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları:31, Seri: IV, S: A10, Ankara 1968, ss. 166-168.

Kızıltepe, Zeynep, "Alan Yazın Derlemesi", *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları,* ed. Fatma Nevra Seggie ve Yasemin Bayyurt, Anı Yayıncılık, 2 Baskı, Ankara 2017, ss. 36-42.

Köprülüzade, Fuad, "Alfabe İnkılabı", *Atatürk Devri Fikir Hayatı,* haz. Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Zeynep Kerman, Necat Birinci, Abdullah Uçman, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, ss. 96-98.

Özkan Kerestecioğlu, İnci, "Milliyetçilik: Uyuyan Güzeli Uyandıran Prens'ten Frankeştayn'ın Canavarına", *19.Yüzyıldan 20.Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler*, Ed. H. Birsen Örs, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009, ss. 307-350.

Seggie, Fatma Nevra ve Bayyurt, Yasemin, "Nitel Araştırma Yöntemleri", *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları,* ed. Fatma Nevra Seggie ve Yasemin Bayyurt, Anı Yayıncılık, 2 bs, Ankara 2017, ss. 11-35.

Sertkaya, Osman F., "Atatürk'ün Dil Politikası", *İkinci Dil Kongresi ve Akademi,* haz. Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş, Türkiye Muallimler Birliği Yayınlarından Fatih Matbaası, İstanbul 1969, ss.114-123.

Temir, Ahmet, "Türk Dilinin Tarihi, Bugünü ve Geleceği I", *Türk Dili İçin I Türk Basınında Çıkan Türk Dili ile İlgili Makaleler ,* Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 25, Seri: IV, S: A5, Ankara 1966, ss. 173-182.

Tunç, Mustafa Şekip, "Münevverlik Mefhumu", *Atatürk Devri Fikir Hayatı,* haz. Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Zeynep Kerman, Necat Birinci, Abdullah Uçman, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, ss. 455-460.

Yazarı Belli Olmayan Kitaplar

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, TBMM'de ve CHP Kurultaylarında (1919-1938), Divan Yayıncılık, 5. bs, 2006.

_____, "Balıkesir'de Halkla Konuşma 7. II. 1923"

_____, "Beşinci Dönem Dördüncü Toplanma Yılını Açarken 1 Kasım 1938"

_____, "Beşinci Dönem İkinci Toplanma Yılını Açarken 1 Kasım 1936"

_____, "C.H.P. Dördüncü Büyük Kurultay'ını Açarken 9 Mayıs 1935"

_____, "Dördüncü Dönem Dördüncü Toplanma Yılını Açarken 1 Kasım 1934"

_____, "Dördüncü Dönem İkinci Toplanma Yılını Açarken 1 Kasım 1932"

_____, "Dördüncü Toplanma Yılını Açarken 1 Mart 1923"

_____, "İstanbul Halkı ve Yeni Türk Harfler 16. IX. 1928"

_____, "Türk Yazı İnkılabı Hakkında Konuşma 9/10. VIII. 1928"

_____, "Üçüncü Dönem İkinci Toplanma Yılını Açarken 1 Kasım 1928"

_____, "Üçüncü Dönem Üçüncü Toplanma Yılını Açarken 1 Kasım 1929"

_____, "Yeni Türk Harfleri Hakkında 23. VIII. 1928"

_____, "Yılbaşı Gecesi Bir Konuşma 1. 1. 1933"

Batıya Yön Veren Metinler –IV- Moderniteye Doğru Kaotik Modern Dünya (1800-1970), der. Alev Alatlı, çev. Kapadokya MYO Çeviri ve Redaksiyon Heyeti, Melisa Matbaacılık, 2010.

Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı/Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları 683, Ankara 1973.

Türkiye'de Bunalım ve Demokratik Çıkış Yolları: Proje Raporu, yay. haz. Ayşe Keskalan ve Gökçe Özümit, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, 1. bs, Ankara 1998.

Tezler ve Makaleler

Atakan, Özgür, *Eğitim Sosyolojisi Açısından Ahmet Mithat Efendi'nin Edebi Eserlerinde Toplum ve Eğitim*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2018. https://tez.yok.gov.tr. (20.05.2022)

Çam, İrfan Davut, *Eğitim ve İdeoloji: II. Meşrutiyet Dönemi'nde Çocuk Eğitimine Yönelik Yaklaşımlar (1908-1922),* Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir 2019. https://tez.yok.gov.tr. (19.05.2022)

Çelik, Adem, *Harf İnkılabına Giden Süreç (1923-1928),* Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009. https://tez.yok.gov.tr. (20.08.2020)

Güler, Adnan, *Türk Harf İnkılabı Üzerine Tarihsel/Sosyolojik Bir İnceleme,* Selçuk Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Konya 2019. https://tez.yok.gov.tr. (22.08.2020)

İlhan, A. İhsan, *1925-1928 Yılları Arasında İkdam ve Cumhuriyet Gazetesinde Çıkan Harf İnkılabı'yla İlgili Konular,* Fatih Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010. https://tez.yok.gov.tr. (23.08.2020)

Kılıç, Cemil, *Ümmet Sisteminden Ulus Devlete Geçişte Harf İnkılabı'nın Kültürel Değişim Üstündeki Etkileri*, Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001. https://tez.yok.gov.tr. (26.08.2020)

Ova, Nalan, *Harf İnkılabı ve Türk Basını (1928-1929) Vakit, İkdam ve Hakimiyet-i Milliye Örnekleri*, Ankara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005. https://tez.yok.gov.tr. (28.08.2020)

Saltık, Ekrem, *Toplumsal Belleğin Yitimi Tartışmaları Bağlamında Harf İnkılabı,* Sakarya Üniversitesi Doktora Tezi, Sakarya 2016. https://tez.yok.gov.tr. (30.08.2020)

Aslan Yaşar, Gamze, "Ortaçağ'dan Günümüze "Modernite": Doğuşu ve Doğası", *Adıyaman Üniveritesi Sosyal Bilimler Enstitürü Dergisi*, C. 4, S. 7, 2011. ss. 10-26. https://dergipark.org.tr/tr/pub/adyusbd/issue/1396/16492. (20.05.2021)

Çam, İrfan Davut, Yıllar, Murat Bayram ve Ünal, Orhan, "Son Dönem Osmanlı ve Güncel Ders Kitaplarında Tasarruf Değeri", *OMÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 100. Yıl Eğitim Sempozyumu Özel Sayı C. 39, S. 3, 2020, 2020, ss. 350-374. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1338682. (11.06.2022)

Duman, Fatih, "Edmund Burke'te Muhafazakârlığın Liberal Temelleri: Rasyonalizm, Sosyal Teori ve Siyaset", *Liberal Düşünce*, C. 15, S. 57 - 58, 2010, ss. 95 - 124. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/791456.(15.06.2022)

Kantar, Gökmen, "Modernleşme Kuramı ve Osmanlı İdari Yapısında Modernleşme Süreci Hakkında Bazı Tespitler", *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 2019, ss. 365-383. https://dergipark.org.tr/tr/pub/sisad/issue/50149/627134. (20.05.2021)

Kırman, Tuğba ve Atak, Hasan, "Yabancılaşma: Kavramsal ve Kuramsal Bir Değerlendirme", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KÜSBD*) C. 10, S. 2, 2020, ss. 279-295. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1217525. (11.06.2022)

Öztürk, Emine ve Seyhan, A. Emin, "Maddi Terakki, Kültürel Değişme, Gecikme ve Kültürel Buhranlarımız*", Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* C. 3, S. 5, Kars 2016, ss. 41 - 59. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/180039. (14.06.2022)

Uyanık, Ercan ve Çam, İrfan Davut, "Arap Elifbası'ndan Latin Alfabesine Geçiş Sürecinde Garpçı Söylemler", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,* C. XIV, S. 29, 2014, ss. 189-221. https://dergipark.org.tr/tr/pub/cttad/issue/25531/269330. (28. 02. 2021)

Yıldırım, Seyfi, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Bürokrat ve Siyasetçi: Mehmet Sabri Toprak (1878-1938)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 24, S. 71, ss. 542-513. https://dergipark.org.tr/tr/pub/aamd/issue/44088/543286. (23.05.2021)

Yılmaz Ceylan, Ayşe, "Edmund Burke'ün "Muhafazakâr" Düşüncesinde "İyi Devrim" "Kötü Devrim" Ayrımı", *Muhafazakar Düşünce*, C.3, S.11, 2007, ss. 23-43. http://isamveri.org/pdfdrg/ (14.6.2022)

Gazete Haberleri

Akşam, "Muhim Bir Konferans", 4 Mart 1938, s. 2.

Akşam, "400 Kitap Tercüme Ettirilecek", 29 Mayıs 1937, s. 5.

Akşam, "Atatürk Dün Türk Dili Tetkik Kurumu Merkezinde Çalıştılar", 13 Mart 1937, s. 2.

Akşam, "Atatürk'ün Teşekkürleri", 11 Ağustos 1938, s. 1.

Akşam, “Azınlık Okullarında Türkçe”, 31 Mayıs 1937, s. 3.

Akşam, “Belediye Suçları Yapanların Takibine Devam Ediliyor”, 25 Ağustos 1937, s. 3.

Akşam, “Dil Bayramı Memleketin Her Tarafında Büyük Merasimle Kutlandı”, 27 Eylül 1937, s. 4.

Akşam, “Dil Bayramı Parlak Surette Kutlandı”, 27 Eylül 1938, s. 8.

Akşam, “Dil Kurultayının Beşinci Yıldönümü”, 19 Eylül 1937, s. 5.

Akşam, “Dört Denizaltı Gemimizin İsimleri”, 27 Kanunusani 1938, s. 1.

Akşam, “Edirne Musevileri Aralarında Türkçe Konuşmağ(y)a Başladılar”, 19 Mayıs 1937, s. 7.

Akşam, “Ekalliyet Mektepleri”, 13 Mayıs 1937, s. 3.

Akşam, “En Büyük Türk’ün Hayatı”, 10 Teşrinisani 1938, s. 3.

Akşam, “Gramer”, 20 Şubat 1938, s. 1.

Akşam, “Halep Hapishanesindeki Türklere Ekmek ve Su Vermiyorlar”, 10 Nisan 1937, s. 2.

Akşam, “Halk Kitlesi İçin Kitaplar Bastırılacak”, 17 Mayıs 1937, s. 4.

Akşam, “Halkevlerinde Konferanslar”, 8 Ağustos 1938, s. 4.

Akşam, “Harf İnkılabı”, 9 Ağustos 1938, s.1.

Akşam, “Harf İnkılabının Onuncu Yılı Çok Parlak Merasimle Kutlandı”, 10 Ağustos 1938, s. 1.

Akşam, “Hariciye Vekilimizin Paris Konuşmaları”, 31 Mayıs 1937, s. 4.

Akşam, “Hatay Anayasası Müzakeresi Başladı”, 27 Şubat 1937, s. 4.

Akşam, “Hatay İtilafı Tasdik Edildi, Türk-Fransız Muahedesi İmzaladı”, 30 Mayıs 1937, s. 1.

Akşam, “Hususi Mekteplerin Türkçe Muallimleri”, 12 Ağustos 1937, s. 2.

Akşam, “İzmir Musevileri”, 27 Mart 1937, s. 2.

Akşam, “Kağıt Paralar”, 22 Nisan 1937, s. 2.

Akşam, “Resmi Dairelerin Türkçe Yazısı”, 20 Kanunuevvel 1937, s. 1.

Akşam, “Samsun’da Kültür Faaliyeti”, 22 Kanunusani 1937, s. 6.

Akşam, “Sancak Meselesinde Dün Tam Bir Anlaşma Hasıl Oldu”, 27 Kanunusani 1937, s. 1.

Akşam, “Sancak’ta Arapçanın da Resmi Dil Olması Teklifini Reddettik”, 26 Kanunusani 1937, s. 2.

Akşam, “Sekiz Buçuk Ayda Tedavülden Kladırılan Eski Paralar”, 3 Ağustos 1938, s. 2.

Akşam, “Türk Dili”, 12 Mart 1937, s. 1.

Akşam, “Türkçe Konuşmak”, 28 Nisan 1937, s. 2.

Akşam, “Umumi Yerlerde Türkçe Konuşmak Meselesi”, 15 Mart 1937, s. 2.

Akşam, “Umumi Yerlerde Yalnız Türkçe Konuşulacak”, 28 Şubat 1937, s. 2.

Akşam, “Yalnız Türkçe Konuşulacak”, 11 Mart 1937, s. 2.

Akşam, “Yeni Bir Hendese Kitabı Yazılacak”, 17 Şubat 1938, s. 3.

Akşam, “Yeni Istılahlar”, 07 Kanunuevvel 1937, s. 3.

Akşam, “Yeni Istılahlar”, 12 Kanunuevvel 1937, s. 3.

Cumhuriyet, “Afet Hf.’nin Konferansı ”, 4 Temmuz 1932, ss. 5-6.

Cumhuriyet, “Arap Harfleri ile Tedrisat Yapanlar”, 17 Kanunusani 1932, s. 2.

Cumhuriyet, “Arap Harfleri ile Tedrisat Yapıyorlarmış”, 3 İkinciteşrin 1938, s. 5.

Cumhuriyet, "Bu Geceki Dini Merasim", 3 Şubat 1932, s. 1.

Cumhuriyet, "Büyük Şefimizin Teşekkürü", 11 Ağustos 1938, s. 1.

Cumhuriyet, "Cahit Bey Lisanın Kendi Kendine ve Zamanla Düzeleceğini İddia Etti", 3 Teşrinievvel 1932, s. 1.

Cumhuriyet, "Çabuk ve Kolay Okumak İçin", 20 Kanunusani 1929, s. 6.

Cumhuriyet, "Çabuk ve Kolay Okumak İçin", 20 Kanunusani 1929, s. 3.

Cumhuriyet, "Dil Bayramı Dün Kutlandı", 27 Eylül 1938, s. 1.

Cumhuriyet, "Dil Bayramı", 28 Eylül 1938, s. 1.

Cumhuriyet, "Dil Kurultayına Hazırlık.." 14 Eylül 1932, s. 2.

Cumhuriyet, "Dil Seferberliği", 25 Teşrinievvel 1932, s. 2.

Cumhuriyet, "Dini Bir İnkılap", 21 Kanunusani 1932, s. 1.

Cumhuriyet, "Gazi'nin Yeni Eseri: Halkevleri", 20 Şubat 1932, s. 1.

Cumhuriyet, "Hala Eski Harflerle Neşriyat Yapılıyor", 6 Temmuz 1932, s. 3.

Cumhuriyet, "Halkevleri Ne Yapacak?", 13 Şubat 1932, s. 5.

Cumhuriyet, "Halkevleri'ne Rağbet", 14 Şubat 1932, s. 7.

Cumhuriyet, "Harf İnkılabı Bayramı", 10 Ağustos 1938, s. 1.

Cumhuriyet, "Harf İnkılabının Onuncu Yıldönümü", 8 Ağustos 1938, s. 1.

Cumhuriyet, "Harf İnkılabının Yıldönümü Şenliklerine Hazırlık", 7 Ağustos 1938, s. 2.

Cumhuriyet, "Hediye Kazananlar", 5 Mart 1938, s. 7.

Cumhuriyet, "İlk Dil Kurultayı", 5 Eylül 1932, s. 1.

Cumhuriyet, "İlk Türkçe Ezan Dün Fatih'te Okundu", 31 Kanunusani 1932, s. 1.

Cumhuriyet, "İzmit Cezaevinde Okuyan Mahkumlar", 5 Temmuz 1938, s. 6.

Cumhuriyet, "Kitap Panayırı Açıldı", 31 Ağustos 1932, s. 4.

Cumhuriyet, "Konferans", 2 İkinciteşrin 1938, s. 5.

Cumhuriyet, "Kurultay'ın İkinci Günü" 28 Eylül 1932, s. 1.

Cumhuriyet, "Kurultay'ın Küşat Merasimi" 27 Eylül 1932, s. 1.

Cumhuriyet, "Kurultay'ın Üçüncü Günü Hararetli Geçti", 29 Eylül 1932, s. 1.

Cumhuriyet, "Maarifte ve Mekteplerde", 16 Kanunusani 1932, s. 2.

Cumhuriyet, "On Yıllık Gazete Sergisi Dün Açıldı", 31 Ağustos 1938, s. 2.

Cumhuriyet, "Süleymaniye'de Türkçe Hutbe", 6 Şubat 1932, s. 1.

Cumhuriyet, "Tedavüle Çıkarılan ve Tedavülden Kaldırılan Paralar", 2 Temmuz 1938, s. 3.

Cumhuriyet, "Tedavüle Çıkarılan Yeni Paralar", 3 Mayıs 1938, s. 5.

Cumhuriyet, "Ticaret Odasının Yeni Meclisi", 7 Kanunusani 1932, s. 4.

Cumhuriyet, "Türkçe Ezan ve Kamet", 23 Teşrinisani 1932, s. 1.

Cumhuriyet, "Türkçe Kuran Dün İlk Defa Okundu", 23 Kanunusani 1932, s. 1.

Cumhuriyet, "Türkçe Kuran Okunan Camiler Dolup Taşıyor", 27 Kanunusani 1932, s. 1.

Cumhuriyet, "Türkçe Kuran Okunması Halkı Vecde Getirdi", 26 Kanunusani 1932, s. 1.

Cumhuriyet, "Yalan Yere Şehadet", 5 Şubat 1938, s. 2.

Cumhuriyet, "Yerebatan Camisinde Türkçe Yasin OKunacak", 22 Kanunusani 1932, s. 1.

Hakimiyeti Milliye, "Dairelerin Yeni Harflerle İsimleri ve Rumuzları", 23 Teşrinisani 1928, s. 2.

Hakimiyeti Milliye, "Gazi Mektebindeki Kurs için Kayıt Başladı", 23 Teşrinisani 1928, s. 1.

Hakimiyeti Milliye, "Maarif Vekaletinde Söz Derleme Faaliyeti Başladı", 14 Teşrinievvel 1928, s. 1.

Hakimiyeti Milliye, "Millet Mektebi Talimatnamesi Millet Mektepleri Hakkında Heyeti Vekilice Tasvip ve Ali Karara İktiran Eden Talimatnamesi", 23 Teşrinisani 1928, s. 3.

Hakimiyeti Milliye, "Ocakların Faaliyeti", 14 Teşrinievvel 1928, s. 1.

*Hakimiyeti Milliye,"*Halka Çabuk Okutmak İçin Maarif Vekaleti Tarafından Esaslı Kararlar İttihaz Ediliyor", 14 Teşrinievvel 1928, s. 1.

İkdam, "1,038,000 Talebe", 2 Mart 1929, s. 2.

İkdam, "2500 Mektep", 5 Şubat 1929, s. 2.

İkdam, "Bir Matbaacılık Mektebi Açıldı", 10 Mart 1929, s. 1.

İkdam, "Bu seneki Mektep Kitapları", 17 Haziran 1929, s. 4.

İkdam, "Bu seneki Mektep Kitapları", 17 Haziran 1929, s. 4.

İkdam, "Dil Encümeni İçtima Etti", 19 Şubat 1929, s. 2.

İkdam, "Dün Polisler Yeni Harflerden İmtihan Edildiler", 3 İkincikanun 1929, s. 1.

İkdam, "Gazimizin Hediyesi", 13 Ağustos 1929, s. 1.

İkdam, "Gazinin Gençliğe Hitabesi", 28 Şubat 1929, s. 2.

İkdam, "Halk Mektepleri", 3 Mart 1929, s. 3.

İkdam, "Hikaye", 9 Şubat 1929, s. 4.

İkdam, "İkdam'ın İlk Tedrisat Kursu", 15 İkincikanun 1929, s. 5.

İkdam, "İkdam'ın Kıraat Sayfası", 17 İkincikanun 1929, s. 6.

İkdam, "İlan", 3 Eylül 1929, s. 7.

İkdam, "Kaç Kişi Öğrendi?", 1 Haziran 1929, s. 2.

İkdam, "Lügata Ait Esaslar Tesbit Edildi", 25 Şubat 1929, ss. 1-3.

İkdam, "Maarif Vekaleti Bu Sene Teşkilatı Tevsi Etti", 18 Teşrinievvel 1929, s. 2.

İkdam, "Mektepler İnsan Almıyor!", 10 İkincikanun 1929, s. 1.

İkdam, "Millet Mektepleri İçin", 13 Haziran 1929, s. 2.

İkdam, "Millet Mektepleri", 3 İkincikanun 1929, s. 3.

İkdam, "Millet Mekteplerine Devam Etmeyenler Takip Edilecek!", 1 Mart 1929, s. 1.

İkdam, "Müderrisler", 21 Şubat 1929, s. 2.

İkdam, "Necati Bey Apandistten İrtihal Etti", 2 İkincikanun 1929, s. 1.

İkdam, "Nufüs İşleri", 27Ağustos 1929, s. 2.

İkdam, "Otomobil Plakaları", 19 Mart 1929, s. 2.

İkdam, "Şükrü Kaya Beyin İki Aylık Teftiş Seyahatı", 15 Ağustos 1929, s. 2.

İkdam, "Takriri Sükun Kanunu Kalktı", 5 Mart 1929, ss. 1-3.

İkdam, "Tekaütlerin, Yetimlerin, Dulların 6 Aylık Yoklaması Başladı", 31 Ağustos 1929, s. 7.

İkdam, "Türkçeleştirilen İsimler", 19 Şubat 1929, s. 2.

İkdam, "Türkçenin Söz Kitabı Yapılıyor", 20 Şubat 1929, ss. 1-2.

İkdam, "Yeni Harfler ve Adliye Zabıtları", 28 Mayıs 1929, s. 1.

İkdam, "Yeni Öğrenenlere Kıraat Sütünü", 5 İkincikanun 1929, s. 4.

İkdam, "Yeni Pasaportlar", 15 Eylül 1929, s. 2.

İkdam, "Yobazlara Bakın!", 1 Ağustos 1929, s. 3.

Kurun, "Öz Türkçe Karşılıklar", 2 Birincikanun 1934, ek olarak yayımlanmıştır.

Kurun, "Değiştirilecek Semt ve Mahalle İsimleri", 4 Birincikanun 1934, s. 3.

Kurun ,"Devlet Kurumu Adlarını Öz Türkçe Olarak Adlandırılacak", 27 Birincikanun 1934, s. 2.

Kurun, "Ekler Dergisi Hazırlanıyor", 5 Birincikanun 1934, s. 9.

Kurun, "Hergün Yüz Ad Veriyoruz", 3 Birincikanun 1934, s. 7.

Kurun, "İstanbul Argosu ve Halk Tabirleri", 24 Birincikanun 1934, s. 4.

Kurun, "Konuşma", 20 Birincikanun 1934, s. 16.

Kurun, "Mektep Adları", 9 Birincikanun 1934, s. 4.

Kurun, "Milli Müdafaa Bakanlığının Tamimi", 29 İkinciteşrin 1934, s. 2.

Kurun, "Öz Türkçe Karşılıklar Kara*r*laşmış Değildir..", 19 Birincikanun 1934, s. 10.

Kurun, "Öz Türkçe Söz Araştırmaları", 24 İkinciteşrin 1934, s. 3.

Kurun, "Öz Türkçe Sözler", 25 İkinciteşrin 1934, s. 4.

Kurun, "ÖzTürkçe Olmayan Mekteplerin Adları Değişecek ", 28 İkinciteşrin 1934, s. 1.

Kurun, "Soy Adı Nizamnamesinin Esaslarını Neşrediyoruz", 22 İkinciteşrin 1934, s. 9.

Kurun,"Tanrı, Buyuruğu Kur'anı Kerimin Tercüme ve Tefsiri", 2 Birincikanun 1934, s. 12.

Kurun, "Türk Dili Araştırma Kurumunun Bildirdiği Adlar", 27 İkinciteşrin 1934, s.7.

Milliyet, "10,000 Kelime", 9 Mart 1933, s. 6.

Milliyet, "22 Günde Yazıp Okumayı Öğrendi", 22 Şubat 1933, s. 5.

Milliyet, "Anketin İkinci Kısmı", 17 Haziran 1933, s. 2.

Milliyet, "Arap Harflerle Yazılı Etiketler", 4 Nisan 1931, s. 5.

Milliyet, "Beşiktaş Kazası Kaymakamlığından", 1 Teşrinisani 1931, s. 8.

Milliyet, "Burhan Cahit Bey'in Fikri", 16 Mart 1933, s. 1.

Milliyet, "Bütün İstanbul Kelimelere Cevap Hazırlıyor", 13 Mart 1933, s. 1.

Milliyet, "Cemiyet Radyolara, Ajansa, Gazetelere İlk 16 Kelimeyi Bugün Bildirecek", 11 Mart 1933, s. 1.

Milliyet, "Çanakkale'de İlk Türkçe Ezan", 1 Kanunusani 1933, s. 5.

Milliyet, "Derleme Fişleri", 5 Haziran 1933, s. 2.

Milliyet, "Derleme Fişleri", 5 Mayıs 1933, s. 2.

Milliyet, "Derleme Fişleri", 5 Temmuz 1933, s. 8.

Milliyet, "Derleme Heyeti Yarın İlk Defa Toplanıyor", 15 Kanunusani 1933, s. 6

Milliyet, "Devlet Matbaasındaki İlmi Eserler", 12 Eylül 1931, s. 3.

Milliyet, "Dil Anketimiz", 20 Ağustos 1933, s. 1.

Milliyet, "Dil Anketimize Köprülüzade Fuat Bey Ne Diyor?", 28 Mart 1933, s. 1.

Milliyet, "Dil Anketinin İkinci Safhası Yakında Başlıyor..", 19 Haziran 1933, s. 4.

Milliyet, "Dil Encümeni Bir Rapor Verdi", 30 Haziran 1931, s. 1.

Milliyet, "Dil İnkılabı Bir Millet Malı Olmuştur", 19 Kanunusani 1933, s. 1.

Milliyet, "Dil İnkılabı Hızlı ve Hamleli Bir Halde Yürüyor", 18 Eylül 1933, s. 5.

Milliyet, "Dil Seferberliğinde Yeni Hamle Başladı", 12 Mart 1933, s. 1.

Milliyet, "Dil Seferberliğinde Yeni ve Canlı Bir Hamle", 10 Mart 1933, s. 1.

Milliyet, “Dünkü Dil İçtimaı”, 20 Eylül 1933, s. 3.
Milliyet, “Eski Harfli Taksiler”, 19 Teşrinisani 1931, s. 3.
Milliyet, “Gazetecilik Mektebine İhtiyaç Var Mıdır?”, 10 Kanunusani 1931, s. 1.
Milliyet, “Gelibolu Musevileri”, 10 Kanunusani 1933, s. 5.
Milliyet, “Gönderilen Fişler”, 6 Eylül 1933, s. 5.
Milliyet, “Hadise Nasıl Başladı, Nasıl Bitti?”, 6 Şubat 1933, s. 1.
Milliyet, “Haftada 3500 Kelime”, 28 Şubat 1933, s. 1.
Milliyet, “Hala Arap Harfleri”, 27 Teşrinievvel 1931, s. 3.
Milliyet, “Her Vasıtadan İstifade”, 30 Mart 1933, s. 1.
Milliyet, “İ. Müştak Bey Ne Diyor?”, 29 Mart 1933, s. 1.
Milliyet, “İlk Mekteplerde Derleme”, 3 Şubat 1933, s. 6.
Milliyet, “İlk Mekteplere Kütüphaneler Nasıl Açılacak?”, 14 Kanunuevvel 1931, s. 3.
Milliyet, “İlmi Istılahlar”, 6 Mart 1933, s. 3.
Milliyet, “İlmi Istılahlar”, 6 Mart 1933, s. 6.
Milliyet, “İzmir’de Tevkif Edilenler”, 10 Şubat 1933, s. 6.
Milliyet, “Karagöz Istılahları”, 28 Nisan 1933, s. 3.
Milliyet, “Kıymetli Evrak”, 19 Mart 1931, s. 3.
Milliyet, “Maarif Vekili Teftişten Geldi, Ankara’ya Döndü”, 18 Teşrinisani 1931, s. 1.
Milliyet, “Maarifte Derleme Faaliyeti”, 30 Kanunusani 1933, s. 3.
Milliyet, “Maarifte Derleme Kılavuzu”, 11 Kanunusani 1933, s. 6.
Milliyet, “Maarifte Derleme Kılavuzu”, 31 Kanunusani 1933, s. 3.
Milliyet, “Maarifte Derleme Komitesi”, 8 Şubat 1933, s. 3.
Milliyet, “Maarifte Millet Mektepleri”, 1 Teşrinisani 1931, s. 3.
Milliyet, “Maarifte Millet Mektepleri”, 2 Teşrinisani 1931, s. 3.
Milliyet, “Maarifte Millet Mektepleri”, 26 Teşrinievvel 1931, s. 3.
Milliyet, “Maarifte Millet Mektepleri”, 8 Teşrinisani 1931, s. 3.
Milliyet, “Maarifte Millet Mektepleri”, 9 Teşrinisani 1931, s. 3.
Milliyet, “Maarifte Okuma Seferberliği”, 19 Mart 1931, s. 3.
Milliyet, “Maarifte Talebe Rehberi”, 16 Şubat 1933, s. 3
Milliyet, “Maarifte Yeni Harflerle”, 21 Mart 1931, s. 3.
Milliyet, “Manisa Avukatları”, 11 Teşrinisani 1931, s. 3.
Milliyet, “Matbuat Sergisi Dün Merasimle Açıldı”, 2 Teşrinisani 1931, s. 1.
Milliyet, “Meclis Dün Tatil Kararı Verdi”, 27 Mart 1931, s. 1.
Milliyet, “Memlekette Manisa’da Maarif”, 2 Teşrinievvel 1931, s. 4.
Milliyet, “Memurlar da Cevap Verecek”, 14 Nisan 1933, s. 3.
Milliyet, “Millet Mektepleri Her Tarafta Açıldı”, 3 Teşrinisani 1931, s. 2.
Milliyet, “Muğla Derleme İşi”, 14 Mart 1933, s. 5.
*Milliyet, “*Muğla’da İnkişaf”, 26 Ağustos 1931, s. 7.
Milliyet, “Muğlada İrfan Seferberliği”, 17 Temmuz 1931, s. 2.
Milliyet, “Muhterem Muallim Hanım ve Beyler Renkli Kolay Alfabe”,5 Teşrinievvel 1931 s. 6.

Milliyet, “Nefret Telgrafları”, 14 Şubat 1933, s. 6.
Milliyet, “Okuma Hevesi”, 7 Nisan 1931, s. 6.
Milliyet, “Okumak Öğrenmeyen Daire Odacıları”, 26 Mayıs 1931, s. 3.
Milliyet, “Osmanlıcadan Türkçeye Bir Kılavuz Yapılıyor”, 18 Mart 1933, s. 1.
Milliyet, “Salat ve Selam Türkçe”, 15 Mart 1933, s. 1.
Milliyet, “Seyyar Satıcılar”, 8 Mart 1933, s. 3.
Milliyet, “Sınıf Kütüphaneleri”, 29 Teşrinisani 1931, s. 3.
Milliyet, “Sivas’ta Türkçe Ezan”, 1 Kanunusani 1933, s. 3.
Milliyet, “Söz Derleme Faaliyeti”, 1 Şubat 1933, s. 3.
Milliyet, “Söz Derlemesi Başladı”, 17 Kanunusani 1933, s. 1.
Milliyet, “Şahadetname Alacaklar”, 13 Teşrinievvel 1931, s. 3.
Milliyet, “Şehir Meclisinde Mühim Mesele İntaç Edildi”, 10 Mayıs 1931, s. 3.
Milliyet, “T. D. T. Cemiyeti Başvekilin Riyasetinde Toplandı”, 2 Mart 1933, s. 1.
Milliyet, “T. D. T. Cemiyetinde”, 1 Eylül 1933, s. 5.
Milliyet, “T.D.T.Cemiyetinin Faaliyeti”, 15 Haziran 1933, s. 2.
Milliyet, “Tekirdağ Musevileri”, 8 Mart 1933, s. 2.
Milliyet, “Tel’in Telgrafları”, 10 Şubat 1933, s. 6.
Milliyet, “Türkçe Ezan”, 10 Kanunusani 1933, s. 5
Milliyet, “Yeni Harflerle Basılmış Eserler”, 15 Mart 1931, s. 5.
Milliyet, “Yeni Türkçe Gramer”, 11 Eylül 1931, s. 7.
Serveti Fünun,(Başlıksız Haber), 8 Teşrinisani 1928, No 208-1682, s. 202.
Serveti Fünun,(Başlıksız Haber), 8 Teşrinisani 1928, No 208-1682, s. 201.
Serveti Fünun, “Avrupa Seviyesine”, 25 Teşrinievvel 1928, No: 206-1680, s. 185.
Serveti Fünun, “Havadis Kısımları”, 15 Teşrinisani 1928, No: 209-1683, s. 199.
Serveti Fünun, “Havadis Kısımları”, 22 Teşrinisani 1928, No: 210-1684, ss. 207-208.
Serveti Fünun, “Havadis ve İlan Kısımları”, 22 Teşrinisani 1928, No: 210-1684, s. 207.
Serveti Fünun, “Havadis ve İlan Kısımları”, 29 Teşrinisani 1928, No: 211-1685, s. 215.
Serveti Fünun, 25 Teşrinievvel 1928, No: 206-1680, s. 185.
Son Posta, “Dil İşleri Encümen Lügatı Bıra(k)tı, Sarfa Çalışıyor”, 28 Eylül 1930, s. 3.
Son Posta, “Eski Kitaplar”, 21 Kanunuevvel 1930, s. 4.
Son Posta, “Gazinin Harf İnkılabını Tavsiye Eden Nutku”, 15 Teşrinievvel 1930, s. 6.
Son Posta, “Günün Tarihi”, 22 Eylül 1930, s. 2.
Son Posta, “Kanuna Rağmen Arap Harflerini Kullanan Kimlerdir?”, 20 Eylül 1930, s.3.
Son Posta, “Kataloglar Türkçe Olmalı”, 26 Eylül 1930, s. 5.
Son Posta, “Maarif Vaziyeti Ne Merkezdedir?”, 7 Kanunuevvel 1930, s. 5.
Son Posta, “Menemende Kanlı ve Müessif Bir Hadise”, 25 Kanunuevvel 1930, s. 4.
Son Posta, “Millet Mektepleri Cumartesi Akşamı Açılıyor”, 1 Teşrinisani 1930, s. 3.
Son Posta, “Millet Mektepleri”, 26 Kanunuevvel 1930, s. 2.
Son Posta, “Mutemet Resmi Evrakta Arap Harfi Kullanıyor”, 18 Eylül 1930, s. 3.
Son Posta, “Yeni Harfler Öğrenmeyen Memur”, 17 Ağustos 1930, s. 3.

Son Posta, "Yeni Türk Harflerinin İlk Yeni Lügatleri", 29 Temmuz 1930, s. 8.

Son Saat, "10 Ağustos Bugün Okuma ve Bilgi Seferberliğinin Yıl Dönümü", 11 Ağustos 1929, s. 3.

Son Saat, "Alfabeye İlanı Harp", 14 Ağustos 1929, s. 9.

Son Saat, "Beşiktaş'ta Gece Yapılan Merasim", 20 Şubat 1929, s. 1.

Son Saat, "Bir Neşriyat Davası", 12 Şubat 1929, s. 4.

Son Saat, "Boluda 400 Mektep", 9 Kanunusani 1929, s. 3.

Son Saat, "Ceza Var Eski Harflerle Telgraf ve Tahrirat Yazılmayacak", 25 Nisan 1929, s. 4.

Son Saat, "Çocuk Ansiklopedisi", 29 Kanunusani 1929, s. 5.

Son Saat, "Dün Gece Millet Mektepleri Merasimle Açıldı", 3 Şubat 1929, ss. 1-2.

Son Saat, "Düzcede Milli Mektepler", 5 Kanunusani 1929, s. 2.

Son Saat, "Eski Harf Biletlerde Hala Kullanılıp Duruyor!", 6 Nisan 1929, s. 1.

Son Saat, "Eski Harf Kullanan Memurlar Ceza Görecek", 8 Nisan 1929, s. 3.

Son Saat, "Eski Harflerle Tedrisat", 13 Mayıs 1929, s. 14.

Son Saat, "Gazi Hz. Fransız Sefiri ile Yarım Saat Görüştü", 16 Mayıs 1929, s. 2.

Son Saat, "Gazimize Efgan Lehinde Müracaatlar Yapıldı", 26 Şubat 1929, s. 3.

Son Saat, "Günün Tarihi Dahilde", 14 Teşrinisani 1929, s. 2.

Son Saat, "Günün Tarihi", 23 Ağustos 1929, s. 3.

Son Saat, "Günün Tarihi", 27 Teşrinisani 1929, s. 2.

Son Saat, "Hala Arap Harfleri", 25 Ağustos 1929, s. 2.

Son Saat, "Halikın Mektepli Yavruların Tazimi", 2 Kanunusani 1929, s. 1.

Son Saat, "Her Gün Bir Muhavere" 13 Şubat 1929, s. 3.

Son Saat, "Herkes Okuyup Yazmaya Çalışıyor Çöpçüler de Öyle!", 1 Kanunusani 1929, s. 1.

Son Saat, "İlk Çocuk Gazetesi Türkçe Gazete", 4 Kanunusani 1929, s. 2.

Son Saat, "İmtihanlar Devam Ediyor Kitapçılar da Memnun", 5 Mart 1929, s. 3.

Son Saat, "İstanbul'da Millet Mekteplerinden Şahadetname Aldı", 4 Nisan 1929, s. 1.

Son Saat, "İzmir'de Millet Mektepleri" ve "Millet Mekteplerinde Müsamereler", 4 Teşrinisani 1929, ss. 2-3.

Son Saat, "Kazım Paşa Hz. Matbuatımızdan Takdirle Bahsediyor", 12 Teşrinisani 1929, s. 2.

Son Saat, "Köy Kıraatı", 4 Kanunusani 1929, s. 2.

Son Saat, "Maarif Vekaletinden", 16 Mart 1929, s. 6.

Son Saat, "Meclisi Umumii Vilayet İçtimaa Başlıyor", 3 Mart 1929, s. 2.

Son Saat, "Mektep Kitaplarında Bir Nokta", 21 Ağustos 1929, s. 11.

Son Saat, "Mektepler Arabi ve Farisinin Lağvından Sonra", 13 Eylül 1929, s. 2.

Son Saat, "Millet Mektebi Seneye Mekteplerde Açılacak", 5 Haziran 1929, s. 3.

Son Saat, "Millet Mektepleri Beşiktaşta 10000 kişi okuyor", 7 Kanunusani 1929 Pazartesi, s. 2.

Son Saat, "Millet Mektepleri Ne Halde?", 16 Şubat 1929, ss. 1-2.

Son Saat, "Millet Mekteplerine Gitmeyenler Ne Olacaktır?", 31 Kanunusani 1929, s. 1.

Son Saat, "Niçin İzmir'de Millet Mekteplerine Devam Edenler Çok Az!", 8 Teşrinisani 1929, s. 5.

Son Saat, "Okuma Seferberliği", 2 Teşrinisani 1929, s. 1.

Son Saat, "Sivaslılar Tekzip Ediyorlar", 14 Kanunusani 1929 Pazartesi, s. 2.

Son Saat, "Son Gün", 1 Kanunusani 1929, s. 2.

Son Saat, "Söz Kitabı", 19 Şubat 1929, s. 2.

Son Saat, "Şahadetnameler Veriliyor", 2 Şubat 1929, s. 2.

Son Saat, "Şarkta Millet Mektebi Mezunları", 1 Nisan 1929, s. 2.

Son Saat, "Şehrimizde 100,000 kişi okuyor!", 18 Kanunusani 1929, ss. 1-2.

Son Saat, "Yarın Eski Harflerle Ebedi Veda Günüdür", 1 Haziran 1929, s. 5.

Son Saat, "Yeni Damga Pulları", 29 Kanunusani 1929, s. 2.

Son Saat, "Yeni Harfler ve Daireler", 8 Kanunusani 1929, s. 1.

Son Saat, "Yeni Harfleri Bilmeyenlerin İşleri Görülmeyecek", 23 Teşrinievvel 1929, s. 1.

Türk Dili, "Başkanımız Halkevleri Yıldönümünde Mühim Bir Söylev Söyledi", 24 Şubat 1935, s. 3.

Türk Dili, "Büyük Önderimiz Dil Kurumunda Çalışanları Övüyorlar..", 14 Temmuz 1935, s. 1.

Türk Dili, "Dil", 15 İkinci kanun 1935, s. 3.

Türk Dili, "Kamal Atatürk", 6 Şubat 1935, s. 1.

Türk Dili, "Klavuz İçin Dersler", 25 Haziran 1935, s. 2.

Türk Dili, "Mektep Kitapları", 26 Mart 1935, s. 2.

Türk Dili, "Okullarda Okutulacak Kitaplar Hazırlandı", 2 Ağustos 1935, s. 1.

Türk Dili, "Türk Dil Kurumunun Çalışması", 22 Eylül 1935, ss. 1-2.

Türk Dili, "Türk Dili Araştırma Kurumunun Bildiriği", 27 Mart 1935, s. 1

Türk Dili, "Türkçeden Osmanlıcaya Cep Kılavuzu Basıma Verilmiştir", 17 Temmuz 1935, s. 1.

Türk Dili, "Ulus Okulları", 29 İlk Teşrin 1935, s. 2.

Ulus, "Alfabe Müsabakasında Kazanlar", 13 Mayıs 1936, s. 2.

Ulus, "Harbiye Okulu Komutanlığından:", 23 Şubat 1936, s. 8.

Ulus, "Ulus'un Romanı", 18 Sonkanun 1936, s. 5.

Ulus, "Üçüncü Türk Dili Kurultayı", 19 Mayıs 1936, ss. 1-2.

Gazete Makaleleri

Ağakay, D. M. Ali, "Ulus'un Dil Yazıları", *Ulus,* 23 Nisan 1936, s. 2.

Ahmed Cevad, "Yazı Nerselerini Bulmak Sorağı", *Kurun,* 3 Birincikanun 1934, s. 7.

Ahmet Şükrü, , "Ümmiliği Tasfiye", *Milliyet,* 15 Teşrievvel 1933, s. 1.

Ahmet Şükrü, "Dil Bayramı", *Milliyet,* 27 Eylül 1933, s. 1.

Ahmet Şükrü, "Halk Kütüphaneleri", *Milliyet,* 31 Mart 1931, s. 1.

Akşamcı,"Gene Dil Bahsi", *Akşam,* 15 Mart 1937, s. 3.

Ali Naci, "3 Kuruşa Gazete", *İkdam,* 26 Teşrinievvel 1929, s. 1.

Ali Naci, "Neşriyat Buhranı Var Mı?", *İkdam,* 7 Nisan 1929, s. 1.

Atay, Falih Rıfkı Atay, "Türkçe", *Türk Dili,* 1 İkinci kanun 1935, s. 1.

Balkır, O., "Dil Ülküsü", *Türk Dili,* 26 Eylül 1935, s. 3.

Celal Nuri, " Eksiğimiz", *İkdam,* 5 Teşrinievvel 1929, s. 2.

Celal Nuri, " Fikri Kuraklığı", *İkdam,* 24 Eylül 1929, s. 1.

Celal Nuri, " Müşterisiz", *İkdam,* 14 Temmuz 1929, s. 1.

Celal Nuri, “Altı Ayda”, *İkdam,* 25 Mayıs 1929, s. 1.
Celal Nuri, “Anadolu, Trakya, Kilikya…”, *İkdam,* 16 Mart 1929, s. 2.
Celal Nuri, “Eksiklerimiz”, *İkdam,* 7 Teşrinievvel 1929, s. 2.
Celal Nuri, “Fikir Buhranı”, *İkdam,* 28 Haziran 1929, s. 1.
Celal Nuri, “Gazete ve Karileri”, *İkdam,* 13 Nisan 1929, s. 2.
Celal Nuri, “Halka Düşen Vazife”, *İkdam,* 26 Nisan 1929, s. 2.
Celal Nuri, “Her Dem Taze”, *İkdam,* 23 Şubat 1929, s. 2.
Celal Nuri, “İlerlemede İfrat”, *İkdam,* 14 Nisan 1929, s. 2.
Celal Nuri, “İlim ve Tecrübe”, *İkdam,* 10 İkincikanun 1929, s. 2.
Celal Nuri, “Kabiliyet Mes’elesi”, *İkdam,* 2 Mayıs 1929, s. 2.
Celal Nuri, “Ne Okuyayım?”, *İkdam,* 24 Mayıs 1929, s. 1.
Celal Nuri, “Osmanlı Enkazı”, *İkdam,* 20 Mayıs 1929, s. 2.
Celal Nuri, “Sayılar, Günler, Aylar”, *İkdam,* 5 İkincikanun 1929, s. 6.
Celal Nuri, “Yazı”, *İkdam,* 24 Eylül 1929, s. 2.
Celal Nuri, “Yıl On Üç Ay”, *İkdam,* 6 Temmuz 1929, s. 1.
Danişmed, İsmail Hami, “Ulus’un Dil Yazıları”, *Ulus,* 1 Şubat 1936, s. 1.
Dilemre, Saim Ali, “Dil Bayramı”, *Akşam,* 26 Eylül 1938, s. 8.
Dilemre, Saim Ali, “Dil Bayramı”, *Akşam,* 26 Eylül 1938, s. 8.
Dilmen, İ. Necmi, “’Ulus’un Dil Yazıları Türk Dili”, *Türk Dili,* 17 Birincikanun 1935, s. 2.
Dilmen, İ. Necmi, “Yeni Sentaks Anketi”, *Türk Dili,* 11 Temmuz 1935, s. 2.
Dilmen, İ. Necmi, “ Ulus’un Dil Yazıları”, *Ulus,* 29 Sonkanun 1936, s. 1.
Es, Hikmet Feridun, “Gazeteler Sergisinde Neler Gördüm”, *Akşam,* 31 Ağustos 1938, s. 3.
Falif Rıfkı, “İki Yol”, *Milliyet,* 17 Ağustos 1931, s. 4.
Falif Rıfkı, “Niçin Seferberlik?”, *Milliyet,* 13 Mart 1933, s. 1.
Falih Rıfkı, “Haftalık Dahili İcmal”, *Milliyet,* 13 Kanunusani 1931, s. 1.
Hasan Cemil, “Kültür Siyasetimiz”, *Cumhuriyet,* 25 Şubat 1932, s. 1.
İ., Necmi, “Dil İşleri Türk Ana Grameri Hakkında”, *Milliyet,* 14 Ağustos 1931, s. 4.
İ., Necmi, “Dil İşleri:2Yarınki Encümene Program”, *Milliyet,* 10 Ağustos 1931, s. 4.
İ., Necmi, “Dil İşleri:4 Bize Bir Akademi Lazımdır”, *Milliyet,* 16 Ağustos 1931, s. 4.
İ., Necmi, “Dil İşleri:5 Yeni Kelimeler Meselesi”, *Milliyet,* 31 Ağustos 1931, s. 4.
İ., Necmi, “Dil İşleri:9 Alfabemiz Dilimize Uygun Değil Midir?”, *Milliyet,* 27 Eylül 1931, s. 4.
İbrahim Halil, “Paralarımızdaki Harfler”, *İkdam,* 10 Temmuz 1929, s. 4.
İleri, Celal Nuri,“Yeryüzünde 120 Dil Var”, *Akşam,* 15 Temmuz 1937, s. 5.
İnan, Abdülkadir, “Güneş-Dil Teorisi Üzerine Notlar”, *Ulus,*1 Sonkanun 1936, ss. 1-2.
Kazım Nami, “Türkçemiz”, *Cumhuriyet,* 5 Teşrinisani 1932, s. 1.
Küçüka, N. A., “Ulus’un Dil Yazıları”, *Ulus,* 6 Mayıs 1936, s. 2.
M. H., “Kırklareli Çiftçisi Fare Derdinden Bunaldı!”, *Milliyet,* 15 Kanunuevvel 1931, s. 7.
M., Baha, “Güme Giden Encümen!”, *Milliyet,* 21 Temmuz 1931, s. 3.
Naim Hazım, “ Dil Yütüklerimiz”, *Kurun,* 8 Birincikanun 1934, s. 2.
Ragıp Kemal, “Boyabat’ta Bir Gün”, *Milliyet,* 28 Teşrinisani 1931, s. 5.

Safa, Peyami, "Alaturka Sofuluğu ve Alafranga Züppeliği", *Cumhuriyet,* 2 Şubat 1938, s. 3.
Safa, Peyami, "Argo ve Halk Tabirleri", *Cumhuriyet,* 25 Mayıs 1938, s. 3.
Safa, Peyami, "Kurultayın Eşiğinde", *Cumhuriyet,* 22 Eylül 1932, s. 3.
Safa, Peyami, "Tekirdağlının Düşündürdükleri", *Cumhuriyet,* 20 Şubat 1938, s. 3.
Safa, Peyami, "Türk İnkılabına Bakışlar 1", *Cumhuriyet,* 6 Ağustos 1938, s. 5.
Safa, Peyami, "Türk İnkılabına Bakışlar 2", *Cumhuriyet,* 7 Ağustos 1938, s. 5.
Safa, Peyami, "Türk İnkılabına Bakışlar 3", *Cumhuriyet,* 8 Ağustos 1938, s. 5.
Safa, Peyami, "Türk İnkılabına Bakışlar 4", *Cumhuriyet,* 9 Ağustos 1938, s. 5.
Safa, Peyami, "Türk İnkılabına Bakışlar 6", *Cumhuriyet,* 11 Ağustos 1938, s. 5.
Safa, Peyami, "Türk İnkılabına Bakışlar 7", *Cumhuriyet,* 12 Ağustos 1938, s. 5.
Safa, Peyami, "Türk İnkılabına Bakışlar 8", *Cumhuriyet,* 13 Ağustos 1938, s. 5.
Safa, Peyami, "Türk İnkılabına Bakışlar 9", *Cumhuriyet,* 14 Ağustos 1938, s. 5.
Tankut, H. Reşit, "Güneş-Dil Teorisi Üzerine Notlar", *Ulus,* 2 Sonkanun 1936, ss. 1-2.
Tankut, H. Reşit, "Ulus'un Dil Yazıları", *Ulus,* 27 Mart 1936, s. 1.
Va-Nu, "Gıpta Ettiğim İki Münevverimiz", *Akşam,* 7 Temmuz 1938, s. 3.
Va-Nu, "Harf İnkılabının Onuncu Yıldönümü", *Akşam,* 9 Ağustos 1938, s. 3.
Va-Nu, "Kültür Hayatımız İçin Mühim Bir Hadise", *Akşam,* 3 Teşrinisani 1938, s. 3.
Va-Nu, "Muhtaç Olduğumuz Bir Lügat", *Akşam,* 3 Temmuz 1938, s. 3.
Yunus Nadi, "Harf İnkılabının Onuncu Yıldönümü", *Cumhuriyet,* 9 Ağustos 1938, s. 1.
Yunus Nadi, "Türk Dili İçin İlk Kurultay", *Cumhuriyet,* 4 Eylül 1932, s. 1.
Yunus Nadi, "Din Kitabımız Kendi Dilimizde", *Cumhuriyet,* 28 Kanunusani 1932, s. 1.
Yunus Nadi, "Gazi Haz. İle Bir Hasbıhal", *Cumhuriyet,* 21 Ağustos 1932, s. 1.
Yunus Nadi, "Gazi Haz.nin Huzurunda", *Cumhuriyet,* 23 Ağustos 1932, s. 1.
Yunus Nadi, "Türkçe Kuran, Türkçe İbadet", *Cumhuriyet,* 25 Kanunusani 1932, s. 1.
Yusuf Ziya, "Yazmak İlleti", *İkdam,* 16 Haziran 1929, s. 3.
Yusuf Ziya, "Edebiyat Tarihi", *İkdam,* 20 Haziran 1929, s. 3.
Yusuf Ziya, "Rağbet", *İkdam,* 25 Haziran 1929, s. 3.
Yusuf Ziya, "Şapka Gibi", *İkdam,* 14 Temmuz 1929, s. 3.
Yücel, Hasan Ali, "Basım Bilançomuz", *Akşam,* 7 Mart 1938, s. 6.
Yücel, Hasan Ali, "Celal Nuri İleri", *Akşam,* 7 Teşrinisani 1938, s. 6.
Yücel, Hasan Ali, "Söyleyememek, Yazamamak", *Akşam,* 14 Haziran 1937, ss. 6-9.

Zabıt Cerideleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları, Devre 1, C. 3, 15. 6. 1338.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 12, 18. 9. 1337.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 13, 1. 10. 1337.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 13, 24. 9. 1337.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 27, 17. 2. 1339.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 27, 5. 2. 1339.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 27, 7. 2. 1339.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 28, 8. 4. 1339.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 4, 30. 9. 1336.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 1, C. 5, 27. 10. 1336.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 1, 5. 9. 1339.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 12, 21. 1. 1341.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 14, 21. 2. 1341.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 18, 21. 4. 1341.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 20, 26. 12. 1341.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 24, 10. 4. 1926.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 25, 16. 5. 1926.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 28, 22 Kanunusani 1927.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 3, 29 Teşrinisani 1339.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 6, 17. 2. 1340.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 7, 16. 3. 1340.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, C. 8, 29 Teşrinievvel 1339.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 10, 29. 4. 1929.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 12, 18. 5. 1929.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 13, 1. 11. 1929.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 19, 17. 5. 1930.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 21, 2. 10. 1930.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 26, 26. 3. 1931.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 3, 22 Nisan 1928.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 4, 20 Mayıs 1928.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 5, 1 Teşrinisani 1928.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 5, 8 Teşrinisani 1928.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 9, 4. 3. 1929.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 3, C. 5,*"*Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Başvekaletten Mevrut (1/266) Numaralı Kanun Layihası*",* 1 Teşrinisani 1928.

*Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi Açılış Konuşmaları***,** https://www5.tbmm.gov.tr/kutuphane/meclis_acilis.html. (21. 05. 2021)

___, Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:IV, Yasama Yılı: IV, C. 25, S. 3, 1 Kasım 1934.

___, Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:IV, Yasama Yılı:II, C. 10, S. 3, 1 Kasım 1932.

___, Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:V, Yasama Yılı: II, C. 13, S. 4, 1 Kasım 1936.

___, Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem:V, Yasama Yılı: IV, C. 27, S. 3, 1 Kasım 1938.

Arşiv Belgeleri

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 24-81-15, 23. 12. 1931.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 180-9-0-0, 2-12-1, 30. 11. 1928.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 230-0-0-0, 149-57-3, 27. 11. 1928.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 102-668-3, 24.01.1929.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 117-816-26, 28. 12. 1928.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 142-16-15, 03.12.1929.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 144-32-15, 09.03.1933.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 144-32-10, 25. 04. 1931.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 144-32-5, 20. 10. 1928.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 15-84-2, 28.11.1934.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 243-641-7, 18.05.1938.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 26-150-15, 04.06.1932.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 4-21-19, 08.01.1938.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 45-290-39, 16.04.1933.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 64-431-43, 29.12.1929.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 80-526-11, 04.09.1932.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0, 88-581-6, 15.04.1933.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 1-11-11, 26. 12. 1928.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 1-11-28, 03.01.1929.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 1-1-13, 11. 11 .1928.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 1-11-3, 26. 12. 1928.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 1-12-23, 09.01.1929.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 1-7-7, 05. 12. 1928.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 2-15-11, 06.02.1929.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 22-06-6, 17. 08. 1931.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 32-78-11, 19.12.1932.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 34-18-17, 19.03.1933.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 67-64-17, 27.07.1936.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 67-69-18, 18.08.1936.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 85-91-15, 26.10.1938.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 30-18-1-2, 8-7-6, 12. 02. 1930.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 490-1-0-0, 1-2-13, 25. 12. 1928

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 490-1-0-0, 1-2-7, 07. 11. 1928.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 51-0-0-0, 13-108-7, 24. 08. 1928.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 51-0-0-0, 2-7-10, 18. 09. 1928.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 51-0-0-0, 3-17-8, 01. 11. 1928.

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 51-0-0-0, 6-48-8, 26. 10. 1928.

Resmî Gazete

Resmi Gazete, S: 1369, 12 Kanunuevvel 1929, s. 8573.

Resmi Gazete, S: 1424, 15 Şubat 1930, s. 8713.

Resmi Gazete, S: 2765, 31 Temmuz 1934, s. 4194.

Resmi Gazete, S: 863, No: 1222, 14 Nisan 1928, s. 99.

Resmi Gazete*, Millet Mektepleri Talimatnamesi,* 11. 11. 1928, ss. 1-12.

Resmi Gazete, *Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında 1353 Sayılı Kanun,* Tertip 3, C. 10, S. 1030, 3. 11. 1928, s. 3.

ÖZ GEÇMİŞ

Çiğdem YILMAZ, Tekirdağ/Çorlu Lisesi'ni bitirdikten sonra Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji bölümünden 2009 yılında mezun oldu. 2010 yılında Sakarya Üniversitesi Felsefe Grubu Öğretmenliği/Tezsiz Yüksek Lisans programından mezun oldu. 2011 yılında Milli Eğitim Bakanlığı/Rehberlik Öğretmeni olarak atandı. 2019 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitimin Felsefi, Sosyal ve Tarihi Temelleri Bilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. Evli ve 2 çocuk annesidir.

23/06/2022

İletişim Bilgileri

ORCID ID : 0000-0003-0820-1192

Yayınlar:

Yılmaz, Çiğdem, "Meclis Tutanaklarında Çağdaş Dil Arayışları (1920-1927)", *6th International Congress of Eurasian Social Sciences,* Muğla 13-16 Mayıs 2022, ss. 980-993.